

**T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ANNE-ÇOCUK ETKİLEŞİMİ
DEĞERLENDİRME ENVANTERİNİN GELİŞTİRİLMESİ VE
ANNE-ÇOCUK ETKİLEŞİM PROFİLLERİNİN BELİRLENMESİ**

Dr. Şuheda BOZKURT YÜKÇÜ

**Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı
DOKTORA TEZİ**

ANKARA

2025

**T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ANNE-ÇOCUK ETKİLEŞİMİ
DEĞERLENDİRME ENVANTERİNİN GELİŞTİRİLMESİ VE
ANNE-ÇOCUK ETKİLEŞİM PROFİLLERİNİN BELİRLENMESİ**

Dr. Şuheda BOZKURT YÜKÇÜ

**Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı
DOKTORA TEZİ**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Haktan DEMİRCİOĞLU**

**ANKARA
2025**

**ANNE-ÇOCUK ETKİLEŞİMİ DEĞERLENDİRME ENVANTERİNİN GELİŞTİRİLMESİ VE
ANNE-ÇOCUK ETKİLEŞİM PROFİLLERİNİN BELİRLENMESİ**

Şuheda BOZKURT YÜKÇÜ

Doç. Dr. HAKTAN DEMİRCİOĞLU

Bu tez çalışması 28.02.2025 tarihinde jürimiz tarafından "Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı" nda doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı:	<i>Prof. Dr. Fatma TEZEL ŞAHİN</i> (Gazi Üniversitesi)
Üye:	<i>Prof. Dr. Pınar BAYHAN</i> (Hacettepe Üniversitesi)
Üye:	<i>Prof. Dr. İsmihan ARTAN</i> (Hacettepe Üniversitesi)
Üye:	<i>Prof. Dr. Zeynep ÇETİN</i> (Hacettepe Üniversitesi)
Üye:	<i>Prof. Dr. Müdriye YILDIZ BIÇAKÇI</i> (Ankara Üniversitesi)

Bu tez, Hacettepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri tarafından uygun bulunmuştur.

10 Mart 2025

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- X** Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

28/02/2025

Şuheda Bozkurt Yüksekü

“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

* Tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Doç. Dr. Haktan Demircioğlu danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Araş. Gör. Dr. Şuheda Bozkurt Yükçü

TEŞEKKÜR

Akademiye adım attığım andan itibaren akademik rehberliğini izleme şansına sahip olduğum aynı zamanda hem şefkati hem koruyuculuğuyla karşılaşılabilir olası durumlara hazırlıklı olmamı sağlayan danışman hocam Sayın Doç. Dr. Haktan Demircioğlu'na,

Tez izleme komitemde ve jürimde yer alarak beni onurlandıran Prof. Dr. Pınar Bayhan hocam ve Prof. Dr. Müdriye Yıldız Bıçakçı hocam başta olmak üzere tüm saygıdeğer jüri üyesi hocalarıma,

Tez çalışmamın tüm analizlerinde ne zaman zorlansam desteğini esirgemeyen Doç. Dr. Mehmet Şata'ya,

Bu teşekkürü yazan kişiye dönüşmemi ve her şeye rağmen dünyanın yaşamaya değer bir yer olduğuna dair umut beslememi sağlayan canım yavrum Ahsen Vera, canım yavrum Zeynep Aden ve sevgili eşim Recep'e,

Köklerimi oluşturan, şefkat ve desteklerini hep hissettiğim kıymetlilerim annem Emine, babam Yüksel, ablam Zeliha ve Kardeşim Muhammet'e,

Sadece akademiye dair değil hayata dair tüm rollerimde, zorluklarla mücadele ederken güç vermenin yanında sevinçlerimi de en az benim kadar sahiplenerek hem akademik hem de manevi desteklerini aldığım kıymetli dostlarım Dr. A. Elif Işık Uslu, Dr. Öğr. Üyesi Ezgi Taştekin, Dr. Çiğdem Kaymaz, Dr. Aslı İzoğlu Tok, Arş. Gör. Raziye Yüksel Doğan'a

Akademik gelişme ve ilerleme yolculuğunda beni büyüten Hacettepe Çocuk Gelişimi Bölümü ailesinin her bir üyesine,

Kalpten saygı, sevgi, minnet ve teşekkürlerimi sunarım.

Ve içimdeki küçük ama güçlü Şuheda, tabi ki seni unutmadım. Her şeye rağmen devam edebildiğimiz için en çok da sana teşekkür ederim. Beni hiç yalnız bırakma ve hep devam edelim.

ÖZET

Bozkurt Yükçü, Ş., Anne-Çocuk Etkileşimi Değerlendirme Envanterinin Geliştirilmesi ve Anne-Çocuk Etkileşim Profillerinin Belirlenmesi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Programı Doktora Tezi, Ankara, 2025. Bu çalışmada, 0-3 yaş döneminde anne-çocuk etkileşimini; anne, çocuk ve karşılıklı etkileşim boyutlarıyla bütüncül olarak değerlendiren bir envanterin geliştirilmesi ve bu envanter aracılığıyla kültüre özgü etkileşim profillerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, 0-3 yaş arası çocuğa sahip toplam 1535 anne ile dört aşamada gerçekleştirilmiştir: 1) pilot çalışma (45 anne), 2) Açımlayıcı faktör analizi ve Latent Profil Analizi (498 anne) 3) doğrulayıcı faktör analizi, ölçüt geçerliliği ve Latent Profil Analizi (518 anne ve 20 anne-çocuk ikilisi), 4) Envanter kısa form çalışması ve Latent Profil Analizi (454 anne). Analizler sonucunda, "Anne-Çocuk Etkileşimi Değerlendirme Envanteri"nin üç alt ölçekten oluştuğu belirlenmiştir: Anne Etkileşim Davranışları Değerlendirme Ölçeği, Çocuk Etkileşim Davranışları Değerlendirme Ölçeği ve Etkileşim Uyumlanma Ölçeği. Envanterin hem uzun hem de kısa formlarının geçerlik ve güvenilirlikleri kanıtlanmıştır. Ayrıca, anne bildirimine dayalı olarak geliştirilen envanterin, gözleme dayalı etkileşim ölçümleriyle orta düzeyde ilişkili olduğu ve ölçüt geçerliğini sağladığı tespit edilmiştir. Latent Profil Analizleri sonucunda uzun formda dört, kısa formda ise iki farklı etkileşim profili ortaya çıkmıştır. Bu profiller, "Çok yüksek etkileşim kalitesi", iki farklı "Ortalama etkileşim kalitesi" ve "Düşük etkileşim kalitesi" olarak isimlendirilmiştir. Anne-çocuk etkileşim kalitesinin, annenin ve çocuğun davranışları ile karşılıklı uyumlanma düzeyi tarafından belirlendiği görülmüştür. Bu nedenle, etkileşimin tüm unsurlarının hem ayrı ayrı hem de bütüncül olarak değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu araştırma, anne, çocuk ve uyumlanma açısından etkileşimin tüm parametrelerini hem ayrı ayrı hem de etkileşim kalitesi olarak bütüncül bir şekilde ele almaya uygun bir değerlendirme sistemi sunması ve kültüre özgü etkileşim profillerini kişi merkezli bir yaklaşımla analiz etmesi bakımından çocuk gelişimi literatürüne önemli katkılar sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anne etkileşim davranışları, çocuk etkileşim davranışları, etkileşim profilleri, etkileşim kalitesi, latent profil analizi.

ABSTRACT

Bozkurt Yükcü, Ş., Developing the Mother-Child Interaction Inventory and Uncovering Mother-Child Interaction Profiles, Hacettepe University Graduate School of Health Sciences Child Development and Education Doctorate Degree, Ankara, 2025. This study aims to develop an inventory that holistically evaluates mother-child interaction during the 0-3 age period, considering the dimensions of the mother, child, and mutual interaction. Additionally, the study seeks to identify culture-specific interaction profiles using this inventory. The research was conducted in four stages with a total of 1,535 mothers of children aged 0-3 years: 1) Pilot study (45 mothers), 2) Exploratory Factor Analysis and Latent Profile Analysis (498 mothers), 3) Confirmatory Factor Analysis, criterion validity, and Latent Profile Analysis (518 mothers and 20 mother-child dyads), 4) Short-form inventory study and Latent Profile Analysis (454 mothers). The analyses revealed that the "Mother-Child Interaction Inventory" consists of three subscales: Mother Interaction Behavior Questionnaire, Child Interaction Behavior Questionnaire, Mutual Attunement Questionnaire. The validity and reliability of both the long and short forms of this inventory have been established. Additionally, the inventory, developed based on maternal reports, was found to be moderately correlated with observational interaction measures, confirming its criterion validity. As a result of Latent Profile Analyses, four distinct interaction profiles were identified in the long form, while two different profiles emerged in the short form. These profiles were categorized as: "Excellent Interaction Quality", two distinct "Average Interaction Quality" profiles, "Poor interaction quality." Additionally, the inventory, which is based on maternal reports, was found to have a moderate correlation with observational interaction measures, confirming its criterion validity. The quality of mother-child interaction has been found to be determined by maternal and child behaviors as well as their mutual adaptation level. Therefore, it is crucial to evaluate all aspects of interaction both separately and holistically. This study makes significant contributions to the child development literature by providing an assessment system that is suitable for evaluating all interaction parameters both individually and in terms of overall interaction quality. Additionally, by analyzing culture-specific interaction profiles through a person-centered approach, it offers valuable insights into mother-child interactions within different cultural contexts.

Key Words: mother interaction behaviors, child interaction behaviors, interaction profiles, interaction quality, latent profile analysis.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	iii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iv
ETİK BEYAN	v
TEŞEKKÜR	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	ix
SİMGELER ve KISALTMALAR	xii
ŞEKİLLER	xiii
TABLolar	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1. Kuramsal Çerçeve	1
1.2. Amaç	2
1.2.1. Temel ve Alt Problemler	2
1.3. Varsayımlar	3
1.4. Sınırlılıklar	3
2. GENEL BİLGİLER	4
2.1. Anne-Çocuk Etkileşimin Kuramsal Tarihçe Çerçevesinde Genel Bir Bakış	4
2.2. Duygusal Erişilebilirlik ve Karşılıklı Duyarlı Etkileşim Yönelimi	
Çerçevesinde Anne-Çocuk Etkileşimi	8
2.2.1. Duygusal Erişilebilirlik Çerçevesinin Bileşenleri	9
2.2.2. Karşılıklı Duyarlı Yönelim Modelinin Bileşenleri	11
2.3. Anne-Çocuk Etkileşiminde Çocuğun Mizacı ve Karşılıklı Uyumlanma	14
2.4. Anne-Çocuk Etkileşiminin Ölçülmesi	16
2.5. Anne-Çocuk Etkileşimine Kültürlerarası Bir Bakış	18
2.6. Anne-Çocuk Etkileşimine Birey Merkezli Bir Yaklaşım: Latent Profil Analizi	20
2.7. Anne-Çocuk Etkileşimi Literatüründe Latent Profil Analizi Kullanımı	23
3. GEREÇ ve YÖNTEM	27
3.1. Araştırmanın Modeli	27
3.2. Araştırmanın Çalışma Grupları	28
3.2.1. Birinci Aşama: Pilot Çalışma Çalışma Grubu	28

3.2.1. İkinci Aşama: Açımlayıcı Faktör Analiz ve Latent Profil Analizi Çalışma Grubu	29
3.2.2. Üçüncü Aşama: Doğrulatoryıcı Faktör Analizi, Ölçüt Geçerliliği ve Latent Profil Analizi Çalışma Grubu	32
3.2.3. Dördüncü Aşama: Envanter Kısa Form Çalışması ve Latent Profil Analizi Çalışma Grubu	34
3.3. Veri Toplama Araçları	35
3.3.1. Demografik Bilgi Formu	36
3.3.2. Anne-Çocuk Etkileşimi Değerlendirme Envanteri (AÇEDE)	36
3.3.3. Ebeveynlikte Bilinçli Farkındalık Ölçeği	37
3.3.4. PİKOLO Ebeveyn Çocuk Etkileşimi Gözlem Formu (Checklist Of Observations Linked To Outcomes- PICCOLO)	37
3.3.5. Ebeveyn Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (EDDÖ-TV)	38
3.6. Araştırma Prosedürü	39
3.7. Envanter Geliştirme Basamakları	41
3.7.1. Madde havuzunun oluşturulması	41
3.7.2. Envanter Aday Formu için Uzman Görüşünün Alınması	44
3.7.3. Birinci Aşama: Pilot Çalışma Uygulaması	46
3.8. Verilerin Analizi	46
3.8.1. Birinci Aşama: Pilot Çalışma Veri Analizi	46
3.8.2. İkinci Aşama : Açımlayıcı Faktör Analizi ve Latent Profil Analizi	47
3.8.3. Üçüncü Aşama: Doğrulatoryıcı Faktör Analizi, Ölçüt Geçerliliği ve Latent Profil Analizi	48
3.8.4. Dördüncü Aşama: AÇEDE Kısa Form Çalışması ve Latent Profil Analizi	50
3.9. Etik Hususlar	51
4. BULGULAR	53
4.1. Birinci Aşama: Pilot Çalışmaya İlişkin Bulgular	53
4.2. İkinci Aşama: Açımlayıcı Faktör Analizi ve Latent Profil Analizine ilişkin Bulgular	54
4.2. Üçüncü Aşama: Doğrulatoryıcı Faktör Analizi ve Latent Profil Analizine ilişkin Bulgular	76

4.2.1. Ölçüt Geçerliliğine İlişkin Bulgular	83
5. TARTIŞMA	108
5.1. AÇEDE'nin Geçerlilik ve Güvenirliği	108
5.2. Etkileşim Davranış Profilleri	111
5.2.1. Etkileşim Davranış Profillerinin Belirlenmesi : LPA Sonuçları	112
6. SONUÇ ve ÖNERİLER	125
6.1. Sonuçlar	125
6.2. Öneriler	127
7. KAYNAKLAR	129
8. EKLER	142
EK-1. Etik Kurul İzni	
EK-2. Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu	
EK-3. Demografik Bilgi Formu	
EK-4. AÇEDE Formu	
EK-5: PİKOLO Ebeveyn Çocuk Etkileşimi Gözlem Formu-Örnek Kodlama Sayfası	
EK-6. EDDÖ-TV Örnek Kodlama Sayfası	
EK-7. Ebeveynlikte Bilinçli Farkındalık Ölçeği ÇAO Formu Örnek Maddeler	
EK-8. Orjinallik Ekran Görüntüsü	
EK-9. Dijital Makbuz	
9. ÖZGEÇMİŞ	151

SİMGELER ve KISALTMALAR

ABEÇED	Anne-Bebek Etkileşimi Çok Eksenli Değerlendirme
AÇEDE	Anne-Çocuk Etkileşimi Değerlendirme Envanteri
AEDDÖ	Anne Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği
AFA	Açımlayıcı Faktör Analizi
ASQ	Attachment Q-Set
ASS	Ainsworth Sensitivity Scale
CBRS	Child Behavior Rating Scale
CFI	Comparative Fit Index
ÇAO	Çocukla Anda Olma Alt Ölçeği
ÇDDÖ	Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği
DFA	Doğrulayıcı Faktör Analizi
EAS	Emotional Availability Scale
EAS-SR	Emotional Availability Scale-Self Report
EDDÖ-TV	Ebeveyn Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği-Türkçe Versiyon
EUÖ	Etkileşimde Uyumlanma Ölçeği
ICC	Intraclass Correlation Coefficient
KGİ	Kapsam Geçerlilik
KGO	Kapsam Geçerlilik Oranı
KMO	Kaiser-Meyer-Olkin Testi
LMR-LRT	Lo-Mendell-Rubin likelihood ratio test
LPA	Latent Profil Analizi
MBRS	Mother Behavior Rating Scale
MLR	Robust Maximum Likelihood
MRO	Mutually Responsive Orientation
PICCOLO	Checklist Of Observations Linked To Outcomes
RMK	Relative Multivariate Kurtosis
RMSA	Root Mean Square Error of Approximation
SRMR	Standardized Root Mean Square Residual
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
ZPD	Zone of Proximal Development

ŞEKİLLER

Şekil	Sayfa
3.1. Araştırma basamaklarının şekilsel gösterimi.	27
4.1. AEDDÖ için yapılan paralel analiz grafiği.	55
4.2. Anne Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği'ne ait faktörlerin saçılma grafiği.	57
4.3. ÇEDDÖ için yapılan paralel analiz grafiği.	59
4.4. Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeğine ait faktörlerin saçılma grafiği.	61
4.5. EUÖ için yapılan paralel analiz grafiği.	62
4.6. Etkileşimde Uyumlanma ölçeğine ait faktörlerin saçılma grafiği.	64
4.7. Profillere ait modelin grafiksel gösterimi.	71
4.8. AEDDÖ'nün faktör yapısına ilişkin tanımlanan ölçme modeli (standartlaştırılmış yol katsayıları).	78
4.9. ÇEDDÖ ölçme aracının faktör yapısına ilişkin tanımlanan ölçme modeli (standartlaştırılmış yol katsayıları).	80
4.10. EUÖ ölçme aracının faktör yapısına ilişkin tanımlanan ölçme modeli (standartlaştırılmış yol katsayıları).	82
4.11. ÇAO ölçme aracının faktör yapısına ilişkin tanımlanan ölçme modeli (standartlaştırılmış yol katsayıları).	84
4.12. Profillere ait modelin grafiksel gösterimi.	92
4.13. AÇEDE kısa forma ait faktör yapısı.	102
4.14. AÇEDE kısa formun faktör yapısının son hali.	103
4.15. AÇEDE kısa formunun ikinci düzey DFA modeli.	104
4.16. Profillere ait modelin grafiksel gösterimi.	106

TABLOLAR

Tablo	Sayfa
3.1. Birinci aşama çalışma grubuna ilişkin demografik bilgilere ait frekans ve yüzdeler.	29
3.2. İkinci aşama çalışma grubuna ilişkin demografik bilgilere ait frekans ve yüzdeler.	31
3.3. Üçüncü aşama çalışma grubuna ilişkin demografik bilgilere ait frekans ve yüzdeler.	33
3.4. Dördüncü aşama çalışma grubuna ilişkin demografik bilgilere ait frekans ve yüzdeler.	35
3.5. Katılımcıların yaşadıkları şehirler.	40
3.6. Aday envantere ilişkin parametre ve alt boyutlar.	42
4.1. Pilot çalışma Cronbach Alpha (α) değerleri.	53
4.2. KMO ve Barlett testi sonuçları.	54
4.3. Anne Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği'nin son haline ait faktör yük değerleri, özdeğerler ve açıklanan varyans oranları.	56
4.4. AEDDÖ için madde istatistikleri ve madde-toplam korelasyonları.	58
4.5. Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeğinin son haline ait faktör yük değerleri, özdeğerler ve açıklanan varyans oranları.	60
4.6. ÇEDDÖ için madde istatistikleri ve madde-toplam korelasyonları.	61
4.7. Etkileşimde Uyumlanma Ölçeğinin son haline ait faktör yük değerleri, özdeğerler ve açıklanan varyans oranları.	63
4.8. EUÖ için madde istatistikleri ve madde-toplam korelasyonları.	65
4.9. AÇEDE alt ölçeklerine ait kestirilen güvenirlik değerleri.	65
4.10. Geliştirilen ölçme araçlarının test tekrar test güvenirlik değerleri.	66
4.11. Geliştirilen ölçme araçlarının alt faktörleri arasındaki korelasyonlar	67
4.12. Ölçeklerin toplam puanları arasındaki korelasyonlar.	68
4.13. Ölçme araçlarına ilişkin betimsel istatistikler.	68
4.14. Envanter ve ölçeklerin ortalama toplam puanları arasındaki korelasyonlar.	69
4.15. Latent profil analizine ait kestirimler.	70
4.16. Profillere ilişkin betimleyici istatistikler ve değişkenlerin profillere göre farklılığına ilişkin ANOVA sonuçları.	72
4.17. Demografik değişkenlerin profillere göre dağılımı.	73
4.18. Anne Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme ölçeği için kestirilen değerler ve uyum indekslerinin eşik değerleri.	76

4.19.	Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği için kestirilen değerler ve uyum indekslerinin eşik değerleri.	79
4.20.	Etkileşimde Uyumlanma Ölçeği için kestirilen değerler ve uyum indekslerinin eşik değerleri.	81
4.21.	Çocukla Anda Olma alt boyutu için kestirilen değerler ve uyum indekslerinin eşik değerleri .	83
4.22.	Ölçme araçlarına ait kestirilen güvenirlik değerleri.	85
4.23.	AEDDÖ, ÇEDDÖ ve EUÖ ile ÇAO arasındaki korelasyonlar.	86
4.24.	Anne Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği kodlayıcılar arası güvenirlik bulguları	87
4.25.	PİKOLO Anne-Çocuk Etkileşimi Değerlendirme Ölçeği kodlayıcılar arası güvenirlik bulguları.	88
4.26.	AÇEDE formuna ilişkin betimleyici istatistikler.	89
4.27.	EDDÖ-TV ve PİKOLO Gözlem Formuna ilişkin betimleyici istatistikler.	89
4.28.	AÇEDE ölçüt geçerliğine ilişkin bulgular.	89
4.29.	Latent profil analizine ait kestirimler.	90
4.30.	Profillere ilişkin betimleyici istatistikler ve değişkenlerin profillere göre farklılığına ilişkin ANOVA sonuçları.	93
4.31.	Demografik değişkenlerin profillere göre dağılımı.	94
4.32.	AÇEDE ölçme aracının uzun formuna ait uyum değerleri.	98
4.33.	AÇEDE ölçme aracının alt ölçeklerine ait güvenirlik değerleri.	98
4.34.	AÇEDE ölçme aracının uzun ve kısa formlarına ait uyum değerlerinin karşılaştırılması.	99
4.35.	AÇEDE ölçme aracının kısa formuna ait uyum değerleri.	100
4.36.	AÇEDE ölçme aracının revize edilmiş kısa formuna ait uyum değerleri.	101
4.37.	AÇEDE kısa formunun ikini düzey DFA modeline ait uyum değerleri.	104
4.38.	Latent profil analizine ait kestirimler.	105
4.39.	AÇEDE Kısa Formu profillerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler.	106
4.40.	Demografik değişkenlerin profillere göre dağılımı.	107

1. GİRİŞ

1.1. Kuramsal Çerçeve

Anne-çocuk etkileşimi, erken çocukluk gelişiminin temel belirleyicilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bağlanma kuramı (1, 2) anne-bakım verenin duyarlılığına vurgu yaparak, güvenli bağlanmanın çocuğun sosyal ve duygusal gelişimi üzerindeki uzun vadeli etkilerini ortaya koymuştur. Ancak daha sonraki kuramsal gelişmeler, anne-çocuk etkileşiminin dinamik ve karşılıklı doğasına işaret ederek, çocuğun da aktif bir katılımcı olduğunu vurgulamıştır (3-5).

Ekolojik Sistemler Kuramı (6) ve Dinamik Sistemler Kuramı (7) , anne-çocuk etkileşimini yalnızca bireyler arası bir süreç olarak değil, çevresel ve kültürel faktörlerden etkilenen geniş kapsamlı bir yapı içinde değerlendirmiştir. Feldman (8)'ın Senkronizasyon Modeli ve Porges (9)'ın Polivagal Teorisi, etkileşimin yalnızca davranışsal değil, fizyolojik düzeyde de senkronize olduğunu göstererek, etkileşim süreçlerinin karşılıklılık boyutunun biyolojik temellerini ortaya koymuştur. Daha sonraki araştırmacılardan Biringen ve arkadaşları (10) tarafından geliştirilen Duygusal Erişilebilirlik Çerçevesi ve Kochanska ve arkadaşları (5) tarafından geliştirilen Duyarlı Etkileşim Yönelimi Modeli, anne duyarlılığına ek olarak çocuğun yanıtlayıcılığı ve katılımı gibi bileşenleri içeren, hem çocuğa ilişkin unsurları hem de karşılıklı uyumu vurgulayan kapsamlı modeller sunmuştur. Etkileşimin yaşamın erken dönemindeki önemli etkileri çocuk gelişimi alanında sıklıkla altı çizilen ve araştırılan önemli bir konudur. Ancak bir diğer önemli konu ise etkileşime ilişkin ölçüm yöntemleridir. Etkileşimin değerlendirilmesine yönelik çalışmalar, büyük ölçüde gözlem yöntemlerine dayalı ve öz bildirimine dayalı ölçeklerden yararlanmıştır (10-13). Ancak Türkiye’de, anne-çocuk etkileşimini hem anne hem de çocuk perspektifinden değerlendiren ve karşılıklı uyumu dikkate alan kapsamlı ancak aynı zamanda pratik bir ölçme aracının eksikliği dikkat çekmektedir.

Bu bağlamda, mevcut araştırmanın amacı 0-3 yaş arası çocuklara sahip anneler için, etkileşimi anne, çocuk ve karşılıklı uyum boyutlarıyla birlikte ele alan kültüre özgü ve anne bildirimine dayalı "Anne-Çocuk Etkileşimi Değerlendirme Envanteri" geliştirmektir. Ayrıca, geliştirilen ölçek kullanılarak Türk kültürüne özgü anne-çocuk etkileşim profillerinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda Latent Profil Analizi

(LPA) yöntemi kullanılarak, anne ve çocuğun etkileşim davranışlarının farklı kombinasyonları incelenmiştir (13, 14). Bu çalışma ile bebeklik döneminde anne-çocuk etkileşimine ilişkin araştırmaların artmasına katkı sağlayabilecek pratik bir değerlendirme aracı geliştirilerek ve anne-çocuk etkileşimini farklı bir analiz yöntemiyle bütüncül olarak inceleyerek literatüre katkı sağlamanın yanında konuya ilişkin diğer çalışmalar için metodolojik bir örnek oluşturulmuştur. Bu sayede, çocuk gelişimi alanına hem uygulama açısından hem de yöntemsel açıdan önemli bir katkı sunulması hedeflenmiştir.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın temel iki amacı bulunmaktadır: Birincisi; 0-3 yaş döneminde anne çocuk etkileşimini; anne bildirimine dayalı olarak anne, çocuk ve karşılıklı etkileşim boyutlarıyla bütüncül olarak ele alan, zaman ve uygulama açısından uygulanabilir bir “Anne-Çocuk Etkileşimi Değerlendirme Envanteri (AÇEDE)” geliştirmektir. İkincisi ise; geliştirilen bu envanter ile etkileşimin niteliksel doğasını birey merkezli bir yaklaşım olan Latent Profil Analizi (LPA) ile analiz ederek anne-çocuk etkileşim profillerini ortaya koymaktır.

1.2.1. Temel ve Alt Problemler

Araştırmanın iki temel problemi bulunmaktadır. Bu temel problemler ve alt problemler şu şekildedir:

1. Anne-Çocuk Etkileşimi Değerlendirme Envanteri geçerli ve güvenilir midir?
 - a. Anne Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (AEDDÖ) geçerli ve güvenilir midir?
 - b. Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇEDDÖ) geçerli ve güvenilir midir?
 - c. Etkileşimde Uyumlanma Ölçeği (EUÖ) geçerli ve güvenilir midir?
 - d. Anne-Çocuk Etkileşimi Değerlendirme Envanteri (AÇEDE) ölçümleri ile gözlemsel etkileşim ölçümleri tutarlı mıdır?
 - e. Anne-Çocuk Etkileşimi Değerlendirme Envanteri – Kısa Formu geçerli ve güvenilir midir?

2. Türkiye’de 0-3 yaş arası anne-çocuk etkileşim profilleri nasıldır?
 - a. Açımlayıcı Faktör Analizin sonrasında yapılan LPA’ya göre 0-3 yaş arası anne-çocuk etkileşim profilleri nasıldır?
 - b. Doğrulayıcı Faktör Analizi sonrasında yapılan LPA’ya göre 0-3 yaş arası anne-çocuk etkileşim profilleri nasıldır?
 - c. AÇEDE Kısa Form çalışması sonrasındaki LPA’ya göre 0-3 yaş arası anne-çocuk etkileşim profilleri nasıldır?
 - d. 0-3 yaş arası anne-çocuk etkileşim profilleri demografik değişkenlere göre nasıl dağılım göstermektedir?

1.3. Varsayımlar

Bu araştırma; pilot çalışma, Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA), Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ve ölçüt geçerliliği için video analizi ve son olarak envanter kısa form çalışması olmak üzere farklı beş çalışma grubundan veri toplanarak yürütülmüştür. Bu kapsamda veri formu aracılığıyla elde edilen bilgilerde katılımcı annelerin kendileri, çocukları ve karşılıklı etkileşimleri açısından gerçeği yansıtan yanıtlar verdikleri ve anne-çocuk etkileşimine ilişkin alınan video kayıtlarında gerçeği yansıtan etkileşim örnekleri sundukları varsayılmıştır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırmanın literatüre yapmış olduğu katkıların yanı sıra bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Araştırmada uygun örnekleme yöntemiyle online veri toplama süreci yürütülmüştür. Online veri toplama yöntemi sınırlı bir örnekleme hedeflemesi gerekçesiyle eleştirilmektedir. Ancak öte yandan hibrit veri toplama yöntemi kullanılan bazı araştırmalarda da online veya kağıt-kalem yoluyla araştırmayı tamamlayan katılımcılar arasında önemli bir farklılık bulunmadığı da ifade edilmektedir (15). Bunun yanı sıra TÜİK (16) Hane Halkı İnternete Erişim Oranı verilerine göre internete erişim oranının Türkiye için %94.2 olduğunu da göz önüne alındığında örneklemin temsiliyet gücü açısından oldukça elverişli olduğu bu nedenle bu durumun kabul edilebilir bir sınırlılık olduğu anlaşılmaktadır.

2. GENEL BİLGİLER

Dünya Sağlık Örgütü (17) verilerine göre dünya genelinde doğumda beklenen yaşam süresi 73.3 yıldır. Gelişimsel açıdan birçok kritik dönemi içinde barındıran yaşamın ilk 3 yılı, bu sürenin niceliksel olarak oldukça küçük bir kısmına karşılık gelmektedir. Fakat bu yılların niteliğine bakıldığında yaşam boyu gelişimin çekirdeğini oluşturduğu artık kabul edilmiş bir gerçektir. Nitekim yapılan araştırmalarda erken dönemde kurulan anne/bakım veren-bebek etkileşiminin kalitesinin yüksek olmasının yaşam boyu gelişimi etkileyen olumlu duygusal ve bilişsel çıktılarla (1, 18-23); düşük olmasının ise çocukluk ve ileriki yaşam dönemlerinde meydana gelen duygusal ve davranışsal problemlere ilişkin risk faktörleri (24-27) ile eşleştirilmiş olması bu gerçeği açıkça ortaya koymaktadır.

2.1. Anne-Çocuk Etkileşimin Kuramsal Tarihçe Çerçevesinde Genel Bir Bakış

Anne-çocuk etkileşimi, gelişim psikolojisi literatüründe uzun yıllardır ele alınan ve zamanla farklı kuramsal yaklaşımların katkılarıyla genişleyen bir araştırma alanıdır. Bu süreç, çocuk gelişimini açıklayan farklı teorik yaklaşımların zamanla ortaya çıkmasıyla şekillenmiştir. İlk olarak Freud (28)'un psikanalitik yaklaşımı (1900'ler), çocuk gelişiminde erken dönem ebeveyn ilişkilerinin kişiliğin temelini oluşturduğunu vurgulamış ve özellikle oral dönemde (0-1 yaş) bebeğin anneyle kurduğu ilişkinin güven duygusunun temeli olduğunu vurgulamıştır. Ancak, bu kuram anne-çocuk etkileşimini ağırlıklı olarak içsel dürtülerle açıklamış ve etkileşimin dinamik yönünü göz ardı etmiştir. Buna karşılık olarak Davranışçı Kuram (1928), anne-çocuk etkileşimini öğrenilmiş davranışlar çerçevesinde ele almıştır. Watson (29), çocukların ebeveynleri tarafından şekillendirilen uyaranlara bağlı olarak geliştiğini öne sürerken, Skinner (30) ise pekiştirme mekanizmalarının ebeveyn-çocuk ilişkilerinde belirleyici olduğunu savunmuş ve ebeveynlerin çocuklarının davranışlarını olumlu ya da olumsuz pekiştirme yoluyla yönlendirdiğini ifade etmiştir. Davranışçı kurama bir tepki niteliğinde ortaya çıkan Bowlby'nin Bağlanma Kuramı (1950'ler-1960'lar), çocuğun sağlıklı gelişimi için bakım vereniyle güvenli bir bağ kurmasının hayati olduğunu öne sürmüştür (2). Bağlanma kuramının öncüsü Bowlby (2)'e göre bebeğin sağlıklı büyüyebilmesi için yaşamın kritik ilk yıllarda, bakım vereni

ile her ikisinin de keyif aldığı sıcak, samimi ve sürekli bir etkileşim içerisinde olması gerekir. Bowlby'nin bağlanma kuramı bu etkileşimin önemini kapsamlı bir şekilde ele almış ve bu etkileşimin sonuçlarına ilişkin kapsamlı bir literatür oluşmasına temel hazırlamıştır. Ainsworth ve arkadaşları (1), Yabancı Durum Testi yöntemiyle bu kuramı desteklenmiş ve anne duyarlılığının, güvenli bağlanmanın en önemli belirleyicisi olduğuna ilişkin kanıtlar ortaya koymuşlardır.

Bağlanma kuramı, anne-çocuk ilişkisini anlamada önemli bir çerçeve sunmakla birlikte, etkileşimi büyük ölçüde anne merkezli bir süreç olarak ele almıştır. Albert Bandura (31)'nin Sosyal Öğrenme Kuramı, çocukların ebeveynlerini model alarak öğrendiğini öne sürmüştür. Bu kurama göre, anne-çocuk etkileşimi yalnızca duygusal değil, aynı zamanda bilişsel ve davranışsal öğrenme süreçleri açısından da kritik bir rol oynamaktadır. Bandura'nın "Bobo Doll" deneyleri, çocukların modelleme yoluyla agresyon gibi davranışları öğrenebildiğini göstermiştir. Bu, ebeveynlerin çocuklarına sunduğu modelin, onların ileriki sosyal davranışlarını nasıl şekillendirdiğini göstermesi açısından önemli bilgiler edinilmesini sağlamıştır. Ancak, zamanla gelişen araştırmalar, çocuğun da etkileşimde aktif bir katılımcı olduğu ve annenin davranışlarını etkileyebildiği görüşünü desteklemeye başlamıştır (3). Sameroff'un Transaksiyonel Modeli, etkileşimin çift yönlü bir süreç olduğunu ve anne ile çocuğun karşılıklı olarak birbirini şekillendirdiğini öne sürmüştür. Bu modele göre, anne ve çocuk, karşılıklı olarak birbirlerini şekillendirirler ve gelişim, yalnızca ebeveynin sağladığı uyaranlardan değil, çocuğun tepkilerinden de etkilenir. Bu model, çocuğun da etkileşimde aktif bir katılımcı olduğunu vurgulayarak, etkileşim süreçlerinin dinamik yapısını ortaya koymuştur. Bu yönüyle etkileşimin transaksiyonel doğası bu araştırmanın dayandığı temel unsurlar arasında ele alınmıştır. Benzer şekilde, Tronick'in Still-Face Paradigması (4), annenin duygusal tepkisizliğinin çocuğun stres düzeyini artırdığını ve etkileşim sırasında anne ile çocuk arasındaki duygusal senkronizasyonun etkileşimin karşılıklı doğasına ilişkin kritik bir rol oynadığını göstermiştir (32). Daha sonraki görüşler ve kuramlar artık anne-çocuk etkileşimini sadece bireylerarası bir süreç olarak değil, geniş bağlamsal faktörler içinde ele alan yaklaşımlar benimsemiştir.

Vygotsky'nin Sosyokültürel Kuramı (33), çocuk gelişiminin sosyal bağlam içinde ebeveyn rehberliğiyle şekillendiğini öne sürmüştür. Vygotsky'nin

Sosyokültürel Kuramı (1978), ebeveynlerin çocuklarının öğrenme süreçlerine rehberlik ederek, onların bilişsel gelişimlerini nasıl desteklediğini açıklamaktadır. Yakınsal Gelişim Alanı (Zone of Proximal Development- ZPD) ve iskele kurma (scaffolding) kavramları, ebeveynin çocuğun yeteneklerini nasıl destekleyebileceğini gösteren önemli araçlardır. Sosyokültürel kuramın ardından Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Kuramı (6), etkileşimin mikro (anne-çocuk ilişkisi), mezo (aile dinamikleri), ekzo (ebeveynin iş koşulları) ve makro (kültürel normlar) sistemler içinde değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır (34). Bronfenbrenner'in ekolojik sistemler kuramının yanı sıra Thelen (7)'in Dinamik Sistemler Kuramı'nın anne-çocuk etkileşiminin dinamik, değişken ve bağlamsal bir süreç olduğu görüşü ile bu bakış açısı daha da güçlenmiştir. Bu kurama göre, etkileşim sabit bir özellik taşımamakta, çevresel ve bireysel değişkenlere bağlı olarak anlık değişimler gösterdiğini ve esnek bir yapıya sahip olduğunu ifade etmiştir (35). Son olarak Feldman (8)'in Senkronizasyon Modeli (2007) ise, anne ve çocuğun duygusal, davranışsal ve fizyolojik süreçlerde senkronize olduğunu ortaya koyarak, etkileşimin biyolojik temellerini de vurgulamış ve etkileşimin karşılıklı doğasına ilişkin biyolojik kantılar ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Son yıllarda anne-çocuk etkileşimi üzerine yapılan araştırmalar, biyolojik ve nörofizyolojik süreçleri de içerecek şekilde genişlemiştir. Özellikle, Porges'in Polivagal Kuramı (9), anne ve çocuğun etkileşim sırasında kalp ritimleri, solunum ve stres tepkileri gibi fizyolojik mekanizmalarının etkileşim yoluyla birbirine uyumlandığını göstermiş (36) ve etkileşimin karşılıklı doğasını biyolojik düzeyde de çarpıcı bir şekilde ortaya koymuştur. Bu kuramların yanı sıra bu araştırmada dayanak noktası olarak kullanılan bir diğer görüş ise Mahler ve arkadaşları (37) tarafından daha önce ortaya atılan ve daha sonra Biringen ve arkadaşları (10, 38) tarafından genişletilen "Duygusal Erişilebilirlik (Emotional Availability)" kavramıdır. Bu çerçeveye; anne-çocuk etkileşiminin kalitesine ilişkin mihenk taşı olan bağlanma kuramının temel ilkelerini koruyarak, anne-çocuk etkileşiminin çift yönlü doğasını vurgulayan kapsamlı bir model olarak sunulmuş ve Duygusal Erişilebilirlik Ölçekleri (Emotional Availability Scale-EAS) geliştirerek ölçülebilir bir çerçeve sunmuşlardır. Bu çerçeveye göre, ebeveynin duyarlılığı kadar, çocuğun da etkileşim kurmaya açık olması gerekmekte ve çocuğun yanıt verebilirliği ve karşılıklı uyum süreci de önem taşımaktadır (10). Duygusal Erişilebilirlik

Çerçevesi, bağlanma kuramı ve transaksiyonel modelden türemiş olmakla birlikte, bunun ötesine geçerek, anne-çocuk etkileşiminin anlık dinamiklerini ölçümlemeye olanak tanıyan önemli bir model haline gelmiştir. Bağlanma kuramı ve duygusal erişilebilirlik çerçevesinin yanı sıra Kochanska ve arkadaşları (5, 39) tarafından geliştirilen Karşılıklı Duyarlı Etkileşim Yönelimi (Mutually Responsive Orientation-MRO) Modeli; ebeveyn ve çocuğun birbirleriyle işbirliği yapmaya ve olumlu duygusal bağ kurmaya istekli olduğu karşılıklı etkileşim örüntülerinin daha çok davranışsal ve duygusal yönüne odaklanmıştır. Bu model anne ve çocuğun birbirleriyle karşılıklı uyum içinde hareket ettiği etkileşim örüntülerinin, çocuğun uzun vadeli sosyal ve duygusal gelişimini olumlu yönde etkilediğine ilişkin (39) kanıt sunarak erken dönem anne-çocuk etkileşimine ilişkin sağlam ve güçlü bir kuramsal temel oluşmasına katkı sağlamıştır. Bu model Feldman'ın Senkronizasyon Modeli (8)'nden farklı olarak, biyolojik süreçlerden çok ebeveyn-çocuk arasındaki karşılıklı duyarlılık, işbirliği ve sıcak ilişkiyi vurgulamış ve içsel motivasyonun gelişimi ile ilgilenmiştir. Kochanska ve arkadaşları (5, 39)'na göre ebeveynin duyarlılığı ve çocuğun karşılıklı yanıtları, çocuğun uzun vadede öz denetim, sosyal uyum ve ahlaki becerilerini geliştirmesine yardımcı olmakta, bağlanma ve öz düzenleme süreçlerine katkı sağlamakta ve güvenli bağlanma olmaksızın da olumlu etkileşim deneyimlerinin yaşanabileceğini öne sürmektedir (39).

Tüm bu tarihsel gelişmeler ışığında, anne-çocuk etkileşimi araştırmalarında tek yönlü ebeveyn odaklı modellerden, karşılıklı ve dinamik etkileşim süreçlerini içeren yaklaşımlara doğru bir kayma yaşanmıştır. Bu bağlamda, bu araştırma temelde bağlanma kuramına dayanan ve yukarıdaki etkileşime bakış açısındaki son gelişmeleri kapsayıcı bir biçimde ele alan Duygusal Erişilebilirlik çerçevesini temel almıştır. Bağlanma kuramı ve duygusal erişilebilirlik arasındaki temel fark, bağlanmanın daha çok çocuk merkezli ve uzun vadeli bir güven ilişkisini incelemesine karşın, duygusal erişilebilirliğin ebeveyn-çocuk etkileşimini anlık, gözlemlenebilir ve ölçülebilir bir süreç olarak ele almasıdır (40). Duygusal erişilebilirlik çerçevesi bağlanma kuramı ve transaksiyonel modelden güç alarak ebeveynin duygusal erişilebilirliğini ve çocuğun duygusal yanıt verebilirliğini değerlendirmektedir. Bu araştırma kapsamında bu çerçeveye ek olarak Karşılıklı Duyarlı Etkileşim Yönelimi modelinin (39) ebeveyn-çocuk ilişkisinde karşılıklı uyum, işbirliği ve ortak etkinliklerin varlığına ilişkin odak

noktası etkileşimin uyumlanma boyutu açısından araştırmacılar için çerçeve oluşturmuştur. Bu iki temel dayanak noktası anne-çocuk etkileşimini değerlendiren bir envanter gelişme amacı taşıyan bu araştırma için genel çerçeve oluşturmuştur. Bu doğrultuda bu araştırma anne-çocuk etkileşiminin değerlendirilmesi sürecini hem anne hem çocuk perspektifinden hem de karşılıklı uyumlanma süreçlerini dikkate alan bir kuramsal çerçeve üzerine yapılandırılmıştır.

2.2. Duygusal Erişilebilirlik ve Karşılıklı Duyarlı Etkileşim Yönelimi

Çerçevesinde Anne-Çocuk Etkileşimi

Bağlanma literatüründeki optimal gelişimsel çıktıların elde edilebilmesi için etkileşimde özellikle birincil bakım veren (çoğunlukla anne) davranışlarına vurgu yapılmaktadır. Bu kapsamda “anne duyarlılığı” hem güvenli bağlanmanın sağlanması için ön koşul kabul edilen bakım verme davranışı olarak ifade edilmiş (1, 41) hem de anne etkileşim davranışlarının değerlendirilmesi için kullanılan önemli bir odak noktası olmuştur. Anne duyarlılığı; annenin çocuğun bağlanma sinyallerini doğru şekilde algılama-yorumlama, hızlı ve uygun şekilde yanıt verme yeteneği olarak tanımlanmış (1) ve etkileşimin kalitesinin bir ölçüsü olarak kabul edilmiştir (41-44). Zaman içerisinde yapılan araştırmalar anne duyarlılığının yanı sıra etkileşimde farklı anne davranışlarının varlığına ilişkin bulgular ortaya koymuştur. Bu davranışlar genel olarak; yanıtlayıcılık, karşılıklılık, duygusal yakınlık, talepkarlık, yapılandırma, reddetme, çatışma; özerklik desteği, bilişsel ve fiziksel uyaran verme, çocuk merkezli ve çocuğa yönelik davranışlardır (12, 45). Bu davranış tanımlamaları etkileşimde daha ziyade anne boyutuna odaklanmakta, etkileşimin doğasındaki karşılıklılığı ve çocuğun etkileşim davranışlarını değerlendirmede yetersiz kalmıştır. Halbuki gelişimdeki transaksyonel ilke, etkileşime katılan tüm bireylerin özelliklerinin deneyimlerini şekillendirdiğini ve zamanla karşılıklı deneyimin de kişilerin özelliklerini şekillendirdiğini kabul eder (3), anne ile çocuk arasında çift taraflı ve karşılıklı uyum gerektiren bir etkiden söz edilmektedir (39). Guttman (46)’ın, ilişkileri, ilişkiye dahil olan her bireyin özelliklerinden etkilendiğini öne süren sistem görüşü de bu bakış açısını desteklemektedir. Bu nedenle etkileşimi hem anne hem de çocuk tarafını bütüncül olarak ve karşılıklı etkileşimi önceleyen bir sistemle ele almak çok daha işlevseldir.

Bağlanma teorisinin merkezinde, çocuğun ebeveynini güvenli bir üs olarak görmesi, ebeveynin erişilebilir ve kabul edici olduğuna dair güvenden güç alarak bağımsız keşifler yapabilmesi ve ihtiyaç duyduğunda tekrar ebeveynine geri dönebilmesi fikri yer almaktadır (1). Fakat “güven üssü” bakış açısına dayanan bu temel, etkileşimin duygusal yönüne yeterince vurgu yapmamaktadır. “Duygusal erişilebilirlik” kavramı tam olarak buradan hareketle ortaya çıkmış (38) ve bağlanma kuramı temelinde güven üssüne ek olarak hem yetişkin-çocuk ilişkisinin duygusal bağ kapasitesini ve kalitesini vurgulamış hem de etkileşimin çift yönlü doğasını vurgulamıştır (10). Bağlanma kuramının yanı sıra Guttman (46) ve Sameroff (3)’ün etkileşimi bireylerin karşılıklı olarak birbirini etkiledikleri ve birbirinden etkilendikleri bir sistem olarak ele alan bakış açıları da duygusal erişilebilirlik kavramının gelişmesine katkı sağlamıştır. Biringen ve arkadaşlar (10)’na göre, güvenli üs olmanın ön koşulu kabul edilen anne duyarlılığı tek başına yeterli bir ölçüt değildir; çocuğun da ebeveyne erişilebilir olması, karşılıklı bir etkileşim dinamiğinin kurulması açısından kritiktir. Bretherton (47)’a göre duygusal erişilebilirlik çerçevesi anne duyarlılığı kavramını "duygusal" ve "ikili" özellikleri içerecek şekilde genişletmiştir. Bu nedenle, yüksek duygusal erişilebilirlik yalnızca güvenli bir bağlanmanın varlığını değil, aynı zamanda olumlu duygusal ifade ve etkili ikili duygusal düzenlemeyi de içermek zorundadır (40). Bu çerçeve, etkileşimin yalnızca bağlanma güvenliği ile değil, aynı zamanda duygusal senkronizasyon, ebeveyn rehberliği ve çocuğun sosyal-duygusal yanıtları ile değerlendirildiğini de açıkça göstermektedir (10).

2.2.1. Duygusal Erişilebilirlik Çerçevesinin Bileşenleri

Duygusal erişilebilirlik bakış açısı, etkileşim içerisinde hem anneye hem de çocuğa ilişkin bir dizi etkileşim bileşeni tanımlamıştır (48). Bunlar anneye ilişkin: *bakıcı duyarlılığı* (annenin çocuğa karşı uygun duygusal ve davranışsal tepkisi), *düşmanca davranmama* (olumsuz duygulanımın iyi düzenlenmesi), *yapılandırma* (iletişim halinde kalırken rehberlik etme, öğretme ve sınırlar koyma), *müdahaleci olmama* (çocuğun liderliğini takip etme ve ona karşı müdahale edici davranışlardan kaçınma) davranışlarıdır (10, 49).

1. Ebeveynin Duyarlılığı (Parental Sensitivity)

Ebeveyn duyarlılığı, ebeveynin çocuğun duygusal ve davranışsal ipuçlarını algılayarak hızlı, tutarlı ve uygun şekilde yanıt vermesi anlamına gelir (1). Duygusal erişilebilir ebeveynler, çocuğun stres sinyallerini fark ederek onları düzenleyebilir, keşif ve öğrenme süreçlerine rehberlik edebilir (50).

2. Yapılandırma (Structuring)

Ebeveynin çocuğa gelişimsel olarak uygun sınırlar koyması, rehberlik etmesi ve iletişimi yönlendirmesi sürecidir. Yapılandırma, ebeveynin aşırı müdahaleci olmadan, çocuğun özerkliğini destekleyerek etkileşimi yönlendirmesini ifade eder (10).

3. Müdahaleci Olmama (Non-Intrusiveness)

Ebeveynin, çocuğun bireyselliğini ve bağımsızlığını desteklediği, aşırı kontrolcü veya baskıcı olmamasını ifade eder (49). Müdahaleci ebeveynler, çocuğun içsel motivasyonunu azaltarak, etkileşim sürecinde çocuk merkezli değil ebeveyn merkezli bir kontrol mekanizması oluştururlar (10).

4. Düşmanca Davranmama (Non-Hostility)

Ebeveynin çocuğa karşı saldırgan, kızgın veya cezalandırıcı olmayan bir tutum sergilemesi, çocuğun güvenli bir ortamda gelişmesini destekler (21). Düşmanca davranan ebeveynler, olumsuz duygularını ebeveyn-çocuk etkileşimine yansıtır, çocukta stres yanıtlarını artırır ve sosyal-duygusal gelişimi olumsuz etkiler (38).

Duygusal olarak daha az erişilebilir olan ebeveynler, ikili davranışsal ve duygusal etkileşimlerinde karmaşık, bağımsız ve/veya sorunlu olarak nitelendirilirken duygusal olarak erişilebilir ebeveynler, çocuklarının duygusal ve davranışsal ipuçlarına en iyi şekilde uyum sağlamak ve uygun yanıt vermektedir (21).

Duygusal erişilebilirlik çerçevesinde, çocuğa ilişkin olarak *çocuk yanıtlayıcılığı* (çocuğun duygulanım ve davranışları) ve *katılımı* (çocuğun yetişkini uygun şekilde etkileşime dahil etme veya meşgul etme eğilimi) olmak üzere iki davranış kapasitesi tanımlanmıştır (10). Duygusal olarak erişilebilir çocuk, yetişkine karşı uygun duygusal tepkiler vermeye ve yetişkinle aktif olarak duygusal temas kurmaya -dolayısıyla etkileşim kurmaya- açık olarak tanımlanmaktadır (49).

5. Çocuğun Yanıtlayıcılığı (Child Responsiveness)

Yanıt verebilir çocuklar, ebeveynleriyle pozitif etkileşim kurmaya istekli, sosyal olarak aktif ve duygusal olarak güvenli bireylerdir (48).

6. Çocuğun Katılımı (Child Involvement)

Çocuğun ebeveyni etkileşime aktif olarak dahil etme, sosyal girişimlerde bulunma ve duygusal paylaşımda bulunma düzeyi olarak tanımlanır. Çocuk merkezli bakış açısını destekleyen bu bileşen, çocuğun ebeveyn ile güvenli bir iletişim kurabilmesini sağlar (49).

Duygusal erişilebilirlik kavramı ölçülürken doğrudan gözleme dayalı “Emotional Availability Scale (EAS)” değerlendirme sistemi kullanılmaktadır. Bu ölçümler 10-15 dakikalık video kaydına alınmış anne-çocuk ikililerinin yukarıda ifade edilen bileşenler açısından eğitilmiş gözlemcilerin 1 ile 7 arasında standart bir sistemle puanlama yapmasıyla elde edilir. EAS, ilk olarak Biringen ve arkadaşları (51) tarafından geliştirilmiş ve ebeveyn-çocuk ilişkilerini anlamada güvenilir bir ölçek olarak kabul edilmiştir. Daha sonra EAS doğrudan gözlem ölçümlerinin yanı sıra ebeveyn öz bildirimine dayalı versiyonu olan Emotional Availability-Self Report (EA-SR) da duygusal erişilebilirlik ölçümlerinde kullanılmaya başlanmıştır (52).

Duygusal erişilebilirlik, ebeveyn-çocuk ilişkilerinin kalitesini anlamak ve ölçmek için kritik bir değişken olarak görülmektedir (53). Yapılan araştırmalarda, yüksek duygusal erişilebilirliğe sahip ebeveynlerin çocuklarının daha güçlü sosyal becerilere, yüksek öz düzenleme yeteneğine ve daha güvenli bağlanma stiline sahip olduğu gösterilmiştir (21, 54). Özellikle, erken çocukluk döneminde anne ve çocuğun etkileşimindeki senkronizasyonun, çocuğun ilerleyen yaşlardaki bilişsel ve duygusal gelişimiyle doğrudan ilişkili olduğu bulunmuştur (55). Sonuç olarak optimal etkileşim kalitesi için karşılıklı olarak yüksek duygusal erişilebilirliğe sahip anne ve çocuk kombinasyonu gerektiği görülmektedir.

2.2.2. Karşılıklı Duyarlı Yönelim Modelinin Bileşenleri

Kochanska ve arkadaşları (5, 39) tarafından geliştirilen Karşılıklı Duyarlı Etkileşim Yönelimi (Mutually Responsive Orientation - MRO) Modeli ile Biringen ve arkadaşları (10, 38) tarafından geliştirilen Duygusal Erişilebilirlik çerçevesi, ebeveyn-çocuk etkileşiminin niteliğini değerlendiren iki önemli yaklaşımdır. Karşılıklı Duyarlı

Etkileşim Yönelimi modeli iki temel bileşenden oluşmaktadır: Karşılıklı Yanıt Verebilirlik ve Paylaşılan Olumlu Duygulanım (5, 39).

1. Karşılıklı Yanıt Verebilirlik (Mutual Responsiveness)

Bu bileşen, ebeveynin çocuğa duyarlı yanıtlar vermesi ve çocuğun da ebeveyniyle etkileşim kurmaya istekli olması sürecini kapsar (56). Ebeveynin duyarlılığı ebeveynin çocuğun ipuçlarını doğru algılamasını ve hızlı, tutarlı ve uygun şekilde yanıt vermesini içerir. Bu modelde ebeveyn çocuğun ihtiyaçlarını öngörerek ve uygun rehberlik sağlayarak destek sunarken aşırı kontrolcü veya müdahaleci olmaktan kaçınır ve çocuğun bireyselliğini destekler. Çocuğun yanıt verebilirliği ise çocuğun ebeveynin rehberliğine etkileşimde bulunmaya ve sürdürmeye istekli ve açık bir şekilde yanıt verdiğini ifade eder. Çocuk çatışmadan kaçınma ve ebeveynin önerilerini işbirlikçi bir şekilde kabul etme eğilimindedir (56).

2. Paylaşılan Olumlu Duygulanım (Shared Positive Affect)

Bu bileşen ebeveyn ve çocuğun etkileşim sırasında duygusal olarak birbirine karşı sıcak, samimi ve keyif alınan bir ilişki kurmasını ifade eder. Bu bağlamda Ebeveynin sıcaklığı ve destekleyiciliği; çocuğa sevgi dolu, destekleyici, sözel olarak övgü dolu ve nazik konuştuğu, sarılma, gülümseme gibi sözel olmayan yollarla olumlu duygular paylaştığı, çocuğun duygularına duyarlılıkla cevap vererek çocuğun da bu olumlu duygulanımı paylaşmaya teşvik ettiği bir ilişki biçimini ifade eder. Çocuğun pozitif duygulanımı ise etkileşim sırasında çocuğun mutlu, güvende ve rahat hisseden, ortak dikkatin kurulabildiği, gülümseme, göz kontağı gibi yollarla çocuk tarafından etkileşimin sürdürülmek istendiği bir ilişkiyi ifade eder (56, 57).

Karşılıklı duyarlı etkileşim yönelimi modeli, ebeveyn-çocuk etkileşimlerinin doğrudan gözlemlenmesi ve kodlanması yoluyla ölçülmektedir. Bu ölçüm yukarıda ifade edilen bileşenlerin 10-20 dakika boyunca ebeveyn-çocuk doğal etkileşimlerinin doğrudan gözlenmesi ve 1 ile 7 arasında kodlanarak puanlanması yoluyla gerçekleştirilmektedir (56).

Sonuç olarak her iki modelin de etkileşime bakış açısı yönünden temelde benzer özellikler gösterdiğini söylemek mümkündür. "Karşılıklı Duyarlı Etkileşim Yönelim" modeli ve Duygusal Erişilebilirlik Çerçevesi arasındaki benzerlikler şunlardır:

1. Karşılıklı Ebeveyn-Çocuk Etkileşimi

- Her iki model de ebeveyn ve çocuğun karşılıklı etkileşimini merkeze almaktadır.
- Tek yönlü ebeveyn davranışlarından ziyade, etkileşimde çocuğun da aktif bir katılımcı olduğunu vurgulamaktadırlar.

2. Duygusal Bağ ve Senkronizasyon

- Duygusal erişilebilirlik çerçevesinde ebeveynin duygusal olarak çocuğuna erişilebilir olması ve aynı zamanda çocuğun da ebeveyniyle etkileşimde bulunmaya açık olması gerektiği vurgulanmaktadır (10, 38).
- Karşılıklı Duyarlı Etkileşim Yönelimi modeli de benzer şekilde ebeveyn ve çocuğun karşılıklı duyarlılığı ve iş birliği içinde olması gerektiğini savunur (5, 39).
- Her iki model için de anne-çocuk etkileşiminde güvenli bağlanma kadar, anlık etkileşim örüntülerinin de önemli olduğu vurgulanmaktadır.

3. Etkileşim Kalitesinin Gelişimsel Çıktıları

- Güçlü duygusal erişilebilirlik veya karşılıklı duyarlı etkileşim yönelimi ilişkisine sahip çocukların daha iyi sosyal-duygusal ve bilişsel gelişim gösterdiği belirlenmiştir (5, 10).
- Her iki model de çocuğun ilerleyen yaşlardaki bağlanma güvenliği, sosyal yeterlilik ve öz düzenleme becerileri ile ilişkili olarak ifade edilmektedir.

4. Ölçüm Yöntemi

- Her iki model de anne-çocuk etkileşimini değerlendirirken gözlemsel ölçümler ve ebeveyn bildirimlerini bir arada kullanmaktadır (10, 39, 52).

Her iki model de ebeveyn ve çocuğun karşılıklı etkileşimde aktif rol aldığını, ebeveynin duyarlılığının ve çocuğun tepkiselliğinin ilişkinin niteliğini belirlediğini vurgulanmaktadır. Duygusal erişilebilirlik çerçevesi daha çok bağlanma kuramı temelli olup, ebeveynin duygusal olarak erişilebilir olmasını ve çocuğun da ebeveyne açık ve yanıtlayıcı yani duygusal olarak erişilebilir olmasını vurgulamaktadır (Biringen, 2014). Buna karşılık, Karşılıklı Duyarlı Etkileşim Yönelimi modeli hem bağlanma hem de sosyal gelişim kuramları çerçevesinde geliştirilmiş olup, ebeveynin çocuğun işbirliği yapma ve ortak etkinliklere katılma isteğini desteklemesi üzerine daha çok vurgu yapmaktadır (39, 56). Duygusal erişilebilirlik çerçevesinde

etkileşimde duygusal sıcaklık, duyarlılık ve karşılıklı uyum önemliyken, Karşılıklı Duyarlı Etkileşim Yönelimi modelinde karşılıklı sorumluluk ve ortak düzenleme süreçleri daha ön plandadır. Duygusal erişilebilirlik çerçevesi güvenli bağlanmayı destekleyen bir model iken, Karşılıklı Duyarlı Etkileşim Yönelimi modeli güvenli bağlanmadan bağımsız olarak da olumlu ebeveyn-çocuk ilişkilerinin gelişebileceğini öne sürmektedir.

2.3. Anne-Çocuk Etkileşiminde Çocuğun Mizacı ve Karşılıklı Uyumlanma

Karşılıklı etkileşimde çocuğu aktif bir katılımcı olarak görmek etkileşimin karşılıklı doğasını ortaya koymak açısından önemli bir adım olmuştur. Ancak karşılıklı etkileşime ait önemli noktalardan biri de çocuğun kişisel özelliklerini ifade eden mizacıdır. Mizaç genel olarak biyoloji, olgunlaşma ve deneyim tarafından şekillenen, tepkisellik ve öz düzenlemede becerileriyle temellendirilmiş bireysel farklılıklar olarak tanımlanır (58). Yaşamın erken dönemlerinde ortaya çıkan bireysel mizaç farklılıkları, çocuğun çevresini organize etme ve değiştirme girişimlerine aktif olarak katılmasını sağlayacak şekilde sosyal bağlamla etkileşime girerek şekillenmektedir (59). Anne-çocuk etkileşimi ise yalnızca ebeveynin sağladığı çevresel uyarılarla değil, çocuğun verdiği yanıtlar ve etkileşime katılım düzeyi ile birlikte karşılıklı bir döngü içerisinde şekillenir (4). Özellikle, çocuğun mizacı, duygusal hassasiyeti ve sosyal-duygusal düzenleme becerileri gibi özellikler bu etkileşimin kalitesini doğrudan etkilemektedir (60). Çocuğun mizacı genel olarak biyolojik kökenli olarak ele alınmakla birlikte hem gelişimsel süreci itibarıyla anne davranışlarından etkilenen hem de annenin etkileşim davranışlarını etkileyen önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır (60). Bazı çocuklar, doğaları gereği daha sosyal, dışa dönük ve etkileşime açıktır; bazıları ise daha içe dönük, çekingen veya duygusal olarak hassastır. Bu nedenle, sağlıklı anne-çocuk etkileşimi, çocuğun mizaç özelliklerine uyum sağlayabilen esnek ve duyarlı ebeveyn tepkileri gerektirir (60). Bu durum, “uyum iyiliği” (goodness of fit) kavramı ile açıklanır (61). Yani, ebeveynin çocuğun mizacına uyum sağlaması, etkileşim sürecinin kalitesini belirleyici bir faktördür. Tronick ve arkadaşları (62) bir annenin duyarlı tepkileriyle çocuğunun mizaç gelişimini etkileyebileceğini ancak aynı zamanda çocuğun davranışının annenin tepki verme

yeteneği etkileyeceğini vurgulamışlardır. Bu ilişkinin, çocuğun mizacının annenin duyarlılık seviyesini de etkilemesiyle çift yönlü olduğu düşünülmektedir (63). Bu nedenle anne-çocuk etkileşiminde olumlu bir karşılıklı etkileşim döngüsünün sağlanması (60) tamamlayıcı tepkilere yani "uyum iyiliğine" bağlıdır (61).

Ebeveyn-çocuk etkileşimi doğası gereği karşılıklı olarak düzenlenmiş, uyumlu, gözlemlenebilir ve eş zamanlı bir ikili etkileşim modelidir (64). Kochanska ve arkadaşları (39) bu eş zamanlılığı daha önce yukarıda da ifade edildiği üzere "Karşılıklı Duyarlı Etkileşim Yönelimi" şeklinde ifade etmiştir. Bu kavram; işbirlikçi kişilerarası ilişki setlerinin çift yönlü, ortak ve karşılıklı kalitesini yani ebeveynin ve çocuğun birbirleriyle işbirliği yapma ve ortak olma konusunda karşılıklı istekli olma duygusunu vurgulamaktadır (5). Kavramın temelinde ebeveyn-çocuk ilişkilerindeki karşılıklı yanıtlayıcılık ve ebeveyn-çocuk arasında paylaşılan "keyifli zamanlar" yer almaktadır. Nitekim, bu uyumun varlığı erken çocukluk döneminde çocuk için çok yönlü ve boylamsal olarak birçok olumlu gelişimsel çıktıyla ilişkilendirilmektedir (65). Bu durum duygusal erişilebilirlik çerçevesi ile de uyumludur. Duygusal Erişilebilirlik yalnızca ebeveynin duyarlılığına veya çocuğun tepkilerine odaklanan tek yönlü bir süreç değildir. Anne ve çocuğun birbirlerine karşı duyarlılık gösterdiği ve etkileşimde karşılıklı olarak erişilebilir olduğu dinamik bir sistemdir (10, 38). Bir ebeveyn ne kadar duyarlı ve sıcak olursa olsun, eğer çocuk etkileşime açık değilse, sağlıklı bir duygusal bağın oluşması zorlaşır (48). Aynı şekilde, çocuk ne kadar etkileşime açık olursa olsun, eğer ebeveyn erişilebilir değilse, çocukta güvensiz bağlanma ve duygusal düzenleme sorunları ortaya çıkabilir (10). Araştırmalar, anne-çocuk etkileşiminde yalnızca ebeveynin değil, çocuğun da duygusal olarak erişilebilir olmasının bağlanma güvenliği ve sosyal gelişim açısından kritik bir faktör olduğunu göstermektedir (40). Bu nedenle, duygusal erişilebilirlik, yalnızca bir tarafın etkileşime açık olmasıyla değil, her iki tarafın da karşılıklı olarak birbirine uyum sağlamasıyla sağlanır (53). Ancak Karşılıklı Duyarlı Etkileşim Yönelimi Modeli bağlanma güvenliğinden bağımsız olarak da olumlu ebeveyn-çocuk ilişkilerinin gelişebileceğini öne sürmektedir. Bu bağlamda geliştirilen envanterin Etkileşimde Uyumlanma Ölçeğinde Karşılıklı Duyarlı Etkileşim Yönelimi modelinin karşılıklı uyum, işbirliği ve ortak etkinliklerin varlığı, ortak düzenleme süreçleri de ele alan "Karşılıklılık" ve "Problem Çözme" faktörleri öngörülmüştür. Bu bağlamda, ebeveyn-

çocuk etkileşimini anlamada her iki model de tamamlayıcı nitelikte olup, bu araştırma odağına bağlı olarak farklı bakış açıları sunarak araştırmanın teorik alt yapısını güçlendirmektedir.

2.4. Anne-Çocuk Etkileşiminin Ölçülmesi

Anne-çocuk etkileşiminin kalitesinin uzun vadedeki optimal gelişimsel çıktılarla ilişkilendiriliyor olması bu alandaki çalışmaların her geçen gün artmaya devam etmesini sağlamaktadır. Öte yandan bu çalışmalarda kullanılan değerlendirme araçları ve yöntemleri de üzerinde durulması gereken bir başka önemli konudur. Ebeveyn-çocuk etkileşimine ilişkin uluslararası alanda yapılan çalışmalarda çoğunlukla etkileşimin doğrudan ya da video kaydı üzerinden gözlemlenerek kodlayıcılar tarafından puanlandığı bir değerlendirme yaklaşımının benimsendiği görülmektedir (42, 53, 66, 67). Bazı ölçümler, 10-15 dakikalık yapılandırılmamış (12, 68) ya da yarı yapılandırılmış (69) etkileşim gözlemleri şeklinde yürütülmektedir. Hatta 5 dakikalık gözlem sürelerinden oluşan araştırmalar da görülebilmektedir (70). Gözleme dayalı yapılan değerlendirmeler, öz bildirime dayalı ölçümlerde katılımcıların sosyal istenirlik yönünde yanıt vermesi riskini ortadan kaldırmasından ve etkileşimin doğasına ilişkin gözlenebilir veriler sunmasından dolayı tercih edilmektedir. Ancak bu yönteme ilişkin bazı dezavantajlar da söz konusudur. Özellikle kısa sürelerde ve yapılandırılmış ortamlarda yapılan gözlemler, etkileşime ilişkin gözlenen davranış repertuarının sınırlı olacağı ve doğal ilişki örüntülerini yansıtmayabileceği gerekçesiyle eleştirilmektedir (66). Bunun önüne geçmek amacıyla gözlem süresinin daha uzun tutulduğu (3 saat) ve doğal ev ortamında gerçekleştirilen gözlemsel araçlar da geliştirilmiştir (71). Ancak bu gözlem yönteminin de hem gözlem süresi hem de kart sınıflandırmasına dayanan puanlama sistemi için ayrıca zaman gerektirmesi (30-45 dk.) sebebiyle kullanım pratikliği ve uygulanabilirlik açısından eleştirilmiştir (72). Ayrıca kodlayıcıların deneyimleri, kodlayıcılardan kaynaklı yanlılık riskleri vb. durumlar da halen gözlemsel değerlendirme yöntemlerinin riskleri arasındadır (10, 72).

Uluslararası literatürde anne ve çocukların etkileşim davranışlarını gözlem yöntemiyle değerlendirmede sıklıkla kullanılan araçlardan bazıları şunlardır: Ainsworth Sensitivity Scale (ASS) (1), Maternal Behavior Q-Short (MBQ-S)

(Pederson ve Moran, 1995), Attachment Q-Set (AQS) (73), Checklist Of Observations Linked To Outcomes-PICCOLO (12) (Roggman ve diğ., 2013), Emotional Availability Scale (EAS) (51); Emotional Attachment Zones Evaluation (EA-Z) (40), Mother Behavior Rating Scale (MBRS) (74) ve Child Behavior Rating Scale (CBRS) (75). Türkiye’de ise bu amaçla kullanılan araçların Karabekiroğlu ve arkadaşları (76) tarafından geliştirilen “”Anne-Bebek Etkileşimi Çok Eksenli Değerlendirme (ABEÇED)” dışında tamamı uyarlama çalışması ile Türkçe ’ye kazandırılmış gözlemsel araçlardır. MBQ-S ve AQS 10-50 ay arası çocuklar ve anneleri için Sümer ve arkadaşları (77) tarafından, PICCOLO 10 ay-5 yaş arası çocuklar ve anneleri için Bayoğlu ve arkadaşları (78) tarafından, MBRS ve CBRS ölçekleri 18-72 ay arası çocuklar ve anneleri için Diken ve arkadaşları (79) tarafından ve ASS ise Alsancak-Akbulut ve arkadaşları (80) tarafından 20 aylık çocuklar ve anneleri için Türkçeye uyarlanmıştır. Mevcut araçların içeriği dikkate alındığında ise Karabekiroğlu ve arkadaşları (76) dışında sadece anne davranışlarına ya da sadece çocuğun davranışlarına odaklandıkları görülmektedir.

Anne-çocuk etkileşimine ilişkin uluslararası alan yazınındaki yapılan son dönemdeki çalışmalar incelendiğinde anne davranışına yapılan vurgunun yerini hem anne hem de çocuk davranışlarını bütüncül olarak ele alan ve karşılıklı etkileşimi vurgulayan bir bakış açısının aldığını söylemek mümkündür (10, 21, 53, 54, 81, 82). Bu araştırmalar genellikle duygusal erişilebilirlik çerçevesinin ve karşılıklı duyarlı etkileşim yönelimi modeli ve ölçümlerinin kullanıldığı araştırmalardır. Türkiye’de yapılan araştırmaların genel eğilimine bakıldığında ise annenin etkileşim davranışlarının halen yoğunlukla duyarlılık üzerinden ele alındığı ve ölçüldüğü (80, 83-88). Sınırlı sayıda araştırmada duyarlılığa ek olarak annenin müdahalecilik davranışı da ele almıştır (80, 89). Yalnızca bir çalışmada duygusal erişilebilirlik çerçevesinden anne-çocuk etkileşiminin tüm boyutları ile ele alınmıştır (90, 91). Araştırmalar yaş grubu olarak ise daha çok 2-5 yaş arası dönemde yığılım göstermektedir (77, 92, 93). Görüldüğü gibi anne-çocuk etkileşimine ilişkin bütüncül değerlendirmeye sahip araştırmalar oldukça sınırlıdır. Bu durumun birkaç sebebi olduğu düşünülmektedir. Bunlardan ilki; 0-3 yaş arası çocuklar ve ebeveynleri arasındaki etkileşimi değerlendirmeye yönelik araçların sınırlı sayıda olması, ikincisi bu araçların yapılandırılmış bir ortamda ya da doğal ev ortamında gözlem yapmayı

veya video kaydı almayı gerektirmesi, üçüncüsü ise hem yapılan gözlemlerin ya da kayıtların hem de bunlara ilişkin yapılan puanlama sürecinin zaman ve maliyet açısından fazla çaba gerektirmesidir. Bu durum anne-çocuk etkileşimin değerlendirilmesine ilişkin farklı ölçme yöntemlerini kullanan alternatif araçlara ilişkin bir ihtiyacı da ortaya koymaktadır. Anne-çocuk etkileşiminin değerlendirmesinde gözlem yöntemi sıklıkla tercih edilmesine karşın (12, 94) anne-çocuk etkileşimine ilişkin fikir vermesi bakımından anne bildirimine dayalı ölçekler de etkileşime ilişkin bilgi sağlamada (52, 94) önemli bir araç olarak kullanılabilir. Türkiye’de doğumdan sonraki 30-40 gün arasında annenin bebeğe bağlanmasını öz bildirimine dayalı olarak ölçen “Mother to Infant Bonding Scale” Kavlak ve Şirin (95) tarafından Türk kültürüne uyarlanmış ve çeşitli araştırmalarda kullanılmıştır (96-99). Benzer şekilde uluslararası alanda da “Emotional Availability Scale-Self Report” (52) anne-çocuk etkileşiminin kalitesine ilişkin anne bildirimine dayalı olarak fikir veren bir araçtır ve yakın zamanda Türkiye’de bir araştırmada kullanılmıştır (91). Elbette bu araçlar gözleme dayalı ölçümlerle kıyaslandığında oldukça az sayıdadır. Bu bağlamda gözlem yönteminin yanında anne-çocuk etkileşimine ilişkin anne bildirimine dayalı olarak fikir veren kapsamlı ve güvenilir bir ölçme aracının hem ulusal hem de uluslararası literatürü zenginleştiren bir unsur olması açısından önemlidir. Buradan hareketle araştırmanın birinci amacı 0-3 yaş arası çocuğa sahip anneleri kapsayan, etkileşimi anne-çocuk ve karşılıklı uyum boyutları ile bir bütün olarak ele alan, kültüre özgü ve anne bildirimine dayalı “Anne-Çocuk Etkileşimi Değerlendirme Envanteri” geliştirmektir. Bu envanter ile etkileşimde hem anne davranışlarına hem çocuk davranışlarına hem de anne-çocuk arasındaki karşılıklı uyumlanmaya ilişkin ayrı ayrı fikir edinirken aynı zamanda envanterin tamamını birlikte değerlendirerek etkileşimin genel kalitesi hakkında da fikir sahibi olabilmek hedeflenmektedir. Aynı zamanda geliştirilen aracın zaman ve maliyet açısından pratik ve uygulanabilir olması sayesinde Türkiye özelinde bu yaş grubunda yapılan araştırmaların sayıca artmasını sağlamak amaçlanmıştır.

2.5. Anne-Çocuk Etkileşimine Kültürlerarası Bir Bakış

Türk kültüründe bebeklik döneminde anne-çocuk etkileşimi, toplumsal normlar, gelenekler ve aile yapısına bağlı olarak şekillenen dinamik bir süreçtir.

Anneler, çocuklarının fiziksel, duygusal ve sosyal gelişiminde birincil bakım veren olarak görülmektedir (100). Anne duyarlılığı, güvenli bağlanma açısından kritik bir unsur olup hem Batı hem de Türk kültürlerinde sağlıklı gelişimin belirleyicisidir (1, 10). Ancak, ebeveynlik yaklaşımları kültüre özgü farklılıklar gösterebilmektedir. Batı kültüründe anneler bireyselliği teşvik ederken, Türk anneleri daha yoğun fiziksel temas kurmakta ancak aynı zamanda koruyucu ve yönlendirici bir tutum sergilemektedir (89, 100-102). Bu durum çocuğun bağımsız hareket etme becerisini sınırlaması açısından risk oluşturmaktadır.

Çocuk mizacı doğuştan gelen bireysel farklılıklarla birlikte kültürel bağlamdan etkilenmektedir (61). Batı’da çocukların girişkenliği teşvik edilirken, Türk kültüründe sosyal uyum ve aile içi ilişkiler daha fazla ön plana çıkmaktadır. Araştırmalar, Türk bebeklerinin daha kolay huylu olduğunu ve sosyal ilişkilere açık olduklarını öne sürmektedir (101). Zor mizaçlı çocukların anneleriyle etkileşimlerinin daha fazla düzenleme gerektirdiği ve annelerin daha duyarlı tepkiler verdiği gözlemlenmiştir (103).

Batılı ebeveynler genellikle çocuğun mizacına bağlı olarak destekleyici stratejiler benimsemekte, sıklıkla bağımsızlık ve bireysellik gelişimini teşvik etmektedir (5, 27, 104). Bu esnek ebeveynlik tarzı sayesinde çocukların dışa dönük ve bireysel haklarını koruyan bireyler olarak yetişmesi amaçlanmaktadır. Nitekim Stright ve arkadaşları (27) tarafından yapılan araştırma sonuçları göstermektedir ki; ebeveyn duyarlılığı, çocuğun mizacına uyum sağladığında, daha olumlu gelişim sonuçları görülmektedir. Duyarlı ve destekleyici annelik uygulamaları, zor mizaca sahip çocukların birinci sınıftaki akademik başarılarını ve sosyal uyumlarını artırırken daha sert ebeveynlik stilleri, zor mizaca sahip çocuklarda daha belirgin olumsuz etkiler yaratmaktadır. Yüksek kaliteli ebeveynlik, çocuğun akademik performansını, öğretmenleri ve akranlarıyla ilişkisini olumlu yönde etkilemektedir. Düşük kaliteli ebeveynlik, çocuğun davranış sorunları, akademik başarısızlık ve sosyal izolasyon riskini artırmaktadır.

Anne ve çocuğun birbirlerine duyarlı şekilde uyum sağlaması, etkileşimin önemli bir bileşenidir (3). Türk kültüründeki geniş aile yapısı, çocukların sosyal gelişimini destekleyerek büyükanne/büyükbaba gibi aile üyelerinin çocuk bakımı süreçlerinde aktif rol almasını sağlarken (102, 103) çocuklara ilişkin müdahaleci

davranışların artması ile de ilişkilendirilmektedir. Türk kültüründe anneler daha yönlendirici ve öğretici bir rol üstlenmektedir fakat öte yandan geniş aile yapısı ile çocukların farklı yetişkin figürleriyle sıklıkla etkileşim kurmaktadır (102). Bu durum sosyal duygusal gelişim açısından avantaj sağlayabilmektedir. Ancak anneanneler ve babaannelerin çocuk bakımına aktif katılımı, sosyal-duygusal gelişimi desteklerken, farklı ebeveynlik stilleri nedeniyle çelişkili bağlanma deneyimlerine yol açabileceği endişesi taşınmaktadır (103).

Sonuç olarak Türk kültüründe anne-çocuk etkileşimi geleneksel değerler, geniş aile yapısı ve annelik rolüne verilen önem doğrultusunda şekillenmektedir. Anneler çocuklarıyla duyarlı ve sıcak bir ilişki kurarken, bazı durumlarda aşırı yönlendirici olabilmektedirler. Çocuk mizacı, anne tepkilerini etkileyen kritik bir faktör olup, özellikle zor mizaçlı çocuklarla etkileşimde daha fazla yetişkin düzenlemesi gerekmektedir. Karşılıklı etkileşim süreçlerinde annelerin çocuklarının girişimlerine izin verme derecesi kültürel faktörlerden etkilenmekte ve geniş aile yapısı, çoklu bakım verenler aracılığıyla etkileşimi çeşitlendirmektedir. Özellikle Türk kültüründe sıcak, fiziksel olarak yakın bakım verme davranışları bağlanma güvenliği açısından destekleyici unsurlar oluştururken sıklıkla benimsenen müdahalecilik ve aşırı koruyucu ebeveyn davranışları halen üzerinde çalışılması gereken önemli unsurlardır.

2.6. Anne-Çocuk Etkileşimine Birey Merkezli Bir Yaklaşım: Latent Profil Analizi

Araştırmanın ikinci amacı ise geliştirilen envanteri kullanarak anne-çocuk etkileşimlerini kişi merkezli bir yaklaşımla inceleyerek anne-çocuk etkileşim profillerini ortaya koymaktır. Genellikle gelişimsel bilimde değerlendirmeye yönelik baskın yaklaşım değişkenleri, değişkenler arası kombinasyonları veya değişkenler arasındaki ilişkileri incelemeye yöneliktir (105). Magnusson (106)'a göre değişken merkezli bir yaklaşımda tek bir verinin psikolojik anlamı, belirli boyuttaki diğer bireylerin verilerinin konumuna (ortalamasına ya da ortancaya) göre bir konum alır. Yani bireyler belirli bir değişken açısından niteliksel olarak değil niceliksel olarak farklılık gösterir. Halbuki bir sistemdeki bireysel değişkenlerin konfigürasyonunun yani birlikte nasıl yapılandıklarının da bir anlamı vardır. Kişi merkezli yaklaşımlar, gelişme ve işlevsellik için bütüncül-etkileşimci bir araştırma paradigmasına

dayanmakta ve bireyi veya ikiliyi organize bir bütün olarak görmektedir (107). Değişken yaklaşımı, bir ölçekteki değerlere odaklanan yöntemler kullanırken kişi merkezli yaklaşım, bireylerin veya çiftlerin değişkenlerdeki değerlerinin modellerine veya konfigürasyonlarına odaklanan yöntemler kullanır.

Latent Profil Analizi (LPA) temel olarak belirli bir değişken kümesine dayalı olarak bir popülasyon içindeki gizli alt popülasyonları belirlemeye odaklanan kategorik bir gizli değişken modelleme yaklaşımıdır (13). LPA, farklı profillere sahip insan türlerini veya gruplarını tanımlamayı amaçlar (14). LPA, değişken merkezli analizlerden ayrılarak bireyleri ortak özelliklerine göre sınıflandırmaya odaklanır ve gözlenen değişkenlerin bireyler arasındaki dağılımını inceleyerek bunlar üzerinden arka plandaki gizli bir değişkeni ortaya koyar. Bu yaklaşım, bireylerin benzerliklerine göre gruplandırılmasını sağladığından, değişken odaklı değil, kişi merkezli bir yöntem olarak kabul edilir (108). Geleneksel, gizli olmayan kümeleme yöntemleriyle (örneğin, k-ortalama kümeleme, hiyerarşik kümeleme) karşılaştırıldığında ise LPA, profil üyeliğini gözlemlenmemiş kategorik bir değişken olarak ele alır ve bir bireyin belirli bir olasılıkla hangi profile ait olduğunu gösterir (14). Bu açıdan LPA yöntemi, kategorik gizli değişken modellerinden türetilen sınıflandırma şemaları, verilere dayalı tipolojiler geliştirmek ve birleştirmek için kavramsal olarak anlamlı ve metodolojik olarak yararlı ve kullanışlı bir yöntemdir (109). Bu yöntem sayesinde, benzer değişken kalıplarına sahip bireylerin profillerini belirlenebilir. Bu profiller, değişkenlerin nasıl bir araya gelerek belirli grupları oluşturduğunu ve bu kombinasyonların öngörücüler ve sonuçlarla nasıl farklı şekillerde ilişkili olduğunu ortaya koyar (110).

Birey ve değişken merkezli yaklaşım arasındaki fark ve Latent Profil Analizi yöntemini daha anlaşılabilir kılmak açısından bir araştırma sorusu üzerinden şu şekilde örneklendirilebilir: Örneğin, annelerin çocuklarıyla nasıl ilişki kurduğunu araştırılan bir çalışmada annelerin duygusal sıcaklık, yanıtlayıcılık, müdahalecilik, yapılandırma gibi etkileşim davranışları ölçülmektedir. Değişken merkezli bir yaklaşımla şu sonuçlar elde edilebilir:

- Tüm annelerin duygusal sıcaklık ile yanıtlayıcılık arasındaki korelasyonu incelenebilir
- Regresyon analizi kullanarak, bir annenin müdahaleciliğinin çocuğun duygusal tepkilerine etkisini incelenebilir

- Faktör analizi ile hangi etkileşim davranışlarının birbiriyle ilişkili olduğunu keşfedilebilir

Değişken merkezli analiz, annelerin tüm parametrelerdeki genel eğilimleri ortaya koyabilir. Örneğin, "Yanıtlayıcı anneler aynı zamanda daha duygusal sıcaklık gösterme eğilimindedir" gibi bulgular elde edilebilir. Ancak farklı annelerin farklı kombinasyonlarda nasıl davrandığını doğrudan gruplandırmaz. Birey merkezli analiz (LPA) ise, anneleri benzer etkileşim özelliklerine sahip gruplara ayırmayı hedefler. Değişkenlerin tek tek ilişkisini değil, tüm bu değişkenlerin farklı annelerde nasıl bir araya geldiğini ve nasıl bir model oluşturduğunu inceler. Birey merkezli bir yaklaşım olan LPA ile şu sonuçlar elde edilebilir:

- Duyarlı ve Destekleyici Anneler → Yüksek duygusal sıcaklık, yüksek yanıtlayıcılık, düşük müdahalecilik
- Müdahaleci ve Kontrolcü Anneler → Düşük yanıtlayıcılık, yüksek yapılandırma, yüksek müdahalecilik
- Düşük Etkileşimli Anneler → Düşük sıcaklık, düşük yanıtlayıcılık, düşük yapılandırma

Sonuç olarak LPA, anneleri farklı etkileşim tarzlarına göre kategorilere ayırır. Böylece, sadece ortalama eğilimleri değil, gerçek hayatta var olan farklı iletişim tarzlarını da ortaya koyar.

Metodolojisi itibarıyla LPA yordayıcıları ve sonuçları dahil olmak üzere ilgilenilen değişkenlerdeki farklı profil yapılandırmalarının varlığına ilişkin teorik düşünceleri geliştirme ve genişletme potansiyeline de sahiptir (111). Spurk ve diğerlerine (14) göre LPA yöntemi metodolojik olarak avantajlar sunan bir yaklaşım olmasına karşın artan popüleritesi sebebiyle kullanılmamalıdır. LPA yöntemi araştırılmak istenen konunun benzer özelliklere sahip dağılımların bir karışımı olarak görülebileceği ve birlikte gruplandırılacak göstergelerin gerçekten teorik olarak ilişkili olduğu ve farklı kombinasyonlar oluşturabilme potansiyeline sahip olması durumunda kullanılmalıdır. Bu bağlamda bu çalışmada geliştirilen Anne-Çocuk Etkileşimi Değerlendirme Envanteri içerisinde yer alan Anne etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği, Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği ve Karşılıklı Etkileşimde Uyumlanma Ölçeği 'ne ilişkin birbiri ile ilişkili olan ve bir bütün olarak etkileşimin kalitesi hakkında fikir veren faktörler bir arada kullanılarak

kişi merkezli yaklaşımlardan Latent Profil Analizi ile Etkileşim Davranış Profillerini ortaya koymak hedeflenmiştir. Bu sayede etkileşimin doğasına söz konusu olan farklı kombinasyonların yakalanması ve ortaya konması sağlanmıştır.

2.7. Anne-Çocuk Etkileşimi Literatüründe Latent Profil Analizi

Kullanımı

Anne-çocuk etkileşimi literatüründe Latent Profil Analizi (LPA) kullanımı sınırlıdır. Alanyazında, anne-çocuk etkileşimini incelemek için daha yaygın olarak Kümeleme Analizi (Cluster Analysis) ve Gizli Sınıf Analizi (Latent Class Analysis; LCA) gibi yöntemlerin tercih edildiği görülmektedir. Bu yöntemler, bireyleri belirli değişkenler temelinde sınıflandırarak etkileşim kalıplarını kategorik olarak belirlemeye odaklanmaktadır (110). LPA ile geleneksel kümeleme analizi arasındaki temel farklar, analitik yaklaşım ve modelleme stratejilerinde yatmaktadır. Kümeleme analizleri (örneğin, K-ortalamlar veya hiyerarşik kümeleme) gözlemlenen değişkenler arasındaki benzerlikleri temel alarak gruplar oluştururken, LPA gözlemlenen değişkenlerden yola çıkarak veri kümesinde olasılıksal profiller belirler ve her bireyin belirli bir profile ait olma olasılığını tahmin eder. LPA, örtük (latent) değişkenleri modelleyerek grupların iç yapısını daha ayrıntılı analiz edebilir ve değişkenler arasındaki dağılımın olasılıksal yapısını dikkate alır (110). Ancak anne-çocuk etkileşimi gibi dinamik ve çok boyutlu süreçleri analiz etmek için bu yöntemlerin bazı sınırlılıklar taşıdığı belirtilmektedir (112).

LPA ile Geleneksel Kümeleme Analizi Arasındaki Temel Farklar şu şekilde özetlenebilir(14, 113-115):

1. Model Temelli Yaklaşım

- LPA: Olasılıksal (probabilistic) bir model kullanarak veri kümelerindeki örtük profilleri belirler.
- Kümeleme Analizi: Genellikle deterministik bir yaklaşım kullanarak gözlemlenen değişkenleri doğrudan gruplara atar.

2. Olasılıksal Sınıflandırma

- LPA: Her bireyin belirli bir profile ait olma olasılığını hesaplar ve belirsizliği dikkate alır.

- Kümeleme Analizi: Bireyleri kesin olarak tek bir kümeye atar, belirsizliği değerlendirmez.
3. Model Uyumunun Değerlendirilmesi
- LPA: Model seçimi için Akaike Bilgi Kriteri (AIC), Bayesian Bilgi Kriteri (BIC) gibi ölçütler kullanılır.
 - Kümeleme Analizi: Küme sayısı genellikle sezgisel olarak belirlenir veya önceden belirlenmiş bir ölçüte dayanır.
4. Değişkenlerin Dağılımının Modellenmesi
- LPA: Sürekli veya kategorik değişkenlerin dağılımını modelleyerek örtük profillerin yapısını ortaya koyar.
 - Kümeleme Analizi: Genellikle Öklidyen mesafeye dayalı olarak çalışır ve verilerin dağılımına dair varsayımlar içermez.
5. Hata Payının Yönetimi
- LPA: Her bireyin farklı bir profile ait olma olasılığı hesaplandığından, model hata varyansını daha iyi kontrol edebilir.
 - Kümeleme Analizi: Gözlemlenen değişkenlerin doğrudan gruplandırılması nedeniyle hata payı göz ardı edilebilir.

Bu farklar nedeniyle, LPA özellikle psikoloji, gelişim bilimi ve sosyal bilimlerde bireylerin veya grupların heterojen özelliklerini incelemek için daha uygun bir yöntem olarak değerlendirilmektedir (113). LPA, bireyleri önceden belirlenmiş kategorilere yerleştirmek yerine, değişkenler arasındaki sürekli dağılımı dikkate alarak bireyleri doğal veri yapısına göre sınıflandırır (14). Bu nedenle LPA, anne duyarlılığı, çocuk yanıtlayıcılığı ve karşılıklı uyum gibi değişkenlerin daha esnek ve ayrıntılı analizine imkân tanır. Nitekim son yıllarda, LPA çocuk gelişimi araştırmalarında önemli bir analiz yöntemi olarak öne çıkmıştır.

Clark ve arkadaşları (54), ebeveyn duyarlılığı ile çocuk yanıtlayıcılığı arasındaki ilişkileri incelemek için LPA'yı kullanarak farklı etkileşim profilleri belirlemiştir. Çalışmanın bulguları, duygusal olarak erişilebilir ebeveynlerin çocuklarının sosyal-duygusal becerilerde daha yüksek performans gösterdiğini ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Senehi ve arkadaşları (21), LPA yöntemiyle anne-çocuk etkileşim profillerini belirleyerek, çocuğun katılımının ve annenin müdahaleci olmayan ebeveynlik tarzının etkileşim kalitesini nasıl şekillendirdiğini incelemiştir.

Çalışmada, yüksek katılıma sahip çocukların, annelerinin yapılandırıcı ancak baskıcı olmayan ebeveynlik tarzlarıyla ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Stuart ve arkadaşları (116) çocuk koruma hizmetleri tarafından takip edilen ailelerde ebeveyn-çocuk etkileşimlerinin kalitesini değerlendirmek için LPA kullanmıştır. Çalışmada ebeveynler; destekleyici-duyarlı (yüksek duyarlılık, düşük stres) ebeveynler, Zorlanmış ancak katılımcı (orta düzey duyarlılık, yüksek stres) ebeveynler, müdahaleci kontrolcü (yüksek kontrol, düşük duyarlılık) ebeveynler ve ilgisiz-ihmal edici (düşük duyarlılık yüksek ebeveyn stresi) ebeveynler olarak profillere ayrılmıştır. Sonuç olarak ise ebeveyn stresinin ve ebeveynlik tarzının çocukların davranışsal ve duygusal gelişimi üzerindeki etkisini vurgulanmış ve özellikle, yüksek kontrolcü ve ilgisiz ebeveynlerin çocuklarında daha fazla içselleştirilmiş (kaygı, depresyon) ve dışsallaştırılmış (agresyon, karşıt gelme) problemler rapor edilmiştir. Borden ve arkadaşları (117) klinik bir örnekleme gözlemlenen ebeveyn davranışlarını analiz etmek için LPA kullanmıştır. Araştırma sonucunda ebeveynler; duyarlı-yanıtlayıcı ebeveynler (yüksek sıcaklık, düşük müdahalecilik), müdahaleci-kontrolcü ebeveynler (yüksek kontrol, düşük duyarlılık), ilgisiz ebeveynler (düşük sıcaklık ve düşük etkileşim) olmak üzere üç profile ayrılmıştır. Nelson ve arkadaşları (118) anne-çocuk etkileşim tarzlarını belirlemek için kişi-merkezli bir yaklaşım olarak LPA'yı kullanmıştır. Bu çalışmada, annelerin çocuklarıyla kurduğu etkileşimler farklı kategorilere ayrılmış ve bu etkileşimlerin çocuk gelişimi üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Çalışmada belirlenen etkileşim stilleri şunlardır: destekleyici-duyarlı anneler, müdahaleci-kontrolcü anneler, çatışmacı-kararsız anneler ve ilgisiz-uzak anneler olarak dört profil elde edilmiştir. Bu çalışmanın bulguları, farklı anne-çocuk etkileşim tarzlarının çocukların bilişsel ve duygusal gelişimi üzerinde farklı etkiler yarattığını göstermektedir. Özellikle, duyarlı annelerin çocuklarının daha yüksek sosyal-duygusal becerilere sahip olduğu, müdahaleci veya ilgisiz annelerin çocuklarının ise daha fazla davranışsal sorun yaşadığı belirlenmiştir.

Son yıllarda Türkiye'de anne-çocuk etkileşimini anlamaya yönelik çeşitli araştırmalar yapılmış olup, bu çalışmalar genellikle okul öncesi ve ilköğretim çağındaki çocukları kapsayan ebeveynlik stilleri, sosyal-duygusal gelişim ve ebeveyn stres faktörleri üzerine yoğunlaşmıştır. Vasiou ve arkadaşları (119), okul öncesi çocukların ebeveyn-çocuk etkileşimlerini inceleyerek farklı ebeveynlik profillerinin çocukların

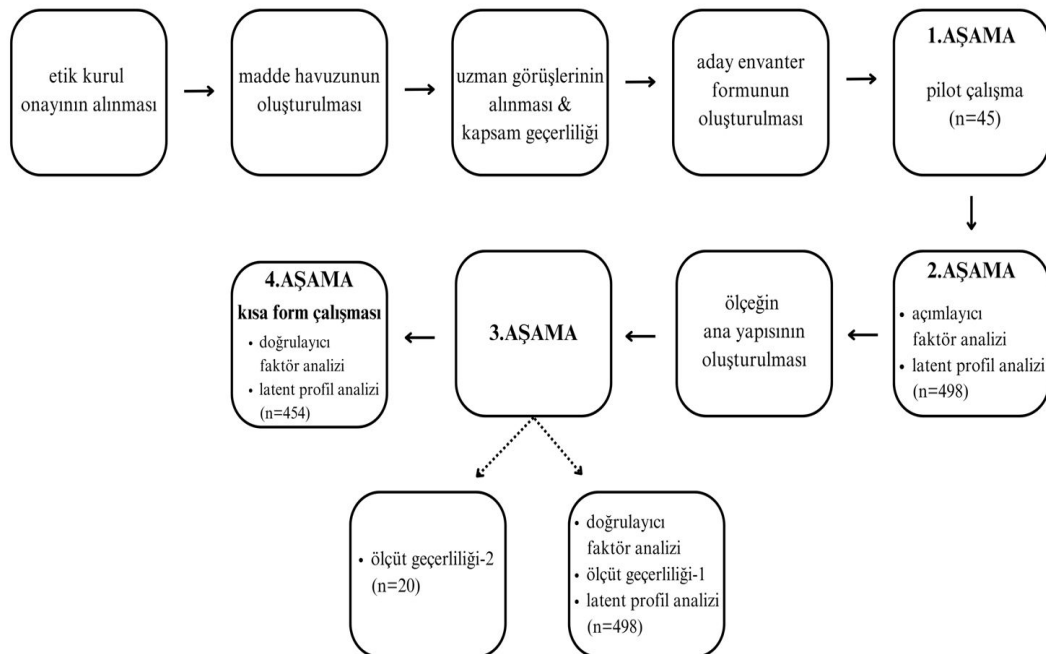
sosyal-duygusal gelişimi üzerindeki etkilerini ortaya koymuştur. Arıkan ve arkadaşları (120), 2-5 yaş arası çocuklar üzerinde yaptığı çalışmada ebeveyn stresinin ve sosyoekonomik faktörlerin çocukların davranışları üzerindeki etkisini analiz etmiştir. Benzer şekilde Arıkan ve arkadaşları (121) 1-3 yaş arası çocuğa sahip annelerle yaptıkları başka bir çalışmada annelerin sosyoekonomik durumu (SES) ve ebeveynlik stresi gibi risk faktörlerine göre farklı profillere ayrılıp ayrılmadığını ve bu profillerin algılanan sosyal destek ile çocuğun problem davranışları arasındaki ilişkiyi nasıl etkilediğini incelemişlerdir. Ancak bu araştırmaların ortak noktası bebeklik dönemi açısından bütüncül olarak anne-çocuk etkileşimine odaklanmamış olmasıdır; çalışmalar daha çok erken çocukluk dönemi ve okul öncesi çağıdaki çocukların ebeveynleriyle kurduğu ilişkileri anne davranışları veya parametreleri ve bunun çocuktaki davranışsal çıktıları açısından incelemektedir. Bu durum, bebeklik dönemine özgü ebeveyn-çocuk etkileşimlerini ele alan araştırmalara ilişkin önemli bir ihtiyaca işaret etmektedir.

Sonuç olarak uluslararası ve ulusal literatürde yapılmış olan bu çalışmalar, LPA'nın anne-çocuk etkileşiminin farklı yönlerini belirlemede önemli avantajlar sunduğunu göstermektedir. Bu nedenle, bu çalışmada 0-3 yaş döneminde anne-çocuk etkileşim profillerini incelemek amacıyla Latent Profil Analizi (LPA) kullanılmıştır. LPA'nın sunduğu esneklik sayesinde, anne duyarlılığı, çocuk yanıtlayıcılığı ve karşılıklı uyumun doğal veri yapısına uygun profiller oluşturarak analiz edilmesi mümkün olmuştur.

3. GEREÇ ve YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada ilk olarak 0-3 yaş döneminde anne-çocuk etkileşiminin kalitesini; anne, çocuk ve karşılıklı etkileşim boyutlarıyla ele alan ve anne bildirimine dayalı olarak ölçen bir envanter geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, “Anne-Çocuk Etkileşimi Değerlendirme Envanteri (AÇEDE)” geliştirilerek psikometrik özellikleri incelenmiştir. Ardından araştırmanın ikinci amacı olarak geliştirilen envanter aracılığıyla Türk kültürüne özgü anne-çocuk etkileşim davranış profillerini incelenmiştir. Araştırma bu yönüyle temelde nicel araştırma yöntemlerinden betimsel modelde bir araştırmadır. Betimsel model, var olan durumu olduğu gibi betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır (122). Bu kapsamda araştırma, dört farklı aşamada yürütülmüştür. Yöntemin kolay anlaşılabilmesi için her bir aşamaya ilişkin yöntem, araştırmanın yeri, veri toplama araçları genel olarak paylaşılmış örneklem grupları ve verilerin analizi ise ayrı başlıklar halinde sırasıyla sunulmuştur. Araştırma basamaklarına ilişkin süreç Şekil 3.1’de özetlenmiştir.

Şekil 3.1. Araştırma basamaklarının şekilsel gösterimi.

3.2. Araştırmanın Çalışma Grupları

Bu araştırma araştırmanın farklı basamaklarında kullanılan beş farklı çalışma grubu ile yürütülmüştür. Her bir çalışma grubuna ilişkin özellikler ayrı başlıklar halinde ele alınmıştır. Araştırmanı tüm çalışma grupları ortak dahil etme ve dışlama kriterlerine sahiptir. Bu kriterler aşağıdaki gibidir:

Dahil etme kriterleri;

- Annelerin araştırmaya katılmayı kabul etmesi
- Annelerin 0-3 yaş arası çocuğa sahip olması

Dışlama kriterleri;

- Annelerin ruhsal ya da zihinsel bir tanıya sahip olması
- Annelerin herhangi bir psikiyatrik ilaç kullanıyor olması
- Annelerin çocuklarının herhangi bir nörogelişimsel, nörolojik ya da genetik bozukluk gibi bir tanıya sahip olması

3.2.1. Birinci Aşama: Pilot Çalışma Çalışma Grubu

Pilot çalışmada yer alan çalışma grubu uygun örnekleme yöntemiyle seçilen 45 anneden oluşmaktadır. Pilot çalışmaya dahil edilen anneler psikiyatrik herhangi bir tanısı bulunmayan ve 0-36 ay normal gelişim gösteren çocuğa sahip olan evli annelerdir.

Tablo 3.1'e göre annelerin büyük çoğunluğu 26-35 yaş arasında ve lisans ve üzeri eğitim düzeyine sahiptir ve bir işte çalışmaktadır. Çocukların ortalama 15 aylık oldukları, çoğunun 38 hafta ve sonrası doğduğu ve 2500gr ve üzeri doğum ağırlığına sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 3.1. Birinci aşama çalışma grubuna ilişkin demografik bilgilere ait frekans ve yüzdeler.

Değişken	Kategori	f	%
Anne baba ilişki durumu	Evli	45	100.0
	Boşanmış	0	0.0
Anne eğitim düzeyi	Lise	5	11.2
	Üniversite	29	64.4
	Lisans üstü	11	24.4
Anne çalışma durumu	Çalışmıyor	13	28.9
	Çalışıyor	32	71.1
Annenin yaş aralığı	26-30 yaş arası	9	20.0
	31-35 yaş arası	22	48.9
	36-40 yaş arası	12	26.7
	41 yaş ve üzeri	2	4.4
Baba eğitim düzeyi	Lise	4	13.3
	Üniversite	35	77.8
	Lisans üstü	6	8.9
Baba çalışma durumu	Çalışmıyor	0	0
	Çalışıyor	45	100
Babanın yaş aralığı	26-30 yaş arası	9	20.0
	31-35 yaş arası	22	48.9
	36-40 yaş arası	12	26.7
	41 yaş ve üzeri	2	4.4
Doğum haftası	37 haftadan önce	4	8.9
	37 haftalık	4	8.9
	38 hafta ve sonrası	37	82.2
Bebeğin doğum ağırlığı	2 500 gr	2	4.4
	2 500 gr'dan az	4	8.9
	2 500 gr'dan fazla	39	86.7
	Kardeşi yok	25	68.3
	1 kardeşi var	20	26.3
Toplam		45	100
Min-Max		$\bar{X}$	SS
Gelir düzeyi (TL)	20000-40000	15761.11	10897.24
Bebeğin yaşı (Ay)	1-36	14.8	8.9

3.2.1. İkinci Aşama: Açıklayıcı Faktör Analiz ve Latent Profil Analizi

Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini 0-36 ay aralığında bebeği olan anneler oluştururken, örneklem seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme yöntemi ile belirlenen 498 anneden oluşmaktadır. Ölçek geliştirme çalışmalarında sıkça tercih edilen kolay ulaşılabilir/uygun örnekleme yöntemi, araştırmalarda pratik ve ekonomik bir yol olarak görülmektedir. Ana uygulama aşamasında, çalışmanın temel

hedeflerinden biri ölçülmek istenen özelliği en iyi şekilde temsil eden bir örneklem ile çalışmak olduğundan, kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Bu sayede daha fazla katılımcıya ekonomik ve pratik bir şekilde ulaşmak amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra, ölçme sonuçlarının geçerlik ve güvenirlik analizlerinin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için alan yazında belirtilen açımlayıcı faktör analizi kriterleri göz önünde bulundurulmuştur. Büyüköztürk (123)'ün belirttiği üzere, ölçek maddelerinin en az 5 katı kadar katılımcının bulunması gerektiği bilgisi doğrultusunda, araştırmaya katılan anne sayısı bu gerekliliği karşılayacak şekilde belirlenmiştir. Araştırmaya katılan annelere ait bazı demografik veriler ise Tablo 3.1'de sunulmuştur.

Tablo 3.2 incelendiğinde, annelerin büyük çoğunluğunun evli oldukları, eğitim düzeylerinin daha çok üniversite ve sonrası oldukları görülmektedir. Ayrıca eşlerin büyük bir kısmının da eğitim seviyesinin yüksek ve herhangi bir işte çalıştıkları görülmektedir. Aylık gelir düzeyine bakıldığı zaman Türkiye şartlarına göre orta düzeyde bir katılımcı grubunun olduğu tespit edilmiştir. Yaş ortalamalarına bakıldığında anne ve babaların genç bireylerden oluştukları bebeklerin ortalama iki yaşında oldukları görülmektedir. Bebeklerin büyük kısmı 38 hafta ve sonrası ile 2.500 gr'dan daha fazla ağırlıkla doğdukları görülmektedir.

Tablo 3.2. İkinci aşama çalışma grubuna ilişkin demografik bilgilere ait frekans ve yüzdeler.

Değişken	Kategori	f	%
Anne baba ilişki durumu	Evli	490	1.6
	Boşanmış	8	98.4
Anne eğitim düzeyi	İlkokul	7	1.4
	Ortaokul	4	.8
	Lise	40	8.0
	Üniversite	335	67.3
	Yüksek Lisans	87	17.5
	Doktora	25	5.0
Baba eğitim düzeyi	İlkokul	9	1.8
	Ortaokul	16	3.2
	Lise	89	17.9
	Üniversite	298	59.8
	Yüksek Lisans	64	12.9
	Doktora	22	4.4
Baba çalışma durumu	Çalışmıyor	13	2.6
	Çalışıyor	485	97.4
Aylık gelir düzeyi	6 000 TL ve altı	54	10.8
	6 001-10 000 TL arası	127	25.5
	10 001-15 000 TL arası	95	19.1
	15 001-20 000 TL arası	111	22.3
	20 001-30 000 TL arası	70	14.1
	30 001 TL ve üstü	41	8.2
Doğum haftası	37 haftadan önce	35	7.0
	37 haftalık	67	13.5
	38 hafta ve sonrası	396	79.5
Bebğin doğum ağırlığı	2 500 gr	21	4.2
	2 500 gr'dan az	31	6.2
	2 500 gr'dan fazla	446	89.6
	Kardeşi yok	340	68.3
	1 kardeşi var	131	26.3
	2 kardeşi var	23	4.6
	3 ve daha fazla kardeşi var	4	0.8
Toplam		498	100
Min-Max		$\bar{X}$	SS
Anne yaşı	22-67	32.33	4.95
Baba yaşı	24-63	35.17	5.68
Gelir düzeyi (TL)	2000-40000	18 227.43	21280.3
Bebğin yaşı (Ay)	1-48	22.15	10.26

3.2.2. Üçüncü Aşama: Doğrulayıcı Faktör Analizi, Ölçüt Geçerliliği ve Latent Profil Analizi Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini 0-36 ay aralığında bebeği olan anneler oluştururken, örneklem seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme ile belirlenen 518 anneden oluşmaktadır. Veri toplama sürecinin çevrim içi olarak gerçekleştirilmesi sayesinde herhangi bir kayıp verinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Ölçek geliştirme çalışmalarında yaygın olarak kullanılan kolay ulaşılabilir/uygun örnekleme yöntemi, pratik ve ekonomik olması nedeniyle bu çalışmada da tercih edilmiştir. Ana uygulama sürecinde, temel amaçlardan biri ölçülmek istenen özelliği en iyi şekilde temsil eden bir örneklem üzerinde çalışmak olduğundan, mümkün olan en geniş katılımcı kitlesine ulaşmak amacıyla kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi benimsenmiştir. Geçerlik ve güvenirlik analizleri ile AFA'nın sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için, araştırmaya dahil edilecek katılımcı sayısının ölçek maddelerinin en az beş katı olması gerektiği bilgisi dikkate alınmıştır (123). Araştırmaya katılan annelere ait bazı demografik verilere ilişkin bulgular Tablo 3.2'de sunulmuştur.

Tablo 3.3 incelendiğinde, annelerin büyük çoğunluğunun evli oldukları, eğitim düzeylerinin daha çok üniversite ve sonrası oldukları görülmektedir. Ayrıca eşlerin büyük bir kısmının da eğitim seviyesinin yüksek ve herhangi bir işte çalıştıkları görülmektedir. Aylık gelir düzeyine bakıldığında Türkiye şartlarına göre orta düzeyde bir katılımcı grubunun olduğu tespit edilmiştir. Yaş ortalamalarına bakıldığında anne ve babaların genç bireylerden oluştuğu bebeklerin ortalama iki yaşında oldukları görülmektedir. Bebeklerin büyük kısmı 38 hafta ve sonrası ile 2 500 gr'dan daha fazla ağırlıkla doğdukları görülmektedir.

Tablo 3.3. Üçüncü aşama çalışma grubuna ilişkin demografik bilgilere ait frekans ve yüzdelere.

Değişken	Kategori	f	%
Anne baba ilişki durumu	Evli	512	98.8
	Boşanmış	6	1.2
Anne eğitim düzeyi	İlkokul	--	--
	Ortaokul	--	--
	Lise	40	7.7
	Üniversite	378	73.0
	Yüksek Lisans	72	13.9
	Doktora	28	5.4
Baba eğitim düzeyi	İlkokul	--	--
	Ortaokul	14	2.7
	Lise	80	15.4
	Üniversite	335	64.8
	Yüksek Lisans	52	10.0
	Doktora	37	7.1
Baba çalışma durumu	Çalışıyor	513	99.0
	Çalışmıyor	5	1.0
Anne çalışma durumu	Çalışıyor	256	49.4
	Çalışmıyor	262	50.6
Aylık gelir düzeyi	6 000 TL ve altı	29	5.6
	6 001-10 000 TL arası	120	23.2
	10 001-15 000 TL arası	105	20.3
	15 001-20 000 TL arası	111	21.4
	20 001-30 000 TL arası	102	19.7
	30 001 TL ve üstü	51	9.8
Doğum haftası	37 haftadan önce	35	6.8
	37 haftalık	61	11.7
	38 hafta ve sonrası	422	81.5
Bebeğin doğum ağırlığı	2500 gr.dan az	32	6.2
	2500 gr	25	4.8
	2500 gr.dan fazla	461	89.0
	Kardeşi yok	333	64.3
	1 kardeşi var	161	31.1
	2 kardeşi var	20	3.8
	3 ve daha fazla kardeşi var	4	0.8
Toplam		518	100
Min-Max		$\bar{X}$	SS
Anne yaşı	20-45	31.17	3.80
Baba yaşı	25-50	33.79	4.27
Gelir düzeyi (TL)	3000-200000	19899.2	16605.0
Bebeğin yaşı (Ay)	1-39	18.69	9.85

Gözlemsel Araçlar Ölçüt Geçerliliği Çalışma Grubu

Ölçüt geçerliliği çalışma grubu uygun örnekleme yöntemiyle seçilen 20 anne-çocuk ikilisinden oluşmaktadır. Bu çalışmaya dahil edilen anneler psikiyatrik herhangi bir tanısı bulunmayan ve 0-36 ay normal gelişim gösteren çocuğa sahip olan evli annelerdir. Annelerin yaş ortalaması 31,6'dır. %75'i lisans ve üzeri eğitim düzeyine sahiptir ve %60'ı bir işte çalışmaktadır. Çocukların yaş ortalaması $M=125,5$ (SD, 7,8)'dir. Çocukların %70'i 38 hafta ve sonrası doğmuştur, %95'i 2500gr ve üzeri doğum ağırlığına sahiptir ve tamamının herhangi bir nörogelişimsel tanısı bulunmamaktadır. Ailelerin aylık gelir ortalaması ise $M=122.850$ 'dir.

3.2.3. Dördüncü Aşama: Envanter Kısa Form Çalışması ve Latent Profil Analizi Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini 0-36 ay aralığında bebeği olan anneler oluştururken, örneklem seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme ile belirlenen 454 anneden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan annelere ilişkin bazı demografik verilere ait bulgular Tablo 3.4'te sunulmuştur.

Tablo 3.4 incelendiğinde, annelerin büyük çoğunluğunun evli oldukları, eğitim düzeylerinin daha çok üniversite ve sonrası oldukları görülmektedir. Ayrıca eşlerin büyük bir kısmının da eğitim seviyesinin yüksek ve herhangi bir işte çalıştıkları görülmektedir. Aylık gelir düzeyine bakıldığı zaman Türkiye şartlarına göre orta düzeyde bir katılımcı grubunun olduğu tespit edilmiştir. Yaş ortalamalarına bakıldığında anne ve babaların genç bireylerden oluştukları bebeklerin ortalama iki yaşında oldukları görülmektedir. Bebeklerin büyük kısmı 37 hafta ve sonrası ile 2 500 gr'dan daha fazla ağırlıkla doğdukları görülmektedir. Çocukların büyük çoğunluğunun tek çocuk oldukları tespit edilmiştir.

Tablo 3.4. Dördüncü aşama çalışma grubuna ilişkin demografik bilgilere ait frekans ve yüzdelere.

Değişken	Kategori	f	%
Anne baba ilişki durumu	Evli	451	99.3
	Boşanmış	3	0.7
Anne eğitim düzeyi	İlkokul	2	0.4
	Ortaokul	2	0.4
	Lise	24	5.3
	Lisans	333	73.3
	Lisans üstü	93	20.6
Anne çalışma durumu	Çalışmıyor	242	53.3
	Çalışıyor	212	46.7
Baba eğitim düzeyi	İlkokul	3	0.7
	Ortaokul	13	2.9
	Lise	66	14.5
	Üniversite	282	62.1
	Doktora	90	19.8
Baba çalışma durumu	Çalışmıyor	4	0.9
	Çalışıyor	450	99.1
Doğum haftası	37 haftadan önce	34	7.5
	37 haftalık	420	92.5
Bebeğin doğum ağırlığı	2 500 gr	24	5.3
	2 500 gr'dan az	21	4.6
	2 500 gr'dan fazla	409	90.1
	Kardeşi yok	300	66.1
	1 kardeşi var	134	29.5
	2 kardeşi var	18	4.0
	3 ve daha fazla kardeşi var	2	0.4
Toplam		454	100.0
		Min-Max	$\bar{X}$ SS
Anne yaşı		24-46	32.06 3.93
Baba yaşı		24-59	34.57 4.64
Gelir düzeyi (TL)		2.300-70.000	19.167.07 11.160.38
Bebeğin yaşı (Ay)		1.50-51.0	20.16 9.97

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırma kapsamında Demografik Bilgi Formu, Anne-Çocuk Etkileşimi Değerlendirme Envanteri, Ebeveynlikte Bilinçli Farkındalık Ölçeği, Birlikte Ebeveynlik Ölçeği kullanılmıştır. Veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler aşağıda yer almaktadır.

3.3.1. Demografik Bilgi Formu

Bu form araştırma kapsamına alınan anneler aracılığıyla anne, baba, çocuk ve ailenin özelliklerine ilişkin bilgi elde etmek amacıyla oluşturulmuştur. Formun içeriğinde; anne ve babanın yaşı, çalışma ve eğitim durumu, annenin psikiyatrik tanı durumu ve ilaç kullanma durumu, çocuğun yaşı, cinsiyeti, doğum ağırlığı, doğum haftası, nörogelişimsel tanı öyküsü ve kardeş sayısı ve ailenin aylık gelir miktarına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.3.2. Anne-Çocuk Etkileşimi Değerlendirme Envanteri (AÇEDE)

Bu envanter bu tez çalışması kapsamında Bozkurt-Yükçü ve Demircioğlu (124) tarafından geliştirilmiştir. Envanterin genel amacı 0-3 yaş arası çocuğa sahip anneler ve çocukları arasındaki etkileşimin kalitesini ortaya koymaktır. Envanter; Anne Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (49 madde), Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (25 madde) ve Karşılıklı Etkileşimde Uyumlanma Ölçeği (18 madde) olmak üzere üç farklı ölçekten oluşmaktadır. Ölçekler 1: Hiçbir zaman, 2: Nadiren, 3: Bazen 4: Çoğunlukla ve 5: Her zaman olmak üzere 5’li likert tipinde anne bildirimine dayalı olarak değerlendirilmektedir. Her bir ölçekten alınan toplam puanlar ortalamaları alınarak standart puanlara çevrilmekte ve ortalama envanter puanı elde edilmektedir. Elde edilen sonuç anne çocuk etkileşiminin kalitesini 1 ile 5 arasında standart bir değer açısından ortaya koymaktadır. Geliştirilen envanter için yapılan analizler sonucunda envanterin geçerli ve güvenilir olduğu ortaya konmuştur.

Envanterde yer alan ölçeklerin güvenirliğine ilişkin tabakalı Cronbach Alpha değerleri; Anne Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği için .936, Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği için .886 ve Etkileşimde Uyumlanma Ölçeği için .867’dir. Envanterde yer alan ölçeklerin uyum indekslerinin; Anne Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği ($\chi^2/sd= 2.26$, NNFI= .95, NFI: .92, CFI= .96, GFI= .82, AGFI: .81 ve RMSEA= .049), Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği ($\chi^2/sd= 3.71$, NNFI= .92, NFI: .90, CFI= .93, GFI= .85, AGFI: .82 ve RMSEA= .072) ve Etkileşimde Uyumlanma Ölçeği ($\chi^2/sd= 3.32$, NNFI= .94, NFI: .93, CFI= .95, GFI= .90, AGFI: .87 ve RMSEA= .067) için yeterli düzeydedir.

3.3.3. Ebeveynlikte Bilinçli Farkındalık Ölçeği

Özgün adı "Mindfulness in Parenting Questionnaire" olan ölçek, ebeveynlikte bilinçli farkındalık düzeylerini belirlemek amacıyla McCaffrey ve arkadaşları (125) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, "Ebeveyn Öz Yeterliği" ve "Çocukla Anda Olma" olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. Orijinal versiyonda 28 madde bulunmakta olup, 4'lü Likert tipinde (1=Bize hiç uygun değil; 4=Bize tamamen uygun) değerlendirilmektedir. Orijinal ölçekte, Ebeveyn Öz-Yeterliliği boyutu toplam varyansın %42.3'ünü açıklarken, ayrımcılık güvenirliği .84 ve madde ayırım güvenirliği .96 olarak bulunmuştur. Çocukla Anda Olma boyutu ise toplam varyansın %43.4'ünü açıklarken, ayrımcılık güvenirliği .82 ve madde ayırım güvenirliği .89 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışmaları ise Gördesli ve diğerleri (2018) tarafından gerçekleştirilmiştir. Uyarlanmış ölçeğin uyum endeksleri yeterli düzeydedir ($\chi^2/sd= 2.859$, TLI= .71, CFI= .74, GFI= .83 ve RMSEA= .072). Bu araştırmanın amacı doğrultusunda, Ebeveynlikte Bilinçli Farkındalık Ölçeğinin Çocukla Anda Olma Alt Boyutu kullanılmıştır. Ölçeğin kullanım izni mail aracılığı ile alınmıştır.

3.3.4. PİKOLO Ebeveyn Çocuk Etkileşimi Gözlem Formu (Checklist Of Observations Linked To Outcomes- PICCOLO)

Özgün adı "Checklist Of Observations Linked To Outcomes- PICCOLO" olan ölçek Roggman ve arkadaşları (12) tarafından ebeveyn-çocuk etkileşimini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek; duygusal yakınlık, duyarlılık, cesaretlendirme ve öğretme olmak üzere 4 alt boyuttan oluşan 29 gözlemlenebilir davranışı içeren bir kontrol listesidir. Her bir alt boyut yedi ile sekiz maddeden oluşmakta ve kısa bir etiket ile davranışın ayrıntılı bir açıklamasını içermektedir. Her madde 0 (yok, herhangi bir davranış gözlenmedi); 1 (zar zor, kısa süreli veya ortaya çıkan davranış gözlemlendi); veya 2 (açıkça, kesin, güçlü veya sık davranış gözlemlendi) olarak puanlanmaktadır. Orijinal çalışmada Roggman ve arkadaşları (12), farklı etnik kökenlerden çocukların ebeveynleri için güçlü güvenilirlik ve geçerlilik göstergeleri sağlamıştır. Gözlemci çiftleri arasındaki kodlayıcılar arası güvenilirlik korelasyonlarının 0.74 ile 0.89 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları etkileşim davranışlarını değerlendirme amacı taşıyan bu ölçek etkileşimi doğrudan gözlem ya

da video kayıtları üzerinden değerlendirme şeklinde uygulanmaktadır. Ebeveynlerden, çocuklarıyla her zaman oynadıkları bir oyunu oynamaları ya da bir aktivite yapmaları istenmektedir. Türkçe uyarlama çalışması Bayoğlu ve arkadaşları (78) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada kodlayıcılar arası güvenilirlik korelasyonları 0.77 ile 0,93 arasında değişmektedir. Ölçek güvenilirliği, her alan ölçeğinin iç tutarlılığı test edilerek değerlendirilmiştir. Her bir alt boyut için α değeri; Duyusal yakınlık için 0.78, duyarlılık için 0.77, teşvik için α = cesaretlendirme için 0.77 ve öğretme için 0.78 için olarak tespit edilmiştir. Duygusal yakınlık alt boyutunda 11 puanın; duyarlılık ve cesaretlendirme boyutunda 10, öğretme boyutunda ise 7 puanın altında puan alan ebeveynler, çocuklarıyla sağlıklı etkileşim kurma konusunda riskli kabul edilmektedir. Bu araç geliştirilmiş olan envanterin ölçüt geçerliliğini test etmek amacıyla kullanılmıştır. Ölçeğin kullanılabilmesi için sertifika programına katılmak gerekmektedir. Araştırma kapsamında ölçeğin eğitimini tamamlamış ve sertifikaya sahip iki uzman tarafından video kayıtları analiz edilmiştir.

3.3.5. Ebeveyn Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (EDDÖ-TV)

Ebeveynlerin çocuklarıyla olan etkileşim biçimlerini değerlendirmek amacıyla Mahoney (74) tarafından geliştirilen ve Diken ve arkadaşları (79) tarafından Türkçeye uyarlanan Ebeveyn Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (EDDÖ-TV), ebeveynin duyarlılık, duygusal ifade ve yönlendirme davranışlarını ölçmektedir. Ölçek, toplam 12 maddeden oluşmakta olup, üç alt boyut içermektedir:

- Duyarlı-Yanıtlayıcı Olma (4 madde): Ebeveynin çocuğa duyarlı olması, sinyallerine uygun ve hızlı yanıt vermesi, etkileşimde etkili ve yaratıcı davranışlar sergilemesi,
- Duygusal İfade Edici Olma (5 madde): Ebeveynin çocuğunu kabullenmesi, etkileşimden keyif alması, sözel pekiştireç kullanımı, sıcaklık sergilemesi ve duygularını açıkça ifade etmesi,
- Başarı Odaklı-Yönlendirici Olma (3 madde): Ebeveynin etkileşim sırasında başarı odaklı olması, çocuğu Fiel

Ölçek, 10-15 dakikalık ebeveyn-çocuk etkileşim kayıtları üzerinden puanlanmaktadır. Veri toplama sürecinde ebeveynlere "Çocuğunuzla her zaman nasıl oynuyorsanız, aynı şekilde oynayın." yönergesi verilmektedir. Ölçekte yüksek puanlar

(5'e yakın) ebeveynin duyarlı-yanıtlayıcı ve duygusal olarak ifade edici olduğunu gösterirken, Başarı Odaklı-Yönlendirici Olma alt boyutunda ideal puan 3 olarak belirlenmiştir. Üçün altında puan almak ebeveynin yeterince yönlendirici olmadığını, üçten yüksek puan almak ise fazla yönlendirici bir tutum sergilediğini ifade etmektedir (Diken, 2009). Ölçeğin toplam geçerliliği %73,4 olarak belirlenmiş, güvenirlik katsayıları ise Duyarlı-Yanıtlayıcı Olma (.86), Duygusal İfade Edici Olma (.87) ve Başarı Odaklı-Yönlendirici Olma (.61) olarak hesaplanmıştır.

3.6. Araştırma Prosedürü

Araştırma araştırmacının konuya karar vermesinin ardından Hacettepe Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan 2020/18-11 Sayılı ve 01.12.2020 tarihli etik kurul izni alınması ile başlatılmıştır. Etik kurul izni sonrasında araştırmacı gerekli literatür taramasını yaparak madde havuzu için hazırlık yapmış ve ardından iki aşamalı uzman görüşü alınma basamağına geçmiştir. Uzman görüşü ile uygulamaya hazır hale getirilen aday envanter formu ile birinci aşama olarak 45 anneden oluşan katılımcı grubuyla maddelerin anlaşılabilirliği ve envanterin uygulanabilirliğine ilişkin bilgi elde etmek amacıyla pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Pilot çalışma ile ana veri toplama sürecine hazır hale gelen ölçeğe son şekli verilmiştir.

Araştırmanın veri toplama süreci 0-3 yaş arası çocuğa sahip toplamda 1535 anne ile dört farklı aşamada farklı zamanlarda gerçekleştirilmiştir. Her bir aşamada veri toplama süreci araştırmacı tarafından hazırlanan çevrimiçi veri formu aracılığıyla yürütülmüştür. Bu doğrultuda, 1. Aşamada pilot çalışma için 14 Mart- 4 Nisan 2022 tarihleri arasında, 2. Aşama için 18 Temmuz- 11 Ağustos 2022 tarihleri arasında ve 3. Aşama için 25 Kasım- 30 Aralık 2022 tarihleri arasında, 4. Aşama için 20 Mart-28 Mayıs 2024 tarihleri arasında veri toplama işlemi gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın veri formu, araştırma hakkında bilgi veren bilgilendirme formu ve gönüllü katılım formu ile başlatılmış ve yalnızca gönüllü olarak katılmayı kabul eden katılımcılar forma devam etmiş ve veri formunu doldurmuştur. Bu kapsamda katılımcılara çevrim içi araştırma veri formu katılımcıların birbirine iletmesi ve sosyal medya (WhatsApp, Instagram, Facebook vb.) kullanıcıları aracılığıyla paylaşılarak katılımcılara ulaştırılmıştır. Bu sayede çok sayıda katılımcıya daha ekonomik yoldan ulaşmakla birlikte Türkiye'nin birçok ilinden veri toplama imkanı da bulunmuştur. Bu kapsamda

veri formunda katılımcıların bulundukları şehirlere ilişkin “Hangi şehirde yaşıyorsunuz?” sorusuna ilişkin beyanlarına göre veri toplanan iller aşağıda Tablo 3.5’te sıralanmıştır.

Tablo 3.5. Katılımcıların yaşadıkları şehirler.

Ankara	Bitlis	Eskişehir	Kocaeli	Samsun
Adana	Bolu	Gaziantep	Konya	Sivas
Adıyaman	Bursa	Giresun	Kütahya	Şanlıurfa
Afyonkarahisar	Çanakkale	Hakkari	Malatya	Şırnak
Aksaray	Çankırı	Hatay	Manisa	Tekirdağ
Amasya	Çorum	Isparta	Mardin	Tokat
Antalya	Denizli	İstanbul	Mersin	Trabzon
Aydın	Diyarbakır	İzmir	Muğla	Uşak
Balıkesir	Düzce	Kahramanmaraş	Muş	Van
Bartın	Edirne	Karabük	Nevşehir	Yalova
Batman	Elazığ	Karaman	Ordu	Yozgat
Bilecik	Erzincan	Kayseri	Rize	Zonguldak
Bingöl	Erzurum	Kırklareli	Sakarya	

Pilot çalışma aşamasında uzman görüşü sonrası son şekli verilen envanter 45 katılımcıya online form olarak iletilmiştir. Bu veri formunun hemen ardından ölçeğe, maddelerinin anlaşılabilirliğine ve formu doldurma sürelerine ilişkin geri bildirim vermelerine imkan sağlayan açık uçlu yanıt seçenekleri sunulmuştur. Alınan geri bildirimlere göre ölçeğin ortalama 15-20 dakika sürdüğü anlaşılmıştır.

İkinci aşamada pilot çalışma sonrasında yapılan düzenlemeler akabinde geliştirilmek istenen envanter ve envanterde yer alan ölçeklerin Açıklayıcı Faktör Analizleri ve Latent Profil Analizi için 498 anne ile veri toplama işlemi yürütülmüştür. AFA analizleri sonrasında envanterde yer alan ölçeklerin ve ölçeklerin alt boyutlarının yapısı ortaya çıkarılmış ve ölçekten çıkarılması gereken maddeler çıkarılarak envanterin ana yapısı oluşturulmuştur.

Üçüncü aşama ile Doğrulayıcı Faktör Analizi için 518 anneden veri toplanmış ve ölçeğin yapı geçerliliği doğrulanmıştır. Ardından 518 anne ile anne bildirimine dayalı bir ölçek olan Ebeveynlikte Bilinçli Farkındalık Ölçeğinin Çocukla Anda Olma Alt Boyutu ile 20 anne-çocuk çifti ile etkileşimi gözleme dayalı olarak ölçen EDDÖ-TV ve PİKOLO Gözlem Formu ile ölçüt geçerliliği analizleri yapılmıştır. Gözlemsel

ölçümler için; 20 anne çocuk çiftinin etkileşimlerinin doğal bağlamını yansıtan kendi ev ortamlarındaki ortalama 15'er dakikalık her zamanki gibi doğal şekilde oynadıkları bir oyunu, anne-çocuk ve oynanan oyun/oyuncağın net bir şekilde görüleceği bir açıdan video kayıtları alınmıştır. Bu video kayıtları yukarıda bilgileri verilen iki farklı gözlemsel ölçüm aracı ile ölçeklerle ilgili eğitim ve sertifikaya sahip iki farklı uzman tarafından bağımsız ortamlarda kodlanmıştır. Ardından bu puanlamalar ile önce kodlayıcılar arası güvenilirlik incelenmiştir. Nihai olarak AÇEDE'nin ölçüt geçerliliği için hem anne bildirimine dayalı Çocukla Anda Olma boyutu hem de anne-çocuk etkileşimine ilişkin gözlemsel ölçümler ile korelasyon analizleri incelenmiştir. Sonuçlar AÇEDE'nin ölçüt geçerliliği için diğer ölçekler arasındaki anlamlı ilişkileri ortaya koyarak, AÇEDE'nin geçerliliğini desteklemiştir. Bunun yanı sıra ilk aşamada ortaya çıkan Türk kültürüne özgü anne-çocuk etkileşim profillerini de doğrulamak amacıyla Latent Profil Analizi tekrarlanmış ve ikinci aşamada yapılan profil analizleri ile sonuçlar karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Dördüncü aşama ile geliştirilen envanterin uygulamada kullanılabilecek daha pratik bir formunu oluşturmak amacıyla 454 anne ile envanter kısa form çalışması yürütülmüştür. Bu amaçla öncelikle envantere ilişkin DFA tekrarlanarak uyum değerleri bu aşamadaki çalışma grubu üzerinde de doğrulanmıştır. Daha sonra faktör yükü .70 ve .75 ve üzeri olan güçlü maddeler belirlenerek iki ayrı kısa form versiyonu oluşturulmuş ve her ikisinin uyum değerleri analiz edilmiştir. Ardından nihai olarak .75 ve üzeri faktör yük değerine sahip maddeler ile analizler yürütülerek envanter kısa formu oluşturulmuştur. Son olarak elde edilen kısa form ile etkileşim profilleri incelenmiştir.

3.7. Envanter Geliştirme Basamakları

3.7.1. Madde havuzunun oluşturulması

Envanter maddeleri oluşturulurken farklı kaynaklar bir arada kullanılmıştır. Bu bağlamda; araştırmanın giriş bölümünde de bahsi geçen anne-çocuk etkileşimi, bağlanma ve duygusal erişilebilirlik kavramları üzerine var olan teorik ve klinik literatür ve mevcut değerlendirme araçları bu araştırmaya rehberlik etmiştir. Bu kaynaklardan yola çıkılarak etkileşim; anne davranışları, çocuk davranışları ve karşılıklı etkileşim olmak üzere üç boyutta ele alınmış ve "Anne-Çocuk Etkileşimi

Değerlendirme Envanteri (AÇEDE)’nin madde havuzu oluşturulmuştur. Bu doğrultuda aday envanter formu; Anne Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (AEDDÖ), Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇEDDÖ) ve Etkileşimde Uyumlanma Ölçeği (EUÖ) olmak üzere üç ölçek ve 143 madde ile oluşturulmuştur (Tablo 3.6.). Her bir ölçek, kendi içerisinde ölçmeyi hedeflediği farklı alt boyutlar ve ters puanlanan maddeler içerecek şekilde tasarlanmıştır. AEDDÖ; Duyarlı-Yanıtlayıcılık, Düşmanca Davranma, Yapılandırma, Müdahaleci olma boyutlarını içerecek şekilde tasarlanmıştır. ÇEDDÖ, Duygusal-Davranışsal Katılım ve Kişisel Özellikler boyutlarını içerecek şekilde tasarlanmıştır. EUÖ, Karşılıklı ve Problem Çözme boyutlarını içerecek şekilde tasarlanmıştır. Ölçeğin değerlendirme sistemi olarak ise ilk aşamada 1: Hiçbir zaman, 2: Bazen, 3: Genellikle ve 4: Her zaman olmak üzere 4’lü likert tipinde derecelendirme tercih edilmiştir.

Tablo 3.6. Aday envantere ilişkin parametre ve alt boyutlar.

Parametreler	Alt Boyutlar	Madde Sayısı
A) Anne	1. Duyarlı Yanıtlayıcılık	20
	2. Düşmanca Davranma	21
	3. Yapılandırma	23
	4. Müdahaleci Davranma	14
B) Çocuk	5. Duygusal ve Davranışsal Katılım	20
	6. Kişisel Özellikler	19
C) Etkileşimde Uyumlanma	7. Karşılıklılık	13
	8. Problem Çözme	13

Aday envanter tasarlanırken; etkileşimin kalitesini anne öz bildirimine dayalı olarak ölçen ve bunun yanı sıra etkileşimi anne etkileşim davranışları, çocuk etkileşim davranışları ve etkileşimde uyumlanma olmak üzere üç ayrı boyutta değerlendirebilen bir envanter hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda Anne Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği tasarlanırken; duyarlı yanıtlayıcılık, düşmanca davranma, yapılandırma ve müdahaleci olma, boyutları ele alınmıştır. Duyarlı yanıtlayıcılık alt boyutunda; çocuğun verdiği ipuçlarına, sergilediği duygulara, davranışlara ve ilgilerini ifade etmelerine karşılık olarak, annenin verdiği pozitif tepkilere ve duygusal olarak duyarlı yanıtlara ilişkin maddeler tanımlanmıştır. Örneğin; “Çocuğum huzursuzlandığında (sinirlenme, ağlama, acıkma, uyumak isteme vb.) onu incitmeden şefkatle sakinleştiririm.”, “Çocuğumun ihtiyaçlarını karşılarken istekli davranırım.”.

Düşmanca davranma alt boyutunda; duyarlı yanıtlayıcı ebeveynliğin aksine annenin çocuğa karşı sabırsız, öfkeli ve düşmanca davranışlar sergilemesine ve çocuğu onaylayan davranışlarına işaret eden maddeler tanımlanmıştır. Örneğin; “Çocuğumun ihtiyaçlarını karşılamak bana zor geldiğinde çocuğuma öfkeli davrandığım olur.”, “Çocuğum beni kızdıran bir şey yaptığında onu bir süre ilgisiz bırakırım.”. Yapılandırma alt boyutunda; annenin çocuğun oyununa rehberlik edebilmesine, gerektiğinde sınır koyabilmesine, aşırıya kaçmadan öneri vermesine, göstermesine ve çocuğun özerkliğini desteklediğine ilişkin maddeler tanımlanmıştır. Örneğin; “Çocuğumla oyun oynarken oyunun nasıl devam edeceğine karar vermesi için ona fırsat veririm.”, “Çocuğum benden yardım istediğinde ona nasıl yapılacağını göstererek yardımcı olurum”. Müdahaleci olma alt boyutunda; annenin fazla yönlendirici, koruyucu ve baskıcı olduğu, çocuğun yaşına uygun olmayan beklentiler içerisinde olduğu davranışlara ilişkin maddeler tanımlanmıştır. Örneğin; “Çocuğum bir şeyle meşgulken ilgisini benim belirlediğim oyuna/oyuncağa/nesneye çekerim.”, “Çocuğuma hemen her şeyde ne yapması ya da yapmaması gerektiğini söylerim”. AEDDÖ sonucunda alınan yüksek puanların annenin karşılıklı etkileşim kalitesini artırıcı olumlu etkileşim davranışlarını ifade ettiğini ve dolayısıyla etkileşimde erişilebilir olduğunu ön görülmüştür.

Çocuk Etkileşim Davranışları Ölçeği tasarlanırken, duygusal-davranışsal katılım ve kişisel özellikler boyutlarının ele alınmıştır. Bu boyutta duygusal erişilebilirlik çerçevesinden farklı olarak çocuğun etkileşimde yetişkinin girişimlerine karşı yanıtlayıcılığını ve yetişkini etkileşime dahil etme kapasitesi “duygusal-davranışsal katılım” olarak tek bir boyutta tanımlanmıştır. Yine duygusal erişilebilirlik çerçevesinden farklı olarak, etkileşimde çocuğun mizacından kaynaklanabilecek farklı özellikleri de ele alabilmek amacıyla “kişisel özellikler” boyutunu eklenmiştir. Bu amaçla duygusal-davranışsal katılım boyutunda çocuğun etkileşime katılımını ve anneyi etkileşime dahil etme girişimlerini işaret eden maddeler tanımlanmıştır. Örneğin; “Çocuğum; onunla oynamam, konuşmam ve/veya etkileşime girmem için hareketlenerek, ses çıkararak ya da konuşarak benim ilgimi çekmeye çalışır.”, “Çocuğum, onunla iletişim kurmak istediğimde kolayca iletişime dahil olur.”. Kişisel özellikler alt boyutunda çocuğun kendine özgü kişisel özelliklerinin etkileşime getirebileceği bireysel farklılıklara işaret eden maddeler tanımlanmıştır. Örneğin;

“Çocuğum alışkın olmadığı yeni durumlara kolay uyum sağlar.”, “Çocuğum çok fazla ağlar, mızızlanır veya bir şeylerden memnun olmaz.”. ÇEDDÖ sonucunda alınan yüksek puanların, çocuğun etkileşim kalitesini arttırıcı ve kolaylaştırıcı etkileşim davranışlarını ifade ettiğini ve dolayısıyla etkileşimde erişilebilir olduğunu ifade ettiği ön görülmüştür.

Duygusal erişilebilirlik çerçevesine ek olarak Etkileşimde Uyumlanma Ölçeği tasarlanırken, Etkileşimde Karşılıklı Duyarlı Etkileşim Yönelimi Modeli de göz önünde bulundurularak “karşılıklılık ve problem çözme” boyutlarını ele alınmıştır. Bu ölçekte sadece anne ya da sadece çocuğa ait unsurlardan ziyade etkileşimin karşılıklılık ve zorlu durumlarda problemleri duygusal olarak olumlu bir atmosferde çözebilme durumlarını ifade eden, etkileşimin iki tarafını da bütüncül olarak ele alan maddeler tanımlanmıştır. Örneğin karşılıklılık alt boyutunda; “Çocuğum bir şeyi keşfederken tedirgin olduğunu anladığımda onu şefkatle cesaretlendiririm.”, “Ben huzursuz, gergin ya da yorgun olduğumda çocuğum davranışlarıyla enerjimi yerine getirir.”. Problem çözme alt boyutunda; “Çocuğumu sakinleştirmek için ona seçenekler sunarım.”, “Çocuğumun sakinleşmesini sağladığını bildiğim şeyleri başka zorluk yaşadığımız zamanlarda da sakinleşmesini sağlamak için kullanırım.”. EUÖ sonucunda alınan yüksek puanların anne-çocuk etkileşiminde karşılıklı etkileşimde uyumunun varlığını ifade ettiği öngörülmüştür.

3.7.2. Envanter Aday Formu için Uzman Görüşünün Alınması

Taslak envanter formunun kapsam geçerliliğini sağlamak amacıyla, ilk olarak üç uzmandan oluşan Tez İzleme Komitesi ve erken müdahale, bebeklik veya erken çocukluk alanlarında uzmanlığa sahip ve Çocuk Gelişimi ve Eğitimi alanında akademisyen olarak görev yapan 2 farklı uzmanın görüşü alınmıştır. Bu aşamada oluşturulan envanterin arka planında yatan kuramsal çerçeve, alt boyutlar ve ölçülmek istenen amaca yönelik maddeler ve genel ölçme sistemi uzmanlara açıklanmıştır. Alınan görüşler doğrultusunda AEDDÖ’de yer alan yapılandırma ve müdahaleci olma, ÇEDDÖ’de yer alan kişisel özellikler ve EUÖ’de yer alan problem çözme alt boyutlarına yeni maddeler eklenerek envanterin madde havuzu genişletilmiştir. Ardından, 143 madde ile son şekli verilen aday envanter formu erken müdahale, bebeklik veya erken çocukluk alanlarında uzmanlığa sahip ve Çocuk Gelişimi ve

Eğitimi alanında akademisyen olarak görev yapan 5 farklı uzmanın görüşüne sunulmuştur. Kapsam geçerliliği sürecine dahil edilen her uzman, tüm ölçekleri, alt ölçekleri ve envanter yapısını değerlendirerek maddeler arasındaki uyumu ve maddelerin ölçülmesi amaçlanan etkileşim boyutlarına uygunluğunu değerlendirmiştir. Bu görüşleri değerlendirmek amacıyla Lawshe (126) tekniği kullanılmıştır. Uzmanların değerlendirmelerini alabilmek amacıyla, envanterin içeriği ve amacı hakkında detaylı bilgi içeren ve uzmanların her bir maddeyi “gerekli”, “yararlı ancak yetersiz” veya “gereksiz” olarak derecelendirebileceği bir kapsam geçerliliği inceleme formu hazırlanmıştır. Ardından “gerekli” ve “yararlı ancak yetersiz” olarak verilen yanıtlar birlikte toplanmış ve yanıtlar temelde “gerekli” ve “gereksiz” formatına getirilerek her bir madde için, Kapsam Geçerlilik Oranı (KGO) hesaplanmıştır. KGO, ölçek maddesinin gerekli olduğuna karar veren uzman sayısının, maddeye ilişkin görüş belirten uzman sayısına oranlanıp 1 eksiği alınarak hesaplanır. Ardından KGO değeri negatif ya da ‘0’ değer içeren maddeler elenmekte ve Kapsam Geçerlik Ölçütüne (KGÖ) göre KGO değerleri pozitif olan maddelerin anlamlı olup olmadığı değerlendirilmektedir.

Lawshe (126), beş uzmanın değerlendirmesine dayanarak $\alpha = 0,05$ önem düzeyi için 0,99'luk bir KGO kriter değeri önermektedir. Her bir madde için hesaplanan KGO değeri bu kritik değeri karşılarsa veya aşarsa, maddenin içerik geçerliliğine sahip olduğu kabul edilir. Eğer madde için KGO değeri, kritik değer eşiğinin altındaysa, madde daha fazla incelemeye tabi tutulur. Sıfır veya altında bir KGO'ya sahip maddelerin ölçme aracından çıkarılması önerilir. Ardından aracın her bir maddesi için KGO değerinin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını aşağıdaki formül aracılığıyla hesaplanan Kapsam Geçerlik İndeksi (KGİ) yoluyla belirlenir. Son olarak aracın tamamı için $KGİ \geq KGO$ veya $KGİ/KGO \geq 0$ koşulu sağlandığında kapsam geçerliğinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu varsayılır.

Buna göre ilk olarak envanterde yer alan tüm maddelerin KGO açısından kriter olarak belirlenen eşik değere sahip olduğu belirlenmiş ve envanterdeki maddeler muhafaza edilmiştir. Ancak en az iki uzman tarafından "gereksiz" olarak derecelendirilen yedi madde daha iyi bir forma kavuşturulmak üzere revize edilmiştir. Ardından envanterin KGİ hesaplanmış ve $KGİ/KGO \geq 0$ ölçütü ile karşılaştırılmıştır. Buna göre $KGİ = 138.6 / 144 = 0,96$ ve $KGİ / KGO \geq 0$ ölçütü için $0.96 / 0,99 = 0,96$

olduğundan ölçeğin tamamı için kapsam geçerliliğinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak alan uzmanları ile nihai şekli verilen aday envanter formu ölçeğe ve değerlendirme uzmanı ve Türkçe Dil ve Anlatım uzmanı tarafından da gözden geçirilmiş ve aday envanter formunun ana çalışmada kullanılmak üzere son şekli verilmiştir.

3.7.3. Birinci Aşama: Pilot Çalışma Uygulaması

Envanter geliştirme sürecinde envanteri oluşturan ölçeklerin ve nihayetinde envanterin geçerlilik, güvenilirlik ve uygulanabilirlik özelliklerini değerlendirmek amacıyla pilot çalışma uygulaması yapılmıştır. Bu sayede, ölçeğin hedef gruba uygunluğunu, maddelerin anlaşılabilirliği ve kültürel uyumu kontrol etmek amaçlanmıştır. Aynı zamanda, ölçeğin içeriğinde yer alan soruların ölçmeyi amaçladığı kavramları ne derece yansıttığını ve yanıtlayıcılar üzerinde nasıl bir etki oluşturduğunu gözlemlemek hedeflenmiştir. Pilot çalışma sayesinde, ölçeğin eksiklikleri veya hataları belirlenerek, gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bu aşama, ölçeğin hedeflenen bilimsel standartlara uygun hale getirilmesi ve uygulama sürecinde ortaya çıkabilecek olası sorunların önceden öngörülmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

3.8. Verilerin Analizi

Bu tez kapsamında verilerin analiz süreci her bir aşamada kendi içerisinde farklılık göstermektedir. Bu nedenle her bir aşamaya ilişkin veri analizi süreçleri ayrı başlıklar halinde sırasıyla aşağıda sunulmuştur.

3.8.1. Birinci Aşama: Pilot Çalışma Veri Analizi

Pilot çalışma uygulaması kapsamında toplanan veriler SPSS istatistiksel analiz programında (versiyon 23) analiz edilmiştir. Ölçeklere ilişkin Cronbach Alpha (α) güvenilirlik katsayısı, madde ile bütün arasındaki korelasyon (Corrected Item-Total Correlation) ve madde silinirse güvenilirlik katsayısı (Cronbach's Alpha if Item Deleted) incelenerek gözden geçirilmesi gereken maddeler belirlenmiştir. Yüksek güvenilirlik için Cronbach Alpha (α) değerinin 0,70 ve üstünde olması beklenmektedir (127). Madde ile bütün arasındaki korelasyon katsayısının 0,20-0,30 aralığında ya da

üstünde olması beklenmekte, bu şartı sağlamayan maddelerin ise gözden geçirilmesi veya silinmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra madde ile bütün arasındaki korelasyon katsayısı negatif olmaması tavsiye dilmektedir (128).

3.8.2. İkinci Aşama : Açımlayıcı Faktör Analizi ve Latent Profil Analizi

Araştırmada kapsamında geliştirilen Anne-Çocuk Etkileşimi Değerlendirme Envanteri (AÇEDE) Anne Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği, Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği ve Etkileşimde Uyumlanma Ölçeği olmak üzere üç ölçekten oluşacak şekilde tasarlanmış ve daha sonra belirlenen örnekleme uygulanmıştır Ölçeğin faktör yapısını ortaya koymak amacıyla faktör belirleme yöntemlerinden Temel Bileşenler Analizi uygulanmıştır. Öncelikle her üç ölçeğin kendi içindeki yapıları incelenmiş, ardından toplam puanları arasındaki ikili korelasyonlar hesaplanarak toplam puana dönüştürülmüştür. Verinin faktör analizine uygunluğu, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi ve Bartlett Küresellik Testi ile değerlendirilmiştir. Bartlett Küresellik Testi'nin istatistiksel olarak anlamlı çıkması, ölçek maddelerinin birbiriyle ilişkili olduğunu ve veri matrisinin faktör analizine uygunluğunu gösterirken, KMO değerinin .50 ve üzeri olması da verinin faktör analizine elverişli olduğunu belirtmektedir (123, 129). Faktör sayısının belirlenmesi sürecinde faktör özdeğerleri, yamaç birikinti grafiği (Scree Plot), paralel analiz, uzman görüşleri ve maddelerin içerikleri dikkate alınmıştır. Faktör yüklerinin değerlendirilmesinde, her bir maddenin ilgili faktörle ilişkisini gösteren yük değeri için alt sınır .40 olarak belirlenmiştir (130). Bu sınırın altında kalan maddeler ölçekten çıkarılmıştır.

Veriler SPSS ve Mplus istatistik paket programları kullanılarak analiz edilmiştir. Latent profil analizinde profil sayısına karar vermek için AIC, BIC, düzeltilmiş BIC (D-BIC), Lo-Mendell-Rubin olabilirlik oranı testi (Lo-Mendell-Rubin likelihood ratio test) (LMR-LRT) ve entropi katsayısını kullanılmış (14) ve geliştirilen üç ölçeğin alt faktörlerine ait toplam puanları kullanılmıştır. Latent profil analizi yapılırken aşamalı bir süreç izlenmektedir. Başlangıçta iki profil için kestirim yapılmakta ardından profil sayısı artırılarak analize devam edilmektedir. Nihayetinde her adımda kontrol edilen uyum değerlerine göre en iyi profil sayısı belirlenerek analiz sonlandırılmaktadır. Bu bağlamda bu araştırmada 2 ile 6 profil sayısı arasında değişen

analizler yapılmıştır. Profil analizi sonrasında profillere ilişkin betimlemeler yapılmış ve bu betimlemeler yapılırken aynı zamanda her bir profilde yer alan tüm faktörlerin ortalama puanlarını göz önünde bulundurulmuştur. Betimlemelerin ardından elde edilen profillerin hem etkileşim kaliteleri hem de etkileşim davranışları açısından farklılaşma durumlarını ANOVA Games Howel analizi ile incelenmiş ve nihayetinde etkileşim profilleri isimlendirilmiştir.

3.8.3. Üçüncü Aşama: Doğrulayıcı Faktör Analizi, Ölçüt Geçerliliği ve Latent Profil Analizi

Araştırma kapsamında geliştirilen Anne-Çocuk Etkileşimi Değerlendirme Envanteri (AÇEDE) ve ölçüt geçerliği için kullanılan Ebeveynlikte farkındalık anketinin çocukla anda olma alt boyutundan elde edilen ölçümlerin geçerliğine kanıt sağlamak amacıyla doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. DFA'ya geçmeden önce elde edilen kestirimlerin tutarlı ve doğru sonucu için karşılanması gereken varsayımlar bulunmaktadır. İlk olarak, veri setinde kayıp veri analizi yapılmış ve kayıp verinin olmadığı tespit edilmiştir. İkinci aşamada her bir veri seti için uç değer analizi yapılmış ve toplanan veri setinde altı kişinin uç değer olduğu belirlenip analiz dışı bırakılmış ve toplam 518 kişi üzerinden DFA gerçekleştirilmiştir. Doğrulayıcı Faktör Analizi süreçlerinde, veri setinin çok değişkenli normal dağılım varsayımını test etmek amacıyla çok değişkenli çarpıklık ($Z\check{c}$) ve basıklık (Zb) değerleri ile çok değişkenli çarpıklık ve basıklık için χ^2 testi ve göreceli çok değişkenli basıklık (Relative Multivariate Kurtosis - RMK) değeri hesaplanmıştır. Yapılan analizler sonucunda, incelenen veri kümesinin çok değişkenli normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir (Anne etkileşim ölçeği için; $Z\check{c} = 45.46$ ($p = .000$), $Zb = 20.90$ ($p = .000$), $\chi^2 = 2503.36$ ($p = .000$) ve $RMK = 1.09$; Çocuk etkileşim ölçeği için; $Z\check{c} = 33.47$ ($p = .000$), $Zb = 18.22$ ($p = .000$), $\chi^2 = 1451.73$ ($p = .000$) ve $RMK = 1.14$; Genel etkileşim ölçeği için; $Z\check{c} = 33.26$ ($p = .000$), $Zb = 16.49$ ($p = .000$), $\chi^2 = 1377.68$ ($p = .000$) ve $RMK = 1.15$; Çocukla anda olma alt boyutu için; $Z\check{c} = 26.61$ ($p = .000$), $Zb = 11.99$ ($p = .000$), $\chi^2 = 851.72$ ($p = .000$) ve $RMK = 1.19$). Veri setinde çok değişkenli normallik varsayımı karşılanmadığından DFA için güçlü en çok olabilirlik (robust maximum likelihood, MLR) yöntemi parametre kestirim yöntemi olarak tercih edilmiştir (131). Doğrulayıcı Faktör Analizi işlemleri, LISSREL (versiyon 8.8) istatistiksel paket programı

kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Maddeler arasındaki ikili korelasyonlar incelendiğinde, hiçbir korelasyonun .80'i aşmadığı, çoklu bağlantı (multicollinearity) sorununun bulunmadığı ve değişkenler arasında doğrusal ilişkilerin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, örneklem büyüklüğüne ilişkin olarak, alanyazında her madde için en az beş katılımcının bulunması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda, araştırmada kullanılan en fazla madde içeren ölçme aracının madde sayısı göz önüne alındığında, yaklaşık 10 katı kadar katılımcıya ulaşıldığı belirlenmiştir (132, 133). Tüm varsayımlar test edildikten sonra analizlere geçilmiştir. Doğrulamalı faktör analizi, korelasyon analizi (ölçüt geçerliği), Cronbach Alpha (α) McDonald omega ve Tabakalı Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları analiz için kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık için .05 düzeyi dikkate alınmış olup analizler SPSS, Jamovi ve LISREL paket programları aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Anne-Çocuk Etkileşimi Değerlendirme Envanteri (AÇEDE)'nin gözlemsel araçlarla yakınsak ölçüt geçerliliğini değerlendirmek amacıyla iki farklı gözlemsel ölçüm aracı kullanılmıştır. Öncelikle, ev ortamında kaydedilen 15 dakikalık anne-çocuk oyun etkileşimi video kayıtları, iki bağımsız kodlayıcı tarafından değerlendirilmiştir. Sabit kodlayıcılar, farklı ortamlarda ve birbirlerinden bağımsız olarak gözlemsel ölçekleri kullanarak anne etkileşim davranışları, çocuk etkileşim davranışları ve karşılıklı uyumlanma değişkenleri açısından puanlama yapmıştır. Kodlayıcılar arası güvenilirlik analizinde kodlayıcılar arası uyum için Intraclass Correlation Coefficient (ICC), güvenilirlik düzeyi için ise normal dağılım durumuna göre Pearson korelasyon katsayısı, normal dağılım sağlanmadığında ise Spearman Korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. ICC katsayıları için referans olarak Shrout ve Fleiss (134) ve Koo ve Li (135)'nin belirlediği ölçütler dikkate alınmıştır. Buna göre ICC değeri 0.60-0.74 arası iyi düzeyde güvenilirliğe, 0.75 ve üzeri ise mükemmel güvenilirliğe işaret etmektedir. Korelasyon katsayısı için ise Cohen (136) tarafından önerilen değer aralıkları benimsenmiş ve 0.30 ile 0.50 arasındaki korelasyonlar orta düzey ilişkiye, 0.51 ile 1.0 arasındaki korelasyonla işaret eder.

Bu aşamada Latent profil analizi yapılırken ikinci aşamada belirtilen Latent Profil Analizi basamakları aynı şekilde izlenmiştir. Veriler SPSS ve Mplus istatistik paket programları kullanılarak analiz edilmiştir. Profil sayısına karar vermek için AIC, BIC, düzeltilmiş BIC (D-BIC), Lo-Mendell-Rubin olabilirlik oranı testi (Lo-Mendell-

Rubin likelihood ratio test) (LMR-LRT) ve entropi katsayısı kullanılmış (14) ve geliştirilen üç ölçeğin alt faktörlerine ait toplam puanları kullanılmıştır. Bu bağlamda bu araştırmada 2 ile 6 profil sayısı arasında değişen analizler yapılmıştır. Profil analizi sonrasında profillere ilişkin betimlemeler yapılmış ve bu betimlemeler yapılırken aynı zamanda her bir profilde yer alan tüm faktörlerin ortalama puanlarını göz önünde bulundurulmuştur. Betimlemelerin ardından elde edilen profillerin hem etkileşim kaliteleri hem de etkileşim davranışları açısından farklılaşma durumlarını ANOVA analizi ile incelenmiş ve nihayetinde etkileşim profilleri isimlendirilmiştir.

3.8.4. Dördüncü Aşama: AÇEDE Kısa Form Çalışması ve Latent Profil Analizi

Araştırmanın bu aşamadaki amaçları doğrultusunda ilk olarak betimsel istatistikler hesaplanmıştır. İlk olarak Anne-Çocuk Etkileşimi Değerlendirme Envanteri'nin kısa formunu elde etmek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla korelasyon analizi, bağımlı değişkeni etkileyen değişkenleri belirlemek amacıyla regresyon analizi ve regresyon tabanlı aracılık analizi yapılmıştır. Anne-çocuk etkileşim profillerini belirlemek için latent profil analizi yapılmıştır. Son olarak belirlenen profillere göre annelerin birlikte ebeveynlik ve çocukla anda olma puanlarına göre farklılaşmalarını belirlemek için fark analizleri yapılmıştır.

Daha önce yapılan analize benzer şekilde DFA için sağlanması gereken varsayımlar test edilmiştir. İlk olarak, veri setinde kayıp veri ve uç değer olmadığı tespit edilmiştir. Daha sonra, veri setinin çok değişkenli normal dağılım varsayımını değerlendirmek amacıyla çok değişkenli çarpıklık (Z_ϵ) ve basıklık (Z_b) değerleri, çok değişkenli çarpıklık ve basıklık için χ^2 testi ile göreceli çok değişkenli basıklık (Relative Multivariate Kurtosis - RMK) değeri hesaplanmıştır. Yapılan analizler sonucunda, veri kümesinin çok değişkenli normal dağılım göstermediği belirlenmiştir ($Z_\epsilon = 47.70$ ($p = .000$), $Z_b = 22.93$ ($p = .000$), $\chi^2 = 2801.28$ ($p = .000$) ve $RMK = 1.208$). Bu nedenle DFA için güçlü en çok olabilirlik (robust maximum likelihood, MLR) yöntemi parametre kestirim yöntemi olarak tercih edilmiştir. Doğrulayıcı Faktör Analizi işlemleri, LISSREL (versiyon 8.8) istatistiksel paket programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Maddeler arasındaki ikili korelasyonlar incelendiğinde, hiçbir

korelasyonun .80'i aşmadığı, çoklu bağlantı (multicollinearity) sorununun bulunmadığı ve değişkenler arasında doğrusal ilişkilerin mevcut olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmanın bu bölümünde ikinci aşamada kısa form üzerinden etkileşim kalitesine ilişkin envanter toplam puanı elde edebilmek amacıyla ikinci düzey DFA yapılmıştır. İkinci Düzey DFA, birinci düzeyde belirlenen alt boyutların (birinci düzey faktörlerin) daha üst düzeydeki bir genel yapıyı (ikinci düzey faktörü) nasıl temsil ettiğini test etmek için kullanılan bir yöntemdir. İlk basamakta birinci düzey DFA ile alt boyutların ölçme modeli içerisindeki uygunluğu test edilmiş, her bir alt boyut için faktör yükleri, uyum indeksleri ve modelin genel geçerliliği değerlendirilmiştir. Daha sonra, birinci düzey faktörlerin daha üst düzeyde bir genel faktör altında yapılandırıldığı ikinci düzey model oluşturulmuş ve bu modelin uyumu test edilmiştir. Model uyumu, Ki-Kare (χ^2), Ki-Kare/Sd (χ^2/df), Rot Mean Square Error of Approximation (RMSEA), Comparative Fit Index (CFI), Tucker-Lewis Index (TLI) ve Standardized Root Mean Square Residual (SRMR) gibi uyum indeksleri aracılığıyla değerlendirilmiştir. İkinci düzey modelde, birinci düzey faktörlerin genel faktöre ait faktör yükleri, model uyumu için kritik bir gösterge olarak ele alınmıştır. Tüm analizlerde, LISREL (versiyon 8.8) istatistiksel paket programı kullanılmış ve örneklem büyüklüğü için 300 ve üstü örneklemin yeterli görülmesi (137) sebebiyle araştırmanın bu bölümünde ulaşılan 454 katılımcının analiz için yeterli olduğu görülmüştür. Bulgular, ölçeğin genel yapısal geçerliliğini değerlendirmek amacıyla detaylı şekilde raporlanmıştır.

3.9. Etik Hususlar

Bu araştırmaya ilişkin etik hususlar araştırmanın öneri sürecinden itibaren göz önünde bulundurulmuştur. İlk olarak araştırma öncesinde Hacettepe Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'na başvurularak etik kurul onay belgesi alınmıştır. Ardından veri formunun başına eklenmiş olan araştırmaya ilişkin detaylı bilgi içeren gönüllü katılımcı formu ile tüm katılımcılar şeffaf bir şekilde bilgilendirilerek araştırmaya gönüllü katılımları garanti altına alınmıştır. Katılımcılara diledikleri aşamada araştırmadan çekilebilecekleri yazılı olarak ifade edilmiştir. Tüm katılımcıların gönüllü katılım beyanları alınmıştır.

Verilerin toplanması ve analiz sürecinde katılımcıların kişisel bilgileri titizlikle korunmuş ve araştırma amacının dışında kullanılmamıştır. Verilerin analiz sürecinde etik titizlik korunmaya devam edilmiş ve verile manipüle edilmeksizin ölçme değerlendirme uzmanı ile analiz edilerek raporlanmıştır. Araştırmanın tüm basamaklarında tez izleme kurulu ile işbirliği içerisinde çalışılmıştır. Tez metni raporlanırken intihal yapmaktan kaçınılmış ve benzerlik oranı şeffaf bir şekilde raporlanmıştır.

4. BULGULAR

Bu araştırma dört farklı aşamada gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle bulgular bölümü her bir aşama sırasıyla başlıklar halinde sunularak düzenlenmiştir.

4.1. Birinci Aşama: Pilot Çalışmaya İlişkin Bulgular

Pilot çalışma aşamasında uzman görüşü alınması sonrasında uygulamaya hazır hale getirilen envanter formu 45 anneye uygulanmıştır. Ardından ölçeklere ilişkin Cronbach Alpha (α) güvenirlik katsayısı, madde ile bütün arasındaki korelasyon (Corrected Item-Total Correlation) ve madde silinirse güvenirlik katsayısı (Cronbach's Alpha if Item Deleted) incelenerek gözden geçirilmesi gereken maddeler belirlenmiştir. Tablo 3.6.'da geliştirilmek istenen envanterin pilot çalışmasına ilişkin Cronbach Alpha (α) değerleri sunulmuştur.

Tablo 4.1. Pilot çalışma Cronbach Alpha (α) değerleri.

Form	Madde sayısı	Cronbach Alpha
Anne Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği	80	0.89
Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği	39	0.87
Etkileşimde Uyumlanma Ölçeği	24	0.80
Envanter Toplam	143	0.92

Tablo 4.1'de görüldüğü gibi aday envanter formunda yer alan her bir ölçeğin ve tüm envanterin Cronbach Alpha (α) değeri 0,70'in üzerindedir. Bu sonuç envanterin ve ölçeklerin yüksek güvenirlikte olduğuna işaret etmektedir. Bu aşamadan sonra madde ile bütün arasındaki korelasyon ve madde silinirse güvenirlik katsayısı incelenerek maddeler gözden geçirilmiştir ancak bu aşamada madde silme yoluna gidilmemiştir. Pilot çalışma analizine göre, madde ile bütün arasındaki korelasyon (Corrected Item-Total Correlation) 0,20'nin altında değere sahip olan AEDDÖ'de 6 madde, ÇEDDÖ'de 3 madde, EUÖ'de ise 4 madde gözden geçirilmiş ve düzenlenmiştir. Buna ek olarak pilot çalışma sırasında katılımcıların 4'lü likert tipinde tasarlanan değerlendirme sisteminin yanıt vermede zorlaştırıcı olmasına ilişkin verdikleri geri bildirimler neticesinde ölçeğin değerlendirme sisteminin 5'li likert sisteminde olmasına karar verilmiştir.

4.2. İkinci Aşama: Açıklayıcı Faktör Analizi ve Latent Profil Analizine ilişkin Bulgular

Araştırma kapsamında geliştirilen AÇEDE ölçme aracının her bir alt ölçeği için geçerlik ve güvenirlik kanıtları sırasıyla sunulmuş daha sonra alt ölçekler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu bağlamda geliştirilen ölçme araçlarının her biri için birer açıklayıcı faktör analizi yapılmak üzere üç ayrı faktör analizi yapılmıştır.

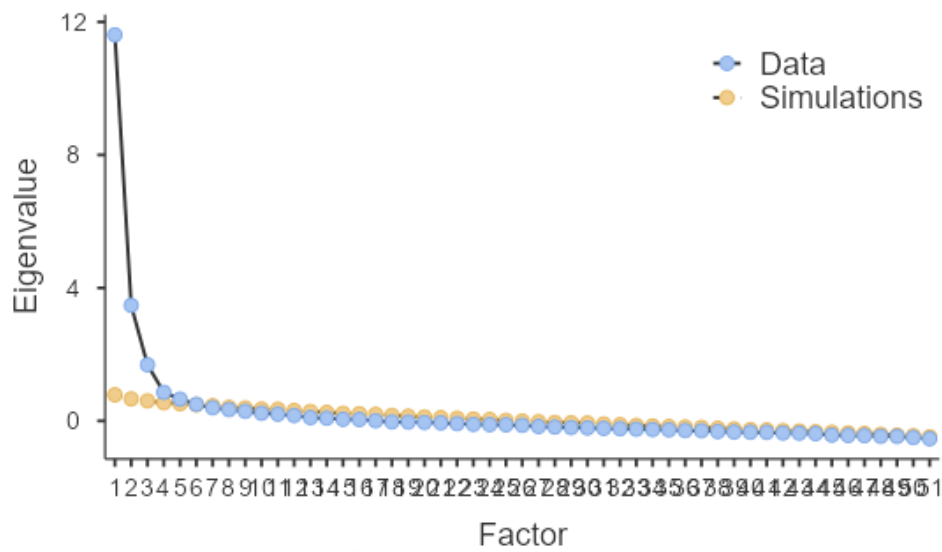
AFA sonuçlarının yorumlanması için ilk olarak üç alt ölçeğe ilişkin KMO ve Barlett küresellik testleri incelenmiştir. Bu istatistikler Tablo 4.2’de verilmiştir.

Tablo 4.2. KMO ve Barlett testi sonuçları.

AÇEDE Ölçme araçları	Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)	Barlett Testi		
		χ^2	sd	p
AEDDÖ	.931	9 492.67	1275	.000
ÇEDDÖ	.897	4 826.58	325	.000
EUÖ	.888	2 901.07	210	.000

Tablo 4.2’de görüldüğü üzere, her üç ölçme aracı için elde edilen KMO değerinin .50 üzerinde olduğu görülmekte ve bu sonuç verinin faktör analizine uygun olduğuna işaret etmektedir (Field, 2009). Ayrıca her üç ölçek için test edilen Barlett küresellik testi de istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < .05$). Elde edilen bu bulgular maddelerin birbiri ile ilişkili olduklarını göstermekte ve faktörleşebilir bir yapıda olduğuna yönelik kanıt sağlamaktadır. Buna ek olarak küresellik testinin anlamlı çıkması çok değişkenli normalliğin sağlandığının da bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (123).

Her üç ölçme aracı için de verinin faktörleşebilir olduğu belirlendikten sonra açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır. İlk olarak herhangi bir faktör sınırlandırılması yapılmadan AFA yapılmıştır. Anne etkileşim ölçeği için elde edilen bulgulara göre, ilk durumda özdeğeri 1’in üstünde olan 18 faktör oluşmuştur. Bu durum kuramsal yapı ile uyuşmadığından paralel analizi yöntemiyle faktör sayısının belirlenmesi yolu izlenmiştir. AEDDÖ için yapılan paralel analize ilişkin şekilsel gösterim Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 4.1. AEDDÖ için yapılan paralel analiz grafiği.

Şekil 4.1 incelendiğinde, veri setinden elde edilen eğim ile simülasyon verisinin kesişim noktasının üstünde üç noktanın olduğu görülmektedir. Bu durum yapının üç faktörlü olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca uzman görüşü ve ölçeğin dayandırıldığı kuramsal çerçeve de göz önüne alındığında üç faktörlü yapının uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Faktör sayısına karar verildikten sonra faktör sayısı 3'e sabitlenerek faktör analizi tekrarlanmıştır. İlgili yapı üç faktörden oluştuğundan ve kuramsal süreçte bu faktörler ilişkili olarak tasarlandığından döndürme yöntemlerinden Direct Oblimin tercih edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda faktör yük değeri .40'ın altında olan 23 madde (a1, a2, a3, a4, a5, a7, a14, a15, a19, a23, a27, a28, a31, a33, a42, a44, a45, a46, a53, a58, a61, a73 ve a74) ölçekten çıkartılmıştır. Bu maddeler tek tek çıkartıldıktan sonra AFA yeniden yapılmış ve binişik maddelerin olup olmadığı incelenmiş ve iki maddenin (a11 ve a39) binişik maddeler olduğu belirlenmiştir. Binişik madde çıkartıldıktan sonra AFA yeniden yapılmış ve üç maddenin (a16, a36 ve a43) kendi faktörlerinde ters çalıştıkları bu durumun kültürel olarak uygun olmayacağı ve ayrıca kuramsal açıdan da problem oluşturacağı dikkate alınarak uzman görüşleri doğrultusunda bu maddeler de ölçme aracından çıkartılmıştır. Sonuç olarak 50 madde ve üç faktörden oluşan bir ölçme aracı elde

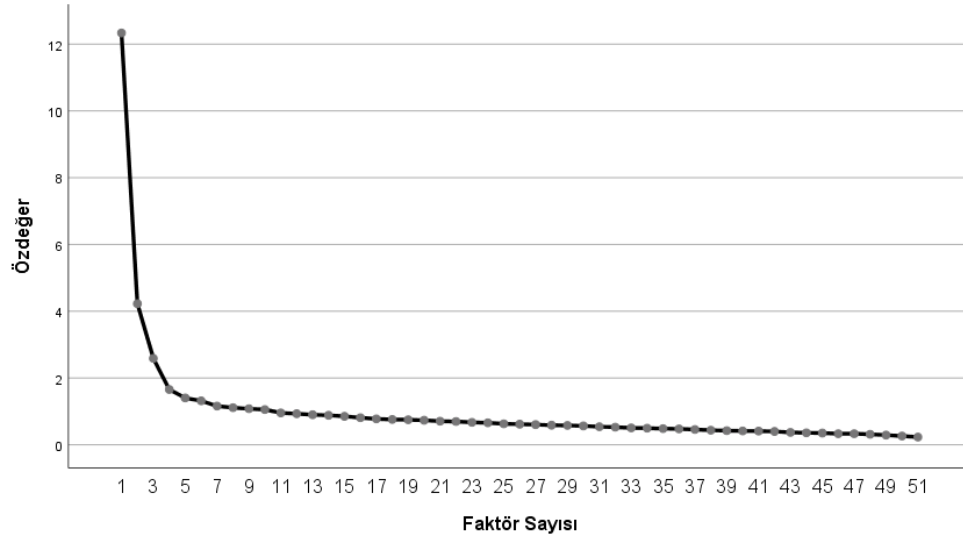
edilmiştir. Anne etkileşim ölçeğindeki maddelerin faktör yük değerleri, öz değerleri ve açıkladıkları varyans oranı Tablo 4.2’de verilmiştir.

Tablo 4.3. Anne Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği’nin son haline ait faktör yük değerleri, özdeğerler ve açıklanan varyans oranları.

Faktör 1		Faktör 2		Faktör 3	
Madde No	Faktör Yüğü	Madde No	Faktör Yüğü	Madde No	Faktör Yüğü
a26	.56	a1	.45	a45	.53
a27	.61	a2	.48	a46	.64
a28	.61	a3	.57	a47	.69
a29	.78	a4	.48	a48	.66
a30	.64	a5	.43	a49	.51
a31	.63	a6	.57	a50	.54
a32	.50	a7	.42		
a33	.67	a8	.57		
a34	.64	a9	.45		
a35	.52	a10	.41		
a36	.47	a11	.59		
a37	.47	a12	.58		
a38	.63	a13	.52		
a39	.76	a14	.46		
a40	.44	a15	.59		
a41	.64	a16	.51		
a42	.74	a17	.52		
a43	.72	a18	.42		
a44	.76	a19	.68		
		a20	.59		
		a21	.69		
		a22	.61		
		a23	.49		
		a24	.51		
		a25	.59		
Özdeğer	12.33		4.23		2.59
Açıklanan Varyans (%)	24.18		8.29		5.07
Toplam Açıklanan Varyans (%)			37.54		

Tablo 4.3 incelendiğinde, anne etkileşim ölçeğindeki maddelerin faktör yük değerleri .42 ile .78 arasında değiştiğı ve üç faktörün toplam varyansın %37.54’ünü açıkladığı görülmektedir. Anne Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeğı, anne çocuk etkileşimin sadece bir boyutunu oluşturduğundan açıklanan varyansın oldukça yeterli olduğu söylenebilir. Ölçeğın son haline ilişkin saçılma grafiğı Şekil 2’de verilmiştir. Her üç faktörde yer alan madde ifadeleri ve ilgili kuramsal yapı dikkate

alınarak birinci faktör “Düşmanca Davranma”, ikinci faktörü “Duyarlı yapılandırma” ve üçüncü faktör ise “Müdahaleci olma” olarak isimlendirilmiştir. Yapılan analizler sonrasında ölçeğin kuramsal yapısı çerçevesinde öngörölmüş olan “Yapılandırma” boyutunun maddeleri “Duyarlı yanıtlayıcılık” boyutu ile birlikte çalışarak “Duyarlı Yapılandırma” olarak tek bir boyut olarak isimlendirilmiştir.

Şekil 4.2. Anne Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği’ne ait faktörlerin saçılma grafiği.

Şekil 4.2 incelendiğinde, üç faktörden sonra eğimin düz bir çizgiye dönüştüğü görölmektedir. Bu durum diğer faktörlerin anlamlı olmayan yapılar olduğuna işaret etmektedir. Ölçme aracına ilişkin açıklayıcı faktör analizi sonuçları incelendikten sonra, madde istatistikleri ve madde-toplam puan korelasyonları elde edilmiş ve Tablo 4.4’te verilmiştir.

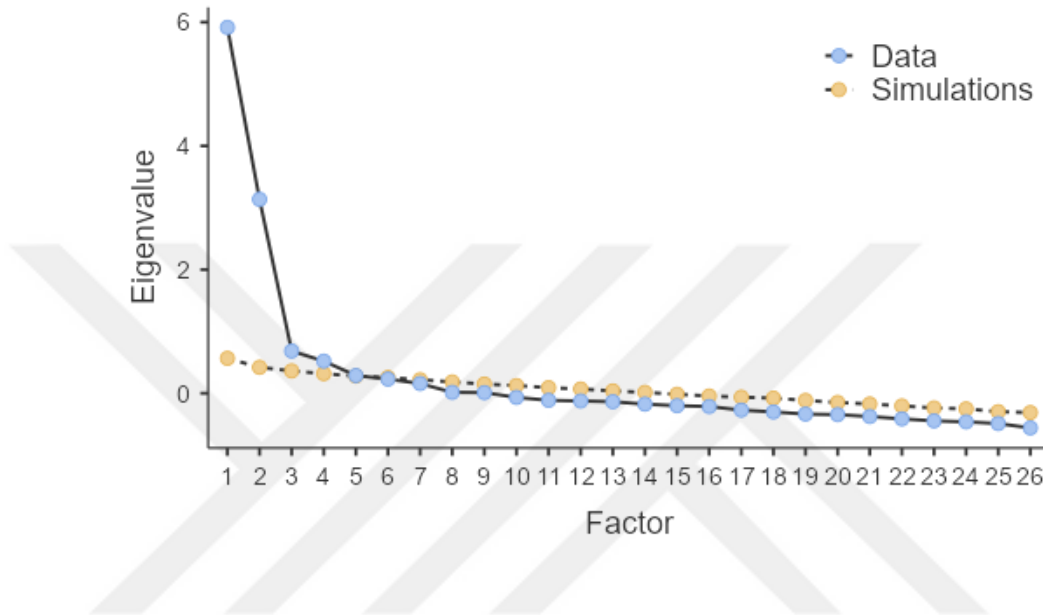
Tablo 4.4. AEDDÖ için madde istatistikleri ve madde-toplam korelasyonları.

Madde No	Madde Ortalaması ($\bar{X}$)	Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyonu (r)	Madde No	Madde Ortalaması ($\bar{X}$)	Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyonu (r)
a1	4.16	.45	a27	3.57	.54
a2	4.66	.49	a28	3.44	.52
a3	4.47	.30	a29	3.99	.64
a4	4.64	.27	a30	3.78	.49
a5	4.43	.54	a31	4.36	.49
a6	4.22	.39	a32	4.78	.48
a7	4.04	.42	a33	4.70	.54
a8	4.59	.59	a34	4.69	.57
a9	4.70	.29	a35	4.19	.45
a10	4.40	.47	a36	4.53	.44
a11	4.60	.40	a37	4.33	.39
a12	4.59	.46	a38	3.85	.51
a13	4.50	.37	a39	4.53	.63
a14	4.02	.31	a40	4.65	.39
a15	4.50	.54	a41	3.85	.51
a16	4.47	.30	a42	3.97	.53
a17	4.58	.31	a43	4.29	.57
a18	4.21	.44	a44	4.17	.57
a19	4.45	.52	a45	4.30	.40
a20	4.15	.40	a46	3.37	.24
a21	4.63	.56	a47	3.68	.20
a22	4.50	.55	a48	4.37	.28
a23	4.44	.54	a49	4.31	.22
a24	4.13	.30	a50	4.40	.23
a25	4.60	.48			
a26	3.76	.52			
Ölçeğin Geneli İçin Madde Ortalaması				:	4.29
Ölçeğin Geneli Madde-Toplam Korelasyon değerleri				:	.44

Tablo 4.4 incelendiğinde, ölçek maddelerinin ortalama değerlerinin 3.37 ile 4.78 arasında değiştiği görülmektedir. Ölçeğin genel madde ortalaması ise 4.29 olarak hesaplanmıştır. Madde-toplam korelasyon değerleri incelendiğinde, bu değerlerin .20 ile .64 arasında değiştiği ve ölçek genelinde madde-toplam korelasyonlarının ortalama değerinin .44 olduğu belirlenmiştir. Genel olarak, madde-toplam korelasyon katsayısının .20 ve üzerinde olması, ilgili maddenin testin geneliyle uyumlu çalıştığını göstermektedir (138).

AEDDÖ'den elde edilen ölçümlerin yapı geçerliğine kanıt sağlandıktan sonra, Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeğinden elde edilen ölçümlerin yapı geçerliğine kanıt sağlamak amacıyla açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. İlk

olarak herhangi bir faktör sınırlandırılması yapılmadan AFA yapılmıştır. Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği için elde edilen bulgulara göre, ilk durumda özdeğeri 1'in üstünde olan 12 faktör oluşmuştur. Bu durum kuramsal yapı ile uyuşmadığından paralel analizi yapılarak faktör sayısının belirlenmesine çalışılmıştır. ÇEDDÖ için yapılan paralel analize ilişkin şekilsel gösterim Şekil 4.3'de verilmiştir.

Şekil 4.3. ÇEDDÖ için yapılan paralel analiz grafiği.

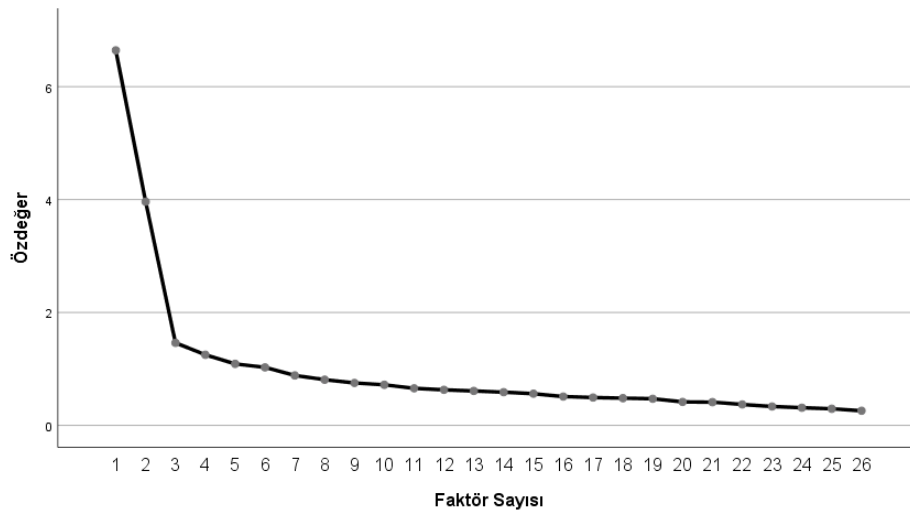
Şekil 4.3 incelendiğinde, veri setinden elde edilen eğim ile simülasyon verisinin kesişim noktasının üstünde iki noktanın olduğu görülmektedir. Bu durum yapının iki faktörlü olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca uzman görüşü ve kuramsal çerçeve de göz önüne alındığında iki faktörlü yapının uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Faktör sayısına karar verildikten sonra faktör sayısı 2'e sabitlenerek faktör analizi tekrarlanmıştır. İlgili yapı iki faktörden oluştuğundan ve kuramsal süreçte bu faktörler ilişkili olarak tasarlandığından döndürme yöntemlerinden Direct Oblimin yöntemi tercih edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda faktör yük değeri .40'ın altında olan 12 madde (c2, c4, c10, c15, c17, c19, c22, c23, c28, c31, c33 ve c38) ölçekten çıkartılmıştır. Bu maddeler tek tek çıkartıldıktan sonra AFA yeniden yapılmış ve binişik maddelerin olup olmadığı incelenmiş ve bir maddenin (c39) binişik madde olduğu belirlenmiş ve ölçekten çıkarılmıştır. Sonuç olarak 26 madde ve iki faktörden oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir. Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme

Ölçeğindeki maddelerin faktör yük değerleri, öz değerleri ve açıkladıkları varyans oranı Tablo 4.5’te verilmiştir.

Tablo 4.5. Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeğinin son haline ait faktör yük değerleri, özdeğerler ve açıklanan varyans oranları.

Faktör 1		Faktör 2	
Madde No	Faktör Yüğü	Madde No	Faktör Yüğü
c1	.61	c19	.75
c2	.58	c20	.65
c3	.65	c21	.69
c4	.56	c22	.77
c5	.54	c23	.61
c6	.58	c24	.76
c7	.62	c25	.71
c8	.65	c26	.79
c9	.59		
c10	.59		
c11	.54		
c12	.44		
c13	.61		
c14	.65		
c15	.50		
c16	.41		
c17	.50		
c18	.45		
Özdeğer	6.64		3.96
Açıklanan Varyans (%)	25.56		15.24
Toplam Açıklanan Varyans (%)			40.79

Tablo 4.5 incelendiğinde, çocuk etkileşim ölçeğindeki maddelerin faktör yük değerleri .41 ile .79 arasında değiştiğı ve iki faktörün toplam varyansın %40.79’unu açıkladığı görülmektedir. Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeğı, anne çocuk etkileşimin sadece bir boyutunu oluşturduğundan açıklanan varyansın oldukça yeterli olduğu söylenebilir. Ölçeğın son haline ilişkin saçılma grafiğı şekil 4’de verilmiştir. Her iki faktörde yer alan madde ifadeleri ve ilgili kuramsal yapı dikkate alınarak birinci faktör birinci faktörü “Duygusal-Davranışsal Katılım” ve ikinci faktörü ise “Kişisel özellikler” olarak isimlendirilmiştir.

Şekil 4.4. Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeğine ait faktörlerin saçılma grafiği.

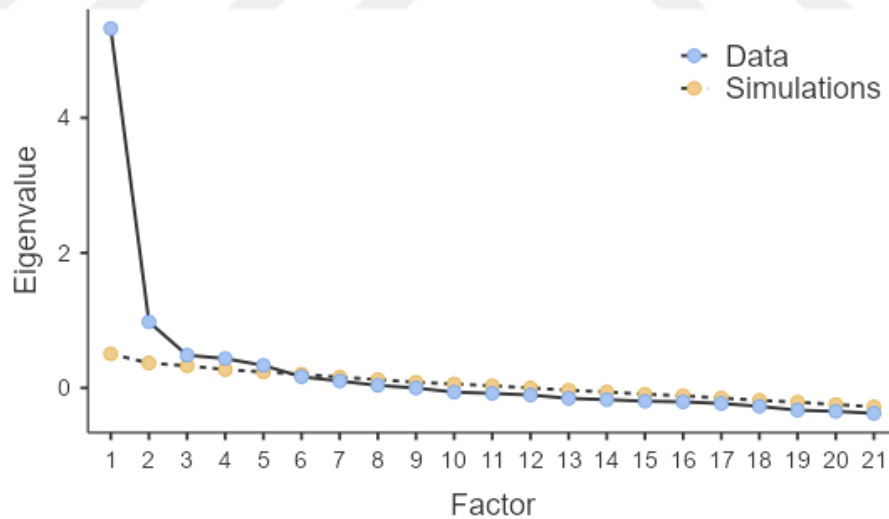
Şekil 4.4 incelendiğinde, iki faktörden sonra eğimin düz bir çizgiye dönüştüğü görülmektedir. Bu durum diğer faktörlerin anlamlı olmayan yapılar olduğuna işaret etmektedir. Ölçme aracına ilişkin açıklayıcı faktör analizi sonuçları incelendikten sonra, madde istatistikleri ve madde-toplam puan korelasyonları elde edilmiş ve Tablo 4.6’da verilmiştir.

Tablo 4.6. ÇEDDÖ için madde istatistikleri ve madde-toplam korelasyonları.

Madde No	Madde Ortalaması ($\bar{X}$)	Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyonu (r)	Madde No	Madde Ortalaması ($\bar{X}$)	Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyonu (r)
c1	4.57	.47	c14	4.53	.48
c2	4.44	.40	c15	4.01	.22
c3	4.30	.37	c16	3.53	.35
c4	4.46	.45	c17	4.46	.49
c5	4.11	.24	c18	4.05	.32
c6	4.36	.52	c19	2.91	.32
c7	4.63	.40	c20	2.68	.20
c8	4.56	.55	c21	3.96	.55
c9	4.69	.46	c22	3.58	.47
c10	4.46	.41	c23	4.08	.51
c11	4.76	.51	c24	3.95	.57
c12	4.23	.28	c25	3.29	.42
c13	4.52	.49	c26	3.80	.59
Ölçeğin Geneli İçin Madde Ortalaması				:	4.11
Ölçeğin Geneli Madde-Toplam Korelasyon değerleri				:	.42

Tablo 4.6 incelendiğinde, ölçek maddelerinin ortalama değerlerinin 2.68 ile 4.76 arasında değiştiği görülmektedir. Ölçeğin genel madde ortalaması ise 4.11 olarak hesaplanmıştır. Madde-toplam korelasyon değerleri incelendiğinde, bu değerlerin .20 ile .59 arasında değiştiği ve ölçek genelinde madde-toplam korelasyonlarının ortalama değerinin .44 olduğu belirlenmiştir. Genel olarak, madde-toplam korelasyon katsayısının .20 ve üzerinde olması, ilgili maddenin testin geneliyle uyumlu çalıştığını göstermektedir (138).

Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeğinden elde edilen ölçümlerin yapı geçerliğine dair kanıt sağlandıktan sonra, Etkileşimde Uyumlanma Ölçeğinden elde edilen ölçümlerin yapı geçerliğini incelemek amacıyla açımlayıcı faktör analizi (AFA) uygulanmıştır. Öncelikle herhangi bir faktör kısıtlaması olmaksızın AFA gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, Etkileşimde Uyumlanma Ölçeğinde özdeğeri 1'in üzerinde olan 10 faktör ortaya çıkmıştır. Ancak bu durum kuramsal yapıyla uyumlu olmadığından, faktör sayısının daha doğru belirlenmesi amacıyla paralel analiz uygulanmıştır. Etkileşimde Uyumlanma Ölçeği için yapılan paralel analiz sonuçlarına ilişkin görsel sunum Şekil 4.5'te yer almaktadır.

Şekil 4.5. EUÖ için yapılan paralel analiz grafiği.

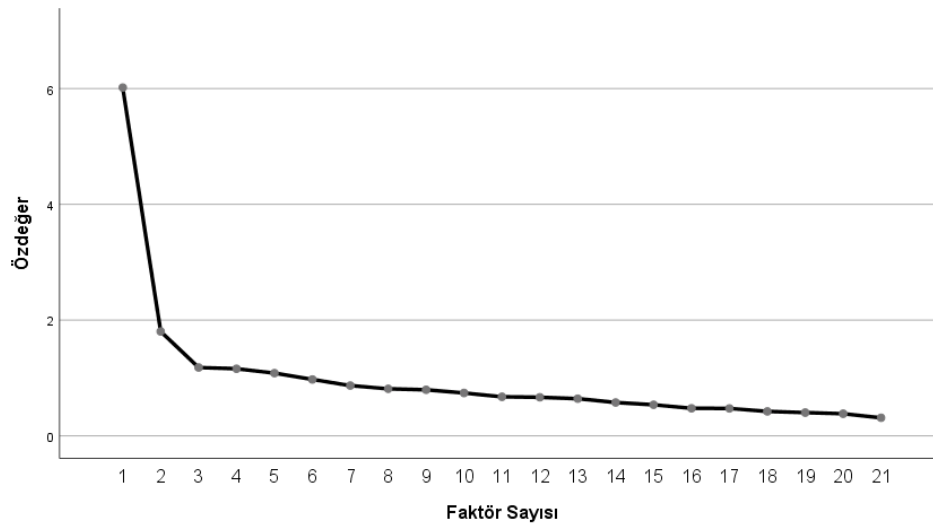
Şekil 4.5 incelendiğinde, veri setinden elde edilen eğim ile simülasyon verisinin kesişim noktasının üstünde iki noktanın olduğu görülmektedir. Bu durum

yapının iki faktörlü olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca uzman görüşü ve kuramsal çerçeve de göz önüne alındığında iki faktörlü yapının uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Faktör sayısına karar verildikten sonra faktör sayısı 2'e sabitlenerek faktör analizi tekrarlanmıştır. İlgili yapı iki faktörden oluştuğundan ve kuramsal süreçte bu faktörler ilişkili olarak tasarlandığından döndürme yöntemlerinden Direct Oblimin yöntemi tercih edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda faktör yük değeri .40'ın altında olan 2 madde (g7 ve g19) ölçekten çıkartılmıştır. Bu maddeler tek tek çıkartıldıktan sonra AFA yeniden yapılmış ve binişik maddelerin olup olmadığı incelenmiş ve üç maddenin (g9, g13 ve g18) olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak 21 madde ve iki faktörden oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir. Genel etkileşim ölçeğindeki maddelerin faktör yük değerleri, öz değerleri ve açıkladıkları varyans oranı Tablo 4.7'de verilmiştir.

Tablo 4.7. Etkileşimde Uyumlanma Ölçeğinin son haline ait faktör yük değerleri, özdeğerler ve açıklanan varyans oranları.

Faktör 1		Faktör 2	
Madde No	Faktör Yüğü	Madde No	Faktör Yüğü
g1	.56	g17	.68
g2	.56	g18	.70
g3	.47	g19	.62
g4	.57	g20	.52
g5	.60	g21	.71
g6	.57		
g7	.48		
g8	.57		
g9	.50		
g10	.64		
g11	.58		
g12	.58		
g13	.51		
g14	.49		
g15	.51		
g16	.53		
Özdeğer	6.02		1.80
Açıklanan Varyans (%)	28.65		8.59
Toplam Açıklanan Varyans (%)	37.24		

Tablo 4.7 incelendiğinde, genel etkileşim ölçeğindeki maddelerin faktör yük değerleri .47 ile .71 arasında değiştiği ve iki faktörün toplam varyansın %37.24'ünü açıkladığı görülmektedir. Etkileşimde Uyumlanma Ölçeği, anne çocuk etkileşimin sadece bir boyutunu oluşturduğundan açıklanan varyansın oldukça yeterli olduğu söylenebilir. Ölçeğin son haline ilişkin saçılma grafiği Şekil 4.6'da verilmiştir. Her iki faktörde yer alan madde ifadeleri ve ilgili kuramsal yapı dikkate alınarak birinci faktör “Karşılıklılık” ve ikinci faktörü ise “Problem Çözme” olarak isimlendirilmiştir.

Şekil 4.6. Etkileşimde Uyumlanma ölçeğine ait faktörlerin saçılma grafiği.

Şekil 4.6 incelendiğinde, iki faktörden sonra eğimin düz bir çizgiye dönüştüğü görülmektedir. Bu durum diğer faktörlerin anlamlı olmayan yapılar olduğuna işaret etmektedir. Ölçme aracına ilişkin açımlayıcı faktör analizi sonuçları incelendikten sonra, madde istatistikleri ve madde-toplam puan korelasyonları elde edilmiş ve Tablo 4.7’de verilmiştir.

Tablo 4.8 incelendiğinde, ölçek maddelerinin ortalama değerlerinin 3.24 ile 4.69 arasında değiştiği görülmektedir. Ölçeğin genel madde ortalaması ise 4.19 olarak hesaplanmıştır. Madde-toplam korelasyon değerleri incelendiğinde, bu değerlerin .28 ile .61 arasında değiştiği ve ölçek genelinde madde-toplam korelasyonlarının ortalama değerinin .45 olduğu belirlenmiştir. Genel olarak, madde-toplam korelasyon

katsayısının .20 ve üzerinde olması, ilgili maddenin testin geneliyle uyumlu çalıştığını göstermektedir (138).

Tablo 4.8. EUÖ için madde istatistikleri ve madde-toplam korelasyonları.

Madde No	Madde Ortalaması ($\bar{X}$)	Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyonu (r)	Madde No	Madde Ortalaması ($\bar{X}$)	Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyonu (r)
g1	4.29	.53	g12	4.13	.59
g2	4.63	.59	g13	4.24	.32
g3	3.99	.30	g14	4.22	.46
g4	4.15	.38	g15	4.69	.54
g5	4.16	.41	g16	4.67	.59
g6	4.54	.53	g17	4.50	.48
g7	4.18	.37	g18	3.52	.28
g8	4.30	.48	g19	3.47	.35
g9	4.01	.37	g20	3.24	.31
g10	4.43	.50	g21	4.26	.48
g11	4.28	.61			
Ölçeğin Geneli İçin Madde Ortalaması				: 4.19	
Ölçeğin Geneli Madde-Toplam Korelasyon değerleri				: 0.45	

AÇEDE alt ölçeklerinden elde edilen ölçümlerin yapı geçerliğine kanıt sağlamak amacıyla AFA yapıldıktan sonra, ölçümlerin güvenirliği için Cronbach alfa, Tabakalı Cronbach alfa ve McDonald omega katsayıları hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 4.9’da verilmiştir.

Tablo 4.9. AÇEDE alt ölçeklerine ait kestirilen güvenirlik değerleri.

Ölçekler ve alt faktörler	Madde sayısı	Cronbach α	McDonald ω	Tabakalı Cronbach α
Düşmanca Davranma	20	.92	.92	--
Duyarlı Yapılandırma	25	.90	.91	--
Müdahaleci Olma	6	.70	.71	--
AEDDÖ (Total)	51	--	--	.94
Duygusal-Davranışsal Katılım	18	.86	.88	--
Kişisel Özellikler	8	.87	.88	--
ÇEDDÖ (Total)	26	--	--	.89
Karşılıklılık	16	.85	.86	--
Problem Çözme	5	.70	.71	--
EUÖ (Total)	21	--	--	.87

Tablo 4.9 incelendiğinde, üç alt ölçeğin hem toplam puanlarının hem de alt faktörlerinden elde edilen ölçümlerin güvenirlik katsayılarının .70'in üzerinde olduğu görülmektedir. Ayrıca, Cronbach Alpha ve McDonald's Omega (ω) yöntemleriyle hesaplanan güvenirlik değerlerinin birbirine oldukça yakın olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre, güvenirlik katsayılarının .704 ile .920 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular, ölçeğin genelinin ve alt faktörlerinden elde edilen ölçme sonuçlarının kabul edilebilir düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir (139).

Geliştirilen ölçme araçlarından elde edilen ölçümlerin güvenirliğine kanıt sağlamak amacıyla birinci uygulamaya katılan 55 kişiye ölçme araçları yeniden gönderilmiş ve test tekrar test güvenirlikleri incelenmiştir. Hesaplanan test tekrar test güvenirlikleri Tablo 4.10'da verilmiştir.

Tablo 4.10. Geliştirilen ölçme araçlarının test tekrar test güvenirlik değerleri.

Anne Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (AEDDÖ)				
Ölçekler ve alt faktörleri	1 (2.ölçüm)	2 (2.ölçüm)	3 (2.ölçüm)	4 (2.ölçüm)
Düşmanca Davranma (1.Ölçüm)	.84**			
Duyarlı Yapılandırma (1.Ölçüm)		.80**		
Müdahaleci Olma (1.Ölçüm)			.48**	
AEDDÖ (Total) (1.Ölçüm)				.84**
Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇEDDÖ)				
	1 (2.ölçüm)	2 (2.ölçüm)	3 (2.ölçüm)	
Duygusal-Davranışsal Katılım (1.Ölçüm)	.71**			
Kişisel Özellikler (1.Ölçüm)		.79**		
ÇEDDÖ (Total) (1.Ölçüm)			.79**	
Etkileşimde Uyumlanma Ölçeği (EUÖ)				
	1 (2.ölçüm)	2 (2.ölçüm)	3 (2.ölçüm)	
Karşılıklılık (1.Ölçüm)	.77**			
Problem Çözme (1.Ölçüm)		.78**		
EUÖ (Total) (1.Ölçüm)			.79**	

*p < .05; **p < .01

Tablo 4.10 incelendiğinde, anne etkileşim ölçeğinin üçüncü alt faktörü dışında diğer alt faktör ve toplam puanlarının yüksek korelasyona sahip oldukları görülmektedir. Bu durum ölçme aracının zaman içinde kararlılığın yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Sonuç olarak AÇEDE alt ölçekleri olarak geliştirilen üç ölçme aracından elde edilen ölçümlerin güvenilirlik ve geçerliklerine ilişkin kanıtların sağlandığı görülmektedir. Ölçme araçlarından elde edilen ölçümlere ilişkin güvenilirlik ve geçerlik kanıtları sağlandıktan sonra ölçeklerin alt faktörleri ile toplam puanları arasındaki korelasyonlar daha sonra ise her bir ölçeğin toplam puanları arasındaki korelasyonlar incelenmiştir. Kestirilen korelasyon değerleri Tablo 4.11’de verilmiştir.

Tablo 4.11. Geliştirilen ölçme araçlarının alt faktörleri arasındaki korelasyonlar.

Anne Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (AEDDÖ)			
Ölçekler ve alt faktörleri	1	2	3
Düşmanca Davranma	--		
Duyarlı Yapılandırma	.49**	--	
Müdahaleci Olma	.20**	.30**	--
AEDDÖ (Total)	.82**	.87**	.48**
Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇEDDÖ)			
Duygusal-Davranışsal Katılım	--		
Kişisel Özellikler	.19**	--	
ÇEDDÖ (Total)	.83**	.71**	
Etkileşimde Uyumlanma Ölçeği (EUÖ)			
Karşılıklılık	--		
Problem Çözme	.41**	--	
EUÖ (Total)	.94**	.69**	

* $p < .05$; ** $p < .01$

Tablo 4.11 incelendiğinde, üç ölçeğin alt faktörlerinin hem birbirleri ile hem de toplam puanlar ile istatistiksel olarak anlamlı ilişkilere sahip olduğu görülmektedir ($p < .01$). Ölçeklerin yapı geçerliğine kanıt sağlama sürecinde AFA yapılırken alt faktörlerin kuramsal yapısı göz önüne alınarak ilişkili olduğu ve bu durumdan dolayı direct oblimin yönteminin tercih edildiği daha önce belirtilmiştir. Bu durum alt faktörlerin toplanıp tek bir puan olarak ifade edilmesine işaret etmektedir. Ayrıca ölçme araçlarının geliştirilmesi sürecinde kuramsal yapıda bu ölçeklerin ilişkili olduğu da varsayılmıştır. Ölçeklerin toplam puanlarının alt faktörleri ile daha yüksek korelasyonlara sahip olması da alt faktörlerin aynı temel yapıyı ölçtükleri şeklinde yorumlanabilir. Elde edilen tüm bu bulgulardan hareketle her bir ölçeğin alt faktörleri toplanarak toplam puanlar elde edilmiştir. Ölçeklerin toplam puanları arasındaki korelasyonlar incelenmiş ve Tablo 4.12’de sunulmuştur.

Tablo 4.12. Ölçeklerin toplam puanları arasındaki korelasyonlar.

Ölçekler ve alt faktörleri	AEÖ	ÇEÖ
AEDDÖ	--	
ÇEDDÖ	.58**	--
EUÖ	.77**	.67**

*p < .05; **p < .01

Tablo 4.12 incelendiğinde, araştırma kapsamında geliştirilen üç ölçeğin birbirileri ile istatistiksel olarak anlamlı ilişkilere sahip olduğu görülmektedir. Anne Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeğinin Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği ile pozitif yönde ve orta düzeyde ilişkili iken Etkileşimde Uyumlanma Ölçeği ile pozitif yönde ve yüksek düzeyde ilişkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği ile Etkileşimde Uyumlanma Ölçeği arasında ise pozitif yönde ve orta düzeyde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ölçeklerin toplam puanlarının ilişkili olması tek bir gizil yapıyı ölçtükleri ve toplam puan olarak ifade edilebileceklerine işaret etmektedir.

Ölçeklerin toplam puanını almak ve tek bir puan elde etmek için her bir ölçeğin toplam puanı madde sayısına bölünerek ortalama toplam puanlar elde edilmiştir. Bunun temel nedeni her bir ölçeğin madde sayısının farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır. Madde sayısına bölünen toplam puanlar 1 ile 5 arasında aynı ölçek birimine dönüştürülmüştür. Ölçeklerin toplam ve ortalama toplam puanlarına ilişkin betimsel istatistikler hesaplanmış ve Tablo 4.13’de verilmiştir.

Tablo 4.13. Ölçme araçlarına ilişkin betimsel istatistikler.

Ölçekler ve alt faktörleri	Min-Max	$\bar{X}$	SD	Çarpıklık	Basıklık
Düşmanca Davranma	30-100	83.73 (4.19)	9.15	-0.94	2.52
Duyarlı Yapılandırma	90-125	110.68 (4.42)	8.19	-0.26	-0.86
Müdahaleci Olma	12-30	24.43 (4.07)	3.42	-0.63	0.22
AEDDÖ (Total)	137-255	218.84 (4.29)	16.34	-0.64	1.18
Duygusal-Davranışsal Katılım	58-90	78.66 (4.37)	6.47	-0.29	-0.61
Kişisel Özellikler	9-40	28.25 (3.53)	5.16	-0.37	0.14
ÇEDDÖ (Total)	82-129	106.91 (4.11)	8.99	-0.17	-0.29
Karşılıklılık	52-80	68.90 (4.31)	5.82	-0.23	-0.36
Problem Çözme	10-25	19.00 (3.80)	2.67	-0.48	0.05
EUÖ (Total)	65-103	87.90 (4.19)	7.34	-0.32	-0.32
Toplam	9.72-14.65	12.59	0.90	-0.32	-0.18

Tablo 4.13 incelendiğinde, araştırmaya katılan annelerin ölçek puanlarının ortalama değerin üstünde olduğu görülmektedir. Ortalama sütunundaki parantez içindeki değerler her bir alt faktör veya ölçeğin madde sayısına bölünmüş halini temsil etmektedir. Son satırdaki toplam puan ise üç ölçeğin ortalama toplam puanları kullanılarak elde edilmiş envanter toplam puanını temsil etmektedir. Ölçme araçlarının çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde, anne etkileşim ölçeğinin birinci faktörü hariç diğer ölçümlerin ± 1 aralığında olduğu görülmektedir. Bu durum ölçme araçlarının normal dağılıma yakın bir dağılıma sahip olduklarını göstermektedir (140, 141).

Ölçeklerin ortalama toplam puanları ile envanterin ortalama toplam puanları arasındaki korelasyonlar incelenmiş ve Tablo 4.14'te sunulmuştur.

Tablo 4.14. Envanter ve ölçeklerin ortalama toplam puanları arasındaki korelasyonlar.

Ölçekler ve alt faktörleri	AEÖ	ÇEÖ	GEÖ
AEDDÖ	--		
ÇEDDÖ	.58**	--	
EUÖ	.77**	.67**	--
AÇEDE Toplam	.88**	.85**	.92**

*p < .05; **p < .01

Tablo 4.14 incelendiğinde, ölçeklerin envanter ile istatistiksel olarak pozitif yönde ve yüksek düzeyde anlamlı ilişkiye sahip olduğu görülmektedir ($p < .05$). İlişkiler incelendiğinde, genel etkileşim ölçeğinin en yüksek çocuk etkileşim ölçeğinin ise en düşük ilişkiye sahip olduğu bulunmuştur. Ayrıca üç ölçeğin tek bir gizil yapıyı da temsil ettikleri belirlenmiştir.

Açımlayıcı faktör analizi sonrasında bu ölçek puanları kullanılarak annelerin profili çıkartılmıştır. Bu bağlamda latent (gizil) profil analizi yapılmıştır. Latent profil analizinde profil sayısına karar vermek için AIC, BIC, düzeltilmiş BIC (D-BIC), Lo-Mendell-Rubin olabilirlik oranı testi (Lo-Mendell-Rubin likelihood ratio test) (LMR-LRT) ve entropi katsayısı kullanılmıştır (14). Profil analizi yapılırken geliştirilen üç ölçeğin alt faktörlerine ait toplam puanlar kullanılmıştır. Latent profil analizi aşamalı bir sürece sahip olup başlangıç olarak iki profil için kestirim yapıp daha sonra profil sayısı artırılarak devam edilir. Uyum değerlerine göre en iyi profil sayısı belirlenir

analiz sonlandırılır. Bu bağlamda mevcut araştırmada 2 ile 6 profil sayısı arasında değişen analizler yapılmış ve sonuçları Tablo 4.15'te sunulmuştur.

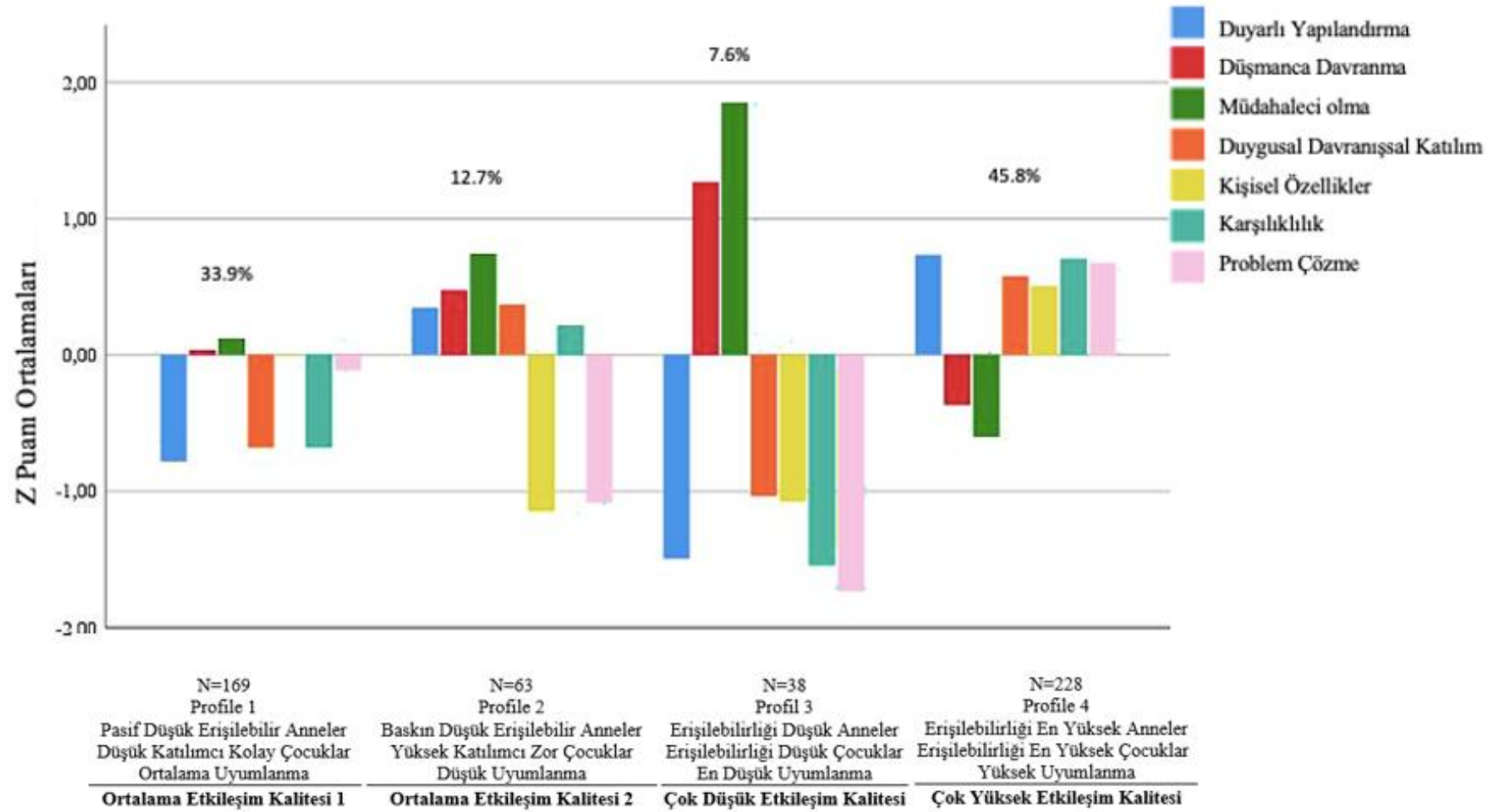
Tablo 4.15. Latent profil analizine ait kestirimler.

Model	BIC	D-BIC	AIC	LMR LRT(p)	Entropi
Profil 2	20 942.735	20 872.906	20 850.102	810.630 (0.0000)	.851
Profil 3	20 784.107	20 688.886	20 657.789	204.203 (0.0001)	.866
Profil 4	20 646.183	20 525.570	20 486.181	183.907 (0.0204)	.852
Profil 5	20 588.410	20 442.404	20 394.723	105. 338 (0.0611)	.818
Profil 6	20 534.428	20 363.030	20 307.056	101.622 (0.4155)	.811

Tablo 4.15 incelendiğinde, en iyi profil sayısının belirlenmesi için kullanılan kriterler incelendiğinde 4 profil için kestirilen değerlerin uygun olduğu görülmektedir. Çünkü 5 profilden sonra LMR değerinin istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmektedir. Entropi değeri 1.00 değerine ne kadar yakın olursa modelin o kadar iyi olduğuna işaret etmektedir. Bu durum 3 profilin lehine görünse de BIC değeri 4 profil modeline göre daha yüksek olduğundan 3 profil yerine 4 profile sahip modelin kullanılması önerilmektedir (14). 4 profil model ile yürütülen profil analizine ilişkin grafiksel gösterin Şekil 4.7 ile gösterilmiştir.

Şekil 4.7, 4 profil modelin grafiksel gösterimini ve Tablo 4.16'daki katılımcıların ortalama alt ölçek puanları üzerinden hesaplanan her bir anne-çocuk profili için ortalama z puanlarını göstermektedir. Şekil 4.7'ye göre, profil 1 katılımcıların %33,9'unu ($n = 169$), profil 2 katılımcıların %12,7'sini, profil 3 katılımcıların %7,6'sını ve profil 4 katılımcıların %45,8'ini oluşturmaktadır. Tablo 9'da bu profillerin içerdikleri faktörler ve etkileşim kalitesi puanları açısından nasıl farklılaştıklarını incelenmiştir.

Profilleri isimlendirirken he Şekil 4.7 hem de Tablo 4.16'da yer alan her bir faktöre ilişkin ortalama puanlar arasındaki anlamlı farklılıkları dikkate alarak araştırmanın planlanma aşamasında belirlenmiş olan etkileşimi anne-çocuk ve karşılıklılık açısından değerlendirme bakış açısına uyumlu şekilde etkileşim üçgenleri tanımlanmıştır. Ardından bu etkileşim üçgenlerinden oluşan 4 profilin hem içerdiği faktörler açısından hem de etkileşim kalite puanları açısından nasıl farklılaştığı irdelenmiştir.

Şekil 4.7. Profillere ait modelin grafiksel gösterimi.

Tablo 4.16. Profillere ilişkin betimleyici istatistikler ve değişkenlerin profillere göre farklılığına ilişkin ANOVA sonuçları.

Betimleyici İstatistikler						ANOVA	Games-Howell Gruplar arası Farklılıklar					
	Profil1 M (SD)	Profil 2 M (SD)	Profil 3 M (SD)	Profil 4 M (SD)	Toplam M (SD)		1v2	1v3	1v4	2v3	2v4	3v4
AEDDÖ	Duyarlı	104.2 (5.02)	113.5(5.20)	98.42 (4.42)	116.6(4.84)	110.6 (8.19)	F (3,494) =294.37, p=.000	p<.05 *	p<.05 *	p<.05 *	p<.05 *	p<.05 *
	Yapılandırma											
	Düşmanca Davranma	35.66 (6.12)	41.12 (6.72)	50.25 (9.42)	29.25 (5.52)	34.57 (8.83)	F (3,494) =165.86, p=.000	p<.05 *	p<.05 *	p<.05 *	p<.05 *	p<.05 *
	Müdahaleci Olma	13.52 (2.89)	15.11 (3.22)	17.97 (3.41)	12.07 (3.39)	13.40 (3.61)	F (3,494) =44.57, p=.000	p<.05 *	p<.05 *	p<.05 *	p<.05 *	p<.05 *
	Ort. Ölçek Toplam	4.11 (0.21)	4.07 (0.20)	3.57 (0.30)	4.45 (0.23)	4.22 (0.33)	F (3,494) =199.777, p=000	-	p<.05 *	p<.05 *	p<.05 *	p<.05 *
ÇEDDÖ	Katılım	74.25 (5.04)	81.04 (4.47)	71.94 (5.69)	82.38 (4.94)	78.66 (6.46)	F (3,494) =114.38, p=.000	p<.05 *	-	p<.05 *	p<.05 *	p<.05 *
	Kişisel Özellikler	28.21 (3.77)	22.33 (4.61)	22.71 (4.54)	30.83 (4.11)	28.25 (5.15)	F (3,494) =96.81, p=.000	p<.05 *	p<.05 *	p<.05 *	-	p<.05 *
	Ort. Ölçek Toplam	3.82 (0.27)	3.64 (0.34)	3.41 (0.33)	4.21 (0.29)	3.95 (0.39)	F (3,494) =134.145, p=000	p<.05 *	p<.05 *	p<.05 *	p<.05 *	p<.05 *
EUÖ	Karşılıklılık	64.94 (3.45)	70.14 (4.32)	59.92 (4.09)	72.98 (3.88)	68.90 (5.81)	F (3,494) =219.30, p=.000	p<.05 *	p<.05 *	p<.05 *	p<.05 *	p<.05 *
	Problem Çözme	18.69 (1.75)	16.11 (1.60)	14.36 (1.88)	20.79 (1.67)	18.99 (2.66)	F (3,494) =238.67, p=.000	p<.05 *	p<.05 *	p<.05 *	p<.05 *	p<.05 *
	Ort. Ölçek Toplam	3.89 (0.19)	3.80 (0.24)	3.30 (0.21)	4.36 (0.20)	4.05 (0.38)	F (3,494) =390.413, p=000	p<.05 *	p<.05 *	p<.05 *	p<.05 *	p<.05 *
AÇEDE	Ort. Envanter Toplam	3.95 (0.15)	3.84 (0.16)	3.44 (0.18)	4.34 (0.32)	4.07 (0.32)	F (3,494) =445.165, p=.000	p<.05 *	p<.05 *	p<.05 *	p<.05 *	p<.05 *

Not: *p < .05

Tablo 4.17. Demografik değişkenlerin profillere göre dağılımı.

Değişken	Kategori	Profil 1 f (%)	Profil 2 f (%)	Profil 3 f (%)	Profil 4 f (%)	Toplam f (%)
Anne eğitim düzeyi	İlk ve ortaokul	2 (1.2)	1 (1.6)	1 (1.6)	7 (3.1)	11 (2.2)
	Lise	10 (5.9)	11 (17.5)	6 (15.8)	13 (5.7)	40 (8.0)
	Lisans	108 (63.9)	41 (65.1)	24 (63.2)	162 (71.1)	335 (67.3)
	Yüksek Lisans-Doktora	49(29.0)	10 (15.9)	7 (18.4)	46 (20.2)	112 (22.5)
Anne Çalışma Durumu	Çalışmıyor	66 (39.1)	39 (61.9)	20 (52.6)	108 (47.4)	233 (46.8)
	Çalışıyor	103 (60.9)	24 (38.1)	18 (47.4)	120 (52.6)	265(53.2)
Baba eğitim düzeyi	İlk ve ortaokul	6 (3.6)	5 (7.9)	1 (2.6)	13 (2.6)	25 (5.0)
	Lise	27 (16.0)	13 (20.6)	10 (26.3)	39 (17.1)	89 (17.9)
	Lisans	98 (58.0)	36 (57.1)	23 (60.5)	141 (28.3)	298 (59.8)
	Yüksek Lisans-Doktora	38 (22.5)	9 (14.3)	4 (10.5)	35 (15.4)	86 (17.3)
Baba çalışma durumu	Çalışmıyor	6 (3.6)	1 (1.6)	0 (0.0)	6 (1.2)	13 (2.6)
	Çalışıyor	163 (96.4)	62 (98.4)	38 (100)	222 (97.4)	485 (97.4)
Doğum haftası	37 haftadan önce	11 (6.5)	6 (9.5)	4 (10.5)	14 (6.1)	35 (7.0)
	37 haftalık	25 (14.8)	5 (7.9)	2 (5.3)	35 (15.4)	67 (13.5)
	38 hafta ve sonrası	133 (78.7)	52 (82.5)	32 (84.2)	179 (78.5)	396 (79.5)
Bebeğin doğum ağırlığı	2 500 gr	7 (4.1)	2 (3.2)	1 (2.6)	11 (4.8)	21 (4.2)
	2 500 gr'dan az	11 (6.5)	4 (6.3)	3 (7.9)	13 (5.7)	31 (6.2)
	2 500 gr'dan fazla	151 (89.3)	57 (90.5)	34 (89.5)	204 (89.5)	446 (89.6)
Kardeş Sayısı	Kardeşi yok	118 (69.5)	40 (63.5)	20 (52.6)	162 (71.1)	340 (68.3)
	1 kardeş	43 (25.4)	18 (28.6)	16 (42.1)	54 (23.7)	131 (26.3)
	2 ve daha fazla kardeş	8 (4.7)	5 (7.9)	2 (5.3)	12 (5.3)	27 (5.4)
	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)
	Aylık Gelir	19612.4(12847.8)	14806.35(8696.9)	20315.7(17973.1)	17798.07(28114.4)	18227.4(21280.3)
	Babanın Yaşı	35.19 (5.32)	34.70 (5.50)	35.16 (6.46)	35.28 (5.86)	35.17 (5.67)
	Annenin Yaşı	32.68 (4.56)	30.98 (4.33)	33.47 (6.73)	32.25 (4.98)	32.25 (4.98)
	Çocuğun Yaşı	21.39 (9.92)	25.881 (8.53)	25.84 (10.24)	21.07 (10.6)	21.07 (10.62)

Tablo 4.16'ya göre, Profil 4 en yüksek duyarlı yapılandırma puanlarına, en düşük düşmanca davranma ve müdahalecilik puanlarına sahip annelerden oluşmaktadır. Ayrıca, bu profildeki çocuklar, anneleri tarafından değerlendirildiği üzere, etkileşime duygusal-davranışsal katılım ve etkileşimi kolaylaştıran kişisel özelliklere sahip olma açısından en yüksek puanlara sahiptir. Ayrıca, bu profil etkileşim sırasında karşılıklılık ve problem çözme açısından da en yüksek puanları almıştır. Tablo 4.16'da sunulan bu bulgular ışığında, Profil 4'te AÇEDE puanlarına göre **“erişilebilirliği en yüksek anneler”**, ÇEDDÖ toplam puanına göre **“erişilebilirliği en yüksek çocuklar”** ve EUÖ toplam puanına göre **“yüksek uyumlanma”** içeren bir etkileşim üçgeni tanımlanmıştır. Profil 4 aynı zamanda en yüksek etkileşim kalitesine sahip olan profildir.

Profil 3, Profil 4'ün aksine, duyarlılık yapılandırma puanları en düşük ancak düşmanca davranma ve müdahalecilik puanları en yüksek olan annelerden oluşmaktadır. Ayrıca, bu profildeki çocuklar, anneleri tarafından değerlendirildiği üzere, etkileşime duygusal-davranışsal katılım ve etkileşimi kolaylaştıran kişisel özelliklere sahip olma açısından en düşük puanlara sahiptir. Ayrıca, bu profil etkileşim sırasında karşılıklılık ve problem çözme açısından da en düşük puanları almıştır. Buna göre, Profil 3'te **“erişilebilirliği en düşük anneler”**, **“erişilebilirliği en düşük çocuklar”** ve **“en düşük uyumlanma”** içeren bir etkileşim üçgeni tanımlanmıştır. Profil 3 aynı zamanda etkileşim kalitesi en düşük olan profildir.

Tablo 4.16'ya göre 1. ve 2. Profilin hem ölçeklerin ortalama toplam puanları hem etkileşim kalitesine ilişkin ortalama envanter puanları birbirine çok benzerdir. Bu puanlar birbirine benzer olmasına karşın her iki profil (AEDDÖ ortalama toplam puanları hariç) birbirinden anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Tablo 4.16'ya göre 1. ve 2. Profildeki annelerin ortalama ölçek toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Her iki grupta bulunan anneler erişilebilirliği orta düzeyde annelerdir. Ancak duyarlı yapılandırma, düşmanca davranma ve müdahaleci olma faktörleri açısından anlamlı şekilde farklılık göstermiştir. 1. Profildeki anneler duyarlı yapılandırması ortalamanın oldukça altında ancak aynı zamanda düşmanca davranma ve müdahaleciliği ortalamaya yakın annelerden oluşmaktadır. 2. Profildeki anneler ise duyarlı yapılandırması ortalamadan yüksek ancak 1. Profildeki annelerden çok daha yüksek düzeyde düşmanca davranan ve müdahaleci olan annelerden oluşmaktadır. Bu

bağlamda 1. Profildeki anneleri “pasif düşük erişilebilir anneler”, 2. Profildeki anneleri “baskın düşük erişilebilir anneler” olarak isimlendirilmiştir. 1. ve 2. Profili çocuklar etkileşim davranışları açısından incelendiğinde ÇEDDÖ ortalama toplam puanlarının anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür. 1. Profilde etkileşime duygusal ve davranışsal katılımı oldukça düşük ve etkileşimi zorlaştırmayan ortalama kişisel özelliklere sahip çocuklar yer almaktadır. 2. Profilde ise etkileşime duygusal ve davranışsal katılımı oldukça yüksek ancak aynı zamanda belirgin şekilde etkileşimi zorlaştırabilecek kişisel özelliklere sahip çocuklar bulunmaktadır. Bu nedenle 1. Profilde yer alan çocuklar “düşük katılımcı kolay çocuklar”, 2. Profilde yer alan çocukları ise “yüksek katılımcı zor çocuklar” olarak isimlendirilmiştir. Son olarak her iki profil karşılıklı etkileşimde uyumlanma boyutlarıyla karşılaştırıldığında her iki profilin karşılıklı etkileşimde uyumlanma açısından da anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür. 1. Profilde karşılıklılığı ve problem çözmesi ortalamadan oldukça düşük anne çocuk ikilileri yer alırken, 2. Profilde karşılıklılığı ortalamasının üzerinde ancak problem çözmesi belirgin şekilde ortalamasının altında olan anne-çocuk ikilileri yer almaktadır. Bu nedenle 1. Profil “ortalama uyumlanma”, 2. Profili ise “düşük uyumlanma” olarak isimlendirilmiştir. Sonuç olarak 1. Profilde; **“pasif düşük erişilebilir anneler”, “düşük katılımcı kolay çocuklar”, “ortalama uyumlanma”** şeklinde, 2. Profilde ise **“baskın düşük erişilebilir anneler”, yüksek katılımcı zor çocuklar, “düşük uyumlanma”** şeklinde etkileşim üçgenleri tanımlanmıştır. Elde edilen bu bulgular farklı etkileşim üçgeni özellikleri gösteren 4 farklı profilin aynı zamanda etkileşim kalite puanları açısından da anlamlı şekilde farklılaştığını ortaya koymuştur. Bu nedenle profiller genel çatı olarak “Çok yüksek etkileşim Kalitesi (Profil 4)”, “Ortalama etkileşim kalitesi 1 (Profil 1)”, “Ortalama etkileşim kalitesi 2 (Profil 2)” ve “Düşük etkileşim kalitesi (Profil 3)” şeklinde etiketlenmiştir.

Tablo 4.17’ye göre elde edilen profillerdeki demografik değişkenlerin dağılımına bakıldığında bu aşamadaki tüm çalışma grubunun geneline benzer bir dağılımın tüm profillerde görüldüğünü söylemek mümkündür. Dört profilde de annelerin büyük çoğunluğu (%60 ve üzeri) lisans eğitim düzeyine sahiptir, neredeyse tüm profillerde annelerin yarısı çalışmakta (en düşük çalışma oranı %38), tüm profillerdeki babalar çalışmakta (en düşük %96,4) ve profillerde en yüksek oranda eğitim düzeyi oranını lisans düzeyi almaktadır. Her bir profilde çocukların büyük

çoğunluğu (en düşük 78,5) 38 hafta ve üzeri doğum haftasında doğmuş ve 2500 gr'dan fazla doğum ağırlığına (en düşük %89,3) sahiptir. Çocukların, annelerin, babaların yaş ortalaması ve aylık gelir ortalaması ise tüm profillerde genel ortalama benzer veya çok yakın bir dağılım göstermektedir.

4.2. Üçüncü Aşama: Doğrulayıcı Faktör Analizi ve Latent Profil

Analizine ilişkin Bulgular

Envanterde yer alan her bir ölçek için ölçümlerin geçerliğine kanıt sağlamak amacıyla DFA yapılmıştır. DFA yapılırken kestirim değerleri, uyum indeksleri ve standartlaştırılmış yol değerleri iki aşamada analiz edilmiştir. İlk olarak elde edilen kestirimler sonucunda standartlaştırılmış yol değerleri incelenmiş ve madde faktör yükü .30'un altında olan maddeler ölçekten çıkarılarak analiz tekrarlanmıştır. Bu işlem yolu envanterde yer alan her bir ölçek için aynı şekilde tekrarlanmıştır. İlk olarak AEDDÖ'den elde edilen ölçümler için geçerliğine ilişkin kanıt sağlamak amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 4.18'de verilmiştir.

Tablo 4.18. Anne Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme ölçeği için kestirilen değerler ve uyum indekslerinin eşik değerleri.

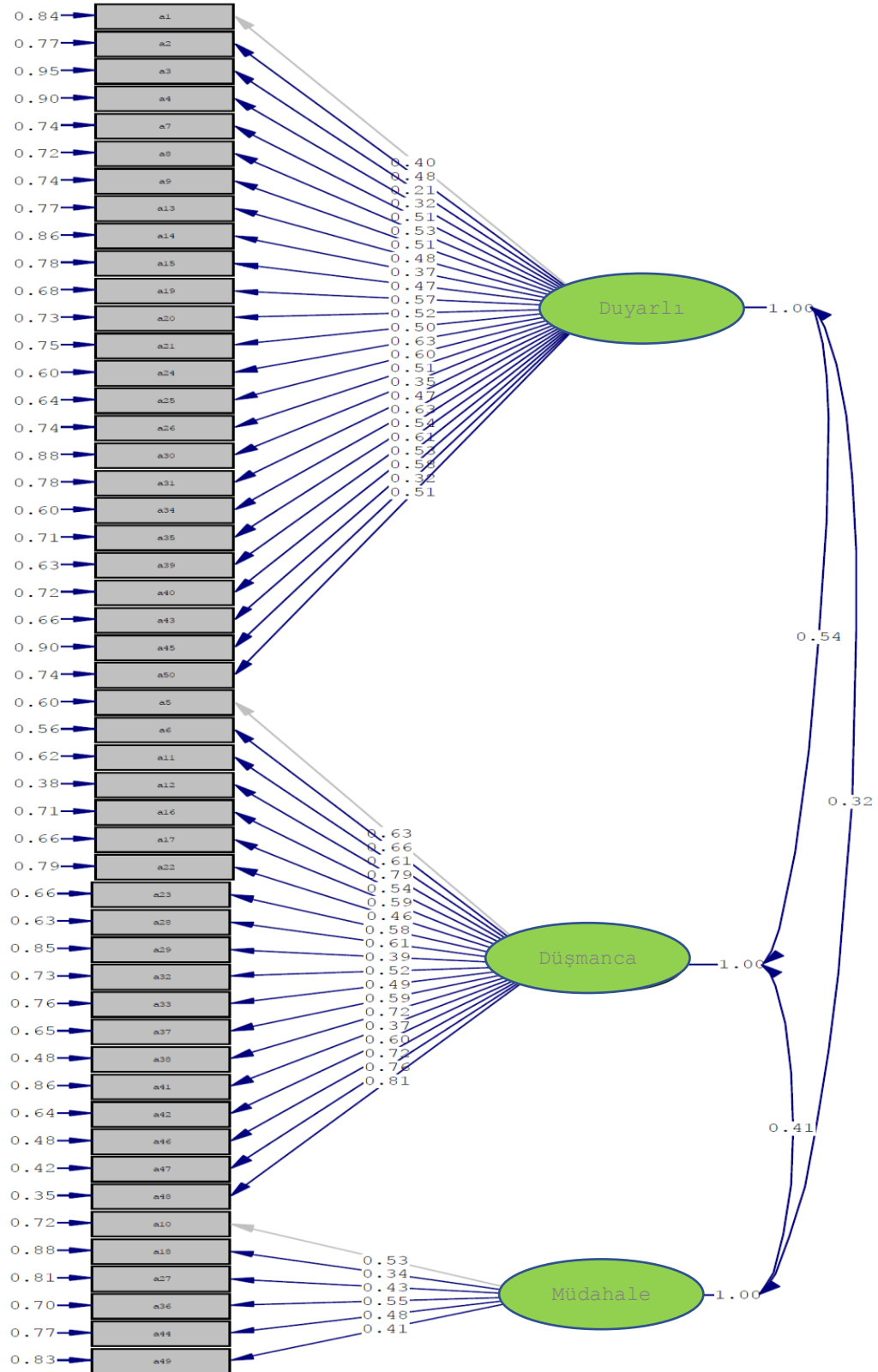
Uyum İndeksleri	Mükemmel Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Kestirimler
S-B χ^2 /sd	$0 \leq \chi^2/sd < 2$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 5$	2696.87/1172=2.30
RMSEA(%90GA)	$0 \leq RMSEA < 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.10$	0.050 (0.048-0.053)
NNFI	$0.95 \leq NNFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NNFI < 0.95$	0.95
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NFI < 0.95$	0.92
CFI	$0.95 \leq CFI \leq 1.00$	$0.90 \leq CFI < 0.95$	0.95
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI < 0.95$	0.82
AGFI	$0.905 \leq AGFI \leq 1.00$	$0.90 \leq AGFI < 0.95$	0.80
SRMR	$.00 \leq SRMR < 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$	0.068

Kaynak: (137, 142)

Tablo 4.18 incelendiğinde, GFI ve AGFI değerleri hariç olmak üzere diğer genel uyum indekslerinin iyi ve kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir. Bu bulgu, ölçme aracının orijinalinde tanımlanan üç faktörlü yapının doğrulandığını göstermektedir. Seri setinin çok değişkenli normallik varsayımını karşılamaması durumunda, GFI ve AGFI yerine CFI ve NNFI indekslerinin dikkate alınması önerilmektedir (143). Modele ait uyum değerlerine ilişkin şekilsel gösterim Şekil 4.8'de sunulmuştur.

Şekil 4.8 incelendiğinde, AEDDO maddelerinin faktör yüklerinin $\lambda = .21$ ile $.81$ aralığında ve hata varyans değerlerinin $\varepsilon = .35$ ile $.95$ aralığında değiştiği görülmektedir. Maddelerin faktör yüklerinin $.30$ ve üzerinde olması, ilgili maddelerin gizil yapıyı ölçmek için uygun olduğunu; hata varyanslarının $.90$ 'dan düşük olmasının ise kabul edilebilir bir hata miktarına işaret ettiğini göstermektedir (137). Şekil 4.8'e bakıldığında, a3 numaralı maddenin kabul edilebilir sınırlar içinde olmadığı belirlenmiştir. Ancak, genel modelin veriyle uyumlu olması ve ilgili maddelerin kuramsal yapıyla örtüşmesi nedeniyle bu madde ölçme aracından çıkarılmamıştır. Tüm bu bulgular ışığında, ölçme aracının yapı geçerliğinin doğrulandığı ve ölçülen yapıyı temsil etme açısından uygun olduğu ifade edilebilir

Chi-square=2536.08, df=274, P-value=0.00000, RMSEA=0.049

Şekil 4.8. AEDDO'nün faktör yapısına ilişkin tanımlanan ölçme modeli (standartlaştırılmış yol katsayıları).

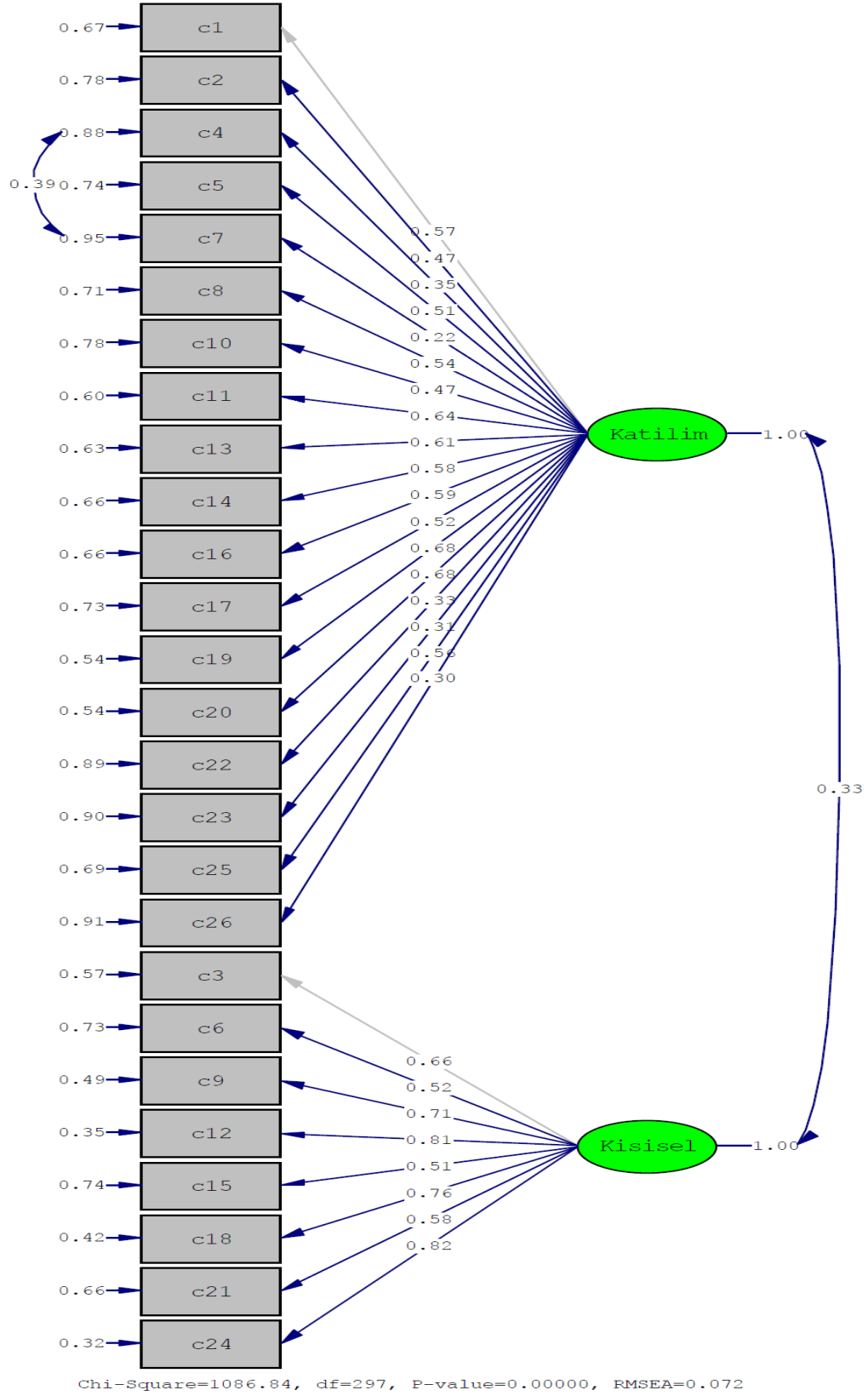
Anne Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeğinden elde edilen ölçümlerin geçerliğine kanıtlar sağlandıktan sonra Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇEDDÖ) için geçerlik kanıtları verilmiştir. ÇEDDÖ ölçme aracı için test edilen doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen model veri uyum değerleri Tablo 4.19’da verilmiştir.

Tablo 4.19. Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği için kestirilen değerler ve uyum indekslerinin eşik değerleri.

Uyum İndeksleri	Mükemmel Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Kestirimler
S-B χ^2 /sd	$0 \leq \chi^2/sd < 2$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 5$	1086.84/297=3.66
RMSEA(%90GA)	$0 \leq RMSEA < 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.10$	0.072 (0.067-0.076)
NNFI	$0.95 \leq NNFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NNFI < 0.95$	0.92
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NFI < 0.95$	0.90
CFI	$0.95 \leq CFI \leq 1.00$	$0.90 \leq CFI < 0.95$	0.92
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI < 0.95$	0.84
AGFI	$0.90 \leq AGFI \leq 1.00$	$0.90 \leq AGFI < 0.95$	0.82
SRMR	$0 \leq SRMR < 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$	0.083

Kaynak: (137, 142)

Tablo 4.19 incelendiğinde, Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği için test edilen modele ait uyum değerlerinin genel olarak iyi ve kabul edilebilir aralıkta olduğu görülmektedir. GFI ve AGFI değerlerinin düşük çıkmasının, veri setinin çok değişkenli normallik varsayımını karşılamamasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Bu gibi durumlarda, GFI ve AGFI yerine CFI ve NNFI indekslerinin dikkate alınması önerilmektedir (143). Test edilen modele ait şekilsel gösterim Şekil 4.9’da sunulmuştur.

Şekil 4.9. ÇEDDÖ ölçme aracının faktör yapısına ilişkin tanımlanan ölçme modeli (standartlaştırılmış yol katsayıları).

Şekil 4.9 incelendiğinde, ÇEDDÖ (Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği) ölçme araçındaki maddelerin faktör yüklerinin $\lambda = .22$ ile $.82$ aralığında, hata varyans değerlerinin ise $\varepsilon = .32$ ile $.95$ aralığında değiştiği görülmektedir. Genel olarak, maddelerin faktör yüklerinin $.30$ ve üzerinde olması, ilgili maddelerin gizil yapıyı ölçmek için uygun olduğunu gösterirken, hata varyanslarının $.90$ 'ın altında olması, kabul edilebilir bir hata miktarına işaret etmektedir (137).

Şekil 4.9 incelendiğinde, c7 numaralı maddenin kabul edilebilir değerlere sahip olmadığı ayrıca c4 numaralı madde ile yüksek modifikasyon değerine sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda madde ölçekten çıkarılmayıp c4 numaralı madde ile hata kovaryansları sabitlenerek modelde kalması sağlanmıştır. Ayrıca test edilen modelin genel model veri uyumlarının kabul edilebilir değerlere sahip olması da maddenin çıkartılmamasına karar verilmesinde etkili olmuştur. Sonuç olarak çocuk etkileşim ölçeğinden elde edilen ölçümlerin geçerliğine ilişkin kanıtlar toplanmıştır.

ÇEDDÖ'den elde edilen ölçümlerin geçerliğine kanıtlar sağlandıktan sonra Etkileşimde Uyumlanma Ölçeği (EUÖ) için geçerlik kanıtları verilmiştir. EUÖ ölçme aracı için test edilen doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen model veri uyum değerleri Tablo 4.20'da verilmiştir.

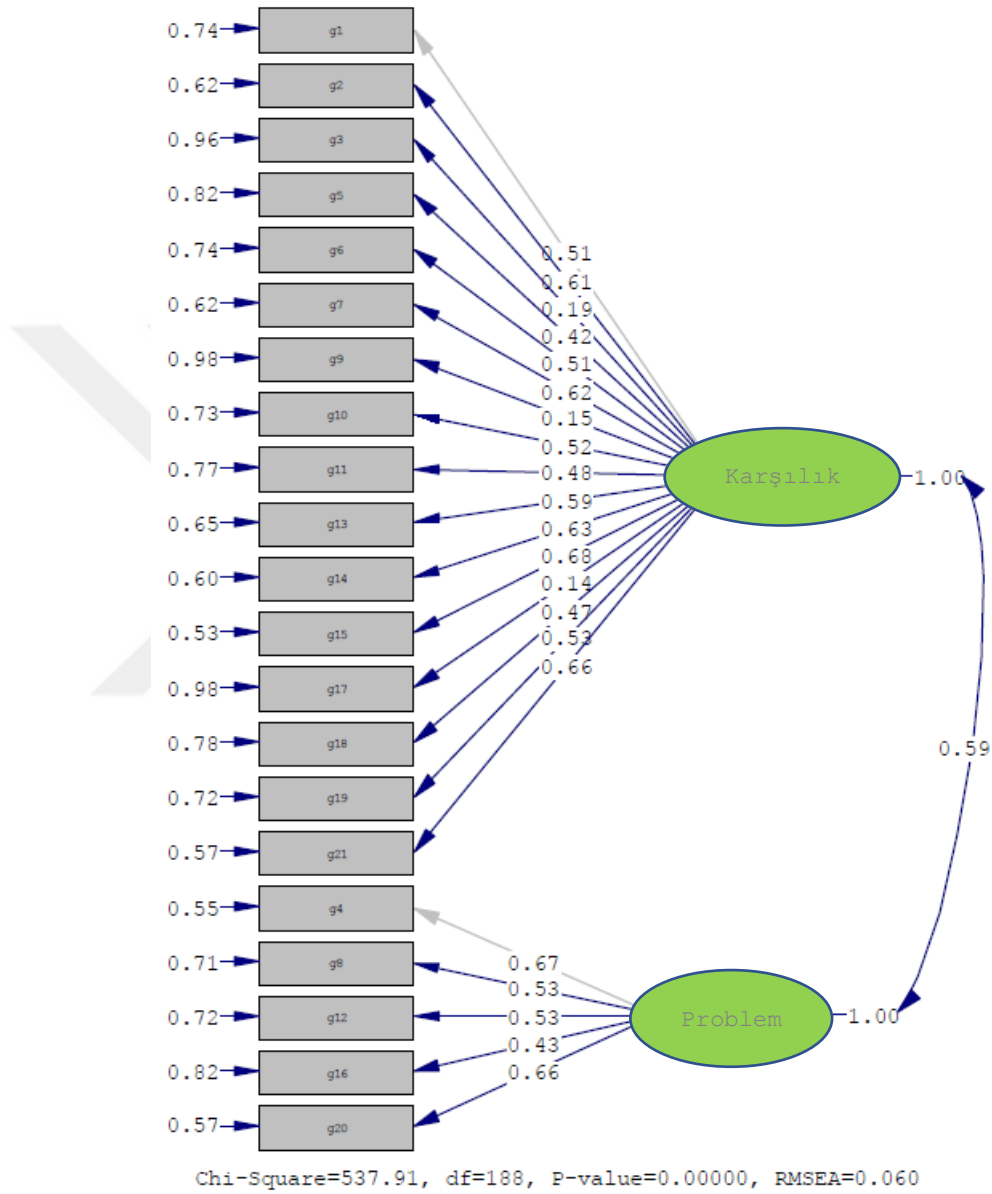
Tablo 4.20. Etkileşimde Uyumlanma Ölçeği için kestirilen değerler ve uyum indekslerinin eşik değerler.

Uyum İndeksleri	Mükemmel Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Kestirimler
S-B χ^2 /sd	$0 \leq \chi^2/sd < 2$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 5$	537.91/188=2.86
RMSEA(%90GA)	$0 \leq RMSEA < 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.10$	0.060 (0.054-0.066)
NNFI	$0.95 \leq NNFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NNFI < 0.95$	0.94
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NFI < 0.95$	0.91
CFI	$0.95 \leq CFI \leq 1.00$	$0.90 \leq CFI < 0.95$	0.94
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI < 0.95$	0.90
AGFI	$0.90 \leq AGFI \leq 1.00$	$0.90 \leq AGFI < 0.95$	0.88
SRMR	$0 \leq SRMR < 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$	0.054

Kaynak: (137, 142)

Tablo 4.20 incelendiğinde, genel etkileşim ölçeği için test edilen modele ilişkin model veri uyum değerlerinin iyi ve kabul edilebilir aralıkta oldukları görülmektedir. AGFI değerlerinin düşük çıkmasının, veri setinin çok değişkenli normallik

varsayımını karşılamamasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Bu gibi durumlarda, GFI ve AGFI yerine CFI ve NNFI indekslerinin dikkate alınması önerilmektedir (143). Test edilen modele ilişkin şekilsel gösterim ise Şekil 4.10'da verilmiştir.

Şekil 4.10. EUÖ ölçme aracının faktör yapısına ilişkin tanımlanan ölçme modeli (standartlaştırılmış yol katsayıları).

Şekil 4.10 incelendiğinde, Etkileşimde Uyumlanma Ölçeği (EUÖ) ölçme aracındaki maddelerin faktör yüklerinin $\lambda = .14$ ile $.68$ aralığında, hata varyans değerlerinin ise $\varepsilon = .53$ ile $.98$ aralığında değiştiği görülmektedir. Genel olarak, maddelerin faktör yüklerinin $.30$ ve üzerinde olması, ilgili maddelerin gizil yapıyı

ölçmek için uygun olduğunu; hata varyanslarının .90'ın altında olması ise kabul edilebilir bir hata miktarına işaret etmektedir (137). Şekil 4.10 incelendiğinde, g3 g9 ve g17 numaralı maddelerin kabul edilebilir değerlere sahip olmadığı olduğu tespit edilmiştir. Ancak test edilen modelin genel model veri uyumlarının kabul edilebilir değerlere sahip olması sebebiyle bu maddeler ölçekten çıkarılmamıştır. Sonuç olarak genel etkileşim ölçeğinden elde edilen ölçümlerin geçerliğine ilişkin kanıtlar toplanmıştır.

Sonuç olarak envanterde yer alan ölçeklerin genel uyum indeksleri (GFI ve AGFI değerleri hariç) DFA sonucunda iyi (mükemmel) ve kabul edilebilir düzeyde uyuma işaret etmiştir (142). Bu sonuç, ölçme aracının orijinalinde tanımlanan faktör yapılarının doğrulandığına işaret etmektedir. Çünkü veri setinin çok değişkenli normallik şartını sağlamadığı durumlarda GFI ve AGFI yerine CFI ve NNFI indeksleri dikkate alınmaktadır (143).

4.2.1. Ölçüt Geçerliliğine İlişkin Bulgular

Ölçüt Geçerliğinde Anne Bildirimine Dayalı Ölçümlere İlişkin Bulgular

EUÖ'den elde edilen ölçümlerin geçerliğine kanıtlar sağlandıktan sonra ölçüt geçerliği için Çocukla Anda Olma alt boyutu (ÇAO) için geçerlik kanıtları verilmiştir. ÇAO ölçme aracı için test edilen doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen model veri uyum değerleri Tablo 4.21'de verilmiştir.

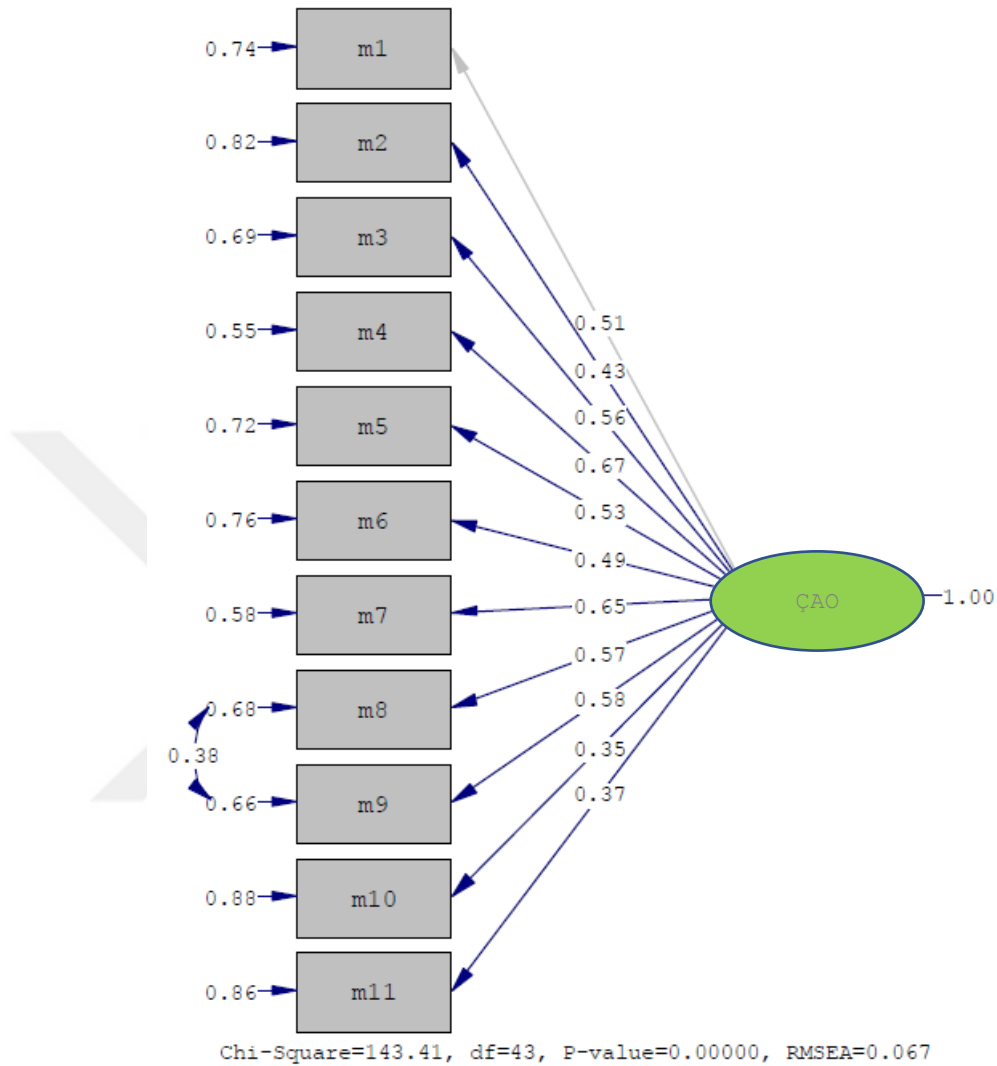
Tablo 4.21. Çocukla Anda Olma alt boyutu için kestirilen değerler ve uyum indekslerinin eşik değerleri.

Uyum İndeksleri	Mükemmel Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Kestirimler
S-B χ^2 /sd	$0 \leq \chi^2/sd < 2$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 5$	118.75/43=2.76
RMSEA(%90GA)	$0 \leq RMSEA < 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.10$	0.067 (0.055-0.080)
NNFI	$0.95 \leq NNFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NNFI < 0.95$	0.95
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NFI < 0.95$	0.94
CFI	$0.95 \leq CFI \leq 1.00$	$0.90 \leq CFI < 0.95$	0.96
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI < 0.95$	0.94
AGFI	$0.90 \leq AGFI \leq 1.00$	$0.90 \leq AGFI < 0.95$	0.91
SRMR	$0 \leq SRMR < 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$	0.052

Kaynak: (137, 142)

Tablo 4.21 incelendiğinde, çocukla anda olma alt boyutu için test edilen modele ilişkin model veri uyum değerlerinin iyi ve kabul edilebilir aralıkta oldukları

görülmektedir. Test edilen modele ilişkin şekilsel gösterim ise Şekil 4.11’de verilmiştir.

Şekil 4.11. ÇAO ölçme aracının faktör yapısına ilişkin tanımlanan ölçme modeli (standartlaştırılmış yol katsayıları).

Şekil 4.11 incelendiğinde, ÇAO ölçme aracındaki maddelerin faktör yüklerinin $\lambda = .35$ ile $.67$ aralığında, hata varyans değerlerinin ise $\varepsilon = .55$ ile $.88$ aralığında değiştiği görülmektedir. Genel olarak, maddelerin faktör yüklerinin $.30$ ve üzerinde olması, ilgili maddelerin gizil yapıyı ölçmek için uygun olduğunu; hata varyanslarının $.90$ 'ın altında olması ise kabul edilebilir bir hata miktarına işaret etmektedir (137). Modifikasyon değerleri incelendiğinde m8 ve m9 numaralı maddelerin çok yüksek bir değere sahip olduğu belirlenmiş ve hata varyansları sabitlenerek modifikasyon değeri

azaltılmıştır. Şekil 4.11 incelendiğinde, tüm maddelerin kabul edilebilir değerlere sahip olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak Çocukla anda olma alt boyutu için elde edilen ölçümlerin geçerliğine ilişkin kanıtlar toplanmıştır.

Ölçme araçlarından elde edilen ölçümlerin geçerliğine kanıt sağlandıktan sonra, güvenirliğine ilişkin kanıtlar toplanmış ve Tablo 4.22’de verilmiştir.

Tablo 4.22. Ölçme araçlarına ait kestirilen güvenirlik değerleri.

Ölçekler ve alt faktörler	Madde sayısı	Cronbach α	McDonald ω	Tabakalı Cronbach α
Duyarlı Yapılandırma	24	.88	.89	--
Düşmanca Davranma	19	.91	.92	--
Müdahaleci Olma	6	.61	.62	--
AEDDÖ (Total)	49	--	--	.93
Duygusal Davranışsal Katılım	17	.83	.86	--
Kişisel Özellikler	8	.86	.87	--
ÇEDDÖ (Total)	25	--	--	.87
Karşılıklılık	13	.85	.85	--
Problem Çözme	5	.68	.70	--
EUÖ(Total)	18	--	--	.71
Çocukla anda olma	11	.80	.81	--

Tablo 4.22 incelendiğinde, üç alt ölçeğin hem toplam puanlarının hem de alt faktörlerinden elde edilen ölçümlerin güvenirlik değerlerinin .60’ın üzerinde olduğu görülmektedir. Psikolojik yapıların ölçümünde kullanılan ölçekler için .60 ve üzeri güvenirlik değerleri yeterli kabul edilmektedir (144). Ayrıca, Cronbach Alpha ve McDonald’s Omega (ω) yöntemleriyle hesaplanan güvenirlik değerlerinin birbirine oldukça yakın olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre, güvenirlik katsayılarının .613 ile .915 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular, ölçeklerin geneli ve alt faktörlerinden elde edilen ölçme sonuçlarının kabul edilebilir düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir (144).

Araştırma kapsamında kullanılan ölçme araçlarından elde edilen ölçümlerin geçerliğini desteklemek için ölçüt geçerliğinde anne, çocuk ve genel etkileşimin alt faktörleri ve toplam puanlarının çocukla anda olma alt boyutu ile korelasyonları incelenmiş ve Tablo 4.23’te verilmiştir.

Tablo 4.23. AEDDÖ, ÇEDDÖ ve EUÖ ile CAO arasındaki korelasyonlar.

Ölçekler	Alt faktörler	CAO
Anne Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği	Duyarlı Yapılandırma	.56**
	Düşmanca Davranma	.37**
	Müdahaleci Olma	.20*
	AEDDÖ (Total)	.52**
Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği	Duygusal Davranışsal Katılım	.51**
	Kişisel Özellikler	.21*
	ÇEDDÖ (Total)	.49**
Etkileşimde Uyumlanma Ölçeği	Karşılıklılık	.61**
	Problem Çözme	.41**
	EUÖ(Total)	.47**

* $p < .05$; ** $p < .01$

Tablo 4.23 incelendiğinde, AEDDÖ, ÇEDDÖ ve EUÖ toplam puanlarının çocukla anda olma alt boyutu ile orta düzeyde ve pozitif yönde korelasyona sahip olduğu tespit edilmiştir ($p < .05$).

Ölçüt Geçerliğinde Gözlemsel Ölçümlere İlişkin Bulgular

AÇEDE'nin geçerliliğini arttırmak amacıyla gözlemsel araçlar ile yakınsak geçerlik yaklaşımı benimsenmiştir. Yakınsak geçerlik, benzer veya aynı teorik yapıyı ölçtüğü düşünülen ölçekler arasında ilişkiyi test eden bir geçerlilik türüdür (145). Bu amaçla AÇEDE'nin PİKOLO Gözlem Formu ve EDDÖ-TV ile arasındaki ilişki incelenmiştir. Bağımsız ve sabit iki kodlayıcı tarafından 20 anne-çocuk ikilisinin 15 dakikalık etkileşim videoları analiz edilmiş ve ardından kodlayıcılar arası güvenilirlik analiz edilmiştir.

Kodlayıcılar arası güvenilirlik analizinde kodlayıcılar arası uyum için Intraclass Correlation Coefficient (ICC), güvenilirlik düzeyi için ise normal dağılım durumuna göre Pearson korelasyon katsayısı, normal dağılım sağlanmadığında ise Spearman Korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. ICC katsayıları için referans olarak Shrout ve Fleiss (134) ve Koo ve Li (135)'nin belirlediği ölçütler dikkate alınmıştır. Buna göre ICC değeri 0.60-0.74 arası iyi düzeyde güvenilirliğe, 0.75 ve üzeri ise mükemmel güvenilirliğe işaret etmektedir. Korelasyon katsayısı için ise Cohen (136) tarafından önerilen değer aralıkları benimsenmiş ve 0.30 ile 0.50 arası korelasyonlar orta düzey, 0.51 ile 1.0 arası korelasyonlar ise yüksek ilişkiye işaret eder.

Tablo 4.24. Anne Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği kodlayıcılar arası güvenilirlik bulguları.

Ölçek	Alt Faktör		Analiz	Değer	%95 Güven Aralığı	p Değeri	Yorumu
EDDÖ-TV	Duyarlı Yanıtlayıcı Olma	Duyarlı Olma	ICC (3,1) Değeri	0.76	0.66-0.95	<0,001	Mükemmel/iyi güvenilirlik
			Pearson Korelasyonu	0.76	0.48-0.90	<0,001	Çok güçlü ilişki
		Yanıtlayıcı olma	ICC (3,1) Değeri	0.82	0.75-0.96	<0,001	Mükemmel/iyi güvenilirlik
			Pearson Korelasyonu	0.83	0.60-0.93	<0,001	Çok güçlü ilişki
		Etkili olma	ICC (3,1) Değeri	0.72	0.59-0.93	<0,001	İyi Düzeyde güvenilirlik
			Spearman Korelasyonu	0.75	0.45-0.90	<0,001	Çok güçlü ilişki
		Yaratıcılık	ICC (3,1) Değeri	0.81	0.74-0.96	<0,001	Mükemmel/iyi güvenilirlik
			Spearman Korelasyonu	0.81	0.57-0.92	<0,001	Çok güçlü ilişki
	Duygusal ifade edici olma	DYO Toplam	ICC (3,1) Değeri	0.76	0.66-0.95	<0,001	Mükemmel/iyi güvenilirlik
			Pearson Korelasyonu	0.84	0.63-0.94	<0,001	Çok güçlü ilişki
		Kabullenme	ICC (3,1) Değeri	0.77	0.66-0.95	<0,001	Mükemmel/iyi güvenilirlik
			Pearson Korelasyonu	0.78	0.52-0.91	<0,001	Çok güçlü ilişki
		Keyif alma	ICC (3,1) Değeri	0.79	0.70-0.95	<0,001	Mükemmel/iyi güvenilirlik
			Pearson Korelasyonu	0.80	0.55-0.92	<0,001	Çok güçlü ilişki
		Sözel pekiştireç kullanma	ICC (3,1) Değeri	0.67	0.49-0.92	<0,001	İyi düzeyde güvenilirlik
			Pearson Korelasyonu	0.74	0.45-0.89	<0,001	Çok güçlü ilişki
		Sıcak olma	ICC (3,1) Değeri	0.80	0.72-0.96	<0,001	Mükemmel/iyi güvenilirlik
			Spearman Korelasyonu	0.82	0.59-0.93	<0,001	Çok güçlü ilişki
		Duygusal ifade edici olma	ICC (3,1) Değeri	0.67	0.51-0.92	<0,001	İyi düzeyde güvenilirlik
			Spearman Korelasyonu	0.75	0.45-0.90	<0,001	Çok güçlü ilişki
		DİEO Toplam	ICC (3,1) Değeri	0.88	0.73-0.95	<0,001	Mükemmel/iyi güvenilirlik
			Spearman Korelasyonu	0.91	0.77-0.96	<0,001	Çok güçlü ilişki
Başarı odaklı yönlendirici olma	Başarı odaklı olma		ICC (3,1) Değeri	0.81	0.73-0.96	<0,001	Mükemmel/iyi güvenilirlik
			Spearman Korelasyonu	0.77	0.48-0.90	<0,001	Çok güçlü ilişki
	Yönlendirici olma		ICC (3,1) Değeri	0.87	0.71-0.95	<0,001	Mükemmel/iyi güvenilirlik
			Pearson Korelasyonu	0.88	0.72-0.95	<0,001	Çok güçlü ilişki
	Etkileşim hızı		ICC (3,1) Değeri	0.90	0.77-0.96	<0,001	Mükemmel güvenilirlik
			Spearman Korelasyonu	0.86	0.66-0.94	<0,001	Çok güçlü ilişki
	BOYO Toplam		ICC (3,1) Değeri	0.90	0.76-0.96	<0,001	Mükemmel güvenilirlik
			Spearman Korelasyonu	0.82	0.58-0.93	<0,001	Çok güçlü ilişki

Tablo 4.25. PİKOLO Anne-Çocuk Etkileşimi Değerlendirme Ölçeği kodlayıcılar arası güvenilirlik bulguları.

Ölçek	Alt Faktör	Analiz	Değer	% 95 Güven Aralığı	p Değeri	Yorum
PİKOLO Gözlem Formu	Duygusal Yakınlık	ICC (3,1) Değeri	0.87	0.27-0.97	<0,001	Mükemmel/iyi güvenilirlik
		Spearman Korelasyonu	0.82	0.59-0.93	<0,001	Çok güçlü ilişki
	Duyarlılık	ICC (3,1) Değeri	0.64	0.45-0.91	<0,001	İyi düzeyde güvenilirlik
		Spearman Korelasyonu	0.74	0.42-0.89	<0,001	Çok güçlü ilişki
	Cesaretlendirme	ICC (3,1) Değeri	0.88	0.72-0.97	<0,001	Mükemmel/iyi güvenilirlik
		Pearson Korelasyonu	0.89	0.73-0.95	<0,001	Çok güçlü ilişki
	Öğretme	ICC (3,1) Değeri	0.78	0.69-0.95	<0,001	Mükemmel/iyi güvenilirlik
		Pearson Korelasyonu	0.78	0.51-0.91	<0,001	Çok güçlü ilişki
	PİKOLO Toplam	ICC (3,1) Değeri	0.82	0.74-0.96	<0,001	Mükemmel/iyi güvenilirlik
		Spearman Korelasyonu	0.89	0.73-0.96	<0,001	Çok güçlü ilişki

Tablo 4.24 ve Tablo 4.25'te yer alan kodlayıcılar arası güvenilirlik sonuçları incelendiğinde gözlemsel araç olarak belirlenen iki ölçek için de kodlayıcılar arası güvenilirliğin oldukça yüksek düzeyde uyuma işaret ettiği ve kodlayıcıların puanlamaları arasında güçlü bir doğrusal ilişki olduğu görülmektedir. Bu durum ölçüt geçerliliği analizleri için kodlayıcıların EDDÖ-TV ve PİKOLO puanlamalarında hem tutarlı hem de güvenilir şekilde aynı puanları verdiğini kanıtlamaktadır. Kodlayıcılar arası güvenilirliğin sağlanmasının ardından ölçüt geçerliliği analizi için iki ayrı kodlayıcının bağımsız ölçümlerinin ortalaması alınarak elde edilen nihai EDDÖ-TV ve PİKOLO ölçek puanları ile AÇEDE puanlarının korelasyon katsayıları incelenmiştir. Bu amaçla ilk olarak kodlayıcıların puanlarının ortalaması alınarak elde edilen nihai EDDÖ-TV ve PİKOLO ölçek puanlarına ve AÇEDE formuna ilişkin betimsel istatistikler Tablo 4.26'da sunulmuştur.

Tablo 4.26. AÇEDE formuna ilişkin betimleyici istatistikler.

Ölçekler	Min.	Max.	$\bar{X}$	SD	Çarpıklık	Basıklık
AEDDÖ	3,44	4,13	3,7763	,18689	,065	-,548
CEDDÖ	2,97	4,29	3,7108	,35623	-,496	-,409
EUÖ	2,98	4,28	3,7973	,40058	-,432	-,930
ACEDE	3,24	4,16	3,7615	,26096	-,239	-,901

Tablo 4.27. EDDÖ-TV ve PİKOLO Gözlem Formuna ilişkin betimleyici istatistikler.

Ölçek	Faktörler	Min.	Max.	$\bar{X}$	SD	Çarpıklık	Basıklık
EDDÖ-TV	Duyarlı Yanıtlayıcı	5,00	20,00	15,0250	4,64	-,522	-,696
	Duygusal İfade Edici	9,00	22,50	17,9250	3,75	-1,031	,811
	Basarı Odaklı	5,00	15,00	9,6750	2,21	,210	1,285
	Yönlendirici						
PİKOLO	Duygusal Yakınlık	4,00	14,00	11,4250	2,87	-1,570	1,977
	Duyarlılık	3,00	14,00	11,5250	3,01	-1,456	1,975
	Cesaretlendirme	4,50	14,00	11,6000	2,84	-1,316	1,182
	Öğretme	5,00	16,00	12,2500	3,58	-,636	-,817
	Toplam Puan	22,0	58,00	46,8000	10,78	-1,014	,251

Tablo 4.26 ve Tablo 4.27’de ölçeklere ilişkin normal dağılım varsayımı çarpıklık ve basıklık değerlerine göre incelenmiştir. Hair ve arkadaşları (2017)’na göre küçük ve orta ölçekli örneklemelerde varsayımı çarpıklık ve basıklık değerlerinin -2 ile +2 arasında olması, verinin normal dağılıma yakın olduğunu gösterir. Bu bağlamda ölçüt geçerliliği için yapılan korelasyon analizlerinde Pearson korelasyon katsayısı kullanılmıştır. Sonuçlar Tablo 4.28’de sunulmuştur

Tablo 4.28. AÇEDE ölçüt geçerliliğine ilişkin bulgular.

Ölçek	Alt Faktör	AEDDÖ	CEDDÖ	EUÖ	AÇEDE	Yorum
EDDÖ-TV	Duyarlı Yanıtlayıcı	.18	.43*	.38*	.43*	Orta düzey ilişki
	Duygusal İfade edici	.13	.40	.43*	.46*	Orta düzey ilişki
	Başarı Odaklı Olma	-.08	-.04	.12	.03	İlişki yok
PİKOLO	Duygusal Yakınlık	.29	.49	.52*	.53*	Güçlü ilişki
	Duyarlılık	.29	.36	.27	.37*	Orta düzey ilişki
	Cesaretlendirme	.29	.44	.41	.48*	Orta düzey ilişki
	Öğretme	.16	.41	.37	.41	İlişki yok
	PİKOLO Toplam	.29	.47*	.44	.51*	Güçlü ilişki

* p < 0.001

Tablo 4.28’e göre AÇEDE’nin ölçüt geçerliliği analizleri sonucunda EDDÖ duyarlı yanıtlayıcı ve duygusal ifade edici olma faktörü ile arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunurken (r=0.46, p < 0.001) Başarı odaklı olma faktörü ile anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. AÇEDE toplam puanının PİKOLO Gözlem Formu ile

korelasyonu incelendiğinde duyarlılık ve cesaretlendirme faktörleri ile orta düzeyde ilişkiye ($r = 0.53$, $r=0.37$, $r=0.48$, $p < 0.001$), duyarlılık ve PİKOLO toplam puanı ile güçlü düzeyde ilişkiye sahip olduğu görülmektedir. Ancak PİKOLO öğretme alt faktörleri ile anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Cohen (136) ve Hinkle ve arkadaşlarının (146) belirlediği kriterlerine göre .30 ile .50 arasındaki korelasyonlar orta düzeyde ilişki, 0.51-1.0 arasındaki değerler ise güçlü bir ilişki olarak değerlendirilmektedir. Bu bilgiler ışığında AÇEDE'nin yakınsak geçerlik açısından yeterli olduğu anlaşılmaktadır.

Üçüncü Aşama Latent Profil Analizine İlişkin Bulgular

DFA sonrasında anne-çocuk etkileşim profilleri tekrar incelenmiştir. Bu bağlamda latent (gizil) profil analizi yapılmıştır. Latent profil analizinde profil sayısına karar vermek için ilk aşamada yapıldığı gibi AIC, BIC, düzeltilmiş BIC (D-BIC), Lo-Mendell-Rubin olabilirlik oranı testi (Lo-Mendell-Rubin likelihood ratio test) (LMR-LRT) ve entropi katsayısı kullanılarak (14). Profil analizi yapılırken geliştirilen üç ölçeğin alt faktörlerine ait toplam puanlar analiz edilmiştir. İlk olarak iki profil için kestirim yapılmış daha sonra profil sayısı artırılarak analize devam edilmiştir. Bu bağlamda mevcut araştırmada 2 ile 6 profil sayısı arasında değişen analizler yapılmış ve uyum değerlerine göre en iyi profil sayısı belirlenerek analiz tamamlanmıştır. Sonuçları Tablo 4.29'da sunulmuştur.

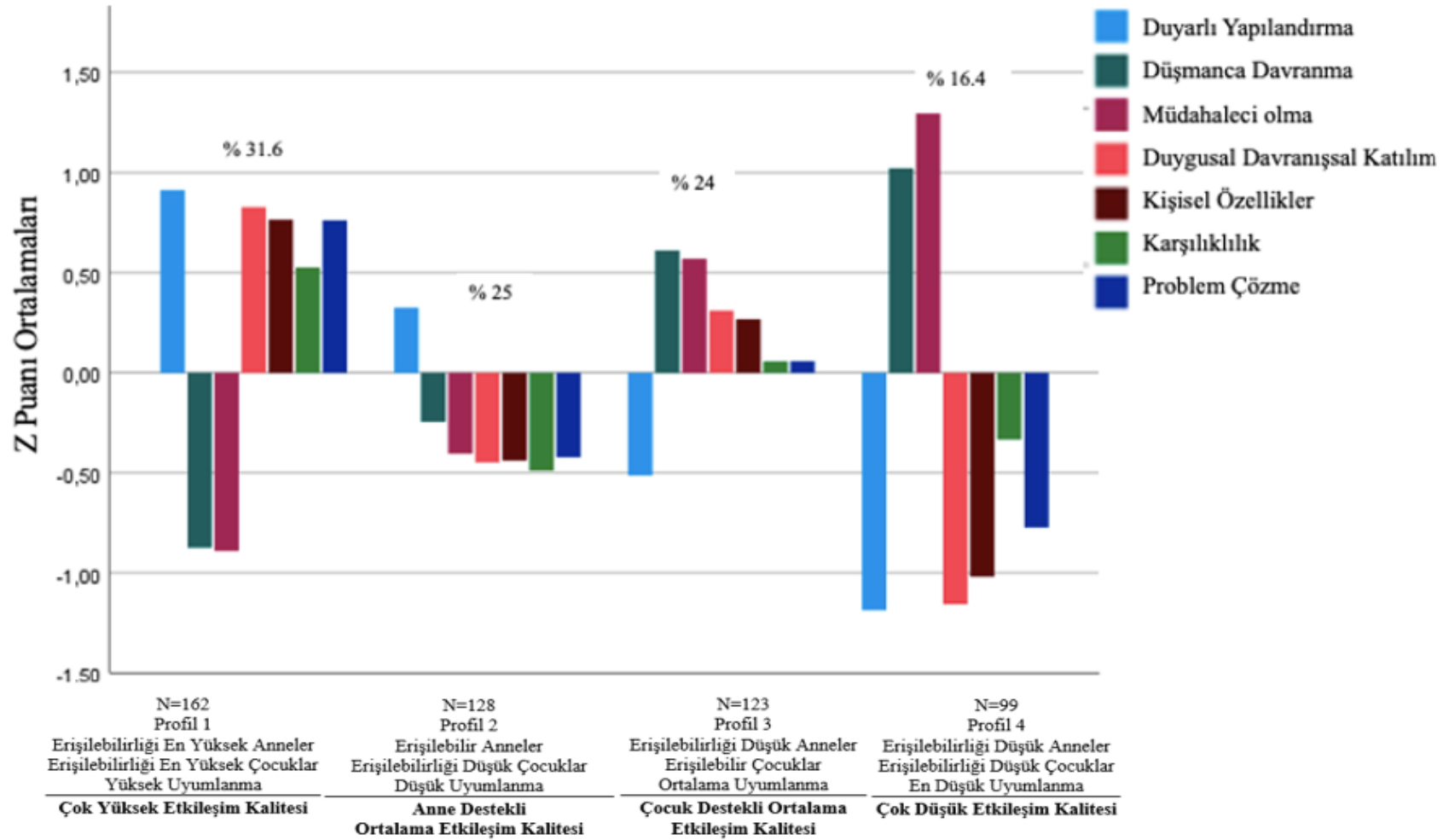
Tablo 4.29. Latent profil analizine ait kestirimler.

Model	BIC	D-BIC	AIC	LMR LRT(p)	Entropi
Profil 2	9278 818	9208 987	9185 575	943 246 (0.0000)	0.846
Profil 3	9051 989	8956 765	8924 840	271 299 (0.1960)	0.814
Profil 4	8919 714	8799 096	8758 657	178 603 (0.0063)	0.796
Profil 5	8864 803	8718 792	5669 840	102 758 (0.3568)	0.811
Profil 6	8810 195	8638 791	8581 326	102 468 (0.6788)	0.793

Tablo 4.29'a göre en iyi profil sayısı için uyum değerleri incelendiğinde ilk aşamadaki profil analizi bulgularını doğrular şekilde 4 profil için kestirilen uyum değerlerinin uygun olduğu görülmektedir. Çünkü 5 profilden sonra LMR değerinin istatistiksel olarak anlamsızlaşmaktadır. Entropi değeri 1.00 değerine ne kadar yakın olursa modelin o kadar iyi olduğuna işaret etmektedir. Bu durum 2 profilin lehine görünse de BIC, D-BIC, AIC değeri 4 profil modeline göre daha elverişli (ne kadar

küçükse (0'a yakınsa) o kadar iyi) olduğundan 4 profile sahip modelin kullanılması uygun görünmektedir (14). 4 profilili model ile yürütülen profil analizine ilişkin grafiksel gösterin Şekil 4.12 ile gösterilmiştir.

Şekil 4.12, 4 profilili modelin grafiğini ve Tablo 4.29'da betimleyici istatistikleri bulunan katılımcıların ortalama alt ölçek puanları üzerinden hesaplanan her bir anne-çocuk profili için ortalama z puanlarını göstermektedir. Şekil 4.12'ye göre, profil 1 katılımcıların %31,6'sını (n=162), profil 2 katılımcıların %25'ini (n=128), profil 3 katılımcıların %24'ünü (n=123) ve profil 4 katılımcıların %19,4'ünü (n=99) oluşturmaktadır. Tablo 4.24'te bu profillerin alt faktörler ve etkileşim kalitesi açısından nasıl farklılaştıklarına ilişkin bulgular yer almaktadır. Profilleri isimlendirirken ilk aşamaya benzer şekilde kuramsal çerçevede sunulan etkileşime üçlü (anne-çocuk-karşılıklı uyumlanma) bakış açısı, profili özetleyen Şekil 4.12 ve profillere ilişkin betimleyiciler ve anlamlı farklara ilişkin Tablo 4.30 dikkate alınarak etkileşim üçgenleri tanımlanmıştır.

Şekil 4.12. Profillere ait modelin grafiksel gösterimi.

Tablo 4.30. Profillere ilişkin betimleyici istatistikler ve değişkenlerin profillere göre farklılığına ilişkin ANOVA sonuçları.

		Betimleyici İstatistikler					ANOVA	Games-Howell Gruplar Arası Farklılıklar					
		Profil1 M (SD)	Profil 2 M (SD)	Profil 3 M (SD)	Profil 4 M (SD)	Toplam M (SD)		1v2	1v3	1v4	2v3	2v4	3v4
AEDDÖ	Duyarlı Yapılandırma	105.9 (4.11)	101.7 (3.6)	95.84 (3.37)	91.08 (4.53)	99.63 (6.87)	F(3,508)=349.802, p<.001	p<.001*	p<.001*	p<.001*	p<.001*	p<.001*	p<.001*
	Düşmanca Davranma	27.64 (3.56)	30.59 (2.8)	36.50 (2.96)	40.90 (3.73)	33.04 (6.06)	F(3,508)=405.318, p<.001	p<.001*	p<.001*	p<.001*	p<.001*	p<.001*	p<.001*
	Müdahaleci Olma	8.11 (1.46)	9.55 (1.46)	11.52 (1.54)	12.47 (1.68)	10.12 (2.29)	F(3,508)=214.562 p<.001	p<.001*	p<.001*	p<.001*	p<.001*	p<.001*	p<.001*
	Ort. Ölçek Toplam	4.52 (0.15)	4.34 (0.12)	4.04 (0.12)	3.85 (0.17)	4.23 (0.29)	F(3,508)=544.212, p<.001	p<.001*	p<.001*	p<.001*	p<.001*	p<.001*	p<.001*
ÇDDÖ	Duy.-Dav. Katılım	76.11 (3.61)	68.66 (4.1)	73.09 (3.46)	64.52 (4.23)	71.35 (5.79)	F(3,508)=221.267, p<.001	p<.001*	p<.001*	p<.001*	p<.001*	p<.001*	p<.001*
	Kişisel Özellikler	33.97 (2.31)	30.27 (2.0)	32.44 (2.32)	28.50 (22.1)	31.65 (3.04)	F(3,508)=147.517, p<.001	p<.001*	p<.001*	p<.001*	p<.001*	p<.001*	p<.001*
	Ort. Ölçek Toplam	4.36 (0.21)	3.91 (0.20)	4.17 (0.20)	3.67 (0.22)	4.07 (0.33)	F(3,508)=250.615, p<.001	p<.001*	p<.001*	p<.001*	p<.001*	p<.001*	p<.001*
EUÖ	Karşılıklılık	49.02 (2.88)	45.74 (3.1)	47.51 (2.79)	46.25 (2.86)	47.34 (3.21)	F(3,508)=35.471, p<.001	p<.001*	p<.001*	p<.001*	p<.001*	-	p=006*
	Problem Çözme	22.35 (1.72)	19.96 (1.6)	20.93 (1.56)	19.26 (1.43)	20.84 (2.00)	F(3,508)=93.525, p<.001	p<.001*	p<.001*	p<.001*	p<.001*	p=004*	p<.001*
	Ort. Ölçek Toplam	4.12 (0.22)	3.75 (0.22)	3.92 (0.22)	3.70 (0.20)	3.90 (0.27)	F(3,508)=250.615, p<.001	p<.001*	p<.001*	p<.001*	p<.001*	-	p<.001*
AÇEDE	Ort. Envanter Toplam	4.33 (0.11)	4.00 (0.11)	4.04 (0.10)	3.74 (0.12)	4.07 (0.24)	F(3,508)=544.212, p<.001	p<.001*	p<.001*	p<.001*	p=012*	p<.001*	p<.001*

Not: *p < .05

Tablo 4.31. Demografik değişkenlerin profillere göre dağılımı.

Değişken	Kategori	Profil 1 f (%)	Profil 2 f (%)	Profil 3 f (%)	Profil 4 f (%)	Toplam f (%)
Anne eğitim düzeyi	Lise	14 (8.3)	11 (9.0)	10 (8.2)	5 (5.0)	40 (7.8)
	Lisans	124 (73.8)	84 (68.9)	89 (73.0)	75 (75.0)	372 (72.7)
	Yüksek Lisans-Doktora	30 (17.8)	27 (22.1)	23 (18.8)	20 (20.0)	100 (19.6)
Anne çalışma durumu	Çalışmıyor	79 (47.0)	59 (48.4)	63 (51.6)	53 (53.0)	254 (49.6)
	Çalışıyor	89 (53.0)	63 (51.6)	59 (48.4)	47 (47.0)	258 (50.4)
Baba eğitim düzeyi	Ortaokul	4 (2.4)	5 (4.1)	2 (1.7)	3 (3.0)	14 (2.7)
	Lise	23 (13.7)	20 (16.4)	12 (9.8)	23 (23.0)	78 (15.2)
	Lisans	111 (66.1)	75 (61.5)	87 (71.3)	58 (58.0)	331 (64.6)
	Yüksek Lisans-Doktora	30 (17.8)	22 (18.0)	21 (17.2)	16 (16.0)	89 (17.4)
Baba çalışma durumu	Çalışmıyor	168 (100.0)	118 (96.7)	122 (100.0)	99 (99.0)	507 (99.0)
	Çalışıyor	0 (0)	4 (3.3)	0 (0)	1 (1.0)	5 (1.0)
Doğum haftası	37 haftadan önce	8 (4.8)	12 (9.8)	9 (7.4)	5 (5.0)	34 (6.6)
	37 haftalık	21 (12.5)	13 (10.7)	11 (9.0)	15 (15.0)	60 (11.7)
	38 hafta ve sonrası	139 (82.7)	97 (79.5)	102 (83.6)	80 (80.0)	418 (81.6)
Bebeğin doğum ağırlığı	2 500 gr	8 (4.8)	8 (6.6)	10 (8.2)	6 (6.0)	32 (6.3)
	2 500 gr'dan az	10 (6.0)	6 (4.9)	5 (4.1)	4 (4.0)	25 (4.9)
	2 500 gr'dan fazla	150 (89.3)	108 (88.5)	107 (87.7)	90 (90.0)	455 (88.9)
Kardeş Sayısı	Kardeşi yok	124 (73.8)	73 (59.8)	74 (60.7)	58 (58.0)	329 (64.3)
	1 kardeş	36 (21.4)	43 (35.2)	43 (35.2)	37 (37.0)	159 (31.1)
	2 ve daha fazla kardeş	8 (4.8)	6 (4.9)	5 (3.8)	5 (5.0)	24 (4.6)
		M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)
	Aylık Gelir	17696.4(9954.2)	20382.7 (22525.5)	22377.0(18286.7)	20166.(14943.0)	19934.1 (16676.4)
	Babanın Yaşı	33.16 (4.1)	33.9 (4.7)	34.0 (4.1)	34.5 (3.8)	33.8 (4.2)
	Annenin Yaşı	30.6 (3.7)	31.5 (4.0)	31.2 (3.8)	31.5 (3.8)	31.1 (3.3)
	Çocuğun Yaşı	16.3 (9.6)	16.9 (9.5)	22.3 (9.1)	19.9 (9.9)	18.6 (9.8)
Toplam		168 (32.8)	122 (23.8)	122 (23.8)	100 (19.5)	512 (100.0)

Şekil 4.12 ve Tablo 4.30'a göre, Profil 1 en yüksek duyarlı yapılandırma puanlarına, en düşük düşmanca davranma ve müdahalecilik puanlarına sahip annelerden oluşmaktadır. Ayrıca, bu profildeki çocuklar, anneleri tarafından değerlendirildiği üzere, etkileşime duygusal-davranışsal katılım ve etkileşimi kolaylaştıran kişisel özelliklere sahip olma açısından en yüksek puanlara sahiptir. Ayrıca, bu profil etkileşim sırasında karşılıklılık ve problem çözme açısından da en yüksek puanları almıştır. Tablo 4.30'da sunulan bu bulgular ışığında, Profil 1'de AÇEDE puanlarına göre “**erişilebilirliği en yüksek anneler**”, ÇEDDÖ toplam puanına göre “**erişilebilirliği en yüksek çocuklar**” ve EUÖ toplam puanına göre “**yüksek uyumlanma**” içeren bir etkileşim üçgeni tanımlanmıştır. Profil 1 aynı zamanda en yüksek etkileşim kalitesine sahip olan profildir. Bu aşamada elde edilen Profil 1 daha önce ikinci aşamada yapılmış olan profil analizine göre 4. Profil ile birebir örtüşmekte ve aynı zamanda etkileşim örüntüsü olarak da doğrulanmaktadır.

Profil 4, Profil 1'in aksine, duyarlı yapılandırma puanları en düşük ancak düşmanca davranma ve müdahalecilik puanları ise en yüksek olan annelerden oluşmaktadır. Ayrıca, bu profildeki çocuklar, anneleri tarafından değerlendirildiği üzere, etkileşime duygusal-davranışsal katılım ve etkileşimi kolaylaştıran kişisel özelliklere sahip olma açısından en düşük puanlara sahiptir. Ayrıca, bu profil etkileşim sırasında karşılıklılık açısından ortalamanın çok altında ve problem çözme açısından da en düşük puanlara sahiptir. Buna göre, Profil 4'te **erişilebilirliği en düşük anneler**, **erişilebilirliği en düşük çocuklar** ve **en düşük uyumlanma** içeren bir etkileşim üçgeni tanımlanmıştır. Profil 4 aynı zamanda etkileşim kalitesi en düşük olan profildir. Bu aşamada elde edilen Profil 4 daha önce ikinci aşamada yapılmış olan profil analizine göre 3. Profil ile birebir örtüşmekte ve aynı zamanda etkileşim örüntüsü olarak da doğrulanmaktadır. Sonuç olarak Profil 1 etkileşimdeki optimum kaliteyi temsil ettiğinden “**Çok Yüksek Etkileşim Kalitesi**”, Profil 4 ise etkileşimdeki minimum kaliteyi işaret ettiğinden “**Çok Düşük Etkileşim Kalitesi**” olarak isimlendirilmiştir. Geriye kalan 2. ve 3. Profil ise ilk aşamadaki profil analizine benzer şekilde ortalama etkileşim kalitesini temsil etmekte fakat alt faktörlerin kombinasyonu açısından bazı farklılıklar göstermektedir.

Profil 2'de annelerin duyarlı yapılandırma puanı ortalamanın üzerindeyken beklenen şekilde düşmanca davranması ve müdahaleci olması ortalamanın altındadır.

Bu bağlamda bu profilde yer alan anneler 1. Profildeki en erişilebilir annelere benzer özellikler göstermektedirler. Bu nedenle bu profildeki anneler **“Erişilebilir Anneler”** olarak betimlenmiştir. Ancak bu profilde yer alan çocuklar annelerin algıladıkları şekliyle ortalamanın altında etkileşime duygusal davranışsal katılım ve etkileşimi kolaylaştıran kişisel özellikler göstermektedirler. Bu açıdan bakıldığında bu profilde yer alan çocukların Profil 4’te yer alan erişilebilirliği düşük çocuklara benzer özellikler gösterdiği için **“Erişilebilirliği Düşük Çocuklar”** olarak betimlenmiştir. Son olarak 2. Profil etkileşimde uyumlanma açısından irdelendiğinde yine Profil 4 ile benzer şekilde ortalamanın altında karşılıklılık ve problem çözme puanlarına sahiptir. Bu nedenle bu profildeki etkileşimde uyumlanma **“Düşük Uyumlanma”** olarak betimlenmiştir. Envanter toplam puanı açısından bakıldığında ise bu profilin ortalama etkileşim kalitesine sahip olduğu görülmektedir. Bu nedenle bu profile ilişkin etkileşim üçgeni **“Anne Destekli Ortalama etkileşim Kalitesi”** olarak isimlendirilmiştir

Profil 3’te annelerin duyarlı yapılandırma açısından ortalamanın çok altında buna karşın düşmanca davranma ve müdahaleci olma açısından ortalamanın çok üzerinde oldukları görülmüştür. Bu yönüyle bu profilde yer alan anneler etkileşimdeki minimum kaliteye işaret eden Profil 4’teki annelere benzer özellikler göstermektedir. Bu nedenle bu profilde yer alan anneler **“Erişilebilirliği Düşük Anneler”** olarak betimlenmiştir. Bu profilde yer alan çocuklara bakıldığında ise bu çocuklar; optimum etkileşim kalitesine işaret eden 1. Profil’deki çocuklara benzer şekilde ortalamanın üzerinde bir etkileşime katılım ve etkileşimi kolaylaştırıcı kişisel özelliklere sahiptir. Bu nedenle bu çocuklar **“Erişilebilir Çocuklar”** olarak betimlenmiştir. Son olarak 3. Profil etkileşimde uyumlanmaya işaret eden karşılıklılık ve problem çözme açısından irdelendiğinde ortalamaya yakın puanlara sahip olduğu görülmüştür. Bu nedenle **“Ortalama Uyumlanma”** olarak betimlenmiştir. Envanter toplam puanı açısından bakıldığında ise bu profilin Profil 2’ye benzer şekilde ortalama etkileşim kalitesine sahip olduğu görülmektedir. Bu nedenle bu profile ilişkin etkileşim üçgeni **“Çocuk Destekli Ortalama etkileşim Kalitesi”** olarak isimlendirilmiştir

Profil 2 ve Profil 3 her ne kadar benzer şekilde ortalama etkileşim kalitesi puanları açısından benzer özellikler gösteriyor olsalar da AEDDÖ, ÇEDDÖ ve EUÖ ve bu ölçeklerin alt faktörleri açısından anlamlı şekilde farklılaşmaktadırlar. Her ne kadar nihai envanter toplam puanı benzer görünse de profillerdeki faktörlere ve

ölçeklerin toplam puanlarına ilişkin tanımlayıcı istatistikler incelendiğinde (bkz., Tablo 4.30) Profil 2'nin AEDDÖ açısından avantajlı olması etkileşim kalitesini yükseltmekte, Profil 3'ün ise ÇEDDÖ açısından avantajlı olması etkileşimin kalitesini yükseltmektedir. Bu bulgular etkileşimin kalitesini bütün halinde ele almanın önemini göstermenin yanında bu konuyu ele alırken tercih edilen Latent Profil Analizi yaklaşımının isabetli bir tercih olduğunu da ortaya koymaktadır. Ayrıca her bir profilin alt faktörler, ölçek ortalama toplam puanları ve envanter toplam puanları açısından incelendiği Tablo 4.30 göstermektedir ki analiz sonucunda ortaya çıkan profiller tüm faktörler açısından anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Ölçeğin çalışma yapısını doğrulayıcı kanıtlar sunmanın yanında etkileşimin niteliksel yönden boyutlarına ilişkin detaylı bilgi ortaya koymaktadır.

Tablo 4.31'e göre elde edilen profillerdeki demografik değişkenlerin dağılımına bakıldığında bu aşamadaki tüm çalışma grubunun geneline benzer bir dağılımın tüm profillerde görüldüğünü söylemek mümkündür. Dört profilde de annelerin büyük çoğunluğu (%68,9 ve üzeri) lisans eğitim düzeyine sahiptir, neredeyse tüm profillerde annelerin yarısı çalışmakta (en düşük çalışma oranı %47), tüm profillerdeki babalar çalışmakta (en düşük %96) ve profillerde en yüksek oranda eğitim düzeyi oranını lisans düzeyi almaktadır. Her bir profilde çocukların büyük çoğunluğu (en düşük 79,5) 38 hafta ve üzeri doğum haftasında doğmuş ve 2500 gr'dan fazla doğum ağırlığına (en düşük %87,7) sahiptir. Çocukların, annelerin, babaların yaş ortalaması ve aylık gelir ortalaması ise tüm profillerde genel ortalama benzer veya çok yakın bir dağılım göstermektedir.

Dördüncü Aşama: AÇEDE Envanter Kısa Formu ve Latent Profil Analizine ilişkin Bulgular

Araştırmanın amaçları doğrultusunda ilk olarak Anne-Çocuk Etkileşimi Değerlendirme Envanteri'nin (AÇEDE) kısa formunu elde etmek için yapılan analizlere ilişkin bulgular sunulmuştur. Bu bağlamda ilk olarak AÇEDE'nin uzun versiyonuna ilişkin doğrulayıcı faktör analizi bu çalışma için tekrar yapılmış ve elde edilen model veri uyumları Tablo 4.32'de verilmiştir.

Tablo 4.32. AÇEDE ölçme aracının uzun formuna ait uyum değerleri.

Uyum İndeksleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Kestirimler		
			AEDD	CEDD	EU
S-B χ^2 /sd	$0 \leq \chi^2/sd < 2$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 5$	2.292	5.028	3.042
RMSEA	$0 \leq RMSEA < 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.10$	0.053	0.094	0.067
NNFI	$0.95 \leq NNFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NNFI < 0.95$	0.976	0.944	0.978
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NFI < 0.95$	0.961	0.937	0.972
CFI	$0.95 \leq CFI \leq 1.00$	$0.90 \leq CFI < 0.95$	0.978	0.949	0.981
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI < 0.95$	0.971	0.961	0.983
SRMR	$0 \leq SRMR < 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$	0.075	0.094	0.065

Kaynak:(142);

Tablo 4.32 incelendiğinde AÇEDE ölçme aracının her bir alt ölçeğine ait uyum değerlerinin kabul edilebilir ve iyi uyuma sahip oldukları görülmektedir. Buna göre her bir ölçeğin tanımlanmış ölçme modellerinin doğrulandığı tespit edilmiştir. Buna göre ölçme araçlarından elde edilen ölçümlerin yapı geçerliğinin sağlandığına kanıt sağlanmaktadır. Ölçme araçlarından elde edilen ölçümlerin geçerliğine kanıt sağlandıktan sonra güvenilirliğe kanıt sağlamak amacıyla Cronbach Alfa ve McDonald Omega katsayıları hesaplanmış ve elde edilen bulgular Tablo 4.33'te verilmiştir.

Tablo 4.33. AÇEDE ölçme aracının alt ölçeklerine ait güvenilirlik değerleri.

Ölçme aracı	Madde sayısı	ω	α
Duyarlı Yapılandırma	24	.895	.894
Düşmanca Davranma	19	.928	.925
Müdahaleci Olma	6	.587	.583
AEDDÖ Toplam	49	.925	.924
Duygusal-Davranışsal Katılım	17	.821	.828
Kişisel Özellikler	8	.863	.863
CEDD Toplam	25	.855	.852
Karşılıklılık	13	.868	.869
Problem Çözme	5	.700	.699
EU Toplam	18	.869	.871

Tablo 4.33 incelendiğinde, ölçme araçlarından elde edilen ölçümlerin güvenilirlik değerlerinin yüksek ve kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir. Güvenirlik katsayısının .70 ve üzerinde olması iyi güvenilirliğe işaret ederken (139), .60 ile .70 arasındaki değerlerin kabul edilebilir olduğu belirtilmektedir (147). Bu doğrultuda, ölçme aracının alt faktörleri ve toplam puanı üzerinden elde edilen ölçümlerin hem kabul edilebilir hem de iyi güvenilirliğe sahip olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak AÇEDE ölçme aracının uzun formundan elde edilen ölçümlerin güvenilir ve geçerli olduğu tespit edilmiştir. AÇEDE ölçme aracının kısa formunu oluşturmak için madde faktör yük değerleri kullanılmıştır. Bunun için her bir ölçme aracından elde edilen DFA kullanılmıştır. Faktör yüklerinin sınır değerinin belirlenmesi sürecinde alan yazında çok farklı yaklaşımların olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte birçok araştırmada en az iki farklı yöntem kullanıldığı tespit edilmiştir (148). Bu bağlamda araştırma kapsamında ilk olarak DFA yapılmış (iç niteliğe dayalı değerlendirme) ve faktör yükünün en az .70 ve .75 olmasına karar verildikten sonra uzman görüşüne (yargıya dayalı değerlendirme) başvurulmuştur. Faktör yükü .70 ve üstü kabul edildiğinde 92 maddeden 43 maddenin kaldığı ve ölçeklerden AEDD'nin üçüncü faktörüne ait maddelerin atıldığı tespit edilmiştir. Uzmanların geri dönütleri incelendiğinde ise faktör yükü .75 ve üzeri kabul edilen ve 27 maddeden oluşan kısa formun daha kullanışlı ve anlamlı olduğu belirtilmiştir. Envanter kısa form çalışması için envanterde yer alan ölçekler envanter kısa formunun alt faktörleri olarak ele alınmıştır. Kısa form için faktör yüküne göre oluşturulmuş olan 43 maddelik ve 27 maddelik iki versiyondan hangisinin daha uygun olacağına nihai karar vermek için her iki forma ait uyum değerleri ile güvenirlik değerleri karşılaştırılmış ve Tablo 4.34'te sunulmuştur.

Tablo 4.34. AÇEDE ölçme aracının uzun ve kısa formlarına ait uyum değerlerinin karşılaştırılması.

Uyum İndeksleri	Uzun form			43 maddeli kısa form			27 maddeli kısa form		
	AEDD	CEDD	EU	AEDD	CEDD	EU	AEDD	CEDD	EU
S-B χ^2 /sd	2.292	5.028	3.042	2.910	3.755	1.660	2.272	3.931	2.880
RMSEA	0.053	0.094	0.067	0.065	0.078	0.038	0.053	0.080	0.064
NNFI	0.976	0.944	0.978	0.987	0.983	0.996	0.994	0.986	0.993
NFI	0.961	0.937	0.972	0.983	0.982	0.993	0.992	0.986	0.993
CFI	0.978	0.949	0.981	0.988	0.987	0.997	0.996	0.990	0.996
GFI	0.971	0.961	0.983	0.986	0.988	0.995	0.994	0.992	0.996
SRMR	0.075	0.094	0.065	0.074	0.075	0.044	0.053	0.072	0.043
ω	.925	.855	.869	.921	.858	.844	.905	.854	.855
α	.924	.852	.871	.916	.847	.845	.896	.831	.829

Tablo 4.34 incelendiğinde, uyum değerleri en yüksek olan formun 27 maddeli kısa form olduğu görülmektedir. Özellikle 43 maddeli ile 27 maddeli formlar karşılaştırıldığında 27 maddeli kısa formun uyum değerlerinin daha yüksek olduğu

tespit edilmiştir. Güvenirlik değerleri incelendiğinde her iki kısa formun birbirine yakın değerlere sahip olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak hem uzman görüşlerinin hem de DFA bulguları dikkate alındığında 27 maddeli kısa form AÇEDE ölçme aracının kısa formu olarak kabul edilmiştir. AÇEDE'nin kısa formu belirlendikten sonra, her bir alt ölçek bir boyut kabul edilerek DFA yeniden yapılmıştır. Yapılan DFA sonuçlarına ilişkin bulgular Tablo 4.35'te verilmiştir.

Tablo 4.35. AÇEDE ölçme aracının kısa formuna ait uyum değerleri.

Uyum İndeksleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Kestirimler
S-B χ^2 /sd	$0 \leq \chi^2/sd < 2$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 5$	6.408
RMSEA	$0 \leq RMSEA < 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.10$	0.109
NNFI	$0.95 \leq NNFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NNFI < 0.95$	0.943
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NFI < 0.95$	0.940
CFI	$0.95 \leq CFI \leq 1.00$	$0.90 \leq CFI < 0.95$	0.947
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI < 0.95$	0.954
SRMR	$0 \leq SRMR < 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$	0.112

Kaynak: (142).

Tablo 4.35 incelendiğinde, her bir alt ölçeğin tek bir boyut olarak alınıp üç ölçeğin tek bir model olarak test edilmesi sonucu elde edilen uyum değerlerinden bazılarının kabul edilebilir sınırlara sahip olmadığı tespit edilmiştir. Test edilen modele ilişkin şekilsel gösterim Şekil 4.13'te verilmiştir.

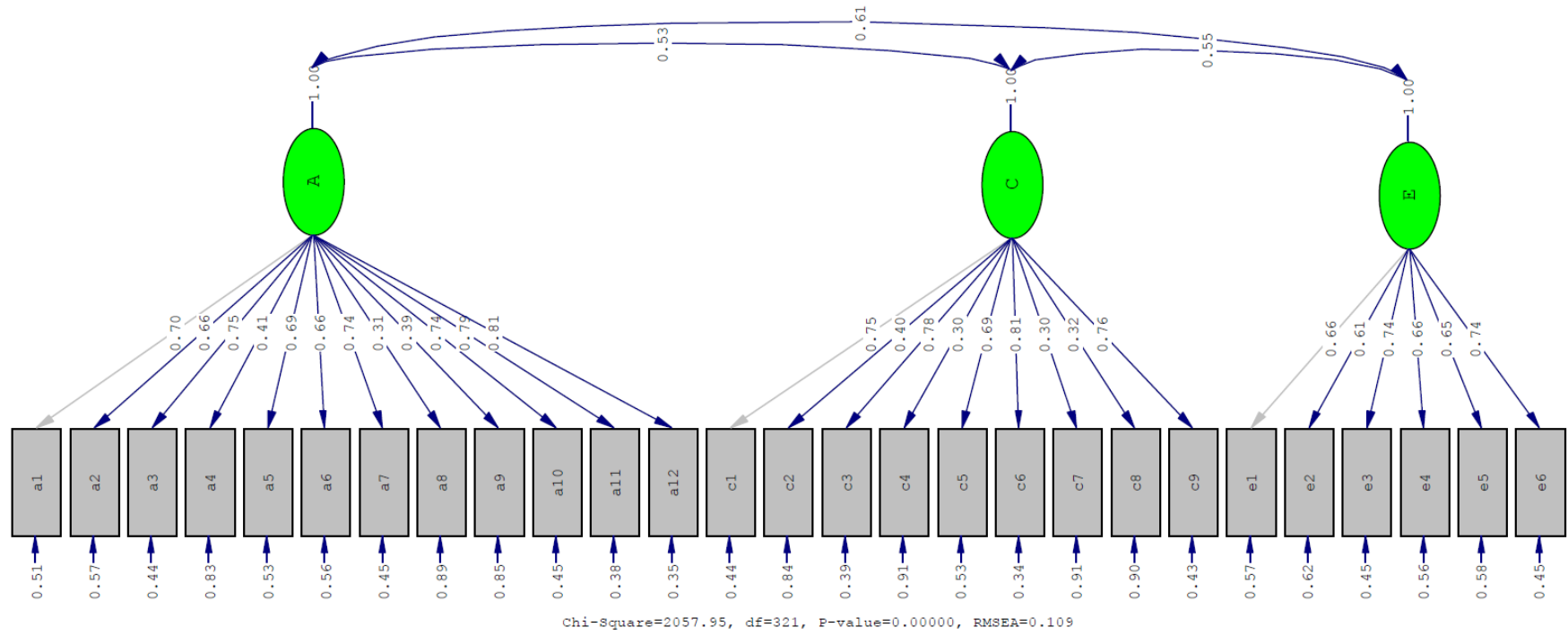
Şekil 4.13 incelendiğinde, faktör yükü .32 altında olan dört madde (a8, c4, c7 ve c8) olduğu görülmektedir. Bir maddenin faktör yükünün .32 ve altında olması ilgili gizil yapıyı ölçmede uygun madde olmadığına kanıt sağladığından ölçme aracından çıkartılması ölçümlerin güvenilirlik ve geçerliğine katkı sağlamaktadır (130, 137). Bu bağlamda yeni tanımlanan modelde faktör yükü düşük olan dört madde ölçme aracından çıkartılmış ve DFA tekrarlanmıştır. Yapılan DFA sonucuna ilişkin uyum değerleri Tablo 4.36'da verilmiştir.

Tablo 4.36. AÇEDE ölçme aracının revize edilmiş kısa formuna ait uyum değerleri.

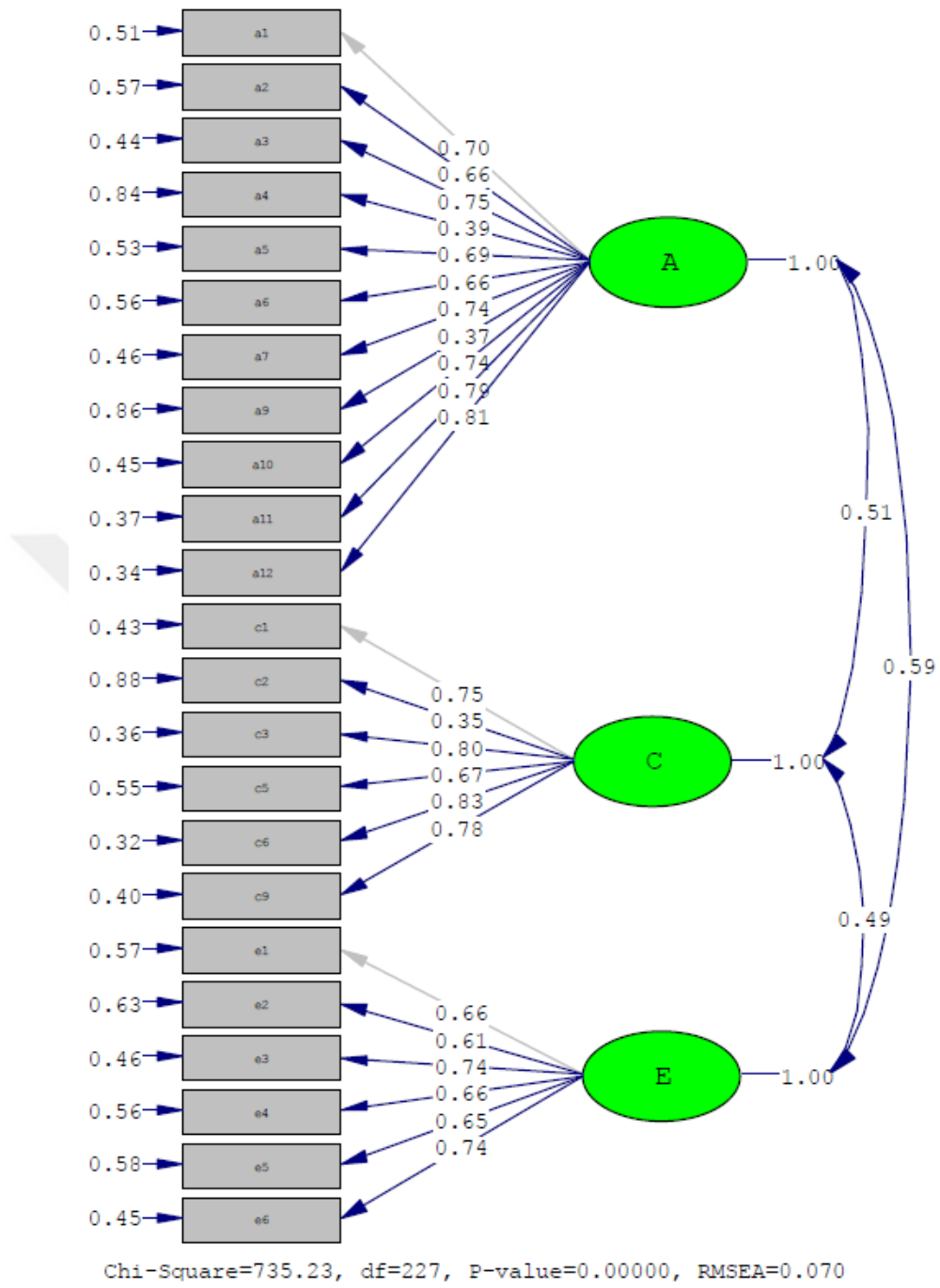
Uyum İndeksleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Kestirimler
S-B χ^2 /sd	$0 \leq \chi^2/sd < 2$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 5$	3.237
RMSEA	$0 \leq RMSEA < 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.10$	0.070
NNFI	$0.95 \leq NNFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NNFI < 0.95$	0.974
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NFI < 0.95$	0.970
CFI	$0.95 \leq CFI \leq 1.00$	$0.90 \leq CFI < 0.95$	0.977
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI < 0.95$	0.977
SRMR	$0 \leq SRMR < 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$	0.093

Kaynak: (142).

Tablo 4.36 incelendiğinde, AÇEDE ölçme aracının revize edilmiş kısa formuna ait test edilen modele ilişkin uyum değerlerinin kabul edilebilir ve iyi uyuma sahip oldukları görülmektedir. Test edilen modele ilişkin şekilsel gösterim Şekil 4.14’te verilmiştir.

Şekil 4.13. AÇEDE kısa forma ait faktör yapısı.

Şekil 4.14. AÇEDE kısa formun faktör yapısının son hali.

Şekil 4.14 incelendiğinde, maddelerin faktör yük değerlerinin .35 ile .83 aralığında hata varyans değerlerinin ise .32 ile .88 aralığında değiştiği görülmektedir. Bu sonuç AÇEDE kısa formundaki tüm maddelerin ilgili yapıyı ölçmede uygun maddeler olduğuna kanıt sağlamaktadır. AÇEDE kısa formun alt boyutları arasındaki korelasyon değerlerinin anlamlı olduğu dikkate alındığında alt boyutların toplam

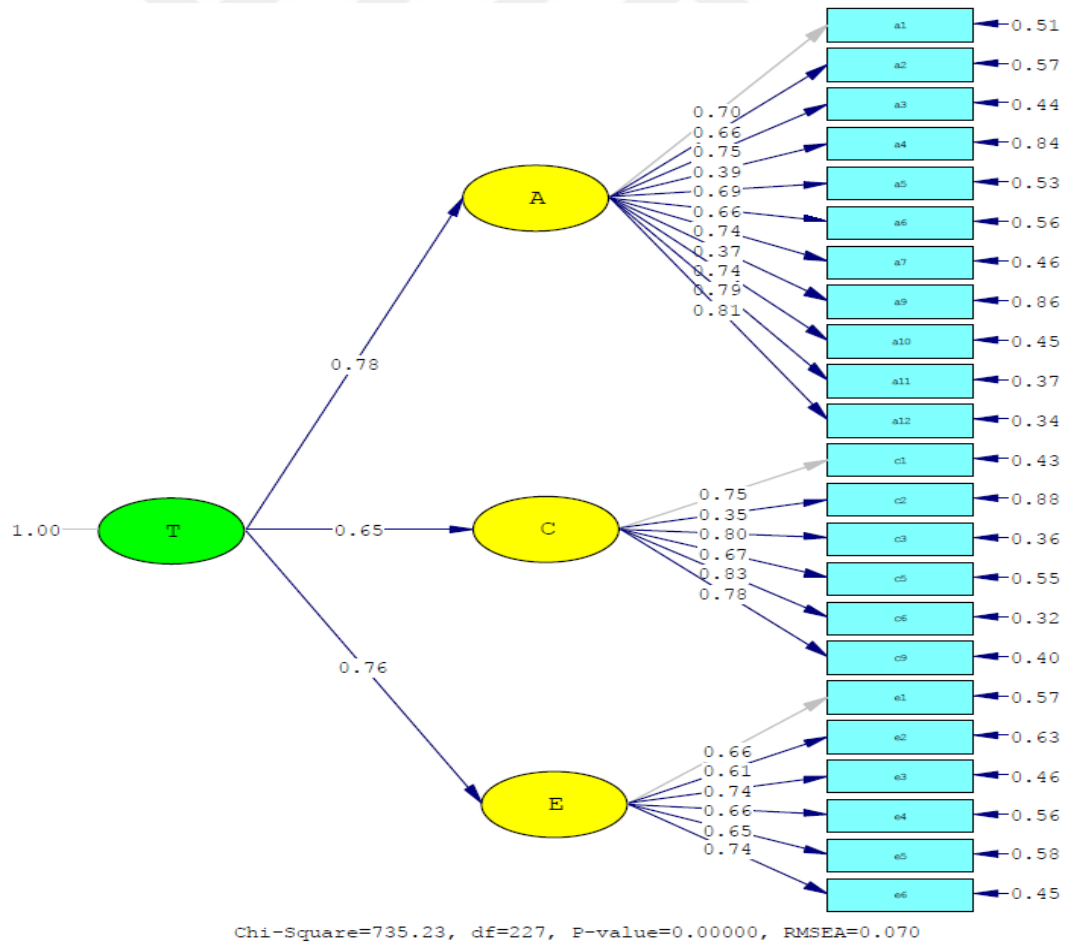
puana işaret ettiklerini göstermektedir. Bu bağlamda AÇEDE kısa formun ikinci düzey DFA modeli test edilmiş ve elde edilen uyum değerleri Tablo 4.37’de verilmiştir.

Tablo 4.37. AÇEDE kısa formunun ikini düzey DFA modeline ait uyum değerleri.

Uyum İndeksleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Kestirimler
S-B χ^2 /sd	$0 \leq \chi^2/sd < 2$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 5$	3.237
RMSEA	$0 \leq RMSEA < 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.10$	0.070
NNFI	$0.95 \leq NNFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NNFI < 0.95$	0.974
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NFI < 0.95$	0.970
CFI	$0.95 \leq CFI \leq 1.00$	$0.90 \leq CFI < 0.95$	0.977
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI < 0.95$	0.977
SRMR	$0 \leq SRMR < 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$	0.093

Kaynak: (142).

Tablo 4.37 incelendiğinde, test edilen modele ilişkin uyum değerlerinin kabul edilebilir ve iyi uyuma sahip oldukları görülmektedir. Test edilen modele ilişkin şekilsel gösterim Şekil 4.15’te verilmiştir.

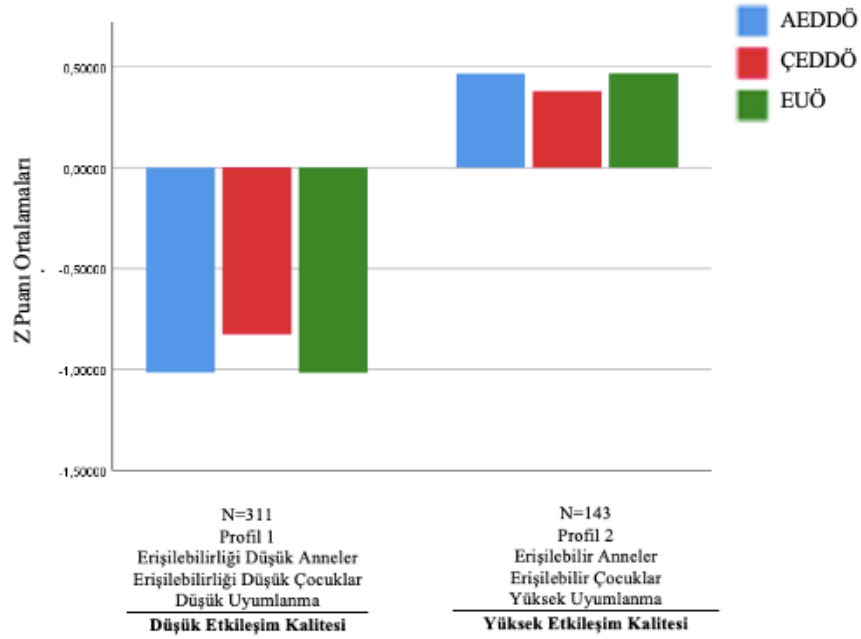
Şekil 4.15. AÇEDE kısa formunun ikinci düzey DFA modeli.

AÇEDE ölçeğinin kısa formu geliştirildikten sonra, kısa forma göre annelerin gizil profillerini belirlemek için latent profil analizi yapılmıştır. Latent profil analizinde profil sayısına karar vermek için AIC, BIC, düzeltilmiş BIC (D-BIC), Lo-Mendell-Rubin olabilirlik oranı testi (Lo-Mendell-Rubin likelihood ratio test) (LMR-LRT) ve entropi katsayısı kullanılmıştır(14). Profil analizi yapılırken AÇEDE kısa formunun üç alt boyutunun ortalama puanları (1 ile 5 arasında puan alan) kullanılmıştır. Latent profil analizi aşamalı bir süreçte sahip olup başlangıç olarak iki profil için kestirim yapıp daha sonra profil sayısı artırılarak devam edilir. Uyum değerlerine göre en iyi profil sayısı belirlenip analiz sonlandırılır. Bu bağlamda mevcut araştırmada 2 ile 6 profil sayısı arasında değişen analizler yapılmış ve sonuçları Tablo 4.38’de verilmiştir.

Tablo 4.38. Latent profil analizine ait kestirimler.

Model	BIC	D-BIC	AIC	LMR LRT(p)	Entropi
Profil 2	1 745.632	1 713.895	1 704.451	262.880 (0.0061)	.731
Profil 3	1 683.370	1 638.939	1 625.717	83.329 (0.1575)	.780
Profil 4	1 677.989	1 620.863	1 603.863	28.682 (0.1113)	.771
Profil 5	1 669.400	1 599.579	1 578.802	31.764 (0.1262)	.767
Profil 6	1 670.856	1 588.341	1 563.785	22.113 (0.6310)	.778

Tablo 4.38 incelendiğinde, en iyi profil sayısının belirlenmesi için kullanılan kriterler incelendiğinde 2 profil için kestirilen değerlerin uygun olduğu görülmektedir. Çünkü 3 profilden sonra LMR değerinin istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmektedir. Entropi değeri 1.00 değerine ne kadar yakın olursa modelin o kadar iyi olduğuna işaret etmektedir. Bu durum diğer profildeki modellerin lehine görünse de hem 2 profil model ile BIC ve AIC değerlerinin çok yakın olması hem de LMR değerinin anlamsız olmasından dolayı 2 profil modelin daha uygun olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca 3 profil modelde 454 anneden sadece 24 tanesinin (%5.38) bir profilde bulunması istatistiksel karşılaştırmalar için anlamlı olmayacağından 2 profil model kabul edilmiştir.

Şekil 4.16. Profillere ait modelin grafiksel gösterimi.

Latent profil analizi ile elde edilen ve Şekil 4.16’da sunulan grafiğe göre AÇEDE kısa formu anne-çocuk etkileşim örüntülerine ilişkin iki farklı profil ortaya koymaktadır. Elde edilen profiller daha önceki profil analizlerinde de belirtildiği üzere her bir profile ilişkin etkileşim üçgenleri tanımlanarak nihai olarak isimlendirilmiştir. Etkileşim üçgenleri tanımlanırken Şekil 4.16 ile Tablo 4.39 birlikte hesaba katılmıştır.

Tablo 4.39. AÇEDE Kısa Formu profillerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler.

Ölçekler	Betimleyici İstatistikler			Anova	G-Howell
	Profil1 M (SD)	Profil 2 M (SD)	Toplam M (SD)		
AEDDÖ	41.1 (4.5)	49.1 (3.6)	46.6 (5.4)	F(3,508)=349.80, p<.001	p<.001*
ÇEDDÖ	21.1 (3.4)	25.4 (2.6)	24.1 (3.5)	F(3,508)=221.26, p<.001	p<.001*
EUÖ	24.2 (2.0)	28.0 (1.7)	26.8 (2.5)	F(3,508)=35.471, p<.001	p<.001*
AÇEDE	3.7 (0.2)	4.4 (0.2)	4.2 (0.4)	F(3,508)=544.21, p<.001	p<.001*

Profil analizi sonucunda elde edilen profiller incelendiğinde 1. Profil hem anne hem çocuk hem de etkileşimde uyumlanma açısından ortalamanın altında puana sahiptir. Bu nedenle anneler **“Erişilebilirliği Düşük Anneler”**, çocuklar **“Erişilebilirliği Düşük Çocuklar”** ve etkileşimde uyumlanma açısından ise **“Düşük Uyumlanma”** olarak betimlenmiştir. Profil 2 ise hem anne hem çocuk hem de

etkileşimde uyumlanma açısından ortalamaların üzerinde puana sahiptir. Bu nedenle anneler “*Erişilebilir Anneler*”, çocuklar “*Erişilebilir Çocuklar*” ve etkileşimde uyumlanma açısından ise “*Yüksek Uyumlanma*” olarak betimlenmiştir. Bu profiller Tablo 4.38’de yer alan AÇEDE toplam puan ortalamalarına göre incelendiğinde 1.profildeki annelerin ortalaması 11.32 ± 0.90 iken 2.profildeki annelerin ortalaması 13.39 ± 0.71 olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre annelerin düşük ve yüksek olmak üzere iki profile sahip olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuçlara göre 1. profil “*Düşük Etkileşim Kalitesi*”, 2. profil ise “*Yüksek Etkileşim Kalitesi*” olarak isimlendirilmiştir.

Tablo 4.40. Demografik değişkenlerin profillere göre dağılımı.

Değişken	Kategori	Profil 1 f (%)	Profil 2 f (%)	Toplam f (%)
Anne eğitim düzeyi	İlk ve ortaokul	1 (0.7)	3 (0.9)	4 (0.8)
	Lise	9 (6.3)	15 (4.8)	24 (5.3)
	Lisans	102 (71.3)	231 (74.3)	333 (73.3)
	Lisansüstü	31 (21.7)	62 (19.9)	93 (20.5)
Anne Çalışma Durumu	Çalışmıyor	80 (55.9)	162 (52.1)	242 (53.3)
	Çalışıyor	63 (44.1)	149 (47.9)	212 (46.7)
Baba eğitim düzeyi	İlk ve Ortaokul	6 (4.2)	10 (3.2)	16 (3.6)
	Lise	22 (15.4)	44 (14.1)	66 (14.5)
	Lisans	86 (60.1)	196 (63.0)	282 (62.1)
	Lisansüstü	29 (20.3)	61 (19.6)	90 (19.8)
Baba çalışma durumu	Çalışmıyor	0 (0.0)	4 (1.3)	4 (0.9)
	Çalışıyor	143 (100.0)	307 (98.7)	450 (99.1)
Doğum haftası	37 haftadan önce	10 (7.0)	24 (7.7)	34 (7.5)
	37 hafta ve sonrası	133 (93.0)	287 (92.3)	420 (92.5)
Bebeğin doğum ağırlığı	2 500 gr	6 (4.2)	18 (5.8)	24 (5.3)
	2 500 gr’dan az	7 (4.9)	14 (4.5)	21 (4.6)
	2 500 gr’dan fazla	130 (90.9)	279 (89.7)	409 (90.1)
Kardeş Sayısı	Kardeşi yok	100 (69.9)	200 (64.3)	300 (66.1)
	1 kardeş	38 (26.6)	96 (30.9)	134 (29.5)
	2 ve daha fazla	5 (1.5)	15 (4.8)	20 (4.4)
Toplam		143 (31.5)	311 (68.5)	454 (100.0)
		M (SD)	M (SD)	M (SD)
Aylık Gelir		17798.9(10087.5)	19796.1(11581.7)	19167.0(11160.3)
Babanın Yaşı		34.5 (4.3)	34.5 (4.7)	34.5 (4.6)
Annenin Yaşı		31.8 (3.5)	32.1 (4.0)	32.0 (3.9)
Çocuğun Yaşı		21.0 (10.0)	19.7 (9.9)	20.1 (9.9)

Tablo 4.40’a göre AÇEDE kısa formu ile ortaya çıkan etkileşim profillerinin demografik değişkenlere göre dağılımı incelendiğinde, ortaya çıkan profillerin tüm değişkenlere ilişkin benzer özelliklere sahip oldukları söylenebilir.

5. TARTIŞMA

Bu araştırmanın temelde iki amacı bulunmaktadır. Bunlardan ilki anne-çocuk etkileşimini hem anne hem çocuk hem de karşılıklı etkileşim olmak üzere tüm boyutları ile ayrı ayrı ele alan ancak aynı zamanda etkileşimin genel kalitesi hakkında bilgi veren anne bildirimine dayalı bir envanter geliştirmektir. İkincisi ise geliştirilen “Anne-Çocuk Etkileşimi Değerlendirme Envanteri” aracılığıyla kültüre özgü anne-çocuk etkileşim profillerinin nasıl farklılaştığını keşfetmektir. Bu amaçlar doğrultusunda araştırmanın tartışma bölümü iki amaca ilişkin ayrı ayrı yapılandırılarak sunulmuştur.

5.1. AÇEDE’nin Geçerlilik ve Güvenirliği

Bu çalışmada anne bildirimine dayalı “Anne-Çocuk Etkileşimi Değerlendirme Envanteri” geliştirilmiştir. Bu amaçla envanterde yer alan her bir ölçek için geçerlilik ve güvenirlik kanıtları AFA, DFA ve Kısa Form çalışmaları ile incelenmiştir. Yapılan analizler sonrasında; Anne Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği’nin “duyarlı yapılandırma, düşmanca davranma ve müdahaleci olma” olmak üzere üç faktörlü bir yapıyla, Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği’nin “duygusal-davranışsal katılım ve kişisel özellikler” olmak üzere iki faktörlü bir yapıyla ve Karşılıklı Etkileşimde Uyumlanma Ölçeği’nin ise “karşılıklılık ve problem çözme olmak” üzere iki faktörlü bir yapıyla geçerli ve güvenilir olduğu kanıtlanmıştır. Bunun yanı sıra AÇEDE Kısa Formu’nun ölçeklerin alt faktörleri olmaksızın; “Anne Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği-Kısa Formu”, “Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği-Kısa Formu” ve “Etkileşimde Uyumlanma Ölçeği-Kısa Formu” olarak üç faktörlü bir yapıyla geçerli ve güvenilir olduğu ortaya konmuştur. Elde edilen model uyum indekslerinin iyi (mükemmel) ve kabul edilebilir düzeyde (131, 142) uyuma işaret ettiği (142) ve dolayısıyla tanımlanan kuramsal yapının doğrulandığı görülmüştür.

AÇEDE ve ölçeklerinin güvenirliği ise hem Cronbach Alpha hem McDonald's omega (ω) hem de Tabakalı Cronbach α yöntemlerini kullanarak kanıtlanmıştır. Aynı zamanda AÇEDE uzun formu ölçümlerinin zamana bağlı güvenirliğini test etmek amacıyla da test-tekrar test yöntemini kullanılarak güvenirliğine ilişkin kanıtlar desteklenmiştir. Sonuç olarak anne çocuk etkileşiminin kalitesini anne bildirimine

dayalı olarak pratik bir şekilde ölçen geçerli ve güvenilir bir envanteri literatüre kazandırılmıştır. Araştırmacılar bu envantere yer alan ölçekleri ihtiyaçlarına göre anne etkileşim davranışlarını, çocuk etkileşim davranışlarını ya da karşılıklı etkileşimde uyumlanmayı ölçmek üzere ayrı ayrı kullanabilir. Öte yandan genel etkileşimin kalitesini tüm boyutları ile ele almak isterlerse tüm ölçekleri bir arada kullanarak envanter puanı ile veya sadece kısa form ile etkileşim kalitesini değerlendirebilirler. Bu nedenle geliştirilen AÇEDE ile 0-3 yaş dönemde anne-çocuk etkileşimi ile ilgilenen araştırmacılara çok sayıda araştırma için işlevsel ve pratik bir araç sunularak çocuk gelişimi literatürüne önemli bir katkı sağlandığı düşünülmektedir.

Bilinmektedir ki yaşamın erken dönemlerindeki anne-çocuk etkileşiminin kalitesi çocuğun yaşam boyu gelişiminin seyrinde pozitif ya da negatif birçok çıktı ile ilişkilidir. Anne-çocuk etkileşimlerinin kalitesi yaşamın erken dönemlerinde belirlendiğinden (149) araştırmaların çoğu özellikle annelerin etkileşim davranışlarına odaklanmıştır. Buna ek olarak, araştırmaların genellikle anne duyarlılığı ve bunun çocuğun bağlanması üzerindeki etkileri üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu çalışmalar çoğunlukla bağlanma kuramı çerçevesinde ilerlemekte ve anne-çocuk etkileşimini değerlendirme yöntemi olarak kodlama yoluyla gözlemlenebilirlik benimsenmektedir (53, 66, 67). Bu yöntemin tercih edilme sebebi, etkileşimin doğasına ilişkin gözlemlenebilir veriler sağlaması ve öz bildirime dayalı ölçümlerde sosyal olarak istenilen yanıtlar verme riskini ortadan kaldırmasıdır (150). Ancak gözlem yöntemi etkileşimin doğası gereği oldukça kıymetli bir yöntem olmakla birlikte zaman ve maliyet açısından oldukça fazla çaba gerektirmekte ve bazı sınırlılıkları da beraberinde getirmektedir. Gözlem yapıldığı ya da video kaydı alındığı sırada sergilenen davranış repertuarının sınırlı olması (66), tercih edilen gözlem sürelerinin çok kısa (5dk) ya da oldukça uzun (3 saat) olması (72), kodlayıcıların kişisel yeterlilikleri, kodlayıcı yanlılığı (10), puanlama sisteminin ayrıca çaba ve zaman gerektirmesi gibi unsurlar bu yöntemin sınırlılıklarından bazılarıdır. Bu araştırma kapsamında geliştirilen AÇEDE, anne bildirimine dayalı olarak etkileşim kalitesini ölçmeyi hedeflemektedir. Bazı araştırmalar ise anne-çocuk etkileşimine ilişkin araştırmalarda en uygun yöntem olarak hem gözlemsel ölçümlerin hem de ebeveyn bildirimlerinin bir arada kullanıldığı yöntemleri tavsiye etmektedir (151). Bu nedenle

bu araştırmada AÇEDE'nin geçerlik kanıtlarını arttırmak amacıyla ölçüt geçerliliği hem öz bildirime hem de gözlemsel ölçüme dayalı olarak incelenmiştir.

İlk olarak anne bildirimine dayalı olarak ölçüm yapan Ebeveynlikte Bilinçli Farkındalık Ölçeği'nin çocukla anda olma boyutu ile AÇEDE'nin ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Nitekim duygusal erişilebilirlik çerçevesi ile bilinçli farkındalık yakından ilişkili kavramlardır. Biringen ve arkadaşlarına (10) göre bilinçli farkındalık ve dolayısıyla çocukla anda olma becerisi daha çok bedensel veya duygusal mevcudiyete, daha az “yapmaya” ve daha fazla “olmaya” odaklanır ve başkalarıyla ilişkilerde duygusal olarak ulaşılabilir olmaya zemin hazırlar. Anne-çocuk etkileşiminin tüm unsurları açısından bakıldığında da anne çocuk etkileşiminde kaliteden söz edebilmek için hem annenin etkileşim için hazır olması gerekmekte hem de çocuk tarafından gelen etkileşim girişimlerini yanıtlaması gerekmektedir. Bu nedenle annenin bilinçli farkındalığı ve etkileşimler sırasında anda olma becerisine sahip olması etkileşim kalitesi açısından oldukça işlevsel bir unsur olarak görülmektedir.

AÇEDE'nin gözlemsel ölçümlere göre geçerliği için ebeveyn-çocuk etkileşimini değerlendiren ve güncel çalışmalarda sıklıkla kullanılan PİKOLO Gözlem Formu (152-154) ve EDDÖ-TV (155-157) ile ilişkisi incelenmiştir. Buna göre anne bildirimine dayalı AÇEDE ile PİKOLO'nun güçlü, EDDÖ-TV'nin ise orta düzeyde ilişkili olduğu ve tutarlılık gösterdiği görülmüştür. Her ne kadar öz bildirime dayalı ölçeklerde sosyal istenirlik yönünde yanıt verme riski olsa da konuya ilişkin güncel araştırmalar bu araştırma bulgularına benzer şekilde gözleme dayalı ölçümler ve ebeveyn bildirimleri arasında orta ila güçlü düzeyde ilişki ve tutarlılık raporlanmıştır (158, 159). Bazı araştırmalarda ebeveyn-çocuk etkileşimine ilişkin gözlemsel araçların objektiflik ve klinik hassasiyet açısından daha avantajlı oldukları ifade edilse de (159, 160) gözlemsel ölçümlerin özellikle büyük ölçekli çalışmalarda gerektirdikleri zaman, iş gücü, mekan, uzmanlık gibi unsurlar sebebiyle sahip oldukları zorluklar göz ardı edilmemelidir. Özellikle büyük örnekleme sahip çalışmalar için söz konusu zorluklar önemli bir sınırlılık oluşturmaktadır. Türkiye'de 0-3 yaş döneminde anne-çocuk etkileşimine ilişkin yapılan çalışmalara bakıldığında uluslararası literatürle benzer şekilde konunun halen anne duyarlılığı ve çocuklarda bağlanma güvenliği üzerinden ele alındığını görülmektedir (80). Kullanılan ölçme araçlarının ise neredeyse tamamı

kültürel uyarlaması yapılmış gözlemsel ölçüm araçlarıdır. Bu durumun; 0-3 yaş döneminde oldukça kritik olan anne-çocuk etkileşiminin kalitesine ilişkin yapılan araştırmaların 3 yaş ve üzeri dönemdeki çalışmalarla kıyaslandığında daha az sayıda olmasına sebep olduğu düşünülmektedir. Çünkü 3 yaş ve üzeri yaş grubunda öz bildirime dayalı anne-baba tutum ölçekleri daha sıklıkla kullanılmakta ve bu araştırmaların sayıca daha fazla olduğu görülmektedir (87). Bu bağlamda klinik araştırmalarda gözlemsel ölçümlerin gücü kabul edilmekle birlikte gözlemsel ölçümlerle elde edilen orta düzey ilişki ile AÇEDE'nin büyük ölçekli araştırmalar yapmaya imkan veren bir yönü olduğu ve 0-3 yaş döneminde anne-çocuk etkileşimine ilişkin yapılacak büyük ölçekli çalışmalar için işlevsel olduğu düşünülmektedir. Ayrıca etkileşimin anne, çocuk ve uyumlanma parametreleri ile değil yalnızca etkileşim kalitesi ile ilgilenilmesi durumunda kullanılabilecek 23 maddelik pratik ve uygulanabilir bir kısa form versiyonu da oluşturulmuştur.

AÇEDE'nin kısa formu oluşturulurken üçüncü aşamadan farklı bir örneklemede tekrarlanan DFA ile elde edilen madde faktör yük değerlerine göre faktör yükü .75 ve üzerinde olan 27 madde belirlenmiştir. Faktör yüklerinin sınır değerinin belirlenmesi sürecinde alan yazında çok farklı yaklaşımların olduğu tespit edilmiştir (148). Envanter kısa formunda uzun formda bulunan ölçeklerin alt faktörleri yerine ölçeklerin kendisi envanterin alt faktörü olarak belirlenmiştir. Yani, AÇEDE kısa formu anne etkileşim davranışları, çocuk etkileşim davranışları ve etkileşimde uyumlanma olmak üzere üç faktörden oluşan bir form halini almıştır. Son hali ile kısa form için yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonrasında ise envanter kısa formunun model uyum indekslerinin iyi (mükemmel) ve kabul edilebilir düzeyde uyuma işaret ettiği (142) ve dolayısıyla tanımlanan kuramsal yapının doğrulandığı görülmüştür.

5.2. Etkileşim Davranış Profilleri

Uluslararası literatürde, yaşamın ilk yıllarında anne duyarlılığının (161), beş yaşından büyük çocuklarda ise sıcak ve demokratik ebeveynlik tipolojilerinin (162) çocuğun sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimi açısından en uygun çıktıları öngördüğü kabul edilmektedir. Bu doğrultuda, ebeveynlerin tipolojilerini belirlemek amacıyla erken çocukluk döneminde Ebeveynlik Tarzları ve Boyutları Anketi (163) gibi öz bildirime dayalı envanterler yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu ölçekler genellikle

ebeveynleri otoriter, yetkeci/demokratik, izin verici gibi kategorilere ayırmaktadır. Yaşamın ilk yıllarında sergilenen ebeveynlik tarzlarına yönelik araştırmaların genellikle gözleme dayalı araçları tercih ettiği (12, 40, 68, 74) bilinmekle birlikte sayıca okul öncesi dönem ile karşılaştırıldığında bu dönemde sergilenen ebeveynlik tarzlarındaki farklılıkları araştıran çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir (15). Yaşamın ilk yıllarında anne çocuk etkileşimi baskın bir şekilde bağlanma kuramı çerçevesinde ve anne etkileşim davranışları (özellikle duyarlılık) üzerinden ele alınmaktadır ve genellikle ebeveyn tipleriyle çocuğun gelişimsel çıktıları arasındaki ilişkiler incelenmektedir. Benzer durumun etkileşim davranış profilleri için de söz konusudur. Çoğunlukla etkileşimde ebeveyn tipleri ele alınmakta ve çocuktaki bazı gelişimsel çıktılarıyla ilişkilendirilmektedir (90, 91). Ancak, etkileşim davranışlarını sadece ebeveyne ya da çocuğa özgü şekilde kategorize etmek yerine, anne ve çocuğun etkileşim davranışlarını bütüncül olarak ele alan profillerin belirlenmesi, etkileşimin karşılıklı ve dinamik doğasını daha bütüncül bir şekilde ele almak açısından önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, bu araştırmada Türk kültürüne özgü anne-çocuk etkileşim profilleri belirlenmiş ve bu profillerin etkileşim kalitesine nasıl yansıdığı incelenmiştir.

5.2.1. Etkileşim Davranış Profillerinin Belirlenmesi : LPA Sonuçları

Anne-çocuk etkileşimlerini anlamak amacıyla uluslararası literatürde kümeleme analizi (48, 164, 165) ve LPA analizi (116-118) çeşitli araştırmalarda kullanılmıştır. Uluslararası literatürdeki konuya ilişkin araştırmalar incelendiğinde ya sadece anneye ait davranışların (66) ya da hem anneye hem çocuğa ait bazı faktörlerin bütüncül olarak ele alarak kümeleme ya da profil analizi yöntemiyle grupların/profillerin karşılaştırıldığı (48, 164, 165) araştırmalara rastlanılmaktadır. Bu araştırmalarda sıklıkla gözlemsel araçlar kullanılmıştır. Türkiye’de bebeklik döneminde LPA yöntemiyle yapılan çalışmalar daha çok annelerin duygu sosyalizasyonu (120) veya sosyoekonomik düzey ve stres faktörleri (121) gibi değişkenlere odaklanmıştır. Ancak etkileşimi bütüncül şekilde ele alan ve LPA analizi ile etkileşim örüntülerini inceleyen herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu çerçevede bu araştırmada etkileşimin çok yönlü doğasına uygun şekilde birçok faktörü dikkate alarak (duyarlı yapılandırma, müdahaleci olma, düşmanca davranma, duygusal

davranışsal katılım, kişisel özellikler, karşılıklılık, problem çözme) anne bildirimine dayalı ölçümler üzerinden etkileşim profilleri ortaya koymuş ve ulusal ve uluslararası literatüre bu bağlamda da katkı sağlamak hedeflenmiştir.

Anne-çocuk etkileşim profillerini belirlemek üzere araştırmanın ikinci ve üçüncü aşamasında yapılan her iki LPA analizi sonucunda dört farklı etkileşim profili ortaya çıkmıştır. Bunlar ikisi birbirini doğrulayan optimum ve minimum etkileşim kalitesine işaret eden profiller iken diğer ikisinin ise farklı özelliklere sahip ancak ortalama etkileşim kalitesine işaret eden iki farklı profil olduğu görülmüştür. AÇEDE Kısa formu ise optimum ve minimum etkileşim kalitesine işaret eden profilleri doğrulayan sonuçlar vermiştir.

Her iki aşamada ortaya çıkan profiller içerdikleri anne, çocuk ve karşılıklı uyumlanma açısından farklı etkileşim üçgeni özelliklerine sahiptir ve etkileşim kalitesini açısından farklılaşmaktadır. Buna göre birinci aşamada: “Çok yüksek etkileşim Kalitesi (Profil 4)”, “Ortalama etkileşim kalitesi 1 (Profil 1)”, “Ortalama etkileşim kalitesi 2 (Profil 2)” ve “Düşük etkileşim kalitesi (Profil 3)” profilleri ortaya çıkmıştır. İkinci aşamada: “Çok Yüksek Etkileşim Kalitesi (Profil 1)”, “Anne Destekli Ortalama etkileşim Kalitesi (Profil 2)”, “Çocuk Destekli Ortalama etkileşim Kalitesi (Profil 3)” “Çok Düşük Etkileşim Kalitesi (Profil 4)” etkileşim profilleri ortaya çıkmıştır.

Yüksek ve Düşük Etkileşim Kalitesi Profilleri ve Kültürel Bağlam

Türk kültüründe anne-çocuk etkileşimi hem sıcak ve duyarlı hem de müdahaleci olarak tanımlanmaktadır (89, 166). Bu durum, kolektivist bağlamın getirdiği ebeveynlik normlarıyla yakından ilişkilidir. Batı toplumlarında çocukların bireysel seçim yapma becerilerini geliştirmeleri teşvik edilirken, Türk kültüründe ebeveynler çocuklarının sosyal dünyaya uyum sağlamasını yönlendirme sorumluluğunu daha fazla üstlenmektedir (89, 165). Bu yönlendirme süreci, bazı durumlarda müdahaleci ebeveynlik olarak tanımlanabilir, ancak Türk kültüründe ebeveyn-çocuk ilişkisi, Batı’daki bireyselleşme odaklı ebeveynlikten farklı bir bağlamda geliştiği için müdahalecilik her zaman olumsuz bir özellik olarak değerlendirilmemelidir. Bu araştırma bulguları da benzer bir örüntü ortaya koymaktadır. LPA analizleri sonucunda anne duyarlılığının baskın şekilde yüksek

olduğu görülmekle birlikte, müdahaleci ve düşmanca davranışların da var olduğu belirlenmiştir.

Uluslararası literatürde, düşük duyarlılık ve yüksek düzeyde düşmanca/müdahaleci ebeveynlik davranışları, genellikle düşük etkileşim kalitesi ve güvensiz bağlanma ile ilişkilendirilmektedir (167). Ancak, Batı merkezli bu bakış açısı, kolektivist kültürlerde ebeveynliğin farklı dinamiklere sahip olabileceğini göz ardı edebilmektedir. Özellikle Türk kültüründe, müdahaleci ebeveynlik her zaman olumsuz bir etkileşim biçimi olarak algılanmamakta, ebeveyn ilgisinin ve rehberliğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir (90, 168). Bu noktada, Batı kültürlerinde özerklik ve bireyselliğe verilen önem, ebeveyn müdahaleciliğini daha olumsuz bir bağlamda ele alırken; kolektivist kültürlerde ebeveynlerin çocuklarını koruma, yönlendirme ve sosyal dünyaya hazırlama işlevi, müdahaleci ebeveynlik tarzını daha kabul edilebilir kılmaktadır. Nitekim, bu çalışmada kullanılan ölçeğin geliştirilme sürecinde, duyarlı yanıtlayıcılık ve yapılandırma başlangıçta ayrı boyutlar olarak planlanmışken, analizler sonucunda birleşik bir yapı oluşturdıkları görülmüştür. Yapılandırma, ebeveynin çocuğun özerkliğini destekleyerek etkileşimi yönlendirmesini ifade eder ve aşırı müdahaleci olmadan çocuk için rehberlik sağlayan bir ebeveynlik tutumu olarak değerlendirilmektedir (10). Bulgular, annelerin kendilerini duyarlı olarak algıladıklarını, ancak aynı zamanda müdahaleci yönlerinin de olduğunu ortaya koymaktadır.

Yüksek Etkileşim Kalitesi Profilleri: Duyarlı ve Uyumlu İkili Etkileşim

Yüksek etkileşim kalitesine sahip profillerin ortak özelliği, anne ve çocuğun karşılıklı olarak erişilebilir olması ve yüksek düzeyde uyumlanma göstermesidir. Bu profilde yer alan anneler: çocuğun duygusal ve davranışsal sinyallerine pozitif ve duyarlı şekilde yanıt veren, çocuğun özerkliğini destekleyerek rehberlik eden duyarlı yapılandırma sergilediklerini bildirmiştir. Bu anneler aynı zamanda çocuklarını etkileşime yüksek duygusal ve davranışsal katılım gösteren ve etkileşimi kolaylaştıran kişisel özelliklere sahip bireyler olarak algılamaktadır. Etkileşimdeki karşılıklılık ve problem çözme açısından ise yüksek uyumlanma bildirmişlerdir. Nihai olarak bu profiller; erişilebilirliği en yüksek anneler ve çocuklar ile yüksek karşılıklı uyumlanma içeren ve etkileşim kalitesi için en uygun üçgeni oluşturan özellikleri tanımlamıştır.

Bu bulgular, duygusal erişilebilirlik kuramı ve duyarlı etkileşim yönelimi modeli ile tutarlıdır. Her iki modelde de ebeveyn duyarlılığının ve çocuğun işbirliği ile katılımının ilişkinin niteliğini belirleyen temel faktörler olduğunu vurgulamaktadır (5, 10, 21).

Düşük Etkileşim Kalitesi Profilleri: Düşmanca, Müdahaleci ve Uyumlanmasız zayıf Etkileşimler

Düşük etkileşim kalitesine sahip profillerde hem annelerin hem de çocukların erişilebilirlik ve uyumlanma düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür. Bu profilde yer alan anneler: kendilerini çocuğuna karşı sabırsız, öfkeli ve çocuğunu onaylamayan davranışlara sahip yani düşmanca ve aynı zamanda çocuğunu fazla yönlendirici, yaşına uygun olmayan beklentilere sahip yani müdahaleci olarak algılayan annelerdir. Bu anneler aynı zamanda etkileşim sırasında karşılıklı keyifli zaman geçirme ve birbirine uyumlanma düzeylerini düşük olarak bildirmiştir. Çocuklarını etkileşimi zorlaştıran kişisel özelliklere sahip ve duygusal-davranışsal katılımı düşük bireyler olarak algılamaktadır. Bu bulgular, duygusal olarak erişilebilir olmayan anne-çocuk ikililerinin daha dezavantajlı etkileşim kombinasyonları oluşturduğunu desteklemektedir. Ebeveyn duyarlılığının düşük olması ve düşmanca/müdahaleci tutumların varlığı, çocuğun karşılıklı etkileşimde aktif katılım göstermesini zorlaştırıyor olabilir.

Araştırma kapsamında yapılan profil analizleri ile etkileşimin optimum ve minimum koşullarına ilişkin profilleri tanımlayan yüksek ve düşük etkileşim profillerine ilişkin tüm sonuçlar araştırmanın dayandığı duygusal erişilebilirlik literatürü ve etkileşimde karşılıklı duyarlı yönelim modeli ile oldukça tutarlıdır. Her iki model de ebeveyn ve çocuğun karşılıklı etkileşimde aktif rol aldığını, ebeveynin duyarlılığının ve çocuğun işbirliği ve katılımının ilişkinin niteliğini belirlediğini vurgulamaktadır (10, 39). Senehi ve diğerleri (21)'ne göre duygusal olarak daha az ulaşılabilir olan ebeveynler, ikili davranışsal ve duygusal etkileşimlerinde karmaşık, bağımsız ve/veya sorunlu olarak nitelendirilirken duygusal olarak ulaşılabilir ebeveynler, çocuklarının duygusal ve davranışsal ipuçlarına en iyi şekilde uyum sağlamak ve uygun yanıt vermektedir. Duygusal olarak ulaşılabilir çocuklar ise yetişkinle karşı uygun duygusal tepkiler vermeye ve yetişkinle aktif olarak duygusal

temas kurmaya -dolayısıyla etkileşim kurmaya- açıktır (49). Bu açıdan değerlendirildiğinde, ulaşılabilirlik açısından elverişli anne-çocuk ikililerinin optimal karşılıklı uyumlanma ve etkileşim kalitesi doğururken, elverişli olmayan ikililerin uyumlanma ve etkileşim kalitesi açısından dezavantajlı kombinasyonlar oluşturacağı açıktır.

Ortalama Etkileşim Kalitesi Profilleri ve Kültürel Bağlam

Bu araştırmada elde edilen ortalama etkileşim kalitesine sahip profiller, etkileşim parametreleri açısından farklılık göstermektedir. Hem araştırmanın ikinci aşamasındaki LPA sonucunda ortaya çıkan Profil 1 ve Profil 2 hem de üçüncü aşamasındaki LPA'da belirlenen Profil 2 ve Profil 3, içerdiği değişkenler açısından farklı özellikler taşımaktadır. Ancak genel etkileşim kalitesi açısından benzer puanlar almışlardır.

İkinci aşamadaki LPA analizine göre, iki farklı ortalama etkileşim profili ortaya çıkmıştır:

Profil 1: “pasif ve düşük erişilebilir anneler”, “düşük katılımcı kolay çocuklar”, “ortalama uyumlanma” etkileşim üçgeninden oluşmaktadır. Bu profildeki anneler etkileşimde duyarlılıklarını çok düşük, düşmanca ve müdahaleciliklerini ortalama düzeyde algılamaktadırlar. Bu anneler çocuklarını etkileşime duygusal ve davranışsal olarak düşük katılımcı ancak kişisel özellikleri bakımından daha kolay bir çocuk olarak algılamaktadırlar ve uyumlanma boyutunda ortalama düzeyde uyum raporlamıştır.

Profil 2: “baskın ve düşük erişilebilir anneler”, “yüksek katılımcı zor çocuklar”, “düşük uyumlanma” etkileşim üçgeninden oluşmaktadır. Bu profildeki anneler kendilerini daha duyarlı algılıyor olsa da düşmanca ve müdahalecilik açısından da daha yüksek bildirimler yapmıştır. Aynı zamanda bu anneler çocuklarını etkileşime duygusal ve davranışsal açıdan yüksek katılımcı algılamış fakat etkileşimi zorlaştıran kişisel özelliklere sahip olarak raporlamıştır. Bunun yanı sıra anneler karşılıklı uyumlanma düzeylerini düşük olarak raporlamışlardır. Bu sonuçlar, annenin etkileşimdeki duyarlılığı ve düşmanca/müdahaleci davranışlarının, çocuğun etkileşime katılımı ve kişisel özellikleri ile birlikte etkileşim kalitesini nasıl belirlediğini göstermektedir. Bazı durumlarda anne duyarlılığı, çocuğun zorlayıcı

özelliklerini telafi edebilmekte; ancak müdahalecilik ve düşmanca tutumlar uyumlanmayı olumsuz etkileyebilmektedir (169, 170).

Benzer şekilde üçüncü aşamadaki LPA analizinde, iki farklı ortalama etkileşim kalitesine sahip profil ortaya çıkmıştır:

Profil 2: “erişilebilir anneler”, “erişilebilirliği düşük çocuklar” ve “düşük uyumlanma” etkileşim üçgeninden oluşmaktadır. “Anne destekli ortalama Etkileşim” olarak isimlendirilen bu profildeki anneler; kendilerini erişilebilir olarak rapor etse de çocuklarını etkileşime duygusal ve davranışsal katılım etkileşimi kolaylaştıran kişisel özellikleri açısından daha düşük bildirmiştir. Bunun yanı sıra etkileşimde uyumlanma düzeyini düşük olarak bildirmişlerdir. Bu durumun birkaç sebebi olabilir. Bunlardan ilki söz konusu profildeki çocukların hakikaten zorlayıcı mizaç özelliklerine sahip olması olabilir. Ancak bunun yanı sıra söz konusu profildeki çocukların yaş ortalamasının toddler yaş grubunda olması ve gelişimsel olarak kendini ifade etmede sınırlı olsalar da özerklik girişiminde bulunma açısından oldukça girişken olmaları sebebiyle anneleri tarafından zorlayıcı ve daha az erişilebilir algılanmış olabilirler. Nitekim bazı araştırmalara göre çocukların zorlayıcı mizaç özelliklerine sahip olması ebeveynler tarafından daha çok çaba sarf etmeyi gerektirmesi sebebiyle etkileşimde daha az erişilebilir algılanmalarına sebep olmaktadır (171, 172). Ancak bilinmektedir ki zorlayıcı mizaç özelliklerine sahip çocukların ebeveynleri duyarlı etkileşim davranışları sergilediklerinde çocukların mizacı ve duygusal gelişimleri üzerinde olumlu yönde değişimler yaratmaktadır (120). Özellikle daha olumsuz kişisel özelliklere sahip çocuklar duyarlı ebeveynlik tarzından olumlu yönde daha çok etkilenmektedir (60). Bu durum bu profilin etkileşim kalitesinin çocuk ve uyumlanma boyutları açısından elverişli özelliklere sahip olmasa da annelerin duyarlılığı sayesinde ortalama etkileşim kalitesi puanına sahip olmasını açıklamaktadır.

Profil 3: “erişilebilirliği düşük anneler”, “erişilebilir çocuklar” ve “ortalama uyumlanma” etkileşim üçgeninden oluşmaktadır. 3. Profildeki anneler 2. Profilin aksine kendilerini erişilebilirliği düşük ancak çocuklarını erişilebilir olarak rapor etmişlerdir. Benzer şekilde 2. Profile göre daha yüksek uyumlanma düzeyi raporlayarak ortalama düzeyde bir uyumlanma bildirmişlerdir. Bu profil “Çocuk Destekli Ortalama Etkileşim” olarak isimlendirilmiştir. Anneler her ne kadar müdahaleci ve düşmanca davranışlar da çocukların sahip olduğu bazı özellikler

ebeveynli davranışlarından etkilenme düzeylerinde belirleyici olabilmektedir. Mizaç ve ebeveyn davranışı arasındaki ilişkiyi açıklayan etkileşimli modele göre ebeveynin mizacı etkilemesinin yanında aynı zamanda çocuğun mizacı da ebeveynlik davranışını koşullandırmaktadır (173). Yani bazı çocuklar olumsuz ebeveynlikten daha fazla etkilenirken bazıları daha dayanıklı olabilir. Bu durum özellikle ikinci aşamadaki “Çocuk Destekli Ortalama Etkileşim” kalitesine işaret eden Profil 3’ü açıklaması bakımından önemlidir. Çocuklar annelerin erişilebilir olmamasına rağmen kişisel özellik olarak etkileşimi kolaylaştırıcı özelliklere sahip olduklarında ve etkileşime duygusal ve davranışsal olarak katılım gösterdiklerinde etkileşim kalitesi artmaktadır.

Ortalama Etkileşim Kalitesi Profillerindeki Farklılıklar

Bu araştırmada belirlenen ortalama etkileşim kalitesine sahip profiller, içerdiği bileşenler açısından farklılık gösterse de genel olarak benzer etkileşim kalitesi puanlarına sahiptir. Ancak bu profillerin anne duyarlılığı, çocuğun mizacı ve karşılıklı uyumlanma açısından nasıl farklılaştığını anlamak önemlidir.

İki profil analizinin sonuçları karşılaştırılırken dikkat çeken bir diğer unsur ise etkileşimde uyumlanma faktöründeki farklılıklardır. Etkileşimde uyumlanma açısından ikinci aşamadaki LPA sonucuna göre anneler her ne kadar çocuklarını daha düşük erişilebilir algılasalar da belirgin şekilde üçüncü aşamada yapılan LPA’daki annelerden daha yüksek etkileşimde uyumlanma bildirmişlerdir. Bu durumda annelerin duyarlı yapılandırma düzeyleri arasındaki farklılık etkili olabilir. İkinci aşamadaki anneler daha düşük duyarlı yapılandırma ve müdahalecilik göstermekte, çocuklar her ne kadar olumlu kişisel özellikler gösterebilirler de daha düşük katılım göstermekte ve bu durum dolayısıyla nispeten daha az etkileşime ve uyumlanma zemin hazırlamaktadır. Üçüncü aşamadaki LPA sonucundaki anneler için ise her ne kadar çocuklar daha zor kişisel özelliklere sahip olsalar da anneler daha duyarlı olduğunda etkileşimde uyumlanma düzeyi artıyor olabilir. Ebeveynlerin duyarlılığı ve yapılandırıcı tutumları, çocukların etkileşimdeki katılım düzeylerini önemli ölçüde etkileyebilir. Duyarlı ebeveynler, çocuklarının zor mizaçlarını tolere edebilir ve daha yüksek uyumlanma sağlayabilirler. Nitekim duyarlı ve kabullenici annelerin, çocuklarının olumlu sosyal davranışlarını destekleyerek etkileşimde uyumlanmayı

artırdığı (85) ve ebeveyn duyarlılığının karşılıklı etkileşimde uyumlanma açısından belirleyici olduğu bilinmektedir (77).

Her iki aşamada gerçekleştirilen profil analizi sonuçlarında, ortalama etkileşim kalitesinin içerdiği unsurlar açısından niteliksel olarak bu kadar farklı özellikte olması etkileşimin hem anne, çocuk ve karşılıklı uyumlanma açısından çok boyutlu bir yapı olması sebebiyle farklı etkileşim kombinasyonlarının ortaya çıkması açısından beklendik bir sonuçtur. Ancak bu durumun bir diğer sebebi de ölçeklerin ve envanterin toplam puanı hesaba katılırken ortalama alma yöntemini kullanılmasından kaynaklanıyor olabilir. Ancak bunun da ötesinde kuramsal çerçevede detaylı şekilde vurgulandığı üzere etkileşim kalitesinin doğası anne, çocuk ve karşılıklı uyumlanma boyutlarının tamamından oluşmaktadır (3, 5, 10, 46). Bu nedenle etkileşimde kimi zaman anne, kimi zaman ise çocuk etkileşimin kalitesi açısından telafi edici bir unsur olarak etkili olabilir. Bu araştırmada etkileşim profillerini belirlerken tercih edilen LPA yöntemi sonucunda elde edilen sonuçlar bunu açık bir şekilde göstermektedir. Sonuçlara göre etkileşim kalitesi açısından ortalama puana sahip iki farklı grup arasındaki niteliksel fark net bir şekilde okunabilmektedir. Kuramsal açıdan irdelendiğinde ise yüksek kaliteli ebeveyn-çocuk ilişkileri, bir ebeveynin çocukların psikolojik durumlarını doğru bir şekilde algılama, yorumlama ve kabul etme konusundaki tutarlı yeteneği (174) ve çocukların duygusal ve davranışsal durumlarına uygun etki ve davranışsal yanıt verme duyarlılığı veya eğilimi (5, 10) ile karakterize edildiğini bilinmektedir. Ancak bu duyarlı yanıt verme sürecinin çocukların sadece olumlu duygulanımlarına değil stres durumlarına cevaben de olumlu duygusal ifadeleri, sözel ve fiziksel sıcaklık ve destekleyici düzenleyici stratejiler kullanılarak tutarlı şekilde sürmesi yüksek kaliteli ebeveyn-çocuk ilişkilerinin göstergesi olarak kabul edilmektedir (175, 176). Bu nedenle her iki profil analizinde de özellikle ortalama etkileşim kalitesine sahip olarak tanımlanan profillerde yer alan etkileşim üçgenleri bu durumu doğrular niteliktedir. Bu profilde çocuğunu yüksek katılımcı ancak zor çocuk olarak algılayan annelerin aynı zamanda kendilerini yüksek duyarlı yapılandırmacı fakat daha yüksek düzeyde düşmanca ve müdahaleci olarak tanımlanmaları hem karşılıklı uyumlanma düzeylerini hem de etkileşim kalitesini aşağı çeken bir sonuç doğurmaktadır. Bilinmektedir ki anne-çocuk etkileşiminin kalitesi hem destekleyici hem de müdahaleci ebeveynlik davranışlarından

etkilenmektedir (169, 170). Bu nedenle annenin ikinci aşamadaki 1. Profilde olduğu gibi duyarlılığının düşük olması ya da 2. Profildeki gibi duyarlılığı yüksek olsa da müdahaleciliği ve düşmanca davranmasının yüksek olması doğrudan etkileşim kalite puanlarını etkilemiştir. Benzer durum ikinci aşamadaki ortalama etkileşim kalitesi profilleri için de doğrudan söz konusudur.

Öte yandan elde edilen profiller etkileşimdeki transaksyonel ilke ve sistem görüşü bakış açısından da ele alınabilir. Sameroff (3) ve Guttman (46)'a göre etkileşime katılan tüm bireylerin özellikleri etkileşimi doğrudan etkiler ve zamanla yaşanan bu karşılıklı deneyimler de kişilerin özelliklerini etkiler. İkinci aşamadaki ortalama etkileşim kalitesini ifade eden 1. Profil bu bakış açısıyla değerlendirildiğinde etkileşimde pasif anne davranışları ve katılımı düşük çocuk davranışları bu karşılıklı etkinin bir sonucu olabilir. Kuramsal olarak daha önce ifade edildiği üzere annenin müdahaleci ve düşmanca olmamasını olumlu etkileşim davranışı olarak ele alınmaktadır ancak aynı zamanda bu profile yer alan annelerin duyarlılığının da diğer profillere göre düşük olması annenin etkileşimi başlatma ya da yanıtlama ve sürdürme açısından girişken ya da talepkar olmadığı dolayısıyla pasif olarak tanımladığı bir profil ortaya koymuştur. Bu annelerin çocuklarını da etkileşime katılım açısından düşük olarak algılamasına rağmen karşılıklı uyumlanma düzeylerini ortalama düzeyde algılaması etkileşimi başlatma ya da sürdürme açısından çok talepkar olmadıkları şeklinde de yorumlanabilir. Bir başka açıdan bakıldığında annenin pasif olması çocuğun katılımını etkileyen bir unsur da olabilir. Pasif anne davranışları ve katılımı düşük çocuk davranışları karşılıklı uyumlanmada karşılıklılığı düşük ancak problem çözme faktörü açısından daha avantajlı bir puana sebep olmaktadır. Bir bakıma burada daha az etkileşim daha az problem denklemini işliyor gibi görünmektedir. Ancak aynı aşamadaki diğer ortalama etkileşim kalitesini ifade eden 2. Profilde duyarlı yapılandırmacı ancak aynı zamanda çok yüksek düzeyde düşmanca ve müdahaleci davranan anneler, çocuklarını da katılımcı ancak zor çocuklar olarak tanımlamaktadırlar. Karşılıklı uyumlanma faktörlerinde ise belirgin şekilde düşük düzeyde problem çözme bildirmişlerdir. Bu noktada da annenin yüksek düzeyde düşmanca ve müdahaleci olması çocuğun kişisel özelliklerinden kaynaklanıyor olabileceği (171, 172) gibi çocuğun etkileşimi zorlaştıran kişisel özelliklere sahip olarak algılanmasının sebebi annenin düşmanca ve müdahaleci olmasından da

kaynaklanıyor olabilir. Dolayısıyla her iki koşulda da baskın bir anne ve zor çocuk kombinasyonu problem çözme açısından 1. Profile göre daha dezavantajlı bir karşılıklı uyumlanma faktörü doğurmaktadır. Nitekim yapılan araştırmalar müdahaleci ve veya düşmanca ebeveynlik davranışlarını etkileşim kalitesini düşüren bir unsur olarak doğrulamaktadır (169, 170).

Üçüncü aşamadaki LPA analizleri ile elde edilen profil analizlerindeki ortalama etkileşim kaliteleri etkileşimdeki transaksyonel ilke ve sistem görüşü bakış açısından da ele alındığında 2. Profilde çocuk ve uyumlanma açısından her ne kadar elverişsiz bir profil oluşsa da annenin duyarlı yapılandırıcılığının etkileşim kalitesini yükselttiği görülmektedir. Ebeveynin müdahaleci ve veya düşmanca davranması etkileşim kalitesini düşürdüğü gibi (169, 170, 177) duyarlı yapılandırıcı etkileşim davranışları yüksek olduğunda ise etkileşimin kalitesi artmaktadır. 3. Profilde ise anneler çocuklarını etkileşime yüksek düzeyde duygusal ve davranışsal katılımcı olarak rapor ederken duyarlılıklarını düşük bildirmenin ötesinde düşmanca davranma ve müdahaleciliklerini de oldukça yüksek bildirmişlerdir. Buna karşın etkileşimde uyumlanma düzeylerini ortalama olarak rapor etmişlerdir. Burada dikkat çeken unsur annenin uyumlanma düzeyine ilişkin algısı ile çocuğun etkileşimde erişilebilir olma algısı arasında bir ilişki olabileceğidir. 2. Profilde anneler kendilerini erişilebilir algılasalar da çocuklarını erişilebilir algılamadıkları için düşük düzey uyumlanma bildirmiştir. Buna karşın 3. Profilde kendilerini erişilebilir algılamasalar da çocuklarını erişilebilir algıladıklarında ortalama uyumlanma bildirmişlerdir. Bu durum ebeveynlerin çocukların etkileşim davranışlarına ilişkin algılarında çocuğun özelliklerinin etkili olduğu görüşü ile tutarlıdır (172). Ancak unutulmamalıdır ki optimum gelişimsel çıktılar için etkileşim kalitesi için etkileşimin tüm unsurları açısından elverişli bir ortam gerekmektedir.

Etkileşimsel Sonuçlar ve Kültürel Bağlam

Bilinmektedir ki duygusal ulaşılabilirlik çerçevesine göre duygusal olarak ulaşılabilir anne-çocuk ikilleri bir araya geldiğinde birbirinin sinyallerini tanıyan, onaylayan ve karşılıklı olarak uyumlu ve etkileşim kalitesinin yüksek olduğu bir ilişki örüntüsü ortaya çıkmaktadır (38, 174). Nitekim anne bildirimine dayalı olarak etkileşimi ölçmeyi hedefleyen bu araştırma bulguları da bu bilgi ile örtüşmektedir.

Elde edilen profillerde de görüldüğü üzere anneye ya da çocuğa ait herhangi bir etkileşim davranışı faktörü elverişli olmadığında etkileşimin karşılıklı uyumlanma boyutunda ve dolayısıyla etkileşim kalitesinde değişim meydana gelmektedir. Bu değişim mevcut alan yazındaki annenin duygusal olarak erişilebilir olmaması yani duyarlı davranmak yerine düşmanca davranması ya da müdahaleci olması durumunda etkileşimin kalitesi olumsuz yönde etkilendiği bilgisine (169, 170, 177) kanıt oluşturmaktadır. Bazı araştırmalar annenin duygusal olarak erişilebilir olmaması, düşmanca davranması veya yüksek düzeyde müdahaleci olması durumunu çocukta içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri ile de ilişkilendirmiştir (178). Ancak müdahaleci etkileşim davranışının kültüre özgü anlamında farklılık görülmektedir. Batı toplumlarında ebeveyn-çocuk ilişkisi büyük ölçüde çocuğun bireysel gelişimi ve özerklik kazanımı üzerine inşa edilirken, kolektivist kültürlerde ebeveynliğin amacı çocuğu sosyal çevreye en iyi şekilde entegre etmek ve toplumsal uyumu desteklemektir (179). Bu nedenle, Batı'da müdahaleci ebeveynlik çocuğun özerkliğini kısıtlayan bir unsur olarak değerlendirilirken (5, 27, 104), Türk kültüründe bu tarz ebeveynlik çoğu zaman çocuğa yönlendirme ve destek sağlama amacı taşıyan bir ebeveynlik biçimi olarak görülebilmektedir (89, 100-102). Bu noktada, bazı araştırmalar (10, 166) müdahaleci ebeveynliğin etkilerinin bağlamsal faktörlere bağlı olarak değişebileceğini ortaya koymaktadır. Örneğin, anne duyarlılığı yüksek olduğunda, müdahaleciliğin çocuğun gelişimi üzerindeki olumsuz etkilerinin daha sınırlı olduğu gösterilmiştir. Ancak, anne duyarlılığının düşük olduğu durumlarda, müdahaleci ebeveynlik çocuğun gelişimi açısından daha problemlı sonuçlar doğurabilmektedir (10, 167). Bu bulgular, müdahaleci ebeveynlik ile etkileşim kalitesi arasındaki ilişkinin kültürel bağlam içinde ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Nitekim bu araştırma bulguları göstermektedir ki çocuğun kişisel özellikleri-mizacı da annenin etkileşim davranışları ve karşılıklı etkileşim üzerine önemli bir rol oynamaktadır. Literatürde çocuğun kişisel özelliklerinin-mizacının anne davranışları üzerindeki etkisi ya da anne davranışlarından gelişimsel olarak etkilenmesi konusunda çeşitli tartışmalar bulunmaktadır. Bazı araştırmalar annenin etkileşim davranışlarının; çocuğun mizacını, kişisel özelliklerini ya da davranışlarını nasıl algıladıklarından etkilendiğine ilişkin kanıtlar ortaya koyarken (180) bazıları mizacın erken dönemdeki gelişimi sebebiyle anne davranışlarından etkilendiğini ifade

etmişlerdir (181-183). Bazı araştırmalar ise ebeveynlerin çocukların mizacını algılamalarına ilişkin hem kültürel özelliklerin, hem ebeveynin kişisel özelliklerinin hem de çocuğun özelliklerinin etkili olduğunu ifade etmektedir (183-186). Türk kültürü, kolektivist yapısıyla bireyselliği ön planda tutan Batı toplumlarından ayrılmaktadır. Bu bağlamda, zor mizaç özelliklerinden biri olan olumsuz duygulanım, ebeveynlerin kontrolcü davranışlarıyla karşılık bulsa da ebeveynler çocuklarıyla kurdukları duygusal bağı ve yakınlığı ön planda tutmaya devam etmektedir. Bu durum, zaman zaman müdahaleci tutumlara yol açsa da, ebeveynlerin çocuklarına destek sağlamaya yönelik eğilimlerini sürdürdüğünü göstermektedir (187).

Tüm bilgiler bir arada değerlendirildiğinde bu araştırmada elde edilen bulguların anne ve çocuğun etkileşim davranışlarının birbirini olumlu ya da olumsuz şekilde çift yönlü olarak etkilediği (62, 63) görüşünü doğruladığını göstermektedir. Etkileşimin kalitesinin artması için etkileşimde olumlu ve karşılıklı bir etkileşim döngüsü (60), tamamlayıcı tepkiler uyum iyiliği (61) ve karşılıklı erişilebilirlik (5, 10, 38, 54, 181) ön koşuldur. Bir başka deyişle, etkileşimin kalitesini artırmak için, karşılıklı ve olumlu bir etkileşim döngüsü kurulması, tamamlayıcı tepkilerle uyum sağlanması ve tarafların birbirine erişilebilir olması önemlidir.

Sonuç olarak yapılan araştırmalar yaşamın ilk yıllarında sıcaklık, yanıt verme ve duyarlılık gibi destekleyici ebeveynlik davranışlarını daha yüksek kaliteli ebeveyn-çocuk etkileşimleri ile ilişkilendirirken (53, 66, 67, 177, 188) aşırı yönlendirici, müdahaleci ve düşmanca ebeveynlik davranışlarını daha düşük ebeveyn-çocuk ilişkisi kalitesi (169, 170) ile ilişkilendirmektedir. Bunun yanı sıra etkileşimin çocuğa bakan boyutunda daha döngüsel bir ilişki söz konusudur. Ebeveynlik uygulamaları hem çocuğun etkileşim davranışlarından ve kişisel özelliklerinden etkilenmekte (63, 181) hem de çocuğun kişisel özellikleri ve davranışları ebeveynlik uygulamaları çerçevesinde şekillenmektedir (183). Bu karşılıklı etkinin sonucunda ise her iki tarafın özelliklerini içinde barındıran uyumlanma düzeyi ve en nihayetinde genel etkileşim kalitesi şekillenmektedir. Ancak yaşamın ilk yıllarında etkileşim kalitesi ile ebeveyn davranışları ve çocuk özellikleri arasındaki karmaşık ilişkiyi tam olarak anlamak için daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır. Bu araştırma ile bu karşılıklı etkiyi ortaya koymak için anne-çocuk etkileşimini anne bildirimine dayalı olarak ölçen pratik bir envanter geliştirilerek konuya ilişkin çok sayıda araştırma yapılmasına alan açma

hedefi gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda bu araçla etkileşim kalitesine ilişkin karşılıklı etkiyi tanımlayan etkileşim profilleri de Latent Profil Analizi yöntemi ile analiz edilerek hem bu yöntem çocuk gelişimi alanı için örneklendirilmiş hem de Türk kültürüne özgü etkileşim profilleri ortaya çıkarılmıştır. Bu profiller sayesinde hem optimal hem minimal hem de iki farklı şekilde ortalama etkileşim üçgenleri ile etkileşimin niteliksel yönüne ilişkin de tanımlalar yapılmıştır. Profil analizleri nihayetinde kuramsal olarak Duygusal ulaşılabilirlik çerçevesi ve Duyarlı Etkileşim Yönelimi Modelini rehber edinerek geliştirilen envanterin öngördüğü yapıyı doğrulayan ek kanıtlar sağlamış ve etkileşimin tüm parametrelerine ilişkin bütüncül yapıyı ölçmenin önemine işaret edecek sonuçlar vermiştir.

Bu araştırmanın literatüre yapmış olduğu söz konusu katkıların yanı sıra bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Bu çalışmada online veri toplama yöntemiyle uygun örnekleme yöntemi kullanarak veriler analiz edilmiştir. Online veri toplama yöntemi sınırlı bir örnekleme hedeflemesi gerekçesiyle eleştirilebilmektedir. Ancak öte yandan hibrit veri toplama yöntemi kullanılan bazı çalışmalarda da online veya kağıt-kalem yoluyla çalışmayı tamamlayan katılımcılar arasında önemli bir farklılık bulunmadığı da ifade edilmektedir (15). TÜİK (16) Hane Halkı İnternete Erişim Oranını 2022 verilerine göre internete erişim oranının Türkiye için %94.2 olduğunu da göz önüne alındığında örneklemin temsiliyet gücü açısından oldukça kabul edilebilir bir sınırlılığa sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bir diğer sınırlılık ise geliştirilen envanterin anne bildirimine dayalı olması sebebiyle sosyal istenirlik yönüne yanıt verme riski taşımasıdır. Genel olarak anne-çocuk etkileşiminin kişisel bildirim yöntemiyle ölçülmesi konusunda karışık görüşler bulunmaktadır. Bazı çalışmalar, ebeveynlik davranışına ilişkin öz bildirim dayalı ölçütlerin, yüz yüze bir etkileşim sırasında annenin çocuğa yönelik gerçek ilgisini tahmin edebileceğini öne sürerken (189); bazı çalışmalar öz bildirim dayalı ölçümlerin her zaman güvenilir veya doğru olmayabileceğini iddia etmiştir (190). Genel olarak, öz-bildirim ölçümlerinin ebeveynlik davranışının farklı yönlerini anlamada oldukça işlevsel ve yararlı olabileceği düşünülmekte ancak ebeveyn-çocuk etkileşiminin daha eksiksiz bir resmini elde etmek amacıyla hem öz bildirim dayalı hem de gerçek ebeveynlik davranışını gözlemlene yöntemlerinin bir arada kullanılabileceği ifade edilmektedir (149).

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Araştırmaya ilişkin sonuçlar şu şekilde özetlenmiştir:

- Anne-Çocuk Etkileşimi Değerlendirme Envanteri 97 madde ve üç ayrı ölçekten oluşan, 0-3 yaş döneminde anne-çocuk etkileşimini anne bildirimine dayalı olarak ölçen geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıdır.
- Bu envanterden alınan toplam puanları anne çocuk etkileşimin kalitesine ilişkin bilgi vermektedir.
- Bu envanterin içerisinde; Anne-Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği, Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği, Etkileşimde Uyumlanma Ölçeği olmak üzere üç ayrı ölçek bulunmaktadır.
- Anne-Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği annenin etkileşim davranışlarını; duyarlı yapılandırma, düşmanca davranma ve müdahaleci olma alt faktörleri ile ölçmektedir. Bu ölçekten alınan toplam puanlar annenin etkileşim davranışları açısından ne düzeyde erişilebilir olduğunu ortaya koymaktadır.
- Çocuk Etkileşim Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği çocuğun etkileşim davranışlarını, etkileşime duygusal ve davranışsal katılım ve kişisel özellikler alt faktörleri ile ölçmektedir. Bu ölçekten alınan toplam puanlar çocuğun etkileşim davranışları açısından ne düzeyde erişilebilir olduğunu ortaya koymaktadır.
- Etkileşimde Uyumlanma Ölçeği anne-çocuk çiftinin etkileşimdeki uyumlanma düzeyini karşılıklılık ve problem çözme alt faktörleri ile ortaya koymaktadır.
- Araştırmacılar Anne Çocuk Etkileşimi Değerlendirme Envanteri ile bir bütün olarak etkileşimin kalitesine ilişkin bilgi edebileceği gibi her bir ölçeği ayrı ayrı kullanılarak da etkileşimin anne, çocuk veya uyumlanma faktörlerine ilişkin de bilgi edinebilir.
- Anne Çocuk Etkileşimi Değerlendirme Envanteri-Kısa Formu; anne etkileşim davranışları, çocuk etkileşim davranışları ve etkileşimde uyumlanma alt faktörleri ile doğrudan anne-çocuk etkileşiminin kalitesine ilişkin bilgi

vermektedir. 23 madde içermesi uygulanabilirlik açısından avantaj sağlamaktadır.

- AÇEDE içerisinde yer alan tüm ölçeklerin ayrı ayrı psikometrik ölçümleri incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda geçerlik ve güvenirliği kanıtlanmıştır.
- Araştırma kapsamında üç ayrı profil analizi gerçekleştirilmiştir.
- Araştırmanın ikin aşamasında yapılan Latent Profil Analizi sonuçlarına göre “Çok yüksek etkileşim Kalitesi (Profil 4)”, “Ortalama etkileşim kalitesi 1 (Profil 1)”, “Ortalama etkileşim kalitesi 2 (Profil 2)” ve “Düşük etkileşim kalitesi (Profil 3)” olmak üzere 4 farklı profil ortaya çıkmış ve dört ayrı etkileşim üçgeni tanımlanmıştır. Buna göre her bir etkileşim üçgeni aşağıdaki şekilde betimlenmiştir:
 - 1. Profil: “pasif düşük erişilebilir anneler”, “düşük katılımcı kolay çocuklar”, “ortalama uyumlanma”
 - 2. Profil: “baskın düşük erişilebilir anneler”, yüksek katılımcı zor çocuklar, “düşük uyumlanma”
 - 3. Profil: erişilebilirliği en düşük anneler”, “erişilebilirliği en düşük çocuklar” ve “en düşük uyumlanma”
 - 4. Profil: “erişilebilirliği en yüksek anneler”, “erişilebilirliği en yüksek çocuklar” ve “yüksek uyumlanma”
 - Profil analizi bu aşama için temelde etkileşim kalitesinin hem optimum hem de minimum özelliklerinin yanı sıra ortalama etkileşim üçgenlerindeki etkileşimin kalitesinin çocuk veya annenin özelliklerinden nasıl etkilendiğini ve birbirini tamamladığını göstermesi açısından ölçeğin kuramsal açıdan geçerliliğini de ortaya koyan önemli kanıtlar sağlamıştır.
- Araştırmanın üçüncü aşamada yapılan Latent Profil Analizi sonuçlarına göre ikinci aşamada yapılan profil analizine benzer şekilde optimum kaliteyi temsil eden “Çok Yüksek Etkileşim Kalitesi (Profil 1)”, minimum kaliteyi işaret eden “Çok Düşük Etkileşim Kalitesi (Profil 4, ortalama etkileşim kalitesini eden “Anne Destekli Ortalama Etkileşim Kalitesi (Profil 2)” ve yine ortalama etkileşim kalitesini temsil eden “Çocuk destekli Ortalama Etkileşim Kalitesi

(Profil 3) olmak üzere 4 farklı profil ortaya çıkmış ve 4 ayrı etkileşim üçgeni tanımlanmıştır.

- Profil 1: “erişilebilirliği en yüksek anneler”, “erişilebilirliği en yüksek çocuklar” ve “yüksek uyumlanma”
- Profil 2: “erişilebilir anneler”, “erişilebilirliği düşük çocuklar”, “düşük uyumlanma”
- Profil 3: “erişilebilirliği düşük anneler”, “erişilebilir çocuklar”, “düşük uyumlanma”
- Profil 4: erişilebilirliği en düşük anneler”, “ulaşılabilirliği en düşük çocuklar” ve “en düşük uyumlanma”
- Bu aşamada gerçekleştirilen profil analizi ilk aşamadaki profil analizini doğrulayarak Türk kültürüne özgü etkileşim profillerine kanıt sağlamanın yanında etkileşimin anne ve çocuğa bakan özelliklere duyarlılığı açısından önemli sonuçlar ortaya koymuştur. Önceki profil analizine benzer şekilde anne veya çocuğa ilişkin erişilebilirlik olumsuz seyrettiğinde etkileşimin uyumlanma faktörü ve kalitesi de etkilendiği görülmüştür.
- Araştırmanın dördüncü aşamasındada yapılan Latent Profil analizi sonuçlarında etkileşimin optimum ve minimum özelliklerini temsil eden “Düşük Etkileşim Kalitesi” ve “Yüksek Etkileşim Kalitesi” olmak üzere iki ayrı profilin ortaya çıktığı ve bu profillerin içerdiği unsurlar açısından önceki aşamalarda yapılan profil analizlerini doğrulamaktadır.

6.2. Öneriler

Elde edilen bu sonuçlar ışığında sonraki araştırmalar için şunlar önerilmektedir:

- Farklı sosyo-ekonomik düzeylerde, kırsal ve kentsel bölgelerde yaşayan aileler ile çalışarak, AÇEDE’nin farklı bağlamlarda ve yaş gruplarında (önreğin 3-6 yaş) geçerliliği incelenebilir.
- AÇEDE’nin sonuçları daha büyük örneklem gruplarında gözlemsel ölçüm araçları karşılaştırılarak, anne bildirimine dayalı değerlendirmelerin nesnellğine ilişkin kanıtlar arttırılabilir.

- AÇEDE mobil uygulamalar veya dijital platformlara entegre edilerek anne-çocuk etkileşim değerlendirmesinin daha pratik ve erişilebilir hale getirilmesi sağlanabilir. Ayrıca bu sistemler ebeveynlere geribildirim de sağlayarak AÇEDE'nin kullanılabilirliği arttıranın yanında ebeveynlere rehberlik edebilir.
- AÇEDE ve içerisindeki ölçekler baba-çocuk etkileşimi ve büyükanne-büyükbaba gibi diğer bakım verenlerin etkileşimleri için de uyarlanabilir.
- AÇEDE'nin klinik ortamlarda ebeveyn rehberliği için kullanımı araştırılabilir.
- AÇEDE ile ortaya çıkan anne-çocuk etkileşim profillerinin uzun vadeli çocuk gelişim çıktılarıyla ilişkisi incelenebilir.
- AÇEDE kullanılarak risk altındaki gruplar (erken doğan bebekler, düşük doğum ağırlıklı bebekler, gelişimsel geriliği olan çocuklar, annelik depresyonu yaşayan anneler) ile normal gelişen çocuğa sahip annelerin etkileşim profilleri karşılaştırmalı olarak incelenebilir.
- Boylamsal çalışmalar ile çocuk büyüdükçe anne-çocuk etkileşim profillerinin nasıl değiştiği ve gelişime etkisi takip edilebilir.
- AÇEDE kullanılarak tespit edilen etkileşim profillerinde düşük etkileşim kalitesi özellikleri gösteren gruplar belirlenerek etkileşimin kalitesini arttırmaya uygun müdahale programları geliştirilebilir ve etkililiği test edilebilir.
- AÇEDE, farklı kültürel gruplarda uyarlanarak anne-çocuk etkileşim profillerinin kültüre duyarlılığı incelenebilir.
- Türk kültürüne özgü etkileşim profilleri, farklı ülkelerdeki profillerle karşılaştırılarak kültürel farklılıklar ve evrensel benzerlikler ortaya konabilir.

7. KAYNAKLAR

1. Ainsworth MDS, Blehar MC, Waters E, Wall SN. Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation: Erlbaum; 1978.
2. Bowlby J. Attachment and loss: Vol 1. New York: Basic Book; 1969.
3. Sameroff AJ. Development systems: Contexts and evolution. In: Ed.) PHMS, Kessen WVE, editors. Handbook of child psychology: formerly Carmichael's Manual of child psychology/Paul H Mussen, editor. 1: Wiley; 1983. p. 237-94.
4. Tronick E, Als H, Adamson L, Wise S, Brazelton TB. The infant's response to entrapment between contradictory messages in face-to-face interaction. Journal of the American Academy of Child psychiatry. 1978;17(1):1-13.
5. Kochanska G, Aksan N, Prisco TR, Adams EE. Mother–child and father–child mutually responsive orientation in the first 2 years and children’s outcomes at preschool age: Mechanisms of influence. Child development. 2008;79(1):30-44.
6. Bronfenbrenner U. The ecology of human development: Experiments by nature and design: Harvard university press; 1979.
7. Thelen E. Motor development: A new synthesis. American psychologist. 1995;50(2):79.
8. Feldman R. Parent–infant synchrony and the construction of shared timing; physiological precursors, developmental outcomes, and risk conditions. Journal of Child psychology and Psychiatry. 2007;48(3-4):329-54.
9. Porges SW. The polyvagal perspective. Biological psychology. 2007;74(2):116-43.
10. Biringen Z, Derscheid D, Vliegen N, Closson L, Easterbrooks MA. Emotional availability (EA): Theoretical background, empirical research using the EA Scales, and clinical applications. Developmental review. 2014;34(2):114-67.
11. Müller ME. A questionnaire to measure mother-to-infant attachment. Journal of Nursing measurement. 1994;2(2):129-41.
12. Roggman LA, Cook GA, Innocenti MS, Jump Norman V, Christiansen K. Parenting interactions with children: Checklist of observations linked to outcomes (PICCOLO) in diverse ethnic groups. Infant Mental Health Journal. 2013;34(4):290-306.
13. Howard MC, Hoffman ME. Variable-centered, person-centered, and person-specific approaches: Where theory meets the method. Organizational Research Methods. 2018;21(4):846-76.
14. Spurk D, Hirschi A, Wang M, Valero D, Kauffeld S. Latent profile analysis: A review and “how to” guide of its application within vocational behavior research. Journal of vocational behavior. 2020;120:103445.
15. Arnott B, Brown A. An exploration of parenting behaviours and attitudes during early infancy: Association with maternal and infant characteristics. Infant and Child Development. 2013;22(4):349-61.

16. TÜİK. Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2022. Report No.: 45587.
17. WHO. Life expectancy at births (years).The Global Health Observatory. . 2020.
18. Bakermans-Kranenburg MJ, Van IJzendoorn MH. Gene-environment interaction of the dopamine D4 receptor (DRD4) and observed maternal insensitivity predicting externalizing behavior in preschoolers. *Developmental Psychobiology: The Journal of the International Society for Developmental Psychobiology*. 2006;48(5):406-9.
19. Groh AM, Fearon RP, van IJzendoorn MH, Bakermans-Kranenburg MJ, Roisman GI. Attachment in the early life course: Meta-analytic evidence for its role in socioemotional development. *Child Development Perspectives*. 2017;11(1):70-6.
20. Lemelin J-P, Tarabulsky GM, Provost M. Predicting preschool cognitive development from infant temperament, maternal sensitivity, and psychosocial risk. *Merrill-Palmer Quarterly*. 2006;52(4):779-804.
21. Senehi N, Flykt M, Biringen Z, Laudenslager ML, Watamura SE, Garrett BA, et al. Emotional availability as a moderator of stress for young children and parents in two diverse early Head Start samples. *Prevention Science*. 2021:1-11.
22. Shipman KL, Zeman J. Emotional understanding: A comparison of physically maltreating and nonmaltreating mother-child dyads. *Journal of Clinical Child Psychology*. 1999;28(3):407-17.
23. Thompson R. Early attachment and later development: Reframing the questions. . In: Cassidy J, Shaver P, editors. *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications*: Guilford Press; 2016. p. 330–48.
24. Balaguer Á, Benítez E, De la Fuente J, Osorio A. Maternal and paternal parenting styles as a whole: validation of the simple form of the Parenting Style Evaluation Scale. *Anales de Psicología/Annals of Psychology*. 2021;37(1):77-87.
25. Landry SH, Smith KE, Swank PR. Responsive parenting: establishing early foundations for social, communication, and independent problem-solving skills. *Developmental psychology*. 2006;42(4):627.
26. Leclère C, Viaux S, Avril M, Achard C, Chetouani M, Missonnier S, et al. Why synchrony matters during mother-child interactions: a systematic review. *PloS one*. 2014;9(12):e113571.
27. Stright AD, Gallagher KC, Kelley K. Infant temperament moderates relations between maternal parenting in early childhood and children's adjustment in first grade. *Child development*. 2008;79(1):186-200.
28. Freud S. *Three essays on the theory of sexuality*. Hogarth Press; 1905.
29. Watson J. *Psychological Care of Infant and Child*: WW Norton & Co; 1928.
30. Skinner BF. *Science and human behavior*: Simon and Schuster; 1965.

31. Bandura A. Social learning theory. Englewood Cliffs. 1977.
32. Mesman J, van IJzendoorn MH, Bakermans-Kranenburg MJ. The many faces of the Still-Face Paradigm: A review and meta-analysis. *Developmental review*. 2009;29(2):120-62.
33. Vygotsky LS. *Mind in society: The development of higher psychological processes*: Harvard university press; 1978.
34. Tudge JR, Mokrova I, Hatfield BE, Karnik RB. Uses and misuses of Bronfenbrenner's bioecological theory of human development. *Journal of family theory & review*. 2009;1(4):198-210.
35. Lewis MD. The promise of dynamic systems approaches for an integrated account of human development. *Child development*. 2000;71(1):36-43.
36. Porges SW. The polyvagal theory: new insights into adaptive reactions of the autonomic nervous system. *Cleveland Clinic journal of medicine*. 2009;76(Suppl 2):S86.
37. Mahler MS, Pine F, Bergman A. *The Psychological Birth of the Human Infant. Symbiosis and Individuation*. New York (Basic Books) 1975. 1975.
38. Biringen Z, Robinson J. Emotional availability in mother-child interactions: A reconceptualization for research. *American journal of Orthopsychiatry*. 1991;61(2):258-71.
39. Kochanska G, Forman DR, Aksan N, Dunbar SB. Pathways to conscience: early mother-child mutually responsive orientation and children's moral emotion, conduct, and cognition. *Journal of Child psychology and Psychiatry*. 2005;46(1):19-34.
40. Saunders H, Biringen Z, Benton J, Closson L, Herndon E, Prosser JL. Emotional Availability and Emotional Availability Zones (EA-Z): From assessment to intervention and universal prevention. *Perspectives in infant mental health*. 2017;25(1):12-6.
41. Sümer N, Metin Orta İ, Alsancak-Akbulut C, Salman-Engin S, İlden-Koçkar A, Şahin-Acar B, et al. Olumlu ebeveyn davranışlarını artırmaya yönelik video-geri bildirimli müdahale programının anne duyarlılığı üzerindeki etkisinin Türkiye'de incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*. 2020;35(85):100-16.
42. Bakar ZA, Brown PM, Remine MD. Sensitivity in interactions between hearing mothers and their toddlers with hearing loss: The effect of cochlear implantation. *Deafness & Education International*. 2010;12(1):2-15.
43. Eyüboğlu D. Anne ile çocuk arasındaki eşsiz bağ olarak bağlanma; Prenatal dönemden çocukluğa ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi. 2020;5(2):346-52.
44. Posada G, Trumbell J, Noblega M, Plata S, Peña P, Carbonell OA, et al. Maternal sensitivity and child secure base use in early childhood: Studies in different cultural contexts. *Child Development*. 2016;87(1):297-311.
45. Neel MLM, Stark AR, Maitre NL. Parenting style impacts cognitive and behavioural outcomes of former preterm infants: A systematic review. *Child: Care, Health and Development*. 2018;44(4):507-15.

46. Guttman HA. Systems theory, cybernetics, and epistemology. *Handbook of family therapy*: Routledge; 1991. p. 41-62.
47. Bretherton I. Emotional availability: An attachment perspective. *Attachment & Human Development*. 2000;2(2):233-41.
48. Easterbrooks MA, Chaudhuri JH, Gestsdottir S. Patterns of emotional availability among young mothers and their infants: A dyadic, contextual analysis. *Infant Mental Health Journal*. 2005;26(4):309-26.
49. Salo SJ, Flykt M, Isosävi S, Punamäki R-L, Kalland M, Biringen Z, et al. Validating an observational measure of prenatal emotional availability among mothers with depressive symptoms. *Journal of Prenatal & Perinatal Psychology & Health*. 2019;34(1):55-77.
50. Biringen Z, Easterbrooks MA. Emotional availability: Concept, research, and window on developmental psychopathology. *Development and psychopathology*. 2012;24(1):1-8.
51. Biringen Z, Robinson J, Emde R. *Emotional Availability Scales*. Denver: University of Colorado. Health Science Center. 1993.
52. Vliegen N, Luyten P, Biringen Z. A multimethod perspective on emotional availability in the postpartum period. *Parenting: Science and Practice*. 2009;9(3-4):228-43.
53. Biringen Z, Sandoval K, Flykt M, Joslin S, Lincoln M. Emotional availability: Clinical populations and clinical applications. *Human Development*. 2022;66(3):192-215.
54. Clark EL, Jiao Y, Sandoval K, Biringen Z. Neurobiological implications of parent–child emotional availability: A review. *Brain Sciences*. 2021;11(8):1016.
55. Feldman R. Mutual influences between child emotion regulation and parent–child reciprocity support development across the first 10 years of life: Implications for developmental psychopathology. *Development and psychopathology*. 2015;27(4pt1):1007-23.
56. Kochanska G. Mutually responsive orientation between mothers and their young children: Implications for early socialization. *Child development*. 1997;68(1):94-112.
57. Kochanska G, Murray KT. Mother–child mutually responsive orientation and conscience development: From toddler to early school age. *Child development*. 2000;71(2):417-31.
58. Gartstein MA, Kirchhoff CM, Lowe ME. Individual Differences in Temperament: A Developmental Perspective. *WAIMH Handbook of Infant and Early Childhood Mental Health: Biopsychosocial Factors, Volume One*: Springer; 2024. p. 31-48.
59. Bronfenbrenner U, Morris PA. The bioecological model of human development. In: R. M. Lerner & W. Damon (Eds.), editor. *Handbook of child psychology*. 1: John Wiley & Sons, Inc.; 2007. p. 793-828.

60. Kiff CJ, Lengua LJ, Zalewski M. Nature and nurturing: parenting in the context of child temperament. *Clin Child Fam Psychol Rev.* 2011;14(3):251-301.
61. Thomas A. Temperament and development. Brunner/Mazel. 1977.
62. Tronick EZ, Cohn J, Shea E. The transfer of affect between mothers and infants. *Affective development in infancy.* Westport, CT, US: Ablex Publishing; 1986. p. 11-25.
63. Leerkes EM, Crockenberg SC. The development of maternal self-efficacy and its impact on maternal behavior. *Infancy.* 2002;3(2):227-47.
64. Harrist AW, Waugh RM. Dyadic synchrony: Its structure and function in children's development. *Developmental Review.* 2002;22(4):555-92.
65. Kochanska G, Kim S. Early attachment organization with both parents and future behavior problems: From infancy to middle childhood. *Child development.* 2013;84(1):283-96.
66. Aran Ö, İplikçi AB, Selçuk E, Günaydın G. Türkiye'de Anne Bakım Verme Davranışlarındaki Farklılıklar ve Bu Farklılıkların Psikolojik Stresle İlişkisi: Bir Doğal Gözlem Çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi.* 2020;35(86):77-98.
67. Fourment K, Nóbrega M, Mesman J. Attachment theory's core hypotheses in rural Andean Peru. *Attachment & Human Development.* 2022;24(5):605-23.
68. Feldman R. Coding interactive behavior manual. Unpublished Manual. Ramat Gan: Bar-Ilan University, Israel, 1998.
69. Crittenden PM, Ainsworth M. 14 child maltreatment and attachment theory. *Child maltreatment: Theory and research on the causes and consequences of child abuse and neglect.* 1989:432-63.
70. Ann Easterbrooks M, Biesecker G, Lyons-Ruth K. Infancy predictors of emotional availability in middle childhood: The roles of attachment security and maternal depressive symptomatology. *Attachment & Human Development.* 2000;2(2):170-87.
71. Pederson DR, Moran G. A categorical description of infant-mother relationships in the home and its relation to Q-sort measures of infant-mother interaction. *Monographs of the Society for Research in Child Development.* 1995;60(2-3):111-32.
72. Berument SK, Yavaşlar-Doğru Y, Okur Ş, Bakır-Demir T, Bahtiyar-Saygan B, Aran Ö. Maternal sensitivity scale: Validity and reliability studies. *Türk Psikoloji Yazıları.* 2018;21(42):35-7.
73. Waters E. Appendix A: The attachment Q-set (version 3.0). *Monographs of the society for research in child development.* 1995:234-46.
74. Mahoney G, Powell A, Finger I. The maternal behavior rating scale. *Topics in early childhood special education.* 1986;6(2):44-56.
75. Mahoney G, Wheeden CA. The effect of teacher style on interactive engagement of preschool-aged children with special learning needs. *Early Childhood Research Quarterly.* 1999;14(1):51-68.

76. Karabekiroğlu K, Kuşçu-Orhan Ş, Babadağı Z, Yıldırım Z, Kuşçu K, Altuncu E, et al. Anne-bebek etkileşimi çok eksenli değerlendirme (ABEÇED): Geçerlilik ve güvenilirliği. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*. 2017;24(1):33-44.
77. Sümer N, Sayıl F.M., Kazak Berument S. Anne duyarlılığı ve çocuklarda bağlanma. 2016.
78. Bayoğlu B, Unal Ö, Elibol F, Karabulut E, Innocenti MS. Turkish validation of the PICCOLO (Parenting interactions with children: checklist of observations linked to outcomes). *Infant Mental Health Journal*. 2013;34(4):330-8.
79. Diken Ö, Topbaş S, Diken İH. Ebeveyn davranışını değerlendirme ölçeği (EDDÖ) ile çocuk davranışını değerlendirme ölçeği (ÇDDÖ)'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*. 2009;10(02):41-64.
80. Alsancak-Akbulut C, Sahin-Acar B, Sumer N. Effect of video-feedback intervention on Turkish mothers' sensitivity and physical intrusiveness: a randomized control trial. *Attachment & Human Development*. 2021;23(6):795-813.
81. Sirois M-S, Bernier A, Lemelin J-P. Child temperamental anger, mother-child interactions, and socio-emotional functioning at school entry. *Early Childhood Research Quarterly*. 2019;47:30-8.
82. Kim J, Kochanska G. Considering heterogeneity within negative emotionality can inform the distinction between diathesis-stress and differential susceptibility: Children's early anger and fear as moderators of effects of parental socialization on antisocial conduct. *Development and psychopathology*. 2024;1-13.
83. Bahtiyar B. The effects of parenting and child temperament on anxiety problems among toddlers: The mediating role of mother-child attachment: Middle East Technical University; 2015.
84. Gülaldı D. Serebral palsili çocuk ve anneleri arasındaki bağlanma ilişkisi ve bağlanma temelli ebeveyn destek programının etkisinin incelenmesi: Maltepe University (Turkey); 2021.
85. Metin Orta İ, Sümer N. Anne Duyarlılığı ve Erken Dönem Bağlanma Temelli Ebeveynlik Destek ve Müdahale Programları. null; 2016.
86. Şengül-İnal G, Kirimer-Aydinli F, Sümer N. The role of attachment insecurity and big five traits on sensory processing sensitivity. *The Journal of psychology*. 2018;152(7):497-514.
87. Sümer N, Sayıl M, Kazak Berument S, Doğruyol B, Günaydın G, Harma M, et al. Çocuğun gelişiminde bağlanma, ilgi-bakım ve aile dinamiklerinin etkisi. Scientific and Technological Research Council of Turkey; 2009. Report No.: 105K102.

88. Sümer N, Yetkili O. Cultural aspects of attachment anxiety, avoidance, and life satisfaction: Comparing the US and Turkey. *Close relationships and happiness across cultures*. 2018;165-84.
89. Baydar N, Küntay A, Gökşen F, Yağmurlu B, Cemalcılar Z. Türkiye’de erken çocukluk gelişim ekolojileri araştırması. Scientific and Technological Research Council of Turkey, TUBITAK; 2010. Report No.: 106K347.
90. Kuzgun S. The role of maternal mentalization in mothers' emotional availability and toddlers' attachment security (Master's thesis) [Unpublished]. Istanbul: Özyeğin University; 2020.
91. Arikan G, Acar IH, Kumru A, Ünsal FÖ. Maternal symptoms and emotional availability predicting children's behavior problems: A longitudinal study. *Journal of Applied Developmental Psychology*. 2025;97:101753.
92. Orta IM, Corapci F, Yagmurlu B, Aksan N. The mediational role of effortful control and emotional dysregulation in the link between maternal responsiveness and Turkish preschoolers' social competency and externalizing symptoms. *Infant and Child Development*. 2013;22(5):459-79.
93. Selcuk E, Günaydin G, Sumer N, Harma M, Salman S, Hazan C, et al. Self-reported romantic attachment style predicts everyday maternal caregiving behavior at home. *Journal of Research in Personality*. 2010;44(4):544-9.
94. Işık Uslu A. Okul öncesi dönemde çocuk-aile etkileşimi. In: S. Bencik Kangal, H. Demircioğlu, Aytekin Ç, editors. *Okul öncesi dönemde gelişim: Hedef CS Basın Yayın*; 2022. p. 182-95.
95. Kavlak O, Şirin A. The Turkish version of maternal attachment inventory. *Journal of Human Sciences*. 2009;6(1):188-202.
96. Başdaş Ö, Efe YS, Erdem E, Özdemir A, Güneş T, Öztürk A. Anne bebek bağlanmasını etkileyen faktörler. *YOBÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 2022;3(2):130-6.
97. Çömlek G. Anne-bebek bağlanması ve baba-bebek bağlanması arasındaki ilişkinin belirlenmesi: İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2021.
98. Engin N, Ayyıldız T. Anne-bebek bağlanmasının annelik algısı ve bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 2021;5(3):583-96.
99. Karakulak HA, Alparslan Ö. Anne-bebek bağlanma ölçeğinin Türk toplumuna uyarlanması: Aydın örneği. *Çağdaş Tıp Dergisi*. 2016;6(3):188-99.
100. Kağıtçıbaşı Ç. Kültürleşme ve aile ilişkileri. *Türk Psikoloji Yazıları*. 2014;17(34):120-7.
101. Güngör D, Bornstein MH, De Leersnyder J, Cote L, Ceulemans E, Mesquita B. Acculturation of personality: A three-culture study of Japanese, Japanese Americans, and European Americans. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. 2013;44(5):701-18.

102. Kagitcibasi C. Family, self, and human development across cultures: Theory and applications: Routledge; 2007.
103. Yagmurlu B, Sanson A. Parenting and temperament as predictors of prosocial behaviour in Australian and Turkish Australian children. *Australian Journal of Psychology*. 2009;61(2):77-88.
104. Trommsdorff G. Development of “agentic” regulation in cultural context: The role of self and world views. *Child Development Perspectives*. 2012;6(1):19-26.
105. Hartmann D, Pelzel K. *Developmental psychology: An advanced textbook*: Erlbaum; 2005.
106. Magnusson D. *The logic and implications of a person-oriented approach*: Sage Publications, Inc; 1998.
107. Magnusson D, V.L. A. Implications and applications of an interactional perspective for human development. In: Magnusson D, Allen VL, editors. *Human development: An interactional perspective* 1983. p. 387-469.
108. Muthén B, Muthén LK. Integrating Person-Centered and Variable-Centered Analyses: Growth Mixture Modeling With Latent Trajectory Classes. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*. 2000;24(6):882-91.
109. Costa Jr. PT, Herbst JH, McCrae RR, Samuels J, Ozer DJ. The replicability and utility of three personality types. *European Journal of Personality*. 2002;16(S1):S73-S87.
110. Collins LM, Lanza ST. *Latent class and latent transition analysis: With applications in the social, behavioral, and health sciences (Vol. 718)*: John Wiley & Sons.; 2013.
111. Hirschi A, Valero D. Career adaptability profiles and their relationship to adaptivity and adapting. *Journal of Vocational Behavior*. 2015;88:220-9.
112. Bergman LR, Magnusson D. A person-oriented approach in research on developmental psychopathology. *Development and Psychopathology*. 1997;9(2):291-319.
113. Lubke GH, Muthén B. Investigating population heterogeneity with factor mixture models. *Psychological Methods*. 2005;10(1):21-39.
114. Scrucca L, Saqr M, López-Pernas S, Murphy K. An introduction and r tutorial to model-based clustering in education via latent profile analysis. *Learning analytics methods and tutorials: a practical guide using R Cham: Springer Nature Switzerland.*; 2024. p. 285-317.
115. Mathew A, Doorenbos AZ. Latent profile analysis—an emerging advanced statistical approach to subgroup identification. *Indian Journal of Continuing Nursing Education*. 2022;23(2):127-33.
116. Stuart A, Canário C, Cruz O. An evaluation of the quality of parent–child interactions in vulnerable families that are followed by child protective services: A latent profile analysis. *Children*. 2021;8(10).

117. Borden LA, Herman KC, Stormont M, Goel N, Darney D, Reinke WM, et al. Latent profile analysis of observed parenting behaviors in a clinic sample. *Journal of abnormal child psychology*. 2014;42:731-42.
118. Nelson JA, O'Brien M, Grimm KJ, Leerkes EM. Identifying Mother-child Interaction Styles Using a Person-centered Approach. *Social Development*. 2014;23(2):306-24.
119. Vasiou A, Kassis W, Krasanaki A, Aksoy D, Favre CA, Tantaros S. Exploring parenting styles patterns and children's socio-emotional skills. *Children*. 2023;10(7):1126.
120. Arikan G, Kumru A. A person-based approach to emotion socialization in toddlerhood: Individual differences in maternal emotion regulation, mental-health and parental sense of competence. *Scientific Reports*. 2023;13(1):13606.
121. Arikan G, Kumru A, Korkut B, Ilhan AO. Examining toddlers' problem behaviors: The role of SES, parenting stress, perceived support and negative intentionality. *Journal of Child and Family Studies*. 2019;28:3467-78.
122. Karasar N. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*: Nobel Yayıncılık; 2012.
123. Büyüköztürk Ş. *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı [Manual of data analysis for social sciences]*. Pegem Akademi. 2012.
124. Bozkurt-Yükçü Ş, Demircioğlu H. Developing the mother-child interaction inventory and uncovering mother-child interaction profiles in Türkiye. *Journal of Pediatric Nursing*. 2024;77.
125. McCaffrey S, Reitman D, Black R. Mindfulness in Parenting Questionnaire (MIPQ): Development and validation of a measure of mindful parenting. *Mindfulness*. 2017;8:232-46.
126. Lawshe C. *A Quantitative Approach to Content Validity*. Personnel psychology/Berrett-Koehler Publishers. 1975.
127. Şeker H, Gençdoğan B. *Psikolojide ve eğitimde ölçme aracı geliştirme*: Nobel; 2012.
128. Bowling A. *Research methods in health: investigating health and health services*: McGraw-hill education (UK); 2014.
129. Field A. *Discovering statistics using SPSS*: Sage Publications Ltd.; 2009.
130. Tabachnick BG, Fidell LS. *Using multivariate statistics*: pearson Boston, MA; 2013.
131. Brown TA. *Confirmatory factor analysis for applied research*: Guilford publications; 2015.
132. Child D. *The essentials of factor analysis*. Continuum. 2006.
133. Tavşancıl E. *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*: Nobel Yayıncılık; 2010.
134. Shrout PE, Fleiss JL. Intraclass correlations: uses in assessing rater reliability. *Psychological bulletin*. 1979;86(2):420.

135. Koo TK, Li MY. A guideline of selecting and reporting intraclass correlation coefficients for reliability research. *Journal of chiropractic medicine*. 2016;15(2):155-63.
136. Cohen J. *Statistical power analysis for the behavioral sciences*: routledge; 2013.
137. Kline RB. *Principles and practice of structural equation modeling*: Guilford publications; 2023.
138. Crocker L, Algina J. *Introduction to classical and modern test theory*: ERIC; 2006.
139. Salvucci S, Walter E, Conley V, Fink S, Saba M. *Measurement Error Studies at the National Center for Education Statistics*: ERIC; 1997.
140. Mallery P, George D. *SPSS for windows step by step*: Allyn & Bacon, Inc.; 2000.
141. Shiel G, Cartwright F. *Analyzing educational data: Statistical methods in educational research*: Routledge; 2015.
142. Browne MW, Cudeck R. Alternative ways of assessing model fit. *Sociological methods & research*. 1992;21(2):230-58.
143. Cheung GW, Rensvold RB. Evaluating goodness-of-fit indexes for testing measurement invariance. *Structural equation modeling*. 2002;9(2):233-55.
144. Özdamar K. *Paket programlar ile istatiksel veri analizi: SPSS-MINITAB (Çok değişkenli analizler)*: Kaan Kitabevi; 2002.
145. Campbell DT, Fiske DW. Convergent and discriminant validation by the multitrait-multimethod matrix. *Psychological bulletin*. 1959;56(2):81.
146. Hinkle DE, Wiersma W, Jurs SG. *Applied statistics for the behavioral sciences*: Houghton Mifflin Boston; 2003.
147. Van Griethuijsen RA, van Eijck MW, Haste H, Den Brok PJ, Skinner NC, Mansour N, et al. Global patterns in students' views of science and interest in science. *Research in science education*. 2015;45:581-603.
148. Alparslan AM, Ekşili N. Uzun formundan kısa formlarına ölçek revizyonu: Pozitif liderlik ölçeği uygulaması. *Journal of Organizational Behavior Review*. 2023;5(2):112-47.
149. Plotka R, Busch-Rossnagel NA. The role of length of maternity leave in supporting mother–child interactions and attachment security among American mothers and their infants. *International Journal of Child Care and Education Policy*. 2018;12(1):1-18.
150. Peltier BD, Walsh JA. An investigation of response bias in the Chapman Scales. *Educational and Psychological Measurement*. 1990;50(4):803-15.
151. Brzozowska A, Longo MR, Mareschal D, Wiesemann F, Gliga T. Capturing touch in parent–infant interaction: A comparison of methods. *Infancy*. 2021;26(3):494-514.

152. Gündoğmuş E, Bumin G, Yalçın SS. Effect of Early Intervention on Developmental Domains and Parent–Child Interaction Among Children With Developmental Delay: A Randomized Controlled Study. *The American Journal of Occupational Therapy*. 2024;78(6).
153. Başaran M, Aksoy AB. Baba-Çocuk Etkileşimi: İtiş Kakış Oyun Kalitesi Gözlem Formunun Uyarlama Çalışması. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*. 2024;7(2):105-16.
154. Yaralı KT, Kavruk SZ, Elibol F, Saçan S, Şeker S. 12-36 Aylık Çocukların Gelişimsel Taramaları ile Annelerin Ebeveynlik Becerilerinin İncelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 2025;8(3):270-81.
155. Soydan S, Mutlu K, Akış G. The impact of children’s attentional behaviour and parent–child interaction on children’s self regulation skills. *European Early Childhood Education Research Journal*. 2024;1-16.
156. Yazici DN, Akman B. Investigation of the Effectiveness of a Relation Based Early Intervention Program on Parent Outputs. *International Journal of Disability, Development and Education*. 2024;1-14.
157. Saban-Dülger NS, Özcebe E. Language assessment in bilingual Turkish-speaking preschoolers with developmental language disorders: A tutorial. *Perspectives of the ASHA Special Interest Groups*. 2024;9(3):655-73.
158. Gartstein MA, Hancock GR, Iverson S. Measurement of parenting. In: (Ed.) DLP, . *Handbook of Parenting*, Taylor & Francis; 2018. p. 150-67.
159. Lotzin A, Lu X, Kriston L, Schiborr J, Musal T, Romer G, et al. Observational tools for measuring parent–infant interaction: A systematic review. *Clinical child and family psychology review*. 2015;18:99-132.
160. Mattera JA, Waters SF, Lee S, Connolly CP, Gartstein MA. Prenatal internalizing symptoms as a mediator linking maternal adverse childhood experiences with infant temperament. *Early Human Development*. 2022;168:105577.
161. Ventura AK, Hupp M, Gutierrez SA, Almedia R. Development and validation of the Maternal Distraction Questionnaire. *Heliyon*. 2020;6(2).
162. Baumrind D. Parental Disciplinary Patterns and Social Competence in Children. *Youth & Society*. 1978;9(3):239-67.
163. Robinson CC, Mandlco B, Olsen SF, Hart CH. The parenting styles and dimensions questionnaire (PSDQ). *Handbook of family measurement techniques*,. 2001;3:319-21.
164. Chaudhuri JH, Easterbrooks MA, Davis CR. The relation between emotional availability and parenting style: Cultural and economic factors in a diverse sample of young mothers. *Parenting: Science and Practice*. 2009;9(3-4):277-99.
165. Mingo MV, Easterbrooks MA. Patterns of emotional availability in mother-infant dyads: Associations with multiple levels of context. *Infant Mental Health Journal*. 2015;36(5):469-82.

166. Yaman A, Mesman J, van Ijzendoorn MH, Bakermans-Kranenburg MJ, Linting M. Parenting in an Individualistic Culture with a Collectivistic Cultural Background: The Case of Turkish Immigrant Families with Toddlers in the Netherlands. *Journal of Child and Family Studies*. 2010;19(5):617-28.
167. Gedaly LR, Leerkes EM. The role of sociodemographic risk and maternal behavior in the prediction of infant attachment disorganization. *Attachment and Human Development*. 2016;18(6):554-69.
168. Kagitcibasi C. Autonomy and relatedness in cultural context implications for self and family. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. 2005;36(4):403-22.
169. Osofsky JD, Fields-Olivieri MA, Frazer AL, Graham RA, McCurdy BH, Weems CF. What to Look for in Relationships: Development, inter-rater reliability, and initial validity estimates for a young child-caregiver relationship assessment. *Frontiers in Psychology*. 2023;14.
170. Rivero M, Vilaseca R, Cantero MJ, Valls-Vidal C, Leiva D. Relations between Positive Parenting Behavior during Play and Child Language Development at Early Ages. *Children*. 2023;10(3).
171. Ebil S, Erus SM. Temperament and Parent-Child Relationship as Predictors of Prosocial Behavior of 60-72-Month-Old Children. *International Online Journal of Primary Education*. 2023;12(3):180-98.
172. Brownell CA, Kopp CB. *Socioemotional development in the toddler years: Transitions and transformations*; Guilford Press; 2010.
173. Belsky J. The developmental and evolutionary psychology of intergenerational transmission of attachment. *Attachment and bonding: A new synthesis*. 2005;92.
174. Zeegers MAJ, Colonnaesi C, Stams GJJM, Meins E. Mind matters: A meta-analysis on parental mentalization and sensitivity as predictors of infant-parent attachment. *Psychological Bulletin*. 2017;143(12):1245-72.
175. Morris AS, Criss MM, Silk JS, Houlberg BJ. The Impact of Parenting on Emotion Regulation During Childhood and Adolescence. *Child Development Perspectives*. 2017;11(4):233-8.
176. Saunders H, Kraus A, Barone L, Biringen Z. Emotional availability: Theory, research, and intervention. *Frontiers in Psychology*. 2015;6(JUL).
177. Barnett MA, Scaramella LV. Supportive and intrusive parenting during early childhood: Relations with children's fear temperament and sex. *Journal of Family Psychology*. 2017;31(5):553.
178. Kang MJ. *Quality of Mother-Child Interaction Assessed by the Emotional Availability Scale: Associations With Maternal Psychological Well-Being, Child Behavior Problems and Child Cognitive Functioning: The Ohio State University*; 2005.
179. Kagitcibasi C. Autonomy and Relatedness in Cultural Context: Implications for Self and Family. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. 2005;36(4):403-22.

180. Kochanska G, Kim S. Difficult temperament moderates links between maternal responsiveness and children's compliance and behavior problems in low-income families. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*. 2013;54(3):323-32.
181. Kochanska G. Emotional development in children with different attachment histories: The first three years. *Child Development*. 2001;72(2):474-90.
182. Tronick EZ, Cohn J, Shea E. The transfer of affect between mothers and infants. 1986.
183. Acar IH, Ahmetoglu E. Understanding the reactions of mothers and fathers to Turkish toddlers' temperamental characteristics. *Current Psychology*. 2020;39(1):142-54.
184. Atella LD, DiPietro JA, Smith BA, St James-Roberts I. More than meets the eye: Parental and infant contributors to maternal and paternal reports of early infant difficulty. *Parenting: Science and Practice*. 2003;3(4):265-84.
185. Bayly B, Gartstein M. Mother's and father's reports on their child's temperament: Does gender matter? *Infant Behavior and Development*. 2013;36(1):171-5.
186. Yagmurlu B, Altan O. Maternal socialization and child temperament as predictors of emotion regulation in Turkish preschoolers. *Infant and Child Development: An International Journal of Research and Practice*. 2010;19(3):275-96.
187. Sunar D. Family and socialization in Turkey. *Annual advances in applied developmental psychology*. 1992;5:75-88.
188. Wang S, Hu BY, LoCasale-Crouch J, Li J. Supportive parenting and social and behavioral development: Does classroom emotional support moderate? *Journal of Applied Developmental Psychology*. 2021;77.
189. Potharst ES, Leyland A, Colonnese C, Veringa IK, Salvadori EA, Jakschik M, et al. Does Mothers' Self-Reported Mindful Parenting Relate to the Observed Quality of Parenting Behavior and Mother-Child Interaction? *Mindfulness*. 2021;12(2):344-56.
190. Wittkowski A, Garrett C, Calam R, Weisberg D. Self-Report Measures of Parental Self-Efficacy: A Systematic Review of the Current Literature. *Journal of Child and Family Studies*. 2017;26(11):2960-78.

8. EKLER

EK-1: Etik Kurul İzni

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU KARAR FORMU				
ARASTIRMANIN AÇIK ADI		Duyusal Erişilebilirlik Eğitim Programının Anne-Bebek Etkileşimi, Annelerin Öz Yeterliliği ve Bilinçli Farkındalığı ile Bebeklerin Gelişimlerine Etkisi		
VARSA ARAŞTIRMANIN PROTOKOL KODU				
ETİK KURUL BİLGİLERİ	ETİK KURULUN ADI	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU		
	AÇIK ADRESİ	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ KLİNİK ARAŞTIRMALAR KURULU 06100 Altındağ / ANKARA		
	TELEFON	0312 305 3498		
	FAKS	0312 310 0580		
	E-POSTA	kliniketik@hacettepe.edu.tr		
BAŞVURU BİLGİLERİ	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACI UNVANI/ADI/SOYADI	Doç. Dr. Haktan DEMİRCİOĞLU		
	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACININ UZMANLIK ALANI	Çocuk Gelişimi		
	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACININ BULUNDUĞU MERKEZ	Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı		
	DESTEKLEYİCİ	-		
	PROJE YÜRÜTÜCÜSÜ UNVANI/ADI/SOYADI (TÜBİTAK vb. gibi kaynaklardan destek alanlar için)	-		
	DESTEKLEYİCİNİN YASAL TEMSİLCİSİ	-		
	ARASTIRMANIN FAZİ VE TÜRÜ	FAZ 1	☐	
		FAZ 2	☐	
		FAZ 3	☐	
		FAZ 4	☐	
Güçlendirici ilaç çalışması		☐		
Tıbbi cihaz klinik araştırması		☐		
In vitro tıbbi tanı cihazları ile yapılan performans değerlendirme çalışmaları		☐		
İlaç dışı klinik araştırma		☐		
Diğer (se belirtiniz: Akademik amaçlı bireysel araştırma projesi)				
ARASTIRMAYA KATILAN MERKEZLER	TEK MERKEZ ☒	ÇOK MERKEZLİ ☐	ULUSAL ☐	ULUSLARARASI ☐
DEĞERLENDİRİLEN BİLGİLER	Belge Adı	Tarihi	Versiyon Numarası	Dili
	ARASTIRMA PROTOKOLÜ	12.11.2020	Ver 1.0	Türkçe ☒ İngilizce ☐ Diğer ☐
	BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU	12.11.2020	Ver 1.0	Türkçe ☒ İngilizce ☐ Diğer ☐
	OLGU RAPOR FORMU	12.11.2020	Ver 1.0	Türkçe ☒ İngilizce ☐ Diğer ☐
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU KARAR FORMU				
ARASTIRMANIN AÇIK ADI		Duyusal Erişilebilirlik Eğitim Programının Anne-Bebek Etkileşimi, Annelerin Öz Yeterliliği ve Bilinçli Farkındalığı ile Bebeklerin Gelişimlerine Etkisi		
VARSA ARAŞTIRMANIN PROTOKOL KODU				
DEĞERLENDİRİLEN DİĞER BİLGİLER	Belge Adı	Açıklama		
	SİĞORTA	☐		
	ARASTIRMA BÜTÇESİ	☒ 12.11.2020 imza tarihli		
	BIYOLOJİK MATERYAL TRANSFER FORMU	☐		
	İLAN	☐		
	YILLIK BİLDİRİM	☐		
	SONUÇ RAPORU	☐		
	GÜVENLİLİK BİLDİRİMLERİ	☐		
	DİĞER	☐		
	KARAR BİLGİLERİ	Karar No: 2020-18-11 (KA-20113) Toplantı Tarihi: 01.12.2020 Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı öğretim üyelerinden Doç. Dr. Haktan DEMİRCİOĞLU'nun sorumlu araştırmacısı olduğu Şubeyi BOZKURT YÜKÜ'nün doktora tezi olan (KA-20113) kayıt numaralı ve "Duyusal Erişilebilirlik Eğitim Programının Anne-Bebek Etkileşimi, Annelerin Öz Yeterliliği ve Bilinçli Farkındalığı ile Bebeklerin Gelişimlerine Etkisi" başlıklı proje önerisine ait yukarıda bilgileri verilen belge ve dokümanlar; araştırmacı/çalışmanın gerekeceği amaç, yükümleri ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş ve bilgi edinilmiş olup, tıbbi etik açıdan uygun bulunmuştur.		

EK-2: Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu

Saygıdeğer ebeveynler,

“Anne-Çocuk Etkileşimi Değerlendirme Envanterinin Geliştirilmesi ve Anne-Çocuk Etkileşim Profillerinin Belirlenmesi” başlıklı bu araştırma, Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı tarafından yapılmaktadır. Araştırmanın yapılabilmesi için Hacettepe Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu’ndan gerekli izin alınmıştır.

Söz konusu araştırmanın bu bölümünde 0-3 yaş arasında normal gelişim gösteren bebeğe sahip ebeveynlerin bebekleri ile olan etkileşimlerinin kalitesini ölçmeyi amaçlayan bir Türkçe ölçek geliştirme çalışması yapılarak geçerlilik-güvenilirliğinin test edilmesi amaçlanmaktadır. Verdiğiniz yanıtlar, 0-3 yaş arasında anne- bebek etkileşimini anne bildirimine dayalı olarak ölçen bir ölçme aracının Türkçe alan yazınına kazandırılmasına katkı sağlayacaktır. Bu nedenle soruların tümüne içtenlikle cevap vermeniz büyük önem taşımaktadır.

Araştırma, veri formunun anneler tarafından doldurulması yoluyla gerçekleşmektedir. Bu veri formunu basılı olarak doldurabileceğiniz gibi dilerseniz online olarak da doldurabilirsiniz. Bu formu doldurmanız yaklaşık 20 dakika sürecektir. Veri formunda Ad ve soyad gibi kimlik bilgileriniz istenmeyecektir. Araştırma kapsamında sizden edinilmiş olan bilgiler gizli tutulacak ve araştırmayı yürüten araştırmacılardan başka şahıslarla paylaşılmayacaktır. Sadece araştırma amacıyla (veya “bilimsel amaçlar için”) kullanılacaktır. Araştırmaya tahmini 740 ebeveynin katılması öngörülmektedir. Araştırmaya katılım, isteğe bağlıdır ve istediğiniz zaman, herhangi bir cezaya veya yaptırıma maruz kalmaksızın, hiçbir hakkınızı kaybetmeksizin araştırmaya katılmayı reddedebilir veya araştırmadan çekilebilirsiniz. Araştırma sonunda elde edilen veriler, çalışma tamamlandıktan belirli bir süre sonra imha edilecektir.

Çalışmamıza katıldığınız için teşekkür ederiz.

Çalışma ile ilgili herhangi bir sorunuz olduğunda sorumlu araştırmacı ile iletişim kurabilirsiniz:

Sorumlu Araştırmacı
Doç. Dr. Haktan Demircioğlu
Hacettepe Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi
Çocuk Gelişimi Bölümü

“Bilgilendirilmiş gönüllü olur formundaki tüm açıklamaları okudum. Bana yukarıda konusu ve amacı belirtilen araştırma ile ilgili yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı tarafından yapıldı. Araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı, istediğim zaman gerekçeli veya gerekçesiz olarak araştırmadan ayrılabilceğimi biliyorum. Söz konusu araştırmaya, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın kendi rızamla katılmayı kabul ediyorum.”

Katılımcı Ad-Soyad:

İmza:

Tarih:

Araştırmacı Ad-Soyad:

İmza:

Tarih:

EK-3: Demografik Bilgi Formu

ANNE-BABA: ☐ Evli ☐ Boşanmış			
ANNEYE AİT BİLGİLER		BABAYA AİT BİLGİLER	
Eğitim Seviyesi ☐ Okur-yazar değil ☐ Okur-yazar ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Yüksek lisans-doktora	Anne Yaşı ☐ 20 ve altı ☐ 21-25 yaş arası ☐ 26-30 yaş arası ☐ 31-35 yaş arası ☐ 36-40 yaş arası ☐ 41 ve üstü	Eğitim Seviyesi ☐ Okur-yazar değil ☐ Okur-yazar ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Yüksek lisans-doktora	Baba Yaşı ☐ 20 ve altı ☐ 21-25 yaş arası ☐ 26-30 yaş arası ☐ 31-35 yaş arası ☐ 36-40 yaş arası ☐ 41 ve üstü
Çalışma Durumu ☐ Çalışmıyor ☐ Kamu görevlisi ☐ İşçi ☐ Serbest meslek ☐ Diğer:.....		Çalışma Durumu ☐ Çalışmıyor ☐ Kamu görevlisi ☐ İşçi ☐ Serbest meslek ☐ Diğer:.....	
AİLENİZİN AYLIK ORTALAMA GELİR DÜZEYİ			
☐ TL			
0-3 YAŞ ARASINDAKİ ÇOCUĞA İLİŞKİN BİLGİLER			
Çocuğunuzun doğum tarihi:/...../..... (Gün/Ay/Yıl olarak belirtiniz). Cinsiyet: Kız Erkek			
Çocuğunuzun gebeliğin kaçınıcı haftasında doğdu? ☐ 37 Haftadan önce ☐ 37 Haftalık ☐ 37 Haftandan sonra	Çocuğunuzun doğumdaki ağırlığı kaç kg/g idi? ☐ 2500 gr'dan az ☐ 2500 gr ☐ 2500 gr'dan fazla	Çocuğunuzun ciddi bir sağlık problemi/süreğen hastalığı/işitme kaybı var mı? Varsa belirtiniz.	Bebeğinizin bir tanısı (nörogelişimsel, nörolojik, genetik bozukluk) var mı?

EK-4. AÇEDE Formu

ANNE-ÇOCUK ETKİLEŞİMİ DEĞERLENDİRME ENVANTERİ

BÖLÜM I: KİŞİSEL BİLGİLER				
Çocuğun Adı-Soyadı:				Anne Adı: _____
Cinsiyeti:	Erkek	Kız		Anne Yaşı: _____
	Yıl	Ay	Gün	
Değerlendirme Tarihi:				Değerlendirenin Adı-Soyadı: _____
Doğum Tarihi:				Görevi/Unvanı: _____
Çocuğun Yaşı:				
BÖLÜM II: PUANLAMA SİSTEMİ				
Anne Etkileşim Davranışları Değerlendirme Ölçeği	Alt Boyutlar	Alt Boyut Toplam Puanları		Alt Boyut Toplam Puan Ortalamaları
	Duyarlı Yapılandırma			/ 24 =
	Düşmanca Davranma*			/ 19 =
	Müdahaleci Olma*			/ 6 =
*Toplam Puan için Ters Puanlanan Boyutlar				
Ölçek Toplam Puanı		=		
		Ölçek Puan Ortalaması Toplamı		
Çocuk Etkileşim Davranışları Değerlendirme Ölçeği	Alt Boyutlar	Alt Boyut Toplam Puanları		Alt Boyut Toplam Puan Ortalamaları
	Duygusal-Davranışsal Katılım			/ 17 =
	Kişisel Özellikler			/ 8 =
	Ölçek Toplam Puanı		=	
		Ölçek Puan Ortalaması Toplamı		
Karşılıklı Etkileşimde Uyumlanma Ölçeği	Alt Boyutlar	Alt Boyut Toplam Puanları		Alt Boyut Toplam Puan Ortalamaları
	Karşılıklılık			/ 13
	Problem Çözme			/ 5
	Ölçek Toplam Puanı		=	
		Ölçek Puan Ortalaması Toplamı		
Anne-Çocuk Etkileşimi Değerlendirme Envanteri Toplam Puanı				=

EK-5: PİKOLO Ebeveyn Çocuk Etkileşimi Gözlem Formu-Örnek Kodlama
Sayfası

PİKOLO
Ebeveyn-Çocuk Etkileşimi Gözlem Formu

Duyarlılık					
Çocuğun ipuçlarına, duygularına, konuşmasına, ilgilendiklerine ve davranışlarına karşılık verme					
	Ebeveyn...	Gözlem Rehberi	Hiç	Nadir	Belirgin
1	Çocuğun ne yaptığına dikkat eder	<i>Ebeveyn yorum yaparak, ilgilenerek, yardım ederek ya da çocuğun hareketlerine dikkat ederek, katılarak çocuğun yaptığı şeye bakar ve tepki verir.</i>	0	1	2
2	Çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarını karşılamak için etkinliği ya da hızını değiştirir	<i>Ebeveyn çocuğun baktığı yere, uzanmak istediği şeye, ne söylediğine ya da gösterdiği duygulara karşılık olarak yeni bir etkinlik dener, etkinliği hızlandırır ya da yavaşlatır.</i>	0	1	2

EK-6. EDDÖ-TV Örnek Kodlama Sayfası

EBEVEYN DAVRANIŞINI DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ TÜRKÇE VERSİYONU (EDDÖ-TV)

DUYARLI-YANITLAYICI OLMA

1. DUYARLI OLMA

Bu madde ebeveynin çocuğun oyun ilgileri ve başlattığı ya da oynadığı etkinliklerine karşı ne kadar duyarlı olduğunu ve bunları anlamasını kapsamaktadır. Bu madde ile ebeveynin çocuğun etkinlik ve davranışını görsel olarak izlemesi, çocuğun ilgilerine ilişkin ebeveynin sözel yorumları ve ebeveynin çocuğun etkinlik seçimlerine katılımına ilişkin duyarlılığı (o konu ile ilgili konuşmak, ilgilenmek, etkinliğe katılmak) değerlendirilir. Ebeveynler duyarlı olabilir ancak yanıtlayıcı olmayabilir yani belli durumlarda çocuklarının mevcut ilgilerini gözleyebilir, anlayabilir/tanımlayabilir ancak bu ilgileri izlemeyebilir ya da onları desteklemeyebilirler, ilgilerine katılmayabilirler.

Derecelendirme 1: Yüksek Düzeyde Duyarsızlık Ebeveyn, çocuğun ilgilerini görmezden gelir. Çocuğun seçtiği etkinlik, oyun, oyuncak ile ilgilenmez, çocuğun davranışlarını nadiren takip eder ve/veya bu davranışlara ilişkin yorum yapar.

Derecelendirme 2: Düşük Düzeyde Duyarlı Olma Ebeveyn, çocuğun ilgi ve davranışlarını ara sıra gözönüne alır. Ebeveyn, çocuğun dokunduğu ya da baktığı yere ansızın dikkat eder ancak çocuğun davranışlarını gözlemlemez çocuğun etkinliğine, oyununa, ilgisine katılmaz.

Derecelendirme 3: Orta Düzeyde Duyarlı Olma Ebeveyn, çocuğun ilgilerine

EK-7. Ebeveynlikte Bilinçli Farkındalık Ölçeği ÇAO Formu Örnek Maddeler

Ebeveynlikte Bilinçli Farkındalık Ölçeği

Lütfen, son iki hafta içerisindeki ebeveynliğiniz ve çocuğunuzla iletişiminizi düşününüz. Her bir maddeyi dikkatlice okuyunuz ve bu maddenin sizin için ne kadar doğru olduğunu değerlendiriniz; (1) nadiren (2) bazen, (3) sık sık, (4) neredeyse her zaman. Her bir maddeyi size en uygun şekilde yanıtlamaya çalışınız.

Yeni no	Son iki hafta içerisinde ne sıklıkla....	1 Nadiren	2 Bazen	3 Sık sık	4 Neredeyse her zaman
1	Çocuğunuzla konuşurken onu dikkatle dinlediniz ve çocuğunuzun dikkate aldınız.	1	2	3	4
2	Dikkatinizin dağıldığını farkettiğinizde tekrardan çocuğunuza odaklandınız.	1	2	3	4

EK-8. Orjinallik Ekran Görüntüsü

Şuheda Bozkurt Yükçü
N17148468

ANNE-ÇOCUK ETKİLEŞİMİ DEĞERLENDİRME ENVANTERİNİN
GELİŞTİRİLMESİ VE ANNE-ÇOCUK ETKİLEŞİM PROFİLLERİNİN
BELİRLENMESİ

ORJİNALLİK RAPORU

%8	%5	%7	%2
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	Submitted to THK University Öğrenci Ödevi	<%1
2	fedorani.ni.ac.rs İnternet Kaynağı	<%1
3	www.egitimkomisyonu.hacettepe.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
4	Submitted to Kahramanmaraş Sütçü İmam University Öğrenci Ödevi	<%1
5	acikerisim.hacettepe.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
6	fr.wikipedia.org İnternet Kaynağı	<%1
7	acikerisim.medipol.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
8	archive.org İnternet Kaynağı	<%1
9	www.dersindir.net İnternet Kaynağı	<%1

EK-9. Dijital Makbuz

Dijital Makbuz

Bu makbuz ödevinizin Turnitin'e ulaştığını bildirmektedir. Gönderiminize dair bilgiler şöyledir:

Gönderinizin ilk sayfası aşağıda gönderilmektedir.

Gönderen: ŞUHEDA BOZKURT YÜKÇÜ
 Ödev başlığı: ANNE-ÇOCUK ETKİLEŞİMİ DEĞERLENDİRME ENVANTERİNİN GE...
 Gönderi Başlığı: ANNE-ÇOCUK ETKİLEŞİMİ DEĞERLENDİRME ENVANTERİNİN GE...
 Dosya adı: Şuheda_Bozkurt_Yükçü-Doktora_Tezi_10.03.25.docx
 Dosya boyutu: 3.1M
 Sayfa sayısı: 167
 Kelime sayısı: 39,291
 Karakter sayısı: 266,346
 Gönderim Tarihi: 10-Mar-2025 11:03ÖÖ (UTC+0300)
 Gönderim Numarası: 2610501809

YÜCE
 HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
 SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ANNE-ÇOCUK ETKİLEŞİMİ
 DEĞERLENDİRME ENVANTERİNİN GELİŞTİRİLMESİ VE
 ANNE-ÇOCUK ETKİLEŞİMİ PROFİLLERİNİN BELİRLENMESİ

Dr. Şuheda BOZKURT YÜKÇÜ

Çocuk Gelişim ve Eğitim Programı
 DOKTORA TEZİ

ANKARA
 2025

9. ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Şuheda BOZKURT YÜKÇÜ

